

**UNIVERSITATEA DE STAT „DIMITRIE CANTEMIR”
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 81'37+811.135.1:796.0

LUCA ALIONA

**TERMINOLOGIZAREA, DETERMINOLOGIZAREA
ȘI RE-TERMINOLOGIZAREA ÎN LIMBA ROMÂNĂ
(ÎN BAZA LEXICULUI SPORTIV)**

**621-04- LEXICOLOGIE ȘI LEXICOGRAFIE; TERMINOLOGIE ȘI
LIMBAJE SPECIALIZATE; TRADUCTOLOGIE (limba română)**

Teză de doctor în filologie

Autorul:

Conducător de doctorat:

Vulpe Ana,
doctor în filologie,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2019

© Luca Aliona, 2019

Cuprins

ADNOTARE (în română și engleză)	5
Lista abrevierilor	7
Lista figurilor	8
Lista tabelor	8
INTRODUCERE	9
1. LIMBAJ SPECIALIZAT, TEXT SPECIALIZAT, LEXIC SPECIALIZAT: DELIMITĂRI CONCEPTUALE	16
1.1. Locul limbajelor specializate în sistemul general al limbii.....	16
1.2. Textul specializat: caracteristici și straturi lexico-semantice.....	22
1.3. Termen, terminologie, sistem terminologic.....	28
1.4. Criterii de clasificare a termenilor.....	33
1.5. Procese semantice active în limbajele specializate: repere teoretice.....	39
1.5.1. Terminologizare vs. creație terminologică. Procedee de formare a termenilor.....	39
1.5.2. Determinologizarea lexicului specializat.....	45
1.5.3. Reterminologizarea în limbajele specializate.....	48
Concluzii la Capitolul 2.....	51
2. SISTEMUL TERMINOLOGIC SPORTIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ: INVESTIGAȚII LEXICO-SEMANTICE	53
2.1. Corpus, metode, principii de abordare.....	53
2.2. Terminologia sportivă în limba română. Evoluție și demersuri lexicografice	56
2.3. Criterii de clasificare a termenilor sportivi în limba română.....	60
2.3.1. Stratificarea lexicului sportiv.....	60
2.3.2. Caracterul interdisciplinar al terminologiei sportive. Termeni sportivi generali.....	63
2.3.3. Termeni sportivi comuni pentru ramuri de sport înrudite.....	66
2.3.4. Lexic sportiv ultraspecializat.....	70
2.4. Clasificarea lexico-semantică și lexico-morfologică a termenilor sportivi în limba română.....	72
2.5. Mijloace de formare a terminologiei sportive. Analiza mijloacelor interne.....	75
2.6. Mijloacele externe de îmbogățire a terminologiei sportive în limba română.....	79
2.7. Relații de hipero-hiponimie în terminologia sportivă. Analiza componentială a unor termeni din grupul lexico-semantic al atletismului	84
Concluzii la Capitolul 2.....	88

3. TERMINOLOGIZAREA, DETERMINOLOGIZAREA ȘI REITERMINOLOGIZAREA – PROCESE SEMANTICE ACTIVE ÎN LIMBAJUL SPORTIV	90
3.1. Terminologizarea.....	90
3.1.1. Procedee semantice în procesul de formare a termenilor.....	90
3.1.2. Metafora științifică în limbajul sportiv românesc.....	98
3.1.3. Eponimizarea, proces lingvistic dinamic în formarea termenilor sportivi	109
3.2. Determinologizarea.....	117
3.2.1. Determinologizare vs. despecializare.....	117
3.2.2. Domenii de origine ale lexicului determinologizat	121
3.2.3. Rolul textelor beletristice în determinologizarea lexicului sportiv.....	130
3.2.4. Refluxul termenilor sportivi în textele nespecializate	134
3.3. Reterminologizarea.....	154
3.3.1. Reterminologizarea: tipuri și clasificări.....	154
3.3.2. Reterminologizarea transdomenială. Interacțiunea limbajului sportiv cu alte limbaje specializate.....	157
3.3.3. Reterminologizarea intradomenială în limbajul sportiv.....	170
Concluzii la capitolul 3.....	177
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	180
BIBLIOGRAFIE.....	185
ANEXE.....	203
Anexa 1. Termeni sportivi generali.....	204
Anexa 2. Termeni sportivi interdisciplinari (în baza subsistemelor terminologice ale jocurilor sportive).....	212
Anexa 3. Termeni de specializare îngustă folosiți în jocurile sportive.....	215
Anexa 4. Domeniile de origine ale reterminologizării transdomeniale în limbajul sportiv...	222
Anexa 5. Termeni sportivi polisemantici	240
Declarația privind asumarea răspunderii.....	244
CV-UL CANDIDATULUI.....	245

ADNOTARE

Luca Aliona. *Terminologizarea, determinologizarea și reterminologizarea în limba română (în baza lexicului sportiv)*. Teză de doctor în filologie, Chișinău, 2019

Volumul și structura tezei. Teza este alcătuită din: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 198 titluri, 5 anexe, 184 pagini text de bază, 7 figuri, 3 tabele. Rezultatele cercetării sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: *termen, terminologie, sistem terminologic, limbaj specializat, lexic specializat, text științific, evoluție semantică, proces semantic, limbaj sportiv, analiză lexico-semantică, analiză semică, stratificare, inovații lexicale, fenomen lingvistic, terminologizare, determinologizare, reterminologizare.*

Domeniul de studiu: 621-04- *Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate; traductologie (limba română)*

Scopul lucrării constă în analiza și descrierea complexă a proceselor terminologizare, determinologizare și reterminologizare în limba română, în baza sistemului lexical al sportului, la etapa contemporană a evoluției lui.

Obiectivele cercetării: determinarea locului limbajelor specializate în sistemul general al limbii, a caracteristicilor textelor specializate și a structurii sistemelor terminologice; stabilirea criteriilor de clasificare a unităților terminologice și clasificarea termenilor sportivi; cercetarea complexă a fenomenelor lingvistice terminologizare, determinologizare, reterminologizare și determinarea specificului și a mecanismelor de remodelare semantică a lexicului sportiv în comparație cu alte limbaje specializate; analiza lexico-semantică și structural-semantică a sistemului terminologic sportiv; stabilirea domeniilor de aplicații și a celor conceptuale generatoare de termeni sportivi; identificarea sensurilor noi și a potențelor expresive ale unităților lexicale din limbajul sportiv, antrenate în procesele terminologizare, determinologizare și reterminologizare; evidențierea interacțiunii limbajului sportiv cu alte limbaje specializate.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în analiza complexă a proceselor de evoluție semantică a termenilor sportivi în limba română prin prisma fenomenelor lingvistice terminologizare, determinologizare, reterminologizare, abordare care ar putea fi aplicată și la nivelul altor sisteme terminologice. A fost propusă și argumentată, de asemenea, o viziune nouă asupra fenomenelor reterminologizare și interdisciplinaritate.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: a fost realizată o cercetare complexă a fenomenelor lingvistice terminologizare, determinologizare, reterminologizare, fapt care a contribuit la relevarea specificului proceselor de formare a sistemului terminologic sportiv și a interacțiunii acestuia cu limbajul comun și cu alte limbaje specializate în limba română actuală.

Semnificația teoretică a lucrării constă în faptul că evoluția semantică a lexicului specializat, inclusiv a celui sportiv, prin prisma fenomenelor terminologizare, determinologizare și reterminologizare va putea fi cercetată în continuare atât într-un cadru lingvistic național, cât și sub aspectul internaționalizării limbii române, al încadrării unora dintre termenii sportivi românești în circuitul internațional, dar și al cercetării fondului comun internațional de termeni.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în posibilitatea de a utiliza rezultatele cercetării la elaborarea unui curs teoretic de terminologie a limbii române, la completarea lucrărilor lexicografice și terminografice în limba română cu elemente și sensuri noi, la traducerea textelor specializate, constituind, totodată, un supliment la crearea bazei de date a vocabularului actual general al limbii române în Republica Moldova. Materialul factual acumulat poate servi drept bază pentru alcătuirea unui îndrumar metodic destinat specialiștilor în domeniul educației fizice și sportului și pentru elaborarea unui mic dicționar explicativ de termeni sportivi.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării și-au găsit reflectare în rapoartele prezentate în cadrul unor întruniri științifice naționale și internaționale (colocvii, conferințe, congrese) și publicate în culegerile de materiale ale acestora, precum și în revistele de specialitate editate în Republica Moldova, România și Ucraina.

ANNOTATION

Luca Aliona. *Terminologization, determinologization and reterminologization in Romanian (based on sports vocabulary)*. PhD thesis in philology, Chisinau, 2019

Volume and structure of the thesis. The thesis consists of: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 198 titles, 5 annexes, 184 basic text pages, 7 figures, 3 tables. The results of the research are published in 12 scientific papers.

Keywords: term, terminology, terminological system, specialized vocabulary, specialized lexis, scientific text, semantic evolution, semantic process, sports language, lexico-semantic analysis, componential analysis, stratification, lexical innovations, linguistic phenomenon, terminologization, determinologization, reterminologization.

Field of study: 621-04- *Lexicology and lexicography; terminology and specialized languages; traductology (Romanian)*

The purpose of the research is to analyze and describe complexly the terminologization, determinologization and reterminologization processes in Romanian, based on the lexical system of sport, at the contemporary stage of its evolution.

Objectives of the research: determination of specialized languages in the general system of language, the characteristics of the specialized texts and the structure of the terminological systems, determining the criteria for the classification of the terminological units and the optimal criteria for the classification of sports terms; complex research of linguistic phenomena terminologization, determinologization, reterminologization and determination of the specificity and mechanisms of semantic remodelling of the sports vocabulary compared to other specialized languages; the lexico-semantic and structural-semantic analysis of the sports terminology system; the determination of the application domains and the conceptual ones generating sports terms; identifying the new meanings and expressive potentials of the lexical units in the sports language, trained in terminologization, determinologization and reterminologization processes, highlighting the interaction of sports language with other specialized languages.

The scientific novelty and originality resides in the complex analysis of the processes of semantic evolution of sports terms in Romanian through the linguistic phenomena terminologization, determinologization, reterminologization, insufficiently studied in Romanian linguistics, approach that could be applied to other terminological systems. It was also argued a new vision on reterminologization and interdisciplinarity phenomena.

The obtained results that contribute to the solving of an important scientific problem: a complex research of the linguistic phenomena terminologization, determinologization, reterminologization was carried out, which contributed to revealing the specifics of forming the processes of sports terminology system and its interaction with the common language and other specialized languages in the current Romanian language.

The theoretical significance of the work consists in the fact that the semantic evolution of the specialized vocabulary, including the sports one, through the terminologization, determinologization and reterminologization phenomena, can be further researched both in a national linguistic framework and in the aspect of the internationalization of the Romanian language, the classification of some Romanian sports terms in the international circuit, as well as the research of the international common fund of lexical units in the aimed field.

The applicative value of the paper is the possibility to use the results of the research to develop a theoretical terminology course of Romanian language, to complete the lexicographic and terminographic works in Romanian with new elements and meanings, to translate specialized texts, and also to constitute an addition to the creation of the database of the current general vocabulary of the Romanian in the Republic of Moldova. The acquired material can serve as the basis for a methodical guideline for specialists in the field of physical education and sports and for the development of a small explanatory dictionary of sports terms.

Implementation of scientific results. The results of the research have been reflected in the reports presented at national and international scientific meetings (colloquia, conferences, congresses) and published in their material collections, as well as in specialized journals edited in the Republic of Moldova, Romania and Ukraine.

LISTA ABREVIERILOR

adj. – adjectiv

adv. – adverb

atl. – atletism

DECSN – Dicționar explicativ de cuvinte și sensuri noi

DEX – Dicționar explicativ ilustrat

EEFSR – Enciclopedia educației fizice și sportului din România, vol. VIII

en. – engleză

fb. – fotbal

fr. – franceză

G. - Genitiv

gr. – greacă

hip. - hipism

it. – italiană

lat. – latină

LC – limbaj comun

LS – limbaj specializat

N. – Nominativ

prep. – prepoziție

rg. – rugby

sin. - sinonim

scr. – scrimă

subst. – substantiv

vol. – volei

LISTA FIGURILOR

Fig. 1.1. Structura limbajului de specialitate (după A.Bidu-Vrănceanu)

Fig. 1.2. Corelația dintre lexicul general și cel specializat (după Averbuh K.Ia.)

Fig. 1.3. Poziția limbajelor speciale (după G. Rondeau)

Fig. 1.4. Locul limbilor speciale în sistemul general al limbii (după M.T. Cabré)

Fig. 2.1. Distribuția structural-semantică a termenilor sportivi

Fig. 2.2. Model de interacțiune a limbajelor în științele conexe (lexic științific interdisciplinar utilizat în teoria și metodică ramurii sportive alese)

Fig. 2.3. Model de subsistem terminologic creat prin cumulare de termeni (lexic sportiv interdisciplinar utilizat în patinajul artistic)

LISTA TABELELOR

Tabelul 2.1. Termeni științifici comuni pentru limbajul sportiv și alte limbaje specializate

Tabelul 2.2. Surse de împrumuturi ale termenilor sportivi în limba română

Tabelul 3.1. Termeni sportivi creați ca rezultat al specializării sensului

Introducere

Actualitatea și importanța problemei abordate, încadrarea temei în preocupările internaționale, naționale, în context inter- și transdisciplinar

Transformările sociale, progresele științifice și tehnice contemporane se reflectă în primul rând și nemijlocit în vocabular, care este considerat compartimentul limbii cel mai flexibil și mai deschis influențelor externe, fapt ce a generat nu numai apariția unui spectru larg de termeni noi, ci și reinterpretarea semantică atât a unor cuvinte din uzul general, cât și a unor unități terminologice. Totodată, astăzi, când avalanșa de împrumuturi este foarte mare, uneori chiar abuzivă, este important a scoate în evidență procesele interne de îmbogățire a vocabularului, în scopul păstrării identității limbii naționale.

În sursele de specialitate este unanim acceptată ideea că îmbogățirea și perfecționarea vocabularului reprezintă un proces mai dificil decât însușirea regulilor gramaticale ale limbii materne, iar achiziționarea de noi cuvinte și folosirea lor corectă rămân un deziderat permanent de-a lungul întregii vieți a omului. Astfel, realizarea unei comunicări eficiente este posibilă doar posedând și utilizând un vocabular bogat și corect. Din aceste considerente, este necesar ca studiul lexicului să fie extins și aprofundat.

Conform cercetărilor întreprinse în ultimii ani, terminologia se impune tot mai insistent ca o disciplină lingvistică. Terminologiile de specialitate în limba română reprezintă o preocupare frecventă atât pentru filologii din România, cât și pentru cei din Republica Moldova. În lingvistica românească, preocuparea pentru studiul limbajelor specializate nu este nouă: există mai multe studii, atât teoretice, cât și practice, consacrate limbajelor profesionale din sfera economică, juridică, medicală, militară, lingvistică etc. Cercetările realizate în domeniul terminologiei sportive sunt însă insuficiente, iar cele consacrate evoluției lexicului sportiv specializat, care, în perioada de după 1990, a suferit transformări considerabile, constituie cazuri izolate. Cercetarea de față este actuală datorită faptului că evoluția semantică a unităților lexicale specializate este abordată prin prisma unor fenomene lingvistice insuficient studiate în limba română, precum terminologizarea, determinologizarea, reterminologizarea, a căror esență este relevată în lucrare.

Actualitatea temei de cercetare este determinată și de faptul că, deși terminologia sportului este folosită în mod constant atât de specialiști, cât și de numeroșii săi fani, se observă uneori anumite confuzii în utilizarea termenilor: până și în lucrările de strictă specialitate (manuale, articole științifice, monografii) se atestă informații contradictorii cu privire la semnificația anumitor termeni și nu se face o distincție clară între domeniile de aplicare a conceptelor

respective. Toate acestea creează o serie de dificultăți în înțelegerea și utilizarea corectă a termenilor.

Totodată, termenii sportivi au o influență crescândă asupra limbii române actuale. Pe de o parte, dezvoltarea și schimbările permanente care se produc în sportul mondial implică revizuirea terminologiei: apar termeni noi, sunt actualizate sau se modifică semnificațiile termenilor existenți. Pe de altă parte, aceste unități reprezintă o sursă activă de reprovizionare a vocabularului literar general.

Relevanța subiectului se datorează și importanței științifice și practice a studierii proceselor de evoluție semantică a termenilor. În lucrare sunt descrise funcțiile și sensurile unităților terminologice în diferite tipuri de texte; sunt caracterizate procedeele și mecanismele acestor procese semantice atât în limba română, în general, cât și în limbajul sportiv, în special; este relevat gradul de expresivitate a unităților lexicale determinologizate, interacțiunea dintre limbajul sportiv și alte limbaje specializate, precum și dintre sublimbajele diferitor discipline sportive.

Astfel, **actualitatea** temei este determinată atât de factori lingvistici, cât și extralingvistici:

- interesul tot mai mare al lingviștilor față de analiza limbajelor specializate ale diferitor domenii științifice;
- gradul insuficient de studiere a sistemelor terminologice și caracterul diferit al formării și evoluției acestora;
- modificarea continuă a sistemelor terminologice, inclusiv a celui sportiv, și, drept consecință, apariția unui instrumentar nou de unități terminologice, generat și de procesele de terminologizare, determinologizare, reterminologizare.
- necesitatea descrierii sistemului terminologic al sportului în ansamblu și a unei inventarieri a unităților terminologice sportive utilizate la etapa actuală.

Pornind de la cele menționate, **scopul cercetării** constă în: analiza și descrierea complexă a proceselor terminologizare, determinologizare și reterminologizare în limba română, în baza sistemului lexical al sportului, la etapa contemporană a evoluției lui.

Obiectivele cercetării:

- determinarea locului limbajelor specializate în sistemul general al limbii, a caracteristicilor textelor specializate și a structurii sistemelor terminologice;
- stabilirea criteriilor de clasificare a unităților terminologice și selectarea unor criterii optime pentru clasificarea termenilor sportivi;
- cercetarea complexă a fenomenelor lingvistice terminologizare, determinologizare, reterminologizare și determinarea specificului și a mecanismelor de remodelare semantică a lexicului sportiv în comparație cu alte limbaje specializate;

- analiza lexico-semantică și structural-semantică a sistemului terminologic sportiv;
- stabilirea domeniilor de aplicații și a celor conceptuale generatoare de termeni sportivi;
- identificarea sensurilor noi și a potențelor expresive ale unităților lexicale din limbajul sportiv, antrenate în procesele terminologizare, determinologizare și reterminologizare;
- evidențierea interacțiunii limbajului sportiv cu alte limbaje specializate.

Cercetarea a pornit de la **ipoteza** că terminologizarea, determinologizarea, reterminologizarea sunt procese active în limba română actuală, care au rol determinant pentru formarea sistemelor terminologice ale diferitor limbaje specializate, la toate etapele de creație terminologică, și pentru îmbogățirea continuă a limbajului comun cu unități lexicale și sensuri noi, iar în terminologia sportivă aceste procese sunt deosebit de productive.

Suportul metodologic și teoretico-științific

Drept **bază metodologică** au servit, întâi de toate, cercetările fundamentale ale mai multor lingviști, terminologi și lexicologi, printre care M.-T. Cabré, G. Rondeau, P. Lerat, P.Faber, A.Condamines, J. Rebeyrolle, Ph. Toiron, H. Béjoint, B. Bessé, J.C. Sager, H. Felber, A. Bidu-Vrănceanu, I. Vintilă-Rădulescu, I. Busuioc, M. Cucu, E. Pavel, C.Rucăreanu, V. Bahnaru, I.Druță, E. Mincu, M.M. Rizea, A. Bălan-Mhailovici, S.V. Grinev-Grinevici, V.M. Leicik, A.V. Superanskaia, N.V. Podolskaia, N.V. Vasilieva ș.a. Fundamentarea științifică a cercetării s-a axat și pe lucrările de referință ale unor lingviști consacrați, ca E. Coseriu, I. Coteanu, Th. Hristea, S. Berejan ș.a.

Analiza evoluției semantice a termenilor în limba română a avut drept punct de plecare cercetările întreprinse de autori din România și din Republica Moldova, al căror domeniu de interes l-au constituit un larg spectru de limbaje specializate: juridic [37; 38; 57; 74; 125], medical [41; 104; 105, 111]; economic [25; 39; 55; 117], militar [32, 33], informatic [134], ecologic [98], pedagogic [126], religios [14, 119], cel al dansului [120] și chiar al gastronomiei [48], precum și lucrările în care au fost abordate diferite aspecte ale dinamicii semantice a lexicului, semnate de M. Avram [8], R. Zafiu [163, 164], A. Vulpe [132, 161, 162], E. Constantinovici [47], F.Dimitrescu [54], A.Stoițcoiu-Ichim [147] ș.a.

În cercetarea fragmentului lingvistic din domeniul limbajului sportiv am pornit de la puținele investigații din domeniu, realizate de V.Bănciulescu [13], C.Zărnescu [165], D.Burlacu [27,28], L.Popescu [130].

Metodologia cercetării a presupus atât aplicarea unor metode științifice generale (documentarea științifică, analiza și sinteza, metoda generalizării teoretice), fapt care a făcut posibilă analiza și interpretarea critică a informațiilor din literatura de specialitate și a materialului factual selectat, formularea de concluzii și recomandări, cât și a celor lingvistice (tradiționale și

moderne), inerente specificului temei propuse spre cercetare, inclusiv: metoda analizei comparative, metoda descriptivă, metoda analizei semice sau componentiale, metoda analizei contextuale, analiza semantică, analiza distribuțională, precum și combinarea analizei paradigmatică cu cea sintagmatică. Au fost utilizate, de asemenea, un șir de tehnici și procedee specifice activității lexicografice, precum: tehnica înregistrării sistemice a termenilor, procedeul analizei derivaționale, procedeul atestării termenilor în sursele lexicografice de specialitate etc.

Pentru a caracteriza specificul migrării unor termeni din limbajul sportiv în vocabularul limbii comune și invers, precum și a termenilor sportivi din și în alte limbaje specializate, în faza contemporană a evoluției acestora, au fost investigate procesele semantice proprii lexicului din domeniul vizat, a fost analizată utilizarea terminologiei în limbajul cotidian, în special în mijloacele de informare în masă, a fost propusă o tratare lexicografică a termenilor supuși reinterpretărilor semantice.

Semnificația teoretică a lucrării constă în faptul că evoluția semantică a lexicului specializat, inclusiv a celui sportiv, prin prisma fenomenelor terminologizare, determinologizare și reterminologizare va putea fi cercetată în continuare atât într-un cadru lingvistic național, cât și sub aspectul internaționalizării limbii române, al încadrării unora dintre termenii sportivi românești în circuitul internațional, dar și al cercetării fondului comun internațional de unități lexicale din domeniul vizat.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în posibilitatea de a utiliza rezultatele cercetării la elaborarea unui curs teoretic de terminologie a limbii române, la completarea lucrărilor lexicografice și terminografice în limba română cu elemente și sensuri noi, la traducerea textelor specializate, constituind, totodată, un supliment la crearea bazei de date a vocabularului actual general al limbii române în Republica Moldova. Materialul faptic acumulat poate servi drept bază pentru alcătuirea unui îndrumar metodic destinat specialiștilor în domeniul educației fizice și sportului și pentru elaborarea unui mic dicționar explicativ de termeni sportivi.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării și-au găsit reflectare în rapoartele prezentate în cadrul reuniunilor științifice (colocvii, conferințe, congrese), desfășurate în anii 2016-2019 în centrele universitare din or. Chișinău (USDC, ULIM, USEFS, USM): Conferința științifică a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, Ediția a V-a, Chișinău, 25 mai 2016; Simpozionul științific cu participare internațională „Norma limbii literare între tradiție și inovație”, Chișinău, USM, 19 mai 2017; 4th Central & Eastern European LUMEN International Scientific Conference on Education, Sport and Health, 29-30 September 2017, Chisinau, Iași, Galați; Colocviul internațional „Interconexiunea paradigmelor și metodelor în studierea limbilor-culturi”, Ediția a XIII-a, Chișinău, ULIM, 10-11

mai 2018; Congresul științific internațional „Traditions, Realities and Perspectives of the Physical Culture Development”, Ediția I, Chișinău, USEFS, 25-26 mai 2018; Seminarul științifico-metodic „Studii filologice: aspecte teoretico-aplicative” (Ediția I – 15 iunie 2017, Ediția a II-a – 19 iunie 2018), Chișinău, USEFS; Congresul științific internațional „Sport. Olimpism. Sănătate”, Ediția a III-a, Chișinău, USEFS, 13-15 septembrie 2018; Conferința cu participare internațională prilejuită de aniversarea a 26-a de la fondarea ULIM „Dialogul civilizațiilor: mize, provocări și contribuții traductologice”, Chișinău, 17 octombrie 2018; la Institutul de Filologie „B.P.Hasdeu” al Academiei de Științe din Moldova: Colocviu cu participare internațională „Filologia modernă: realizări și perspective în context european”, Ediția a X-a, cu genericul: „Bogdan Petriceicu-Hasdeu, precursor al cercetărilor filologice”. Chișinău, 20 octombrie 2016; Colocviul național cu participare internațională „Lecturi *in memoriam* acad. Silviu Berejan”, Chișinău, 09 noiembrie 2017; Colocviul cu participare internațională „Filologia modernă: realizări și perspective în context european” (Ediția a XII-a), cu genericul „Moștenire, Influență, Continuitate”, Chișinău, 4-5 octombrie 2018; în cadrul unor conferințe online desfășurate în Ucraina: Актуальные научные исследования в современном мире: XXXI Междунар. научн. конф., 26-27 ноября 2017 г., Переяслав-Хмельницкий; Актуальные научные исследования в современном мире: XXXIII Междунар. научн. конф., 26-27 января 2018 г., Переяслав-Хмельницкий.

Rezultatele cercetării au fost, de asemenea, publicate în culegerile de materiale ale acestor întruniri științifice, în volumul „Școala coșeriană clujeană: contribuții” al Școlii de Vară „Coșeriu și tendințele actuale ale lingvisticii” (2016), în revistele de specialitate „Philologia”, „Intertext”, „Akademos”.

Sumarul compartimentelor tezei

În **Introducere** este argumentată actualitatea temei de cercetare, importanța și necesitatea investigației, încadrarea ei în preocupările internaționale, naționale, în context inter- și transdisciplinar, sunt formulate scopul și obiectivele cercetării, este reperat suportul metodologic și teoretico-științific al lucrării, este conturată metodologia cercetării, sunt descrise noutatea științifică, valoarea teoretică și aplicativă, implementarea rezultatelor, structura și volumul tezei.

Capitolul 1, **Limbaj specializat, text specializat, lexic specializat: delimitări conceptuale**, urmărește determinarea și prezentarea conceptelor fundamentale ale investigației, în baza documentării științifice și a interpretării critice a publicațiilor din domeniu; reliefaarea locului limbajelor specializate în sistemul general al limbii, a tipologiei și trăsăturilor textelor specializate, a rolului acestora în cercetarea termenilor. Este analizat modul de organizare lexico-semantică a textelor specializate, sunt identificate criteriile de clasificare a unităților terminologice, iar cele mai relevante au fost utilizate ulterior în procesul de clasificare și studiere a termenilor sportivi.

Sunt scoase în evidență interpretările recente ale fenomenelor lingvistice **terminologizare, determinologizare, reterminologizare**, sunt dezvăluite esența și locul terminologizării în complexul mijloacelor de creație terminologică, precum și specificul determinologizării și reterminologizării ca procese semantice active în limba română actuală.

Capitolul 2, **Terminologia sportivă: investigații lexico-semantice**, este consacrat descrierii sistemului terminologic sportiv în limba română: sunt prezentate cadrul conceptual al lucrării, principiile de abordare, corpusul supus analizei, este argumentată adoptarea metodelor și a procedeele lingvistice aplicate în cercetare. Este întreprinsă o incursiune în evoluția lexicului sportiv și o analiză a principalelor lucrări lexicografice în domeniu, sunt evidențiate caracteristicile esențiale ale sistemului terminologic sportiv, este propusă o viziune privind stratificarea structural-semantică a lexicului sportiv în limba română, iar în baza acestei stratificări, este relevat caracterul interdisciplinar al termenilor încadrați în zona centrală a limbajului sportiv (nucleul structural-semantic: termeni sportivi generali) și în zona de periferie apropiată (termeni comuni unor ramuri sportive înrudite), precum și caracterul ultraspecializat al celei de-a treia categorii de termeni sportivi, specifici unei singure discipline (zona periferică îndepărtată). Este, de asemenea, realizată clasificarea vocabularului sportiv în baza criteriilor: funcțional, lexico-semantic, lexico-morfologic. Sunt caracterizate mijloacele interne și cele externe de formare a lexicului sportiv, sunt scoase în evidență relațiile de hipero-hiponimie în terminologia sportivă (în baza grupului lexico-semantic al atletismului).

Capitolul 3, **Terminologizarea, determinologizarea și reterminologizarea**, este structurat în trei subcapitole, conforme cu cele trei procese supuse cercetării. Subcapitolul 3.1, Terminologizarea, constituie o analiză a celor mai relevante procedee de terminologizare, în evoluția semantică a cuvintelor din uzul comun spre statutul de termen. Sunt descrise mecanismele de restricție și extensiune a sensului în procesul de formare a termenilor sportivi, principalele tipuri de modificări semantice, specifice limbajului sportiv: metaforizarea și eponimizarea. Procesul de metaforizare în limbajul sportiv este abordat prin prisma viziunilor actuale asupra metaforei conceptuale, care se bazează pe relația dintre domeniile conceptuale-sursă și domeniile conceptuale-țintă, precum și pe finalitatea lor cognitivă. Analiza procesului de creare a termenilor eponimici sportivi este efectuată în baza criteriului structural-semantic și urmărește relevarea caracterului internațional și ultraspecializat al acestora.

Subcapitolul 3.2, Determinologizarea, scoate în lumină mecanismele, domeniile de origine și domeniile receptoare ale determinologizării; specificul determinologizării unităților lexicale din limbajul sportiv, rolul textelor beletristice în realizarea procesului respectiv, refluxul termenilor sportivi în textele nespecializate (mediatexte, webtexte, videotexte, teletexte etc.), având drept

scop conturarea potențelor expresive ale termenilor desemantizați și determinarea sensurilor noi, apărute ca rezultat al migrării lor în limba comună (în procesul de determinologizare), prin confruntarea descrierii sensului specializat în dicționare cu cel (cele) pe care îl (le) capătă în diferite cotețe nespecializate.

În Subcapitolul 3.3, Reterminologizarea, este propusă o viziune proprie asupra procesului de reterminologizare în limbajele specializate, iar tipurile de reterminologizare a unităților specializate sunt analizate pornind de la opozițiile: domeniu de origine / domeniu receptor (reterminologizare intradomenială și transdomenială) și disciplină de origine / disciplină receptoare (reterminologizare intradisciplinară și transdisciplinară). Sunt reliefate limbajele specializate emitente ale unităților lexicale supuse reterminologizării. Este ilustrată migrarea termenilor în sens dublu: resemantizarea termenilor din alte limbaje specializate în cel sportiv (fiind definite și domeniile-emitente ale acestora) și din limbajul sportiv în alte limbaje specializate. Sunt relevate, de asemenea, procedeele de reterminologizare intradomenială (transdisciplinară, intradisciplinară) în limbajul sportiv.

Cele trei capitole ale lucrării sunt urmate de concluziile generale și recomandările formulate ca rezultat al investigațiilor realizate, de lista surselor bibliografice citate și de anexe.

Astfel, lucrarea constituie un instrument util pentru lingviști, terminologi, traducători și specialiști în domeniul științei sportului, profesori și antrenori, o contribuție la explorarea terminologiilor în limba română actuală.

Cuvinte-cheie: *termen, terminologie, sistem terminologic, limbaj specializat, lexic specializat, text științific, evoluție semantică, proces semantic, limbaj sportiv, analiză lexico-semantică, analiză semică, stratificare, inovații lexicale, fenomen lingvistic, terminologizare, determinologizare, reterminologizare.*

1. LIMBAJ SPECIALIZAT, TEXT SPECIALIZAT, LEXIC SPECIALIZAT: DELIMITĂRI CONCEPTUALE

1.1. Locul limbajelor specializate în sistemul general al limbii

Analiza lexicului specializat presupune, inevitabil, raportarea lui la cel comun, ambele fiind încadrate în lexicul general. Acesta din urmă este definit în lucrările de lingvistică drept totalitatea cuvintelor unei limbi, în diversitatea lor. În baza unor criterii argumentate științific, specialiștii au divizat vocabularul general în: **lexic specializat**, utilizat în comunicarea în diverse domenii ale științei, și **lexic comun**, folosit de nespecialiști. Unitățile lexicale din limbajul comun alcătuiesc nucleul unei limbi, ele sunt bine cunoscute de vorbitorii acesteia și asigură înțelegerea comunicării dintre ei. Lexicul specializat sau terminologiile însumează cuvintele/termenii corespunzători unor sfere diferite de activitate profesională, fiind înțelese, în special, de persoanele care activează în sferele respective.

Cercetătoarea Angela Bidu-Vrănceanu menționează că distincția **lexic comun/lexic specializat** presupune raportarea la totalitatea lexicului unei limbi, care este alcătuit din mai multe submulțimi (numite și vocabular(e)). Delimitarea ține seama de mai multe criterii interdependente: circulația sau frecvența cuvintelor, factorul stilistico-funcțional (interesul grupelor de vorbitori în funcție de profesiunea și apartenența social-culturală). Prin această operație de segmentare a totalității lexicului unei limbi se favorizează limitarea obiectului de cercetare lexicală dintr-o cantitate prea mare și prea diversă de unități, ceea ce permite o abordare științifică ulterioară mult mai riguroasă. Sintetizând abordările mai multor cercetători, A. Bidu-Vrănceanu delimitează submulțimile:

- (1) Vocabularul cu termeni obligatorii pentru orice variantă a limbii, care reprezintă sfera general activă sau vocabularul fundamental;
- (2) Vocabularul caracteristic nivelului mediu de cultură sau limba literară curentă sau limba standard (exceptând limbajul artistic și științific) și care reprezintă mai mult un sistem virtual;
- (3) Vocabularul specific științei și tehnicii sau limbajul (limbile) specializat(e) sau terminologiile [18].

Ideea este vehiculată și în lucrările semnate de Olga Bălănescu, care, de asemenea, distinge trei categorii de unități lexicale și frazeologice caracteristice limbajului de specialitate din sfera comerțului [12]:

Reprezentarea grafică a acestei structuri este următoarea (Figura 1.1):

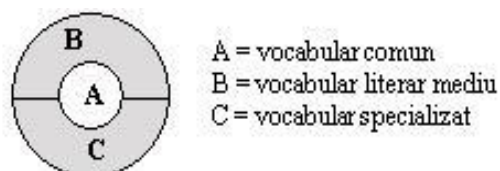


Fig. 1.1. Structura limbajului de specialitate (după A.Bidu-Vrănceanu, 2000)

Criteriul de delimitare a lexicului specializat de cel comun este determinat mai cu seamă de diferențele semantice dintre cuvintele din lexicul comun și termeni, aceștia din urmă având, de obicei, definiții clare și arii distincte de întrebuințare.

Astfel, lexicul specializat reprezintă, pe de o parte, o submulțime a lexicului unei limbi în general, iar pe de altă parte, este o componentă indispensabilă a limbajului științific (specializat) ca sistem lingvistic, ultima fiind o noțiune mai largă, pe care o vom explicita în cele ce urmează.

Potrivit lui Ion Coteanu, **limbajul** este „un sistem lingvistic mai mult sau mai puțin specializat în redarea conținutului de idei specifice unei activități profesionale, unuia sau mai multor domenii din viața social-culturală (...), care, toate, au ori tind să aibă cuvinte, expresii și reguli proprii de organizare, rezultate din diverse restricții impuse limbii” [51, p.45].

Limbajele specializate sunt concepute drept sisteme de comunicare, fiind definite în mai multe moduri: a) coduri lingvistice care diferă de limbajul general, fiind alcătuite din unități specifice care se supun unor reguli specifice; b) variante ale limbajului general; c) submulțimi (engl. *subsets*) pragmatice ale limbajului în ansamblu [35, p.60-62]. În diferite studii, pentru denominarea acestora sunt folosite sintagmele **limbaje specializate**, **limbi specializate** și **limbi speciale** [35,36; 44; 84 ș.a.]. În alte surse, ele mai sunt numite și *tehnolecte*, *subcoduri* (abordare pragmatică), *limbaje de specialitate*, *microlimbi* (abordare glotodidactică).

Pornind de la ideea că „limba generală este cea utilizată în viața de zi cu zi, în timp ce un limbaj specializat este utilizat pentru a facilita comunicarea lipsită de ambiguitate într-un anumit domeniu de cunoaștere, bazată pe utilizarea unui vocabular și limbaj specific domeniului respectiv” [122], noi vom utiliza sintagma *limbaj specializat* [90]. În analiza viziunilor exprimate de lingviști însă, vom păstra sintagmele pe care le-au utilizat autorii în sursele citate.

Între limbajul comun și cel specializat există numeroase similitudini. În primul rând, majoritatea limbajelor de specialitate sunt create pe baza limbii comune. Toate limbajele specializate folosesc tipuri de exprimare similare celor din limba comună. La rândul lor, limbajele de specialitate influențează limba comună, vorbirea curentă preluând expresii din domenii profesionale cărora le-a schimbat sensul. Delimitarea se poate face prin respectarea criteriilor legate de frecvența cuvintelor și de factorul stilistico-funcțional [18, p. 9].

Unii lingviști (Coșeru E., *apud* Munteanu C.) consideră însă că între limbajul comun (numit și primar) și cel specializat (numit și terminologic sau secundar) există deosebiri fundamentale, cele mai importante fiind: modul diferit de structurare a lexicului comun și a celui terminologic; caracterul precis, obiectiv al delimitărilor tehnico-științifice, care sunt delimitări operate în realitatea obiectivă, în opoziție cu structurările lingvistice, care sunt delimitări operate în intuirea realității, adică în planul aprehensiunii umane; caracterul dinamic, flexibil al lexicului (un termen științific poate deveni cuvânt obișnuit, și viceversa); încadrarea terminologiilor în sistemul limbilor mai degrabă prin semnificat decât prin semnificat, semnificatele termenilor științifici fiind „interidiomatice” ș.a. [115].

Potrivit autoarei Iurieva E.A. [198, p.22], opinie pe care o împărtășim și noi, atât limbajul comun (al comunicării cotidiene), cât și cele specializate reprezintă subsisteme ale aceleiași limbi naturale. Totodată, între ele există deosebiri esențiale: limbajul comun este primar, în timp ce toate limbajele specializate sunt secundare; limbajul comun are o sferă de utilizare nelimitată, iar fiecare dintre limbajele specializate se limitează la un domeniu special (știință sau, în sens mai îngust, matematică, fizică, producție, administrație); limbajul comun se formează spontan, iar cele specializate sunt formate, într-o mare măsură, în mod conștient; limbajul comun este în totalitate natural, iar cele specializate conțin elemente de artificialitate.

Budileva A.N. consideră că limbajul științific reprezintă, de cele mai multe ori, „o simbioză a limbajelor artificial și natural; totodată, primul funcționează, de obicei, în sfera terminologiei și a desemnării unor noțiuni înguste, iar celui de-al doilea îi revine rolul de operator și dispecer (predicate, copule, categorizări, modele morfologice și sintactice)” [171, *t. n.*]. Pe de altă parte, lingvistul care se ocupă de studiul limbajelor specializate nu are acces decât la discurs, iar „sistemul căruia i se supun aceste manifestări nu este autonom, el depinde întotdeauna de o limbă preexistentă”, altfel spus limbajele specializate trebuie considerate „o actualizare a limbii, adică un discurs” [44, *t.n.*].

În acest context, unii autori [159, p. 23-26] subliniază necesitatea de a diferenția termenii „text” și „discurs”, precizând că „un text poate fi format din mai multe tipuri de discurs sau, altfel spus, un tip de text se poate realiza în diferite genuri”. Conchidem că textul specializat este produsul lingvistic, iar discursul specializat reprezintă modul în care se realizează comunicarea dintre specialiștii unui domeniu sau dintre specialiști și nespecialiști. Discursul, la rândul său, cunoaște o taxonomie variată, care are la bază mai multe criterii de clasificare. Pentru studiul de față, prezintă interes delimitarea discursurilor în funcție de domeniu (discursuri nespecializate și discursuri specializate: economic, filosofic, turistic, sportiv etc.), de finalitate (discurs didactic, de popularizare a științei etc.), de gen (discurs literar, discurs publicitar, discurs științific, discurs

mediatic). Termenii pe care îi vom analiza în capitolele ce urmează vor fi excerptați preponderent din textele specializate științifice cu tematică sportivă.

În unele lucrări se pune, de asemenea, problema delimitării discursului specializat de limbajul specializat [43, *t.n.*], autoarea specificând că, în textele specializate, pot fi identificate atât caracteristici proprii discursului, cât și trăsături specifice limbii (adică limbajului specializat – *n.n.*), iar elementul care permite a oscila de la o abordare discursivă la una „sistematică” (proprie limbajului) este „existența unui locutor, care nu reprezintă un individ, ci o clasă de indivizi, identificabilă prin caracteristici socioprofesionale. (...) Numai noțiunea de locutor colectiv autorizează trecerea de la un punct de vedere discursiv la un punct de vedere sistematic” [43, *t.n.*]. Astfel, atât discursul, cât și limbajul specializat au același obiect: textele specializate.

Interacțiunea dintre limbajul general și limbajele specializate este reprezentată, deseori, sub forma unor mulțimi care se intersectează parțial (Figura 1.2), în sprijinul acestei opinii fiind adusă ideea că limbajul general nu poate fi inclus integral în limbajele specializate, dat fiind că el conține, spre exemplu, și lexicul colorat stilistic, care nu este specific limbajelor specializate [198, p.21].

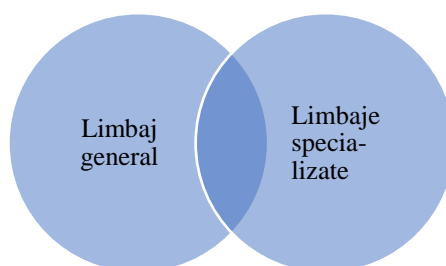


Fig. 1.2. Corelația dintre lexicul general și cel specializat
(după Averbuh K.Ia., *apud* Iurieva E.A., 2014)

Guy Rondeau (*apud* Cabré M.T.) susține ipoteza existenței unui singur limbaj special în domeniul științei și tehnicii, noțiune pe care o consideră reprezentativă pentru toate limbajele specializate. Autorul conchide că se poate vorbi despre limbajul special doar ca despre o submulțime a limbajului general, care poate fi diferită de limbajul general, dacă am considera vocabularul, caracteristicile pragmatice și funcționale ale textului drept trăsături specifice nivelurilor acestuia [35, p.68-69]. Schematic, această structură poate fi reprezentată în felul următor (Figura 1.3):

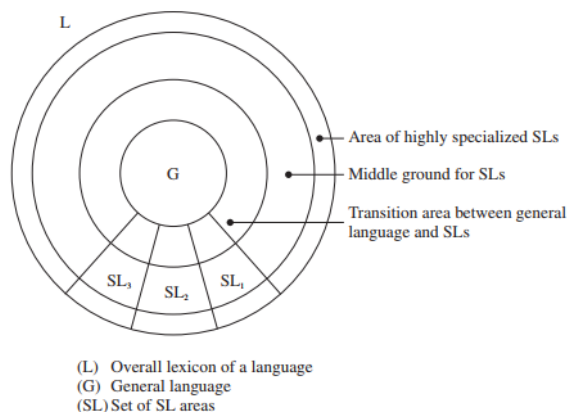


Fig. 1.3. Poziția limbajelor speciale, după G.Rondeau, citat de M.T.Cabré (1999)

În această figură, L reprezintă lexicul general al limbii, G – limbajul general, SL₁, SL₂, SL₃ – limbajele specializate. Între limbajul general și cel specializat există o zonă de tranziție, iar în fiecare limbaj specializat sunt utilizați termeni de specializare medie (zona de mijloc a limbajelor specializate) și termeni de specializare maximă (zona de specializare înaltă).

Elementele lexicale au capacitatea de a migra dintr-un registru în altul, astfel încât nu există hotare rigide între limbajul general și cel special, dar nici între diferitele limbaje specializate. Din aceste considerente, după părerea noastră, niciuna dintre cele două figuri nu ilustrează complet locul limbajelor specializate în sistemul general al limbii. Pe de o parte, figura propusă de lingviștii ruși, deși surprinde ideea interacțiunii limbajului general cu cele specializate, nu conține versiunea interacțiunii reciproce a acestora din urmă, promovând ideea întrunirii tuturor limbajelor specializate într-o singură sferă. Or, considerăm important a sublinia că, în prezent, în diferite sfere de activitate umană sunt utilizate numeroase limbaje specializate distincte, care dispun de propriile sisteme terminologice și cunosc o clasificare complexă, chiar dacă granițele dintre ele sunt uneori destul de vagi, iar unitățile dintr-un anumit tip de limbaje specializate circulă în altele.

Pe de altă parte, nici ideea includerii lexicului general în centrul figurii realizate de G. Rondeau nu se justifică: este bine cunoscut faptul că nu toate unitățile lexicale din vocabularul general al limbii sunt preluate de limbajele specializate. Trebuie menționat și faptul că, la rândul lor, unitățile lexicale dintr-un anumit limbaj specializat au capacitatea de a fi adoptate de către alte limbaje specializate (dacă întrunesc anumite condiții), devenind termeni în cadrul acestor submulțimi. Interacțiunea diferitor limbaje specializate însă nu este ilustrată în schema propusă de G. Rondeau. În schimb, autorul emite ideea distribuirii lexicului din cadrul limbajelor specializate în mai multe straturi, opinie care va fi adoptată și dezvoltată în studiul de față.

Cât privește locul limbajelor specializate în sistemul general al limbii, subscriem la viziunea cunoscutei cercetătoare M.T.Cabré, care consideră că determinarea poziției limbajelor

specializate în sistemul general al limbii trebuie realizată în funcție de trei variabile: câmpul tematic (domeniul de întrebuițare), tipul de utilizator (destinatarul) și tipul de situație în care are loc comunicarea:

1. Câmpurile tematice speciale (*special subject fields*) nu reprezintă o parte a cunoștințelor generale ale vorbitorilor, ele sunt obiectul unui proces specific de învățare.

2. Vorbitorii care posedă acest tip de cunoștințe sunt utilizatori ai unor limbi speciale, cu alte cuvinte, sunt experți într-un anumit domeniu, cu toate că în acest caz se face distincție între emițătorii și receptorii comunicării specializate. Emițătorii care produc comunicarea specializată trebuie să posede cunoștințe în domeniile speciale, dobândite în decursul formării lor. Pe când receptorii pot să fie alți experți sau un public general, care recepționează pasiv comunicarea specială în timp ce acumulează cunoștințe.

3. De obicei, comunicarea în limbile speciale este formală și se atestă în situațiile în care domină criteriile profesionale sau științifice.

4. Limbajele speciale se caracterizează prin trăsături lingvistice (unități și reguli) și textuale (tipuri de texte și documente).

5. O limbă specială nu este o submulțime cu o structură unitară, dimpotrivă, ea acceptă unele variații, care depind de modul de utilizare și de situația de comunicare, și anume: a) gradul de abstractizare, care ține de câmpul tematic, de receptorii informației și de scopul comunicării emițătorului; b) scopul comunicării, care determină variațiile privind tipul de texte; c) dialectele geografice, istorice și sociale; d) stilul personal.

6. Limbile speciale posedă caracteristici pragmatice și lingvistice, fapt ce ne permite să le considerăm o submulțime (*subset*) a limbajului general.

7. Limbile speciale constituie o submulțime a limbajului general. Ele se intersectează cu limbajul general, cu care nu numai au trăsături comune, ci realizează în permanență un schimb de unități lexicale și convenții [35, p.65-66] (Figura 1.4).

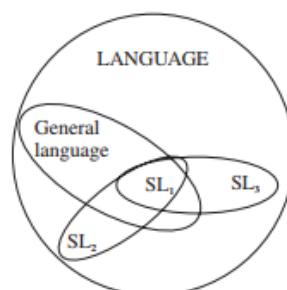


Fig. 1.4. Locul limbajelor specializate în sistemul general al limbii (după M.T. Cabré, 1999)

Așadar, limbajele specializate reprezintă submulțimi ale limbajului general, constituind sisteme complexe, ce cuprind unități lexicale variate ca formă, conținut, mod de funcționare. Ele se intersectează cu limbajul general, cu care nu numai împart trăsături comune, ci realizează un schimb continuu de unități lexicale și convenții. Între limbajul general și cel specializat există o zonă de tranziție, iar în fiecare limbaj specializat sunt utilizați termeni de specializare medie (zona de mijloc a limbajelor specializate) și termeni de specializare maximă (zona de specializare înaltă). Granițele dintre limbajul general și cel special, precum și cele dintre variatele limbaje specializate sunt flexibile, elementele lexicale circulând în permanență dintr-o zonă în alta, suferind sau nu modificări semantice și funcționale.

Identificarea lexicului specializat se efectuează în funcție de distribuția unităților lexicale conform tipologiei lor, iar stratificarea vocabularului terminologic este condiționată de o serie de criterii de ordin lingvistic și extralingvistic, iar hotarele dintre straturile lexicale cărora aparțin aceste unități și cele dintre câmpurile semantice în care se încadrează, de asemenea, sunt foarte flexibile [88; 90].

1.2. Textul specializat: caracteristici și straturi lexico-semantice

Interesul sporit al terminologilor față de formarea și funcționarea limbajelor specializate este determinat în primul rând de necesitățile actuale ale lingvisticii aplicate: prelucrarea automată a datelor, standardizarea terminologiei, crearea sistemelor de traducere automată, a dicționarelor terminologice și a diferitor baze de date, automatizarea activităților intelectuale legate de utilizarea limbii (crearea sistemelor de inteligență artificială, a sistemelor de stocare automatizată) etc. Totodată, lingviștii sunt interesați de problemele înțelegerii textului, de particularitățile de receptare a acestuia. Analiza semantico-funcțională a textului este preferată descrierii structurale și statistice, stilistica funcțională având rolul principal în studierea teoriei comunicării, mai cu seamă a factorilor care determină funcționarea mijloacelor lingvistice într-un anumit stil al limbii literare. Astfel, în cercetările din domeniul terminologiei realizate în ultimul deceniu, se remarcă o deplasare a accentului de pe analiza lexicului specializat pe studierea limbajelor de specialitate în toată complexitatea lor [20; 36; 44; 134 ș.a.].

Se afirmă, de asemenea, că încercarea de a face o distincție între termeni și cuvinte nu mai este viabilă și că cel mai bun mod de a studia unități de cunoștințe specializate este studierea comportamentului lor în texte. Deoarece funcția generală a textelor de limbă specializată este transmiterea de cunoștințe, aceste texte „tind să se conformeze șabloanelor pentru a facilita înțelegerea și, de asemenea, sunt în general caracterizate printr-o repetare mai mare decât de obicei a termenilor, a expresiilor, a frazei și chiar a paragrafelor complete” [64, *t.n.*].

Orice text (oral sau scris) poate fi analizat ca o modalitate de prezentare a unui anumit conținut conceptual. Textele științifice, numite și texte specializate (monografiile, manuale, ghiduri metodice, articole de specialitate, rezumate științifice, enciclopedii, documente tehnice), constituie rezultatul unui proces de gândire creatoare, fiind un mijloc specific de comunicare interumană. Noțiunea de text științific poate fi interpretată fie ca totalitatea textelor unor autori diferiți, fie ca text individual al unui singur autor, fie ca o teorie aparte [171, *t.n.*]. Înțelegerea textelor de acest tip depinde atât de capacitatea autorului/emițătorului de a expune, consecvent și corect, rezultatele propriilor cercetări, cât și de capacitatea cititorului / receptorului de a decodifica și de a interpreta aceste informații.

Receptarea textului științific este un proces destul de complicat, care presupune realizarea unui șir de operații cognitive. Eficacitatea înțelegerii mesajului este determinată, în mare parte, de gradul de „saturație” a textului cu unități lexicale decodificabile, pe care le-am putea numi și unități lexicale standard. Textele științifice și tehnice sunt, de obicei, bogate în terminologie datorită numărului mare al unităților de limbă specializate.

În cele ce urmează, ne propunem să relevăm **caracteristicile** și criteriile de delimitare a textului de specialitate.

Folosirea limbajului-standard este considerată a fi una dintre calitățile esențiale ale textului științific, alături de altele, precum: claritatea, precizia, concizia, respectarea riguroasă a normelor limbii literare, structurarea logică a enunțurilor, evitarea tropilor, realizarea exclusivă a funcției referențiale etc. [51, p.52; 68, p.164-168; 35, p.47; 87; 89 ș.a.]. La rândul lor, textele specializate sunt „producții lingvistice, orale sau scrise, care se manifestă în cadrul comunicărilor profesionale și a căror finalitate este exclusiv profesională. Situațiile profesionale sunt recunoscute după interlocutorii care interacționează, după subiectul evocat, care ține de domeniul sau domeniile vizate de profesie, și după finalitatea esențială de a căuta informația împreună cu receptorul, deși pentru aceasta se folosesc strategii discursive diferite” [36, p.37, *t.n.*].

Analizate prin prisma conceptelor pragmaticii, textele cunosc grade diferite de specializare terminologică, fapt determinat atât de statutul emițătorului, cât și, mai ales, de cel al receptorului. Textele „strict specializate” se adresează unui interlocutor plasat la cel mai înalt nivel al comunicării din domeniu, iar cele „cu grade inferioare de specializare” , cum ar fi cele de popularizare științifică sau din comunicarea obișnuită, au destinatari eterogeni [23, p.22].

M. Petit distinge trei tipuri de comunicare științifică, în funcție de destinatar: între specialiști, în scop didactic, de vulgarizare [127]. Referitor la gradul de specializare a textelor științifice, M.T. Cabré afirmă că „pertinența unui text la un nivel înalt, mediu sau jos se determină

prin caracteristicile destinatarului, suportul și finalitățile sale. Un text produs de un specialist pentru studenți poate fi definit ca fiind de nivel mediu” [36, p.38-39, *t.n.*].

Diferențierea textelor științifice cu specializare maximă de cele didactice sau de popularizare este determinată, potrivit lingvistei A. Bidu-Vrănceanu [23, p.30], de „*densitatea terminologică a textului*”, care „are consecințe asupra *gradului de abstractizare*” a acestuia și constituie „un *criteriu obiectiv* de măsurare și diferențiere a discursului și textelor specializate” (*subl. aut.*).

Cercetătorii [23, p.30; 127] remarcă faptul că acest aspect este insuficient exploatat în analiza terminologiilor și că, deocamdată, nu s-a ajuns la un consens.

Din punct de vedere analitic, se poate spune că textele specializate se definesc prin trei tipuri de condiții:

- condiții discursive: proprietățile situației specializate ale acestui tip de comunicare;
- condiții cognitive: tema care este tratată și modul în care este tratată;
- condiții lingvistice: condițiile textuale generale (precizie, concizie și sistematicitate, ultimele două la grade diferite în funcție de condițiile discursive), forma macro- și microtextuală și, mai cu seamă, unitățile lexicale proprii domeniului despre care este vorba în text [36, p.38-39].

Textul specializat este „în aceeași măsură utilizator și furnizor de terminologie (înțelegă drept totalitatea termenilor utilizați într-o limbă sau într-un anumit domeniu al cunoașterii)” [84]. Totodată, el este „principala sursă de informații paradigmatică și sintagmatică despre termen” [64].

Așadar, termenii sunt „unitățile cele mai informative” ale textului specializat [176, p.204], având rol principal în acest tip de discursuri. Din punct de vedere terminologic, textul științific are următoarele caracteristici: **structură terminologică**; **densitate terminologică** – raportarea lexemelor speciale (în primul rând a termenilor) la numărul total de cuvinte semnificative din text, de obicei exprimată în procente; **frecvență terminologică** – raportul dintre lexemele speciale (termeni) și numărul total de cuvinte dintr-un text; **profil terminologic** – aspect ce se referă la conținutul textului, exprimat prin totalitatea termenilor mai importanți din punct de vedere informativ [176, p.204, *t.n.*]. În această ordine de idei, precizăm că Leicik V.M., *apud* Druță I., distinge trei categorii de texte științifico-tehnice și oficiale: 1) texte care **utilizează** termeni – monografii, articole de sinteză, documente oficiale; 2) texte care **fixează** termeni – dicționare, ghiduri și îndreptare; 3) texte care **crează** termeni – în special studii de cercetare, în care autorii relatează în premieră rezultatele unor experimente, generalizări etc. [60, p.34].

Structura, modul de prezentare și limbajul utilizat în textele științifice au un caracter neuniform, iar faptul că se adresează unor categorii diferite de destinatari constituie criteriul

principal de care se ține seama atunci când acestea sunt elaborate. Sub aspect stilistic, Irina Condrea distinge câteva substiluri ale limbajului științific, și anume:

- **substilul tehnico-științific/academic**, care include, de regulă, lucrări cu tematică îngustă, rezultate ale cercetărilor din diverse sfere ale științei, în care sunt investigate particularități inedite ale fenomenelor, sunt propuse viziuni proprii noi, se fac generalizări și se trag concluzii valabile pentru întregul domeniu (articole publicate în reviste de specialitate, anale științifice, culegeri tematice, materiale ale simpoziunilor și ale conferințelor științifice etc., monografii, teze de doctorat, de masterat, de licență ș.a.);

- **substilul didactic**, care cuprinde texte din sfera învățământului de toate gradele (manuale, ghiduri, culegeri de texte, de exerciții, de teste; antologii; suporturi de curs etc.), alcătuirea lor fiind în funcție de vârsta și nivelul de cunoștințe al destinatarului;

- **substilul de popularizare**, ce conține texte elaborate de specialiști din diverse domenii (istorie, geografie, arte, medicină, economie, drept, sport etc.), destinate unui public larg, în care sunt expuse într-un limbaj accesibil diverse probleme, iar termenii utilizați sunt, de regulă, explicați și nu creează dificultăți pentru înțelegerea mesajului;

- **substilul informativ-lexicografic**, care cuprinde lucrări cu caracter informativ (enciclopedii, dicționare, cataloage, indici, alte culegeri informative), adresate fie celui mai larg cerc de cititori, fie specialiștilor dintr-un anumit domeniu mai îngust [45, p.192-194].

Am putea afirma, așadar, că există mai multe niveluri de specializare a textelor științifice și, prin urmare, grade diferite de accesibilitate. Descrierea acestora în funcție de triada euristic/didactic/ de vulgarizare reprezintă „un prealabil necesar al oricărei analize pertinente a discursului științific” [137, p.214].

Pentru a distinge un text științific de unul nespecializat, trebuie avute în vedere următoarele trei caracteristici ale celui dintâi:

- Textele științifice sunt concise (ele tind să nu fie redundante), sunt precise (tind să evite ambiguitățile) și impersonale (nu exprimă emoții).

- În vocabular, predomină substantivele și grupurile nominale (în opoziție cu verbele și adjectivele) – atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ.

- Discursul limbilor specializate preferă limba scrisă celei orale, ele folosesc, de asemenea, simboluri din alte sisteme semiotice [35, p. 70-71, *t.n.*].

Analiza termenilor în context este o necesitate subliniată tot mai frecvent în terminologia actuală. Este o tendință firească, dat fiind că o unitate lexicală își capătă valoarea de termen și,

respectiv, statutul de termen, numai dacă este situată într-un ansamblu terminologic pertinent, altfel spus într-un context terminologic.

Potrivit autorilor Bessé B. de, Nkwenti-Azeh B., Sager J.C., **contextul** reprezintă „o unitate textuală de lungime variabilă, care înconjoară un termen sau cuvânt în interiorul unui text și de care poate depinde semnificația cuvântului sau a termenului”. Există mai multe tipuri de context: **contextul definitoriu**, care explică conceptul; **contextul enciclopedic**, care oferă informații despre natura conceptului, a părților sale, a funcției etc.; **contextul de utilizare**, care ilustrează ariile discursului în care se folosește un cuvânt sau un termen; **contextul formal**, care ilustrează comportamentul morfologic al unui termen sau al unui cuvânt; **contextul metalingvistic**, care informează despre utilizarea autonomă a termenului [17, p. 126, *t.n.*].

Contextul imediat al unui termen sau, mai bine-zis, cuvintele situate în proximitatea imediată a acestuia, mai poartă denumirea de **cotext**. Acesta din urmă formează „un câmp conceptual care permite a stabili corect sensul cuvintelor și a construi o impresie referențială. Termenul se pomenește înconjurat de alte unități terminologice și acest ansamblu formează un câmp semantic care ne arată domeniul de activitate spre care să ne orientăm pentru a actualiza corect referentul extralingvistic al unui termen în același timp cu sensul său în raport cu anturajul lui lingvistic” [1, *t.n.*].

Prin urmare, un **cotext**, care mai poate fi numit și **microcontext lingvistic**, este alcătuit din alți termeni alăturați, care, împreună, formează un domeniu de referință, un câmp conceptual, ajutând la semantizarea tuturor componentelor acestuia și, respectiv, la actualizarea/ înțelegerea lor de către destinatarul textului.

Cotextul poate oferi indicii directe sau ambigue privind domeniul de proveniență al unității lexicale respective, însă există și situații când cotextul nu oferă niciun indiciu despre domeniul de proveniență al acesteia [135]. În acest caz, ar trebui luat în considerare contextul mai larg în care apar. Indiscutabil rămâne însă faptul că analiza sintagmatică a termenilor poate fi realizată numai dacă se ține cont de cotextele/contextele în care apar.

Toate limbile naționale, la o anumită etapă a dezvoltării lor, parcurg un proces de stratificare. În sens larg, stratificarea reprezintă o „formă de distribuire diferențiată a indivizilor oricărui sistem social”. Fiind un sistem, limba este un fenomen social, în cadrul căruia se manifestă trăsăturile profunde ale omului și ale societății umane [190, p. 27-38, *t.n.*].

Stratificarea unităților lexicale care alcătuiesc textele specializate constituie domeniul de interes al mai multor lingviști [12; 16, p.69-71; 18; 35; 106; 176; 183; 192 ș.a.]. Spre exemplu, cercetătoarea M.-T. Cabré distinge trei grupuri de lexeme utilizate în textele de specialitate: 1) unități lexicale din limbajul general, 2) unități lexicale speciale, care aparțin unei zone aflate la

hotarul dintre limbajul general și limbajele de specialitate și 3) unități lexicale proprii textelor specializate [35, p.71-73, t.n.].

Viziuni similare împărtășesc și unii autori români.

Valeria Nistor delimitează două straturi relativ independente și bine individualizate ale vocabularului folosit în limbajele de specialitate: **lexicul neterminologic** și **lexicul specializat**. În opinia autoarei, „lexicul neterminologic alcătuiește, sub aspect stilistic, nivelul neutru, el conține cuvinte din limba literară comună” și este „baza pe care se construiește un text științific”. În această categorie V.Nistor încadrează verbele de acțiune, de tipul: *a demonstra, a trata, a formula, a caracteriza, a rezulta*; substantive abstracte și de proveniență verbală: *actualitate, utilizare, formare, introducere*; adjective și adverbe cu sens apreciativ: *activ, actual, pozitiv, negativ, semnificativ* etc. La rândul său, lexicul specializat este alcătuit din **lexicul științific general** și **lexicul terminologic**. Lexicul științific general „cuprinde termeni cu una sau mai multe semnificații, care funcționează într-un domeniu sau în ansamblul domeniilor specializate”. Acești termeni „sunt purtătorii informației larg utilizate”, ei „reprezintă fondul noțional științific de bază”. Este vorba despre termeni de tipul: *operație, fenomen, proces, sistem, abstract, adaptare* etc. Iar lexicul terminologic este „zona de specificitate a stilurilor funcționale nonartistice, în mod deosebit a stilului științific”, grupându-se în diverse nomenclaturi și terminologii [118].

În unele surse sunt menționate patru **straturi** lexicale ale textelor științifice:

a) Cuvinte din fondul literar comun utilizate și în textul științific fără nici o modificare. Acestea sunt mai ales cuvinte auxiliare, pronume, numerale, adverbe, unele verbe copulative și un număr nesemnificativ de substantive și adjective.

b) Cuvinte științifice cu caracter general, utilizate în majoritatea disciplinelor științifice, indiferent de domeniu.

c) Lexicul de profil, ce variază în funcție de specialitate, mai puțin numeros, dar foarte important, orientat spre o sferă mult mai îngustă de utilizare, nu ca și lexicul științific general, și de aceea cu caracter mult mai informativ pentru specialist;

d) Lexicul special, terminologic (terminologia lexicală îngustă), limitat în utilizare în cadrul unei singure discipline științifice, foarte numeros și înțeles, de regulă, doar de specialiști [49].

Aderăm la opinia conform căreia unitățile lexicale utilizate de autorii textelor științifice pot fi divizate convențional în trei categorii esențiale: neterminologice, științifice cu caracter general și terminologice. La rândul lor, unitățile lexicale terminologice cunosc grade diferite de specializare [88, 90].

1.3. Termen, terminologie, sistem terminologic

Sistemul de concepte ale științei contemporane are un caracter complex, aflându-se într-o interdependență directă cu procesele de creare a domeniilor științifice respective. Structura acestui sistem suferă modificări continue, generate nu doar de intensificarea proceselor de integrare și de diferențiere a științelor, ci și, mai ales, de apariția unor noi principii de formare a domeniilor de cunoaștere, a unor noi discipline științifice, ceea ce conduce nemijlocit la apariția unor noi sisteme terminologice.

Întregul sistem terminologic al unei limbi este alcătuit din straturi, clase, câmpuri semantice organizate ierarhic. Astfel, termenii nu se grupează în mod arbitrar, ci în funcție de particularitățile semantice ale domeniului respectiv, în baza unor factori lingvistici și extralingvistici.

În ultimele decenii, în cercetările de lingvistică interesul pentru studiul lexicului specializat a crescut substanțial. Acest fapt este determinat atât de sporirea rolului științei și tehnicii în dezvoltarea omenirii, cât și de creșterea rolului terminologiei în limbile moderne. În lucrările de specialitate se remarcă faptul că, în prezent, ca rezultat al dezvoltării rapide a domeniilor științifice, circa 90% din numărul total de cuvinte noi, apărute în limbile moderne, constituie elemente ale lexicului specializat, iar îmbogățirea vocabularului terminologic decurge mult mai rapid decât cea a lexicului comun. Se estimează, de asemenea, că numărul domeniilor științifice se află în continuă expansiune, constituind, în prezent, câteva sute; numărul conceptelor existente este de circa 50 de milioane, iar anual sunt create între 4 000 și 10 000 de obiecte și concepte științifice noi, care, evident, necesită a fi denumite [160, p.15-16].

De la Wüster și Lotte, considerați fondatorii terminologiei ca știință (anii '30 ai sec. al XX-lea), și până în prezent, când se înregistrează un interes crescând față de analiza lexicului de specialitate din diverse domenii ale științei, diferitele aspecte ale acestei probleme au preocupat numeroși lingviști. Astfel, sunt bine cunoscute contribuțiile școlilor naționale de terminologie de la Praga, din Polonia, Spania, URSS, Canada, din unele state scandinave etc. De-a lungul timpului, numeroși cercetători s-au pronunțat direct sau tangențial asupra noțiunii de termen și sistem terminologic, printre care savanți consacrați, ca I. Jordan, A. Graur, E. Coșeriu, I. Coteanu, Th. Hristea, M. T. Cabré, P. Lerat, G. Rondeau, P. Faber, H. Felber, L. Wald, N. Forăscu, A. Bidu-Vrănceanu, S. Berejan, V. Guțu Romalo, V.M. Leicik, A.V., Superanskaia, N.V. Podolskaia, N.V. Vasilieva, ș.a.

Noțiunile de **termen** și **terminologie** cunosc în literatura de specialitate o mulțime de definiții. Astfel, autoarea Ahmetova M. analizează circa 20 de definiții ale termenului și încearcă să efectueze o analiză retrospectivă a evoluției noțiunii de **termen** în lingvistică, menționând,

totodată, că ele constituie doar o parte neînsemnată din numărul total [168], iar Șelov S. selectează din literatura lingvistică aproape 30 de definiții ale termenului [194].

Această varietate de definiții se explică, probabil, prin faptul că termenul este un obiect de cercetare pentru mai multe științe, iar fiecare știință, la rândul său, scoate în evidență caracteristicile cele mai importante din punctul ei de vedere (logic, filosofic, lingvistic etc.). În această ordine de idei, Superanskaia A.V., Podolskaia N.V., Vasilieva N.V. afirmă că logicienii consideră drept termeni orice cuvânt raportat la o definiție rigidă; filosofii identifică termenii cu definițiile lor, considerându-i prescurtări ale definițiilor; reprezentanții cunoașterii profesionale consideră termeni toate cuvintele ce țin de activitatea lor profesională, fără a fi preocupați de caracterul lor sistemic și de prezența unor temeuri suficiente pentru a termeniza o anumită noțiune; iar pentru lingviști, termenul este, mai întâi de toate, denumirea unui concept” [192, p.11-12].

Astfel, în opinia diferitor lingviști, un **termen** este: o unitate lexicală ce constă din unul sau mai multe cuvinte care desemnează un concept în cadrul unui domeniu [17, p. 151]; un semn lingvistic care se atribuie unuia sau câtorva concepte, care sunt determinate de alte concepte din același domeniu; el poate fi un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte, un simbol grafic, o abreviere, un acronim etc. [67, p. 168, *t.n.*]; unitatea de bază a terminologiei, care denumește conceptele proprii fiecărei discipline specializate [35, p. 149, *t.n.*]; o desemnare ce constă din unul sau mai multe cuvinte care reprezintă un concept general aparținând unui limbaj special. Un termen trebuie să fie acceptat și folosit de specialiști ai domeniului de activitate respectiv [30, p. 9]; denumirea printr-o unitate lingvistică a unei noțiuni definite dintr-un anumit domeniu de activitate; termenii sunt cuvinte, unități frazeologice, abrevieri sau simboluri literale [139, p. 566]; o unitate lexicală dinamică cu o valoare specializată, care contribuie la constituirea cunoștințelor prin utilizare în discurs [61, p. 51].

Definiții mai ample au fost formulate de colective de autori [24, p.505; 192, p.14, *t.n.*], spre exemplu, cercetătoarele Superanskaia A.V., Podolskaia N.V., Vasilieva N.V. consideră că **termenul** este:

- a) un cuvânt special (sau o îmbinare de cuvinte) acceptat în activitatea profesională și utilizat(ă) în condiții deosebite;
- b) o denominare verbală a unui concept, care face parte din sistemul de concepte al unui anumit domeniu de cunoștințe profesionale;
- c) elementul conceptual esențial al unui limbaj specializat [192, p.14, *t.n.*].

Iar în *Dicționarul de științe ale limbii termenul* este definit în felul următor:

- a) un element al unei terminologii sau al unui limbaj specializat, reprezentând denumirea cunoștințelor din acest domeniu;

- b) unitate a cunoașterii cu un conținut stabil, deci mai independentă față de context decât cuvintele obișnuite;
- c) semn lingvistic compus dintr-un semnificant și un semnificat;
- d) denumire (etichetă) la care se ajunge printr-o procedură de lexicalizare naturală sau artificială, mai mult ori mai puțin specifică;
- e) simbol, stimul fizic reprezentând convențional, prin cuvânt/litere/cifre/pictograme, o noțiune sau un obiect individual [24, p.505].

Observăm că, pentru șirul de definiții prezentate supra, este comună ideea că termenul reprezintă o „unitate lexicală”, un „simbol”, o „etichetă”, o „desemnare” (denumire), „un semn lingvistic”, folosit(ă) în limbajele specializate pentru a indica un **concept** sau o **noțiune** (acești termeni sunt considerați sinonimici în lucrările mai multor autori). Elementul comun al tuturor definițiilor analizate este capacitatea termenului de a desemna un concept științific (obiect sau fenomen) al unei științe sau al unui domeniu de activitate profesională.

Din perspectiva lingvisticii cognitive, **termenii** sunt „unități lingvistice care transmit o semnificație conceptuală în cadrul textelor cunoașterii specializate. În înțelegerea naturii termenilor, acest proces de transmitere a sensului este la fel de important ca și conceptul pe care îl desemnează” [64, *t.n.*].

Împărtășim opiniile potrivit cărora caracterul terminologic al unei unități lexicale se poate manifesta doar în discurs (texte, contexte, microcontexte) și considerăm, în acord cu cercetătoarea Inga Druță, că un **termen** este o **unitate lexicală dinamică, având o valoare specializată și contribuind la constituirea cunoștințelor prin utilizare în discurs** [61, p. 51].

În prezent, documentul care delimitează strict noțiunile utilizate în terminologie este *International Standard Terminology – ISO 704* (1997, 2000, 2009), care este preluat de majoritatea cercetătorilor în activitatea lor terminologică. Conform acestui document, termenul este o „**desemnare** constând din unul sau mai multe cuvinte, care reprezintă un **concept** general într-un **limbaj** special” [71, p. 24, *t.n.*]. În același text se stipulează că în categoria termenilor se includ și elementele nonlingvistice (simboluri, litere, cifre, pictograme sau combinații ale acestora)”, iar o condiție obligatorie este că „un termen trebuie să fie acceptat și utilizat de specialiști ai domeniului respectiv“.

În mod tradițional, alături de noțiunea de **termen** se analizează și cea de **concept**. Acesta din urmă este definit drept o „construcție mentală care servește la clasificarea obiectelor individuale ale lumii exterioare sau interioare cu ajutorul unor abstracții mai mult sau mai puțin arbitrare”, ele mai sunt considerate și reprezentări mentale ale obiectelor într-un domeniu specializat și pot fi definite prin integrarea lor într-un domeniu de referință [71, p. 2, *t.n.*].

Fie că este înțeles ca **semn lingvistic**, fie că este considerat o **unitate a cunoașterii**, **termenul** constituie obiectul de studiu al **terminologiei** ca știință. În lingvistica actuală, și definițiile terminologiei sunt la fel de numeroase. În mod curent, noțiunea **terminologie** este utilizată cu două sensuri generale: 1) totalitatea termenilor, noțiunilor, denumirilor, de care se folosesc limbajele specializate pentru a transmite cunoștințe într-un domeniu particular de activitate profesională; 2) știința sau disciplina despre totalitatea termenilor, noțiunilor, denumirilor [7]. Definițiile formulate de majoritatea autorilor, de asemenea, urmează Standardul internațional *ISO 1087: 1990*: „Terminologia este ansamblul de termeni care reprezintă un sistem de noțiuni al unui domeniu particular”; „Știința terminologiei este studiul științific al noțiunilor și al termenilor folosiți în limbajele de specialitate” [61, p.14, 160, p.5 ș.a.].

Terminologia mai este considerată și o știință interdisciplinară, situată la intersecția dintre lingvistică, logică, ontologie, tehnologiile informaționale și disciplinele individuale. Această interdisciplinaritate a terminologiei este determinată de caracterul complex al unităților terminologice, care constituie, deopotrivă, unități lingvistice, elemente cognitive (logice și ontologice) și mijloace de comunicare (teoria comunicării), afirmă M.T.Cabré, citându-l pe Wüster [35, p.25, t.n.].

În esență, noțiunea **terminologie** se referă la cel puțin trei concepte diferite: a) principiile și bazele conceptuale care guvernează studiul termenilor; b) orientările utilizate în munca terminologică; c) ansamblul de termeni al unui anumit domeniu special [35, p.32, t.n.].

Una dintre cele mai ample definiții ale terminologiei este formulată în *Dicționarul general de științe ale limbii (ediția a II-a)*, în care terminologia este definită drept un „concept utilizat cu mai multe sensuri interdependente, nu întotdeauna delimitate clar:

(1) Limbă (limbaj) specializat(ă) sau un subsistem lingvistic care utilizează o terminologie (în sensul 2) și alte mijloace lingvistice sau nelingvistice, pentru a realiza o comunicare de specialitate nonambiguă, cu funcția majoră de a transmite cunoștințe într-un domeniu particular de activitate profesională.

(2) Ansamblu de termeni sau cuvinte specializate aparținând unui sociolect, care se caracterizează prin univocitate și nonambiguitate.

(3) Terminologia mai este utilizată cu sensul unei științe interdisciplinare preocupată de problemele generale ale terminologiilor (în sensurile 1 și 2), care analizează logica cunoștințelor, ierarhia conceptelor, codajul lingvistic și nonlingvistic, precum și problemele creației de cuvinte necesare științelor tehnicii” [24, p.506-507].

Autoarele Superanskaia A.V., Podolskaia N.V., Vasilieva N.V. accentuează caracterul polisemantic al cuvântului **terminologie**, afirmând că acesta are tocmai cinci sensuri:

- 1) totalitatea sau o oarecare mulțime indefinită de termeni-cuvinte în general;
- 2) totalitatea termenilor (conceptelor și denumirilor) unui anumit domeniu al cunoașterii (terminologia medicală, terminologia geografică);
- 3) știința despre formarea, structura și funcționarea termenilor în general;
- 4) știința despre formarea, structura și funcționarea termenilor unui anumit domeniu al cunoașterii, utilizați într-o anumită limbă, și a echivalentelor lor din alte limbi;
- 5) știința terminologică generală [192, p.14, t.n.].

Observăm că, de fapt, primele două definiții sunt asociate cu sistemul de concepte ale unui anumit domeniu al cunoașterii, iar ultimele trei sunt corelate cu noțiunea de știință despre sistemul de concepte.

Această polisemie însă nu i-a împiedicat, până în prezent, pe cercetători să se înțeleagă reciproc, deoarece „condițiile contextului sau ale situației ajută la corelarea univocă a cuvântului terminologie în fiecare situație de utilizare a lui” [192, p.14, t.n.].

Deseori, pentru a delimita ansamblul de termeni utilizați într-un anumit domeniu special, alături de noțiunea de **terminologie**, se operează cu cea de **sistem terminologic**. Cităm doar câteva definiții ale terminologiei ca domeniu lexical, excerptate din lucrările de specialitate: un ansamblu de termeni dintr-un anumit domeniu de specialitate (*the set of terms of a particular special subject*) [35, p. 32, t.n.]; vocabularul unui domeniu special (*a vocabulary of a special subject field*) [138, p.3]; sumă a termenilor dintr-un anumit domeniu (sensul concret al noțiunii de terminologie) [23, p. 12]; un ansamblu/ corpus/ set de termeni dintr-un anumit domeniu/ limbaj de specialitate/ sistem științific [7; 11, p. 41-42; 30, p.10; 122, t.n.]; un subansamblu/subsistem lexical determinat semantic și funcțional [160, p.6; 139, p. 568], care reprezintă rezultatul unui proces conștient, prin care s-a căutat să se denumească, în principiu cât mai sistematic, noile obiecte și fenomene sau să se propună echivalenți pentru termeni existenți în alte limbi [139, p. 568]; totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o știință, într-o disciplină, într-o activitate practică, în arte, în cercetare etc. [46, p.321], dar și de un cercetător/ autor sau un grup de cercetători/ o entitate socială [122, t.n.]; o colecție de termeni tehnici dintr-un anumit sistem științific, care diferă de uzul comun prin faptul că termenii sunt definiți cu exactitate în acest sistem [29, p. 1186, t.n.]; totalitatea sau o mulțime nedeterminată de cuvinte-termeni în general și totalitatea termenilor (noțiuni și denumiri) dintr-un anumit domeniu al cunoașterii [192, p.14, t.n.].

Așadar, terminologia, ca totalitate a termenilor sau cuvintelor specializate, reprezintă un strat independent al oricărei limbi naționale și se află într-o interacțiune intensă cu activitatea profesională a specialiștilor din diverse domenii. Observăm că, în cele mai multe surse, noțiunile **terminologie**

și **sistem terminologic** sunt utilizate cu aceeași valoare semantică. Ele nu se exclud reciproc, ci, din contra, fiecare este folosită pentru a o explica pe cealaltă.

În unele studii de specialitate însă, se face o distincție categorică între cele două noțiuni. Astfel, cunoscutul cercetător Leicik V.M. consideră că **terminologia** unui domeniu este totalitatea termenilor formați în mod natural, spontan, rezultatul unui proces îndelungat, care se realizează, de obicei, în perioada de constituire a domeniului respectiv. Aceasta este etapa „terminologiei incomplete”. La rândul lui, **sistemul terminologic** reprezintă totalitatea termenilor creați în mod conștient, reflectă un sistem de concepte, iar prin intermediul acestora – anumite domenii științifice și (sau) de activitate. Dacă sistemul de concepte reprezintă un model logic al domeniului respectiv, atunci sistemul terminologic este modelul lingvistic al acestuia. Cele patru tipuri de trăsături ale sistemului terminologic sunt, în viziunea cercetătorului, următoarele: a) general-sistemice, b) logice, c) lingvistice și d) capacitatea de a crea noi modele [183, p. 106-120, *t.n.*]. Autorul afirmă că, pentru a deveni sistem, terminologia trebuie să îndeplinească o serie de condiții, precum: existența unui domeniu special, care să dispună de hotare bine conturate; existența unui sistem noțional, ce vizează domeniul respectiv; existența unei teorii (concepții), care descrie domeniul respectiv și în care se încadrează acest sistem noțional; existența unei limbi comune și a unui limbaj specializat, ale cărui elemente lexicale pot fi utilizate pentru denominarea conceptelor sistemului noțional respectiv (obiecte și trăsături ale acestora) [183, p. 119, *t.n.*].

Pornind de la cele menționate, putem afirma cu certitudine că orice ansamblu de termeni utilizat într-un anumit domeniu al cunoașterii reprezintă un sistem complex, logic structurat și ierarhizat și îndeplinește condițiile formulate de cercetător. În lucrarea de față, adoptăm ambii termeni (*terminologie* și *sistem terminologic*), considerându-i sinonime, dat fiind că lexicul specializat, inclusiv cel din domeniul sportului, care interesează cercetarea de față, a depășit demult etapa inițială, spontană de formare, constituind în prezent un sistem organizat în clase și categorii distincte.

1.4. Criterii de clasificare a termenilor

În orice domeniu științific, clasificarea are un rol primordial, reprezentând o metodă de cunoaștere, ce se realizează la o anumită etapă de dezvoltare a științelor, și anume când apare necesitatea evaluării și reevaluării obiectului cercetărilor, a ierarhizării noțiunilor, a diferitor raporturi etc. Rolul clasificării este incontestabil și în terminologie, dat fiind că anume în acest mod pot fi relevate și argumentate structura logică a domeniului respectiv, caracterul sistemic, diversitatea raporturilor dintre numeroasele lui elemente. Potrivit autorilor *Lexiconului tehnic român* (1957-1966), volumul total al termenilor tehnici românești cuprindea la acea etapă 68 500

de termeni descriptori (recomandați), la care se adaugă termeni tolerați sau nerecomandați (în general, sinonime sau variante ale celor descriptori) și câteva zeci de mii de termeni utilizați în cuprinsul articolelor [139, p.568]. Evident, de atunci și până în prezent au fost înregistrați o mulțime de termeni noi. Cunoașterea științifică diversificându-se continuu, au apărut și domenii științifice noi, cum ar fi sistemele digitale sau nanotehnologiile.

În cele ce urmează, ne-am propus să trecem în revistă variatele abordări privind clasificarea termenilor, precum și criteriile care sunt puse la baza acestor clasificări.

În știința logicii, clasificarea este considerată, alături de definiție și diviziune, una dintre operațiile logice asupra noțiunii. Ea „se bazează pe găsirea unei diferențe specifice, o proprietate care să permită reconstituirea genului prin regruparea speciilor din același gen” [82, p.37]. Această diferență este numită criteriu al clasificării.

Astfel, pornind de la însușirile comune ale obiectelor, acestea sunt grupate în clase tot mai generale [52, p.40]. Prin urmare, scopul oricărei clasificări constă în ierarhizarea claselor unui sistem conform anumitor caracteristici esențiale, specifice sau nu acestor obiecte.

Clasificarea științifică este definită drept „o modalitate ordonată de asociere și disociere, precum și de organizare mintală a ideilor, prezente în creierul omului sub formă de noțiuni. Suma tuturor obiectelor individuale, ce posedă anumite însușiri, se numește clasă. Caracteristicile unor obiecte tipice separate ajută la înțelegerea esenței întregii clase și, clasificând noțiunile, la organizarea lor în sisteme” [192, p.138, *t.n.*].

Efectuarea corectă a unei clasificări presupune respectarea următoarelor reguli:

- toate obiectele supuse clasificării trebuie să fie repartizate într-o anumită clasă;
- obiectele nu pot fi repartizate în două sau mai multe clase diferite;
- asemănările, respectiv însușirile comune pe baza cărora obiectele se repartizează în aceeași clasă, trebuie să fie mai importante decât deosebirile lor;
- alcătuirea claselor de obiecte pe aceeași treaptă a clasificării trebuie să aibă la bază același criteriu – aceleași însușiri [52, p.40].

Date fiind diversitatea și instabilitatea termenilor, criteriile de clasificare a acestora sunt, de asemenea, variate. În mod frecvent, aceste elemente sunt clasificate în funcție de sfera și conținutul lor. Sintetizând opiniile mai multor logicieni [52; 82; 146; 157 ș.a.], preluate și în unele articole cu caracter lingvistic [97, p. 43-46 ș.a.], remarcăm următoarele clasificări ale termenilor:

După **sferă** (din punct de vedere extensional):

- 1) în funcție de numărul de obiecte reflectate – **singulari și generali**;
- 2) în funcție de faptul dacă reflectă obiecte care există în realitate – **vizi** (ce denumesc obiecte sau realități existente) și **nevizi** (care denumesc obiecte ce au o existență reală);

- 3) în funcție de caracterul univoc al stabilirii sferei – **precisi** (cu un conținut exact și o sferă bine stabilită) și **imprecisi** sau **vagi** (care nu au un conținut și o sferă stabilite cu exactitate);
- 4) după gradul de distribuție a proprietății între membrii clasei – **colectivi** și **distributivi/divizivi**.

După **conținut** (din punct de vedere intensional):

- 1) în funcție de faptul dacă reflectă obiecte sau însușirile acestora – **concreți** și **abstracti**;
- 2) după prezența/absența proprietății denotate – **pozitivi** și **negativi**;
- 3) în funcție de gradul de dependență/independență semantică față de alți termeni – **absoluți** și **relativi**;
- 4) după concordanța logică cu alți termeni și participarea altor termeni la construcția semantică a termenului – **simplici** și **compuși** [82, p. 35-37; 52, p.27-29; 157, p.39-44; 97, p. 43-45 ș.a.].

Pornind de la criteriul extensiunii, între doi termeni pot fi stabilite raporturi logice de concordanță (atunci când termenii au cel puțin un element comun în extensiunea lor – raporturi de identitate, de ordonare și de încrucișare) și raporturi de opoziție (atunci când cei doi termeni nu au nici un element comun – raporturi de contrarietate și de contradicție) [157, p.96-104; 97, p.45-46].

Cele expuse în rândurile de mai sus reflectă clasificarea termenilor din punctul de vedere al logicii. Pentru specialiștii în terminologie prezintă însă un interes deosebit clasificările lingvistice ale termenilor ca mijloace lexicale de desemnare a noțiunilor.

Astfel, lingvistul român Paul Miclău, care s-a ocupat de analiza semantică a limbajelor de specialitate, clasifică termenii tehnici și științifici în „categoriile referențiale în funcție de clasele de seme (părțile de vorbire), iar în interiorul acestora, în funcție de manifestările ontice (existențiale) sau epistemice (de cunoaștere)”. În acest context, autorul distinge cinci categorii esențiale de termeni: numele, adjectivul, verbul, adverbul, substitutivul și elementele de relație. Bunăoară, în categoria numelui, sunt încadrate următoarele clase: a) obiecte sau fenomene, luate în substanțialitatea lor tehnică (*lentilă, clor, metabolism, hidrocentrală* etc.); b) trăsături calitative ale acestora (*transparență, căldură, conductibilitate, fisiune (nucleară)* ș.a.); c) trăsături cantitative (*înălțime, frecvență, dispersie* etc.); d) trăsături structurale (*coeziune, simetrie*); e) trăsături care se referă la metodologie (*inducție, deducție, analiză, sinteză*) și f) trăsături care se referă la teoria științelor (*performanță, competență, presuposiție*), ultimele două încadrând, precum observăm, noțiuni abstracte. Considerând analiza componentială drept modelul cel mai potrivit pentru cercetarea semanticii limbajelor speciale, același autor efectuează și o „înfățișare a categoriilor componentiale ale semnificației din limbajele speciale”: 1) seme care se referă la trăsăturile perceptibile studiate cu ajutorul limbajelor specializate (forma, dimensiunea, culoarea, duritatea, mirosul, trăsăturile acustice, gustul); 2) trăsături structurale; 3) trăsături funcționale; 4)

trăsături care țin de tehnica producerii; 5) trăsături care se conturează prin localizarea în timp și în spațiu; 6) trăsături clasematice și 7) trăsături epistemice [106, p.68-82].

Potrivit cercetătorilor C.Manea, D.M.Pruneanu, în funcție de specificitatea lor, termenii tehnico-științifici sunt: 1) termeni tehnici de strictă specialitate, folosiți (și, în cele mai multe cazuri, înțeleși) numai de către specialiști; 2) termeni de orientare științifică accesibili vorbitorilor obișnuiți (datorită frecvenței relative în uz și analizabilității lor); 3) termeni redefiniți semantic și preluați de vocabularul uzual. Cel mai clar poate fi observată repartizarea acestora pe domenii de activitate: domenii tehnice, științe matematice, științe ale naturii, științe sociale și istorice; științe filologice, lingvistică; arte plastice, muzică, teorie și critică literară [99].

O altă clasificare îi aparține savantului Silviu Berejan, care divizează unitățile terminologice, în funcție de modul de formare și de utilizare a lor, în două clase mari: termeni de proveniență populară, naționali (apăruți în exercitarea unor meserii și arte autohtone) și termeni de proveniență cultă, științifică, internaționali (apăruți ca rezultat al dezvoltării civilizației mondiale). Primii au apărut pe cale naturală, firească și, împreună cu restul fondului lexical, formează vocabularul specific al limbii. Ceilalți sunt reglementați, de obicei, de specialiști din fiecare domeniu, fapt ce le conferă un caracter pronunțat artificial [16, p. 69].

Gradul de acceptabilitate terminologică, adică „gradul de apreciere a unui termen bazat pe o scară de valori predeterminată” [160, p.13], a condiționat divizarea termenilor în următoarele categorii: **standardizați**, **privilegiați** (recomandați), **tolerați** (acceptați ca sinonime), **nerecomandabili** și **respinși**.

O amplă clasificare a termenilor a fost propusă de mai mulți lingviști din Rusia [171; 183, p.88-97; 184, *t.n.*], clasificare ce are la bază divizarea termenilor în funcție de opoziția **general/special**. Astfel, se disting: termeni care denumesc categorii sau termeni categoriali (*materie, spațiu, timp, cantitate, calitate, măsură* ș.a.); termeni științifici generali și tehnici generali, folosiți în diverse domenii ale cunoașterii (de ex. *informație, element*); termeni comuni mai multor domenii, numiți și „interramurali” sau interdisciplinari (de ex. *metodă*), și termeni speciali (cum ar fi noțiunile din geologie: *subdelta, geochimia petrolului* ș.a.). Aceasta reprezintă, în viziunea autorilor, o **clasificare terminologică propriu-zisă**.

La baza altor clasificări sunt puse diverse trăsături ale termenilor: de conținut, de formă, funcționale, intra- și extralingvistice.

Astfel, din punctul de vedere al **conținutului**, se disting:

1) termeni ai observației (clasele de obiecte reale) și termeni teoretici (noțiuni abstracte), delimitare folosită mai ales în filosofie;

2) în funcție de domeniul de cunoaștere sau de activitate – științifici, tehnici, industriali, economici etc. (numărul claselor de termeni științifici coincide cu numărul de științe care există la o anumită etapă a progresului științific, iar în cadrul fiecărei clase de termeni din fizică, chimie etc. se evidențiază atâtea sisteme terminologice, câte teorii independente de descriere a obiectelor și legităților fizice, chimice etc. există);

3) în funcție de categoria logică a conceptului definit: termeni care denumesc obiecte, procese, trăsături și calități, unități de măsură ș.a.

Clasificările **lingvistice** ale termenilor se bazează pe trăsăturile semantice și structura formală a acestora:

1) în funcție de structura semantică – monosemantici și polisemantici;

2) în funcție de structura formală – radicali, termeni derivați, termeni compuși, termeni-sintagme, abrevieri ș.a.;

3) în funcție de limba de proveniență – termeni formați pe teren propriu (naționali), termeni împrumutați și termeni hibridi;

4) în funcție de apartenența la o parte de vorbire (criteriul lexico-gramatical) – termeni substantivali, verbali, adjectivali, adverbiali;

5) în funcție de aspectul stilistic – termeni normativi, profesionalisme și argotisme.

Abordarea **sociologică** presupune delimitarea termenilor în următoarele categorii distincte:

1) în funcție de autor – termeni colectivi și individuali (orice termen, înainte de a deveni general-acceptat, a fost creat de un anumit autor; dacă nu a fost acceptat ca termen, el rămâne a fi un ocazionalism);

2) în funcție de sfera de utilizare – termeni universali (comuni pentru mai multe domenii conexe), particulari (specifci unui singur domeniu) și conceptual-autoricești (specifci unei singure abordări sau autor).

O altă clasificare a termenilor se bazează pe **frecvența** utilizării acestora în text: termeni cu frecvență sporită, medie și redusă.

Totodată, pentru fiecare epocă se creează clasificări care țin seama de aspectul **istorico-lexicologic**: termeni-arhaisme și termeni-neologisme.

Din punctul de vedere al **caracterului normativ**, se disting termeni aflați în proces de standardizare, termeni supuși standardizării (standardizați), termeni respinși în procesul de standardizare (inadmisibili), termeni aflați în proces de sistematizare (recomandați), termeni admisibili și termeni respinși în procesul de sistematizare [171; 183, p.88-97; 184, t.n.].

Cât privește evoluția formelor termenilor specializați, în literatura lingvistică este menționată și „*variația în timp a condițiilor de impunere, normare, codificare (subl. aut.)*”, în

corelație cu factori extralingvistici care au făcut ca în epoca actuală acest aspect să ocupe un loc central în terminologie” [23, p. 56].

În altă ordine de idei, menționăm că, în literatura de specialitate, se face distincție între **termeni** și **nomeni**, clasificare ce ține seama de două criterii: caracterul noțiunilor și al obiectelor desemnate și scopurile desemnării acestora. Potrivit lingvistului Silviu Berejan, **termenii** sunt cuvinte specializate care au în uz, spre deosebire de cuvintele obișnuite, granițe riguros conturate de întrebuințare și sensuri riguros determinate în cadrul acestor granițe. Termenii reflectă deci prin mijloacele limbii noțiuni și obiecte din diverse medii speciale ale societății umane. **Nomenii** sunt cuvinte specializate care, spre deosebire de termeni, denumesc obiecte (nu și noțiuni), iar spre deosebire de cuvintele obișnuite, numai denumesc lucrurile, fără să se refere la conținutul lor, și indică doar clasa de obiecte din care fac parte. Nomenii sunt, așadar, simple mărci, etichete ale obiectelor, care constituie în realitatea ambiantă clase de unități omogene (tipuri de piese tehnice, de mărfuri de același fel, de soiuri de plante, de varietăți de fructe, de specii de animale etc.). În limbă ei reprezintă unități ale planului expresiei, care nu au corespondent în planul conținutului, adică nu au sens propriu-zis [16, p.69]. Prin urmare, ansamblul de termeni dintr-o anumită limbă sau dintr-un domeniu tehnico-științific alcătuiește o terminologie (cuvântul dat denumește, după cum se știe, și disciplina lingvistică ce se ocupă de studiul termenilor și al sistemelor terminologice), iar totalitatea nomenilor poartă denumirea de nomenclatură.

O nomenclatură însă nu poate să apară fără să existe o terminologie. Principalele trăsături specifice ale nomenclaturilor (care sunt întocmite neapărat de persoane cu o pregătire profesională înaltă) sunt, în opinia cercetătoarelor Superanskaia A.V., Podolskaia N.V, Vasilieva N.V., „caracterul artificial al formării lor, ordonarea și fixarea lor obligatorie în scris” [193, p.22, *t.n.*].

Așadar, clasificarea are un rol esențial în activitatea terminologică. În bibliografia de specialitate se atestă o mare varietate a criteriilor de clasificare a termenilor științifici. Abordările prezentate în paragraful de față reflectă diversitatea și complexitatea termenului ca element lexical, dat fiind că orice termen, posedând însușiri și funcții distincte, poate face parte din mai multe clasificări simultan, fapt ce a condus la apariția mai multor direcții de cercetare independente: terminologia generală, semasiologică, onomasiologică, funcțională, istorică, descriptivă, cognitivă, textuală etc. [92].

Am insistat asupra acestor criterii nu doar pentru a vărsa lumină asupra clasificărilor existente (care în unele lucrări se suprapun, iar în altele rămân a fi incomplete), ci și pentru a le selecta pe cele mai relevante pentru clasificarea termenilor sportivi [90; 91] și, mai ales, pentru a sublinia caracterul de sistem al terminologiei, ca parte esențială a limbajelor specializate. Pentru cercetarea de față, prezintă interes clasificarea terminologică propriu-zisă (ce se realizează în

funcție de opoziția „general-special”), clasificările lingvistice (în special, cele bazate pe trăsăturile semantice ale termenilor și pe structura lor formală), precum și clasificarea sociologică (ce presupune delimitarea unităților lexicale specializate în funcție de sfera lor de utilizare).

1.5. Procese semantice active în limbajele specializate: repere teoretice

1.5.1. Terminologizare vs. creație terminologică. Procedee de creare a termenilor

Fiind un sistem destul de independent din punct de vedere structural și funcțional, terminologia este strâns legată de limba națională sub multiplele ei aspecte și, în primul rând, sub aspect semantic. Evoluția semantică a cuvintelor din uzul general (adică din limbajul comun) spre cel profesional (adică în limbajul specializat) reprezintă una dintre căile active de apariție a termenilor. În literatura lingvistică ea este numită terminologizare.

În acest context, se impun unele precizări ce vizează definiția, caracteristicile și locul fenomenului respectiv în procesul de formare a terminologiilor.

O succintă analiză a lucrărilor de specialitate în care au fost abordate, direct sau tangențial, variatele aspecte privind crearea și migrarea termenilor scoate în evidență faptul că noțiunea **terminologizare** cunoaște mai multe definiții. Unii autori consideră că terminologizarea reprezintă orice proces în cadrul căruia un cuvânt devine și termen, alții o încadrează în categoria mijloacelor de formare a termenilor, considerând-o a fi doar una dintre căile de creație terminologică.

Potrivit autorilor Pavel E., Rucăreanu C., termenul este reprezentarea conceptului, forma lingvistică utilizată pentru a denumi o unitate conceptuală, iar **terminologizarea** este procesul de reprezentare printr-un termen a unui concept, plecând de la percepția și de la formularea caracteristicilor care definesc acest concept [121, p.25].

Leagușevici S. I. (*apud* Iunusova I.R.) consideră că **terminologizarea** este „trecerea cuvintelor din sfera neterminologică în cea specială, adică denominarea unui obiect sau fenomen din sfera specială printr-o noțiune nespecială” [196, t.n.].

S-ar putea spune că la baza terminologizării se află „caracterul polifuncțional” [182], online) al unităților lexicale, posibilitatea de a exprima simultan, printr-un singur cuvânt, mai multe înțelesuri. Ideea este susținută și de alți lingviști ruși. Bunăoară, Iurkovski I.M. afirmă că „mecanismul de terminologizare a cuvintelor din uzul comun este similar procesului de dezvoltare a polisemiei în cazul cuvintelor din limba literară generală, adică este vorba despre același proces, dar desfășurat într-o sferă specială îngustă” [197, p.83, p. 46, t.n.].

Analizând sistemul terminologic medical, Eugenia Mincu [112, p.30-3681] susține că „modelarea” acestuia se realizează la trei niveluri: a) lingvistic (cuvântul și sensul cuvântului, interacțiunea lexicală); b) extralingvistic (conceptualizarea lumii, teoria cunoașterii, structurarea

și organizarea conceptelor); c) al reprezentărilor. Terminologizarea se înscrie, alături de determinologizare și reterminologizare, la cel dintâi nivel, al limbii uzuale, iar la baza formării terminologiei este cuvântul specializat ca expresie a informației specializate.

Ilustrând **terminologizarea** în domeniul juridic, N. Baghici o concepe drept un proces în cadrul căruia terminologia juridică preia, la nivelul discursului specializat, cuvinte din limba curentă, cărora le extinde sensul prin metaforă (cuvinte din limba comună dobândesc accepții științifice) [9].

Olga Cazan plasează terminologizarea în șirul de procedee de formare a terminologiei juridice, alături de derivare, compunerea sintagmatică, compunerea temică, împrumut și calc lingvistic. În viziunea autoarei, terminologizarea este „procedeul prin care se atribuie unui cuvânt din lexicul general un sens specializat, unic, obținând astfel statutul de termen dintr-un domeniu de activitate științifică sau tehnică” [37].

Cercetătoarele Radu Z., Vulpe A. explică noțiunea de terminologizare drept „procesul de formare a termenilor prin **modificarea și reinterpretarea semantică** (*subl.n.*) a cuvintelor din limba națională comună și trecerea lor în categoria elementelor lexicale speciale, profesionale” [132, p.54].

I.Busuioc, M.Cucu prezintă terminologizarea drept unul dintre mijloacele de creație neologică (adică terminologică – *n.n.*), parte a unui proces mai amplu - creația terminologică (pe care o numesc și neologie), aceasta din urmă constituind o noțiune mai largă, generică. Definiția propusă de Busuioc I., Cucu M. pare a fi însă, deocamdată, incompletă: **terminologizarea** este „procedeul prin care un cuvânt sau o expresie din limbajul general este transformat în termen ce desemnează un concept într-un limbaj specializat” [30, p. 58-80]. O opinie similară o au și unii lingviști din străinătate: „Terminologizarea constă în transformarea unui cuvânt din limbajul general într-un termen tehnic (sau într-un termen dintr-un limbaj special)” [26, p.37, *t.n.*].

Termenul **neologie** este folosit de mai mulți lingviști atunci când analizează evoluția semantică a cuvintelor. Totodată, unii specialiști deosebesc **neologia generală** de cea **terminologică** sau **neonimie** și, respectiv, **neologismele** din limba comună de cele din limbajele specializate sau terminologice, numite **neonime** (denominații noi) și **neoseme** (sensuri noi) [61, p.73-74]. Neonimele apar ca o necesitate denominativă și au o mai mare stabilitate în timp decât neologismele limbii comune [121, p. 53].

Cunoscuta cercetătoare A. Bidu-Vrânceanu explică neologia semantică drept o inovație ce constă în „dezvoltarea unui sens nou, care desemnează de obicei o realitate nouă, exprimată de o unitate lexicală existentă în limbă”. Mecanismul de bază este „polisemizarea” dezvoltată prin

diverse analogii (metafore, metonimii), iar pentru interpretarea noului sens sunt necesare atât criteriile lingvistice, cât și extralingvistice [23, p.40-41].

În lucrarea sa de referință, *Noțiuni de terminologie. Despre viața cuvintelor și problemele terminologiei actuale*, autoarea Bălan-Mihailovici A. analizează o serie de procese semantice, precum: trecerea de la sensul propriu la cel figurat, analogia, extensiunea semantică, restrângerea semantică, trecerea de la sensul concret la un sens abstract, trecerea de la un sens abstract la un sens concret, specializarea, generalizarea [11, p. 61-78]. Chiar dacă cele mai multe dintre exemplele analizate vizează modificările semantice care se manifestă în sfera terminologiilor, noțiunea **terminologizare** nu este utilizată în lucrare, autoarea preferând-o pe cea de **filiație semantică** pentru a denumi parcurgerea de către un anumit cuvânt a proceselor respective.

În lingvistica românească, atunci când se analizează gradul de specializare a textelor și procesele semantice cărora le sunt supuși termenii, se vehiculează, de asemenea, noțiunile **terminologie internă** (utilizată de specialiști) și **terminologie externă** (utilizată de nespecialiști) [20, p. 18-25], prima fiind considerată drept „o teorie a termenului în condiții ideale”, al cărei scop constă în standardizarea și normarea termenilor, precum și în evitarea comunicării ambigue dintre specialiștii din același domeniu, iar cea de-a doua – „o teorie a termenului în condițiile reale ale apariției în texte, de la cele strict specializate, la cele cu grad inferior de specializare” [134, p. 16]. Teoriile acestea sunt considerate totuși complementare, constituind doar „moduri diferite de a percepe unul și același obiect (termenul)” (*idem*).

Astfel, terminologizarea este un proces ce interesează terminologia internă, iar migrarea termenilor din lexicul specializat spre cel comun, proces ce este numit și determinologizare, constituie obiectul de studiu al terminologiei externe.

Observăm, așadar, atât caracterul variat și controversat al abordărilor privind fenomenul terminologizării, cât și varietatea de noțiuni utilizate pentru desemnarea acestui proces.

În lucrarea de față, adoptăm ideea că **terminologizarea reprezintă un proces semantic, care presupune evoluția sensului cuvintelor din uzul general (adică din limbajul comun) în procesul de transformare a lor în unități lexicale specializate, având drept rezultat modificarea și reinterpretarea semantică a acestora**. Prin urmare, o vom analiza drept unul dintre mijloacele de creare a termenilor, **creația terminologică** fiind, în opinia noastră, o noțiune mai largă (generică), ce întrunește și alte procedee, precum cele ce se bazează pe criteriul funcțional, structural etc.

Mijloacele de formare a terminologiei unui anumit domeniu coincid, în mare parte, cu cele ale vocabularului limbii în ansamblu. Un șir de autori menționează că, în terminologie, acest

proces are totuși anumite trăsături specifice. Vom analiza în continuare varietatea de mijloace / procedee de creare a termenilor, caracterizate de o serie de lingviști români și din străinătate.

Astfel, cercetătorul Leicik V.M. distinge patru **principii ale formării unei terminologii**:

1) **Principiul traducerii termenilor** (sau al terminologiei traduse), utilizat, de regulă, în cazurile când un nou domeniu de cunoaștere apare și începe să se dezvolte într-o anumită țară, iar apoi obiectul, teoria (teoriile), noțiunile speciale și, respectiv, termenii sunt împrumutați de vorbitorii altor țări. Drept exemplu sunt prezentați termenii din aviație, tehnica de calcul și publicitate.

2) **Principiul întemeierii pe propriile mijloace**, care constă în utilizarea propriilor resurse ale limbii. Dat fiind caracterul divers al creării și selecției termenilor, el mai poate fi numit și principiu complex. Acest principiu se află la baza tuturor mijloacelor tradiționale de formare a termenilor: semantice (resemantizarea lexemelor din limbajul comun, împrumutul termenilor din alte sisteme terminologice ale limbii), morfologice, sintactice.

3) **Principiul terminologizării**, care este, de asemenea, bazat pe valorificarea propriilor resurse ale limbii. Deosebirea constă în faptul că elementele lexicale inițiale nu se supun metaforizării și metonimizării (*subl. n.*), cuvintele și îmbinările de cuvinte din lexicul comun participând la crearea noilor termeni, în special a sintagmelor terminologice, care, după funcția lor, se apropie de frazeologisme, de ex.: *organizație antiteroristă, securitate internațională* etc.

4) **Principiul îmbinării termenilor**, aplicat în special în așa-numitele domenii științifice și (sau) de activitate complexe și conexe: îmbinarea realizărilor din două și mai multe domenii într-o singură sferă conduce spre formarea unui ansamblu unit de termeni. În multe cazuri, termenii acestui nou domeniu sunt bimembri, îmbinând organic termeni din două domenii diferite (de exemplu, sfera economiei agrare) [183, p.131-133, *subl. n., t.n.*].

Potrivit lingvistului rus, principiul de formare a terminologiei reprezintă o tendință a limbii care se manifestă ca predominantă în procesul creării și selecției unităților lexicale, de obicei în perioada constituirii unui nou domeniu. De regulă, în procesul de creare a terminologiilor se manifestă toate aceste principii, pe care le considerăm, de fapt, mijloace de creație terminologică. În economia lucrării noastre, interesează principiul al doilea și cel de-al treilea, care însă vor fi interpretate diferit față de autorul citat.

Printre căile de formare a termenilor, Cristina Athu menționează: folosirea resurselor existente în limbă, modificarea resurselor existente (prin derivare, compunere, schimbarea valorii gramaticale, abrevieri, acronimie), crearea de noi entități lingvistice. Referitor la lărgirea semnificației unui termen, autoarea consideră că aceasta „se realizează mai ales în timpul traducerii

prin acceptarea implicită a calcului”, pe care îl consideră un procedeu important de îmbogățire a vocabularului, inclusiv al celui terminologic [7, p.4].

O analiză complexă a proceselor de creație terminologică o găsim la autoarele Superanskaia A.V., Podolskaia N.V, Vasilieva N.V. [192, p. 192-193, *t.n.*]. În opinia acestora, apariția unui termen nou este determinată de două tipuri de factori: a) care țin de sistemul noțional (autoarele îl numesc *logos*) și b) care se referă la sistemul lexical al limbii (numit *lexis*): însăși necesitatea creării unui termen nou și tipul general al acestuia sunt motivate de sfera logosului (de dezvoltarea cunoașterii științifice), iar chipul lui concret este determinat, într-o măsură considerabilă, de sfera lexisului (de sistemul lexical al limbii și – în sens mai îngust – de un anumit sistem terminologic și uzul lui terminologic).

Cercetătoarele disting trei procedee de formare a termenilor:

1. Conversia

a) **semantică**, ce constă în utilizarea unui cuvânt din limbajul comun pentru a denumi o noțiune științifică, trecerea acestui cuvânt în categoria termenilor, sau terminologizarea lui (*subl. aut.*);

b) **terminologică**, ce constă în trecerea unui termen deja format dintr-o disciplină în alta, resemantizat total sau parțial, și transformarea lui în omonim interdisciplinar – transterminologizarea (*subl. aut.*).

2. **Derivarea terminologică**, ce reprezintă o varietate a procedurii de formare a cuvintelor, dar care se deosebește de aceasta prin faptul că sunt preferate anumite componente (elemente terminologice) și/sau modele compoziționale – creația terminologică propriu-zisă.

3. **Împrumutul termenului** din altă limbă, cu păstrarea sau specificarea principalilor parametri și adaptarea fonetico-morfologică a termenului [192, p.194, *t.n.*].

Clasificarea procedeelelor de formare a termenilor efectuată de G. Rondeau [*apud* 192, p.195, *t.n.*] se bazează pe trăsătura „împrumut”, care poate fi:

1. **Împrumut intern:** a) fondurile vechi ale limbii (*fonds anciens de la langue*) – actualizarea în terminologie a unor modele arhaice de formare a cuvintelor, care sunt neproductive, „înghețate” în limbajul comun; b) limbajul comun; c) alte domenii științifice;

2. **Împrumut extern:** a) direct; b) cu transformări morfologice.

Cercetătoarele Ileana Busuioc, Mădălina Cucu deosebesc două grupuri de **mijloace de creație terminologică**:

1) Mijloace interne

a) **indirecte** (prin adaptarea unor forme deja existente) – conversia, terminologizarea, transferul semantic, împrumutul interdisciplinar;

b) **directe** (crearea unor noi entități lexicale prin combinarea elementelor existente) – derivarea cu afixe, compunerea, abrevierea.

2) **Mijloace externe** – împrumutul direct, calcul [30, p. 63].

A. Bălan-Mihailovici clasifică mijloacele de creare a termenilor noi, pe care le numește **resurse**, în trei categorii:

1) **Resurse formale** – combinația (derivarea, compunerea, sintagmatica) și trunchierea (siglizarea, scurtarea grafică, abrevierea);

2) **Resurse funcționale** (crearea de termeni prin schimbarea categoriei gramaticale);

3) **Resurse semantice**, clasificate în funcție de origine (termeni proveniți din lexicul general sau din lexicul altui domeniu de specialitate) și de tipul modificării semantice (extensie semantică, restricția semantică, schimbarea sensului) [11, p. 57-60].

O clasificare mai detaliată a procedeele de creare a termenilor ar trebui să se bazeze simultan pe două criterii: 1) limba-sursă, numit și „sursă linguală a termenului” (opoziția „propriu – străin”) și 2) criteriul lexical pus la baza formării termenului („cuvânt existent – cuvânt creat special” sau „preluat – creat”). Ținând cont de aceste criterii, Superanskaia A.V., Podolskaia N.V., Vasilieva N.V. [192, p. 196-197, *t.n.*] formulează ideea existenței a patru procedee de creație terminologică (clasificare pe care o recunosc, chiar din start, drept una convențională):

A) terminologizarea, adică utilizarea în calitate de termen a unui cuvânt existent în limbă;

B) formarea termenilor pe baza limbii materne – crearea termenilor derivați cu ajutorul unor formanți specializați (semantic sau structural);

C) împrumutul terminologic, adică utilizarea în calitate de termen a unui cuvânt existent într-o limbă străină;

D) crearea termenilor pe baza unor elemente terminologice internaționale, adică utilizarea unor componente morfologice neutre, „străine” pentru construirea neologismelor terminologice.

Observăm că primele două procedee se bazează pe mijloacele interne ale limbii, iar celelalte două – pe criteriul „împrumut”.

Considerăm că, de fapt, toate aceste clasificări au la bază criterii diferite, uneori fiind incomplete. Analizând sistemele terminologice ale diferitor domenii (lingvistic, juridic, economic), unii autori nu reușesc să facă o distincție rigidă între criteriile de clasificare a mijloacelor de formare a termenilor, acestea din urmă fiind descrise concomitent, fără a fi trasate limite clare între ele. Pentru abordarea sistemului terminologic sportiv, care constituie obiectul de studiu al prezentei cercetări și pe care îl vom analiza în capitolele ulterioare ale lucrării, considerăm utilă clasificarea mijloacelor de creație terminologică în funcție de următoarele criterii: **sursa de formare** (mijloace interne/mijloace externe); **criteriul structural** (derivarea, compunerea,

formarea sintagmelor, abrevierea), **criteriul funcțional** (cu sau fără modificări funcționale) și **criteriul semantic** (cu modificări semantice – restricția/specializarea sensului, extensiunea, diferite mutații semantice; fără modificări semantice).

1.5.2. Determinologizarea lexicului specializat

Este bine cunoscut faptul că terminologia în sens larg și terminologia unui domeniu de cercetare aparte constituie un sistem deschis, flexibil. Savanții observă, pe bună dreptate, că în limba literară contemporană se înregistrează utilizarea unui mare număr de termeni din diverse științe (fizică, matematică, geografie, astronomie, medicină, economie, sport etc.). Autorii de dicționare subliniază că majoritatea covârșitoare a neologismelor de astăzi, de asemenea, sunt termeni, de aceea o parte considerabilă a modificărilor semantice care au loc în limbă este determinată de pătrunderea termenilor în limba comună, adică de utilizarea lor în contexte nespecializate.

Unitățile lexicale care se întâlnesc atât în limbajul comun, cât și în cele specializate sunt numite și termeni **consubstanțiali**, iar hotarul dintre lexicul specializat și cel comun este instabil și poartă un caracter funcțional, dat fiind că transformarea lexicului terminologic în lexic comun și utilizarea cuvintelor comune pentru formarea terminologiilor este un proces continuu [176, p.25-26]. Totodată, în planul expresiei, între lexicul comun și cel terminologic sunt posibile trei tipuri de relații: a) unitatea lexicală nu are rol de termen; b) unitatea lexicală are doar rol de termen; c) unitatea lexicală este utilizată și ca termen, și ca element lexical comun Kriuk V.G. (*apud* Gak V.G.) [174, *t.n.*].

Determinologizarea lexicului specializat al diferitor domenii (economic, medical, ecologic, juridic, matematic, lingvistic, militar etc.) în limba română contemporană constituie un subiect de interes sporit pentru cercetători. În unele lucrări, alături de o serie de unități lexicale provenind din alte limbaje specializate, a fost studiată și migrarea termenilor sportivi în limbajul comun [10, p. 399-400; 147; 161, p. 202-205; 132, p. 53-58; 99 ș.a.]. În diverse studii, fenomenul migrării termenilor științifici în limbajul comun este numit diferit: **determinologizare, despecializare, deprofesionalizare, democratizare, vulgarizare, banalizare, generalizare**. Cei mai mulți lingviști preferă noțiunea de **determinologizare**, mai ales pentru a ilustra sensul larg al acesteia, adică folosirea termenilor în diverse texte neștiințifice sau de popularizare a științei. În literatura de specialitate, se remarcă interesul sporit al cercetătorilor față de acest fenomen, fapt determinat de următorii factori: 1) dezvoltarea rapidă a științei și tehnicii; diversificarea domeniilor de producție și diferențierea muncii; 2) gradul înalt de informare al societății; 3) existența unui nivel

înalt al minimumului educațional; 4) claritatea și transparența sensului general al termenului, determinate de simplitatea modelului derivațional [185, *t.n.*].

Jacob Halskov [72] folosește noțiunea de **determinologizare** pentru a denumi fenomenul ce constă în utilizarea de către nespecialiști a unui termen provenit dintr-un anumit domeniu, având drept rezultat formarea de sintagme noi, care ulterior pot genera noi sensuri în limbajul general. În acord cu cercetătorii Meyer I., Mackintosh K., autorul definește determinologizarea drept „modul în care utilizarea terminologică și semnificația se pot „diluă” atunci când un termen suscită interesul publicului larg“ și distinge două tipuri de determinologizare: 1) unul care presupune menținerea sensului și 2) altul care se realizează prin diluarea sensului terminologic. Autorul menționează că există o mulțime de etape intermediare între cele două tipuri de determinologizare și că nu este deloc clar dacă termenii care sunt supuși acestui proces vor parcurge toate etapele.

Angela Bidu-Vrănceanu analizează **determinologizarea** în raport cu alte două fenomene: *banalizarea* și *vulgarizarea*. În accepția cercetătoarei, noțiunea de **determinologizare** are două sensuri: a) proces semantic general în care este antrenat un termen științific utilizat de profani, care se depărtează în grade diferite de „nodul dur” al sensului specializat și b) rezultatul extinderii la nivelul limbii comune a unor concepte de interes larg, își păstrează „nodul dur” și, implicit, valoarea denotativă. **Banalizarea** reprezintă un proces ce presupune producerea unor schimbări conceptuale, pe care îl numește și „dinamică semantică”, iar **vulgarizarea științifică** este o acțiune deliberată, conștientă, organizată de difuzare în exterior a conceptelor și cunoștințelor științifice, efectuată de specialiști (sau semispecialiști) și adresată obligatoriu nespecialiștilor, profanilor, proces numit și „transfer de cunoștințe” [20, p. 157-162]. Autoarea însăși recunoaște dificultatea unor delimitări stricte între cele trei procese, specificând totuși că, în cazul banalizării, „diluția” (pe care o înțelege drept interpretarea superficială a sensului specializat) se realizează în grad maxim, devenind predominant sensul conotativ la care s-a ajuns prin evoluție semantică și contextuală. În cazul vulgarizării, lexicul specializat se utilizează pentru „explicarea și difuzarea conceptelor științifice”, proces care este limitat atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, având un efect accidental asupra limbii; iar determinologizarea reprezintă, în sens larg, „fenomenul general de „diluție” a sensului specializat care însoțește orice trecere a unui termen în limba comună, fiind prezentă (în grade diferite) în cazul banalizării și al vulgarizării. În sens restrâns, determinologizarea se referă numai la termenii tehnico-științifici care interesează ca atare și vorbitorii obișnuiți, păstrându-și valoarea denotativă a sensului specializat [20, p. 176-177].

Acceptând aceeași abordare (a terminologiei „externe”), Monica-Mihaela Rizea, de asemenea, consideră determinologizarea un „fenomen gradabil, la care sunt supuși termenii prin utilizarea mai largă, dincolo de discursul specializat, ceea ce implică atât a) interpretarea

superficială a sensurilor specializate, când „determinologizarea se referă numai la termenii tehnico-științifici care interesează ca atare și vorbitorii obișnuiți, păstrându-și valoarea denotativă a sensului specializat, chiar dacă interpretat superficial”, cât și b) situația în care termenul capătă, pe lângă dimensiunea denotativă, proprie sensului specializat și una conotativă [134, p. 99].

Procesul de determinologizare a unităților lexicale specializate este tratat și ca o „interferență între terminologie și cuvintele de uz general, ca un transfer al unor termeni din diferite sisteme terminologice în limbajul comun” [132, p. 54]. Ca rezultat, termenul care trece în limbajul comun își pierde caracterul strict conceptual, sistematicitatea, monosemantismul și dobândește trăsături pragmatice, care îi lipseau anterior, altfel spus apare un nou cuvânt, care nu mai are nevoie de o definiție, ci de o explicație/interpretare. În același timp, termenul științific sau tehnic care a dat naștere cuvântului nou rămâne nemodificat în câmpul său terminologic [192, p.133, *t.n.*]. Principalul indiciu al determinologizării este faptul că „termenul specializat își modifică conținutul noțional (ceea ce duce și la considerabile modificări semantice) și totodată particularitățile paradigmatică și sintagmatică” [16, p. 71]. Astfel, acesta „ajunge să comporte cel puțin două semnificații: una terminologică și alta neterminologică și, prin urmare, unitatea lexicală respectivă se caracterizează printr-o dublă apartenență: una – ca element al unui sistem terminologic și alta – ca element al sistemului lexical comun” [132, p. 54].

În unele lucrări, se face deosebire între **determinologizarea parțială (relativă)** și cea **totală (finală)** [39, p.153-169]. În primul caz, termenii migrează în alte sisteme funcționale sau în limbajul comun, au loc modificări funcționale, iar efectul constă în „apariția sensului ocazional, ce reprezintă, de obicei, rezultatul unei analogii făcute de vorbitor din necesitatea de a denumi unele lucruri, acțiuni, însușiri” [39, p.165]. În cazul determinologizării totale, se constituie o semnificație neterminologică, are loc un proces invers terminologizării, „rezultatul ei îl constituie apariția unei semnificații noi, neterminologice”, are loc desemantizarea totală a termenului, iar sensul nou-apărut se înregistrează în dicționare [39, p.169].

Pe de altă parte, specialiștii [34, p. 56-61; 20, p.39; 134, p. 63; 61, p.264] resping existența unei determinologizării totale: „determinologizarea nu poate fi totală, nici chiar în cazul sensurilor conotative (când se combină funcția de comunicare cu cea expresivă din limbă)” [20, p. 39], deoarece „termenii afectați de acest fenomen nu pot fi detașați total de *nucleul dur* al sensului specializat – chiar și atunci când, pe lângă dimensiunea sa denotativă, proprie sensului specializat, termenul capătă și o dimensiune conotativă” [61, p. 264], iar pentru a determina dacă se respectă „nucleul dur” al sensului specializat și pentru a putea indica distanța față de acesta se recomandă a confrunța situațiile de actualizare a termenilor în diverse texte cu definițiile din dicționarele generale de limbă, la care au acces vorbitorii obișnuiți [61, p.265].

Rizea M.-M. [134, p. 6], Druță I. [61, p. 57] consideră determinologizarea (alături de terminologizare și interdisciplinaritate) drept unul dintre „efectele majore” ale migrării termenilor, și, implicit, una dintre cauzele esențiale ale polisemiei terminologice, realitate „care încă stârnește controverse” [134, p. 6]. Consecința migrării termenilor spre limba comună este *polisemia extradomenială*, ce se manifestă în afara domeniilor specializate [134, p. 63]. La rândul său, polisemia extradomenială se manifestă în două situații: 1. termenii ajung în contextul limbajului comun (LC), unde suferă o lărgire semantică și, eventual, devieri semantice bazate pe metaforă sau metonimie (suferă, așadar, o determinologizare în diferite grade), combinându-se cu unități ale lexicului general (cuvinte); 2. termenii ajung în contextul LC unde suferă un proces de determinologizare. [134, p. 100].

Potrivit altor autori, determinologizarea reprezintă un mecanism prin care se realizează schimbul dintre lexicul comun și cel specializat, în cadrul căruia termenul își pierde proprietățile în legătură cu ieșirea lui dincolo de sistemul terminologic și transformarea lui în cuvânt comun, proces care conduce la pierderea preciziei științifice și la extinderea sferei lui de realizare [169, p. 77].

Șurâghin N.A., *apud* Șmeliova O.I. [195], plasează determinologizarea în categoria noțiunilor care nu sunt înregistrate în dicționarele speciale. Dat fiind că una dintre principalele trăsături ale lexicului profesional este caracterul lui motivat, iar termenii internaționali și cei hibridi se disting prin transparență semantică, noțiunea „determinologizare” este definită prin sine însăși. Adăugarea unor sensuri suplimentare a avut loc datorită refluxului enorm al lexicului specializat în limbajul comun, ceea ce a determinat folosirea termenului respectiv cu sensul „aparitia unităților lexicale speciale în limbajul comun”.

În ceea ce ne privește, împărtășim opiniile cercetătorilor care consideră că **procesul de determinologizare presupune transformarea conținutului semantic al unităților lexicale care aparțin unui anumit limbaj specializat în procesul de migrare a acestora într-un context nespecializat.**

1.5.3. Reterminologizarea în limbajele specializate

O particularitate a limbajelor specializate o constituie reterminologizarea, un proces în cadrul căruia fondul terminologic se actualizează sau se îmbogățește din alte limbaje specializate.

În literatura de specialitate, noțiunea de **reterminologizare** cunoaște diverse definiții și interpretări. Fiind împrumutat din limba latină (prin filieră franceză), *re-* este un element utilizat în cuvinte derivate cu următoarele sensuri: *din nou, înapoi, dimpotrivă, contra* și servește la formarea unor verbe, a unor substantive și a unor adjective. Atât în limba comună, cât și, mai ales,

în limbajele specializate, acest prefix este foarte productiv. De cele mai multe ori, el are sens iterativ (repetativ, frecventativ), fapt ce ar putea justifica adoptarea definiției date de Superanskaia A.V., Podolskaia N.V., Vasilieva N.V., care consideră că reterminologizarea reprezintă procesul de revenire în limbajul inițial a unui termen care fusese anterior adoptat de un alt domeniu al cunoașterii, dar care revine în limbajul inițial cu sensul pe care l-a căpătat în domeniul respectiv (adică o terminologizare repetată) [192, p.203, *t.n.*]. O altă definiție care pune accentul pe sensul de „întoarcere înapoi”, pe care îl are elementul *re-*, a fost formulată de Iulia Corduș, care consideră că reterminologizarea constă în „dobândirea statutului de termen după o perioadă în care specialiștii nu l-au folosit în practica lor sau în volumele de specialitate” [48, p.12].

Pe de altă parte, în limbajele specializate se atestă cazuri (acestea fiind, poate, chiar mult mai numeroase) când un termen este preluat în alte sisteme terminologice, suferind anumite mutații semantice, fapt ce a generat apariția unui șir de definiții în care se pune accentul pe migrarea termenilor dintr-un limbaj specializat în altul (altele). În această ordine de idei, reterminologizarea este considerată drept „o modalitate de creare a termenilor dintr-un domeniu de specialitate de la termeni existenți deja în alt domeniu de specialitate” [37], un proces care „se manifestă atunci când un termen este adoptat de două sau mai multe sisteme terminologice” [132, p. 55] și a cărui principală particularitate distinctivă este faptul că „unitatea terminologică nou formată poate fi introdusă concomitent în diferite domenii de specialitate (termenii interdisciplinari)” [37; 144]. Dacă terminologizarea reprezintă procesul semantic de formare a termenilor, reterminologizarea transferă semantic termenii dintr-un domeniu științific în altul [144, p. 42].

În unele studii, reterminologizarea desemnează împrumutul unei unități speciale din terminologia unei științe, de obicei a științelor naturii, în cea social-politică, după ce a fost supusă unui proces intermediar de determinologizare. Bunăoară, termenul **reacție**, care în chimie are sensul „fenomen de transformare a unei sau a mai multor substanțe chimice sub acțiunea unor agenți fizici sau a altor substanțe chimice, în urma căruia se formează substanțe noi, cu proprietăți diferite de ale celor inițiale”, iar în fizică – „forță (sau cuplu de forțe) care se opune unei acțiuni, fiind egală și de sens contrar cu aceasta”, s-a răspândit rapid în alte științe cu sensul de „manifestare ca răspuns la ceva”. De ex., în biologie: „fenomen nemijlocit prin care materia vie răspunde acțiunii unui excitant (venit din interior sau din afară)”; în psihologie: „orice răspuns integral sau parțial al unui sistem psihic la o stimulare exterioară lui”. Prin urmare, sensul derivat este „acțiune de răspuns, opunere”. Astfel, reterminologizarea este considerată etapa ce succedă determinologizării, când termenul capătă din nou un caracter terminologic, dar într-un sistem terminologic nou, altul decât cel din care provine [187, p. 39, *t.n.*]. Termeni militari de tipul

avangardă, blocadă, diversiune mai întâi au fost determinologizați, apoi preluați de terminologia social-politică, de cea economică, medicală etc.

Alți specialiști folosesc termenul **reterminologizare** pentru a denumi procesul în cadrul căruia termenii dintr-un domeniu de specialitate pătrund în altul, fiind resemantizați total sau parțial, fapt condiționat de transformările asociativ-metaforice ale semanticii unui cuvânt-termen concret [173 p. 96, *t.n.*]. Într-o altă abordare, se consideră că „reterminologizarea (nontermenului) este trecerea repetată a unității lexicale din sistemul lexical al unei limbi naturale în sistemul lexical al unui limbaj specializat cu angrenarea simultană a acestuia într-un anumit sistem terminologic, având un anumit înțeles special”. Acest proces este numit și **terminologizare secundară** [183, p. 47 ș.a.].

În mai multe lucrări, noțiunii de **reterminologizare**, adoptată, de altfel, și de o serie de autori români [37; 113, p. 27-29; 134, p. 69-106 ș.a.], este preferată noțiunea (mai largă) de **migrare a termenilor** sau **migrare terminologică**, percepută drept „un proces ce se desfășoară fie între domenii de specialitate, fie între domenii de specialitate și limba comună” [134, p. 65]. Aceasta are drept consecință polisemia termenilor, în primul caz fiind vorba despre o polisemie interdomenială, în cel de-al doilea – despre o polisemie extradomenială [134; 61; 143 ș.a.]. Prin prisma acestui fenomen, este analizată, spre exemplu, migrarea termenilor *virus* și *a virusa* din limbajul biologic și medical în cel informațional [134; 113, p. 27-28]. Mincu E. consideră termenii medicali, de tipul *virus*, *a virusa*, *extrinsec*, *ecolalie*, care au pătruns în alte limbaje specializate (lingvistică, informatică), exemple „de remodelare conceptuală și de reutilizare interterminologică a termenului” [113, p. 27-29].

Analizând fenomenul migrării terminologice, Rizea M.-M. [134], Druță I. [61] fac distincție între **polisemia interdomenială**, cea **intradomenială** și cea **extradomenială**. **Polisemia interdomenială** se referă la termenii comuni unor domenii care interrelaționează, cum ar fi termenii cu „caracter pluridomenial”. **Polisemia intradomenială**, numită și internă, se manifestă, în general, atunci când un termen dezvoltă mai multe sensuri în același domeniu sau în subdomeniile acestuia. **Polisemia extradomenială**, numită și dinamică/neologie semantică sau polisemie externă, se definește ca „tip de polisemie ce se manifestă în afara domeniilor specializate, fie ele domenii de origine sau domenii-receptor, ca urmare a migrării termenilor spre limba comună” [61, p. 58-59].

După părerea autoarei Miliuk A.V. [187, p. 23, *t.n.*] însă, este necesar a delimita noțiunile de „polisemie” și „reterminologizare”: chiar dacă ambele fenomene se bazează pe aceeași trăsătură lexicală (filiația sensurilor), polisemia se dezvoltă în cadrul unui singur sistem terminologic, iar reterminologizarea este sursa de formare a termenilor noi în cadrul altor limbaje specializate, prin

urmare este un fenomen intersistemic. În această viziune, noțiunile de „polisemie interdomenială” și „polisemie extradomenială”, ar trebui *apriori* excluse, iar termenul „polisemie intradomenială” ar trebui considerat pleonastic. În opinia noastră, între noțiunile **reterminologizare** și **polisemie** în limbajele specializate există o relație de tip „cauză – efect”: reterminologizarea conduce la polisemie, iar polisemia este consecința fenomenului de reterminologizare, un rezultat al migrării termenilor științifici dintr-un limbaj în altul.

În unele lucrări, procesul care constă în reluarea unui termen dintr-un domeniu de specialitate în sistemul terminologic al altei științe, cu sens modificat este numit și **transterminologizare** sau **conversie terminologică** [192, p.203, *t.n.*]. Ca rezultat al transterminologizării, se formează omonime „interramurale” (interdomeniale), cum ar fi: *izomorfism* (mat.), *izomorfism* (lingv.). Autoarele menționează că pot fi preluați nu doar termeni separați, ci și blocuri întregi de termeni, alcătuite din noțiuni conjugate cu cea principală. Exemplul de transfer al termenului împreună cu paradigma lui conotativă, oferit de cercetătoare, este cel al introducerii noțiunii *evoluție* în teoria limbii elaborată de A. Schleicher, care a încercat să analizeze modificările istorice ale limbilor în mod similar teoriei evoluționiste a lui Ch. Darwin.

Lingvistul John Humbley operează și cu noțiunea de **neologie secundară** (sau **redenominare**), pe care o consideră un proces ce se deosebește, pe de o parte, de **denominarea terminologică** (ce corespunde cu ceea ce numim, în lucrarea de față, terminologizare), iar pe de altă parte, de realizările discursive ale „paradigmei designaționale” în cazul **vulgarizării** (proces pe care l-am numit despecializare) [76].

În prezenta lucrare, vom porni de la sensul de bază al elementului *re-*: *din nou* (indicând caracterul repetat al unei acțiuni) și vom analiza **reterminologizarea drept un proces semantic, în cadrul căruia un termen dintr-un anumit limbaj specializat migrează fie în limbajele unor discipline din alte domenii de referință, în care dezvoltă sensuri noi, fie în limbajele altor discipline din același domeniu științific, fie în limbajul specializat al aceleiași discipline științifice, dar cu sens modificat.**

Concluzii la capitolul 1

Limbajele specializate, ca subsisteme ale limbajului general, împart cu acesta o serie de trăsături comune. Totodată, limbajele specializate, fiind alcătuite din unități specifice, se supun unor reguli specifice. Granițele dintre limbajul general și cel special, precum și cele dintre variatele limbaje specializate sunt flexibile, elementele lexicale circulând în permanență dintr-o zonă în alta și viceversa, suferind sau nu modificări semantice și funcționale.

Terminologia, ca totalitate a termenilor sau cuvintelor specializate, reprezintă un strat independent al oricărei limbi naționale și se află într-o interacțiune intensă cu activitatea profesională

a specialiștilor din diverse domenii. Întregul sistem terminologic al unei limbi este alcătuit din straturi, clase, câmpuri semantice organizate ierarhic. Astfel, termenii nu se grupează în mod arbitrar, ci în funcție de particularitățile semantice ale domeniului respectiv, în baza unor factori lingvistici și extralingvistici. Limbajele specializate constituie sisteme complexe, cuprinzând unități lexicale variate ca formă, conținut, mod de funcționare, iar hotarele dintre straturile lexicale cărora aparțin aceste unități și cele dintre câmpurile semantice în care se încadrează sunt, de asemenea, foarte flexibile.

Rolul central în limbajele specializate îl dețin termenii, care constituie unitățile lor de bază. Identificarea lexicului specializat se efectuează în funcție de distribuția unităților lexicale în texte, conform tipologiei lor. Textul științific este și utilizator, și furnizor de termeni. El este rezultatul unui proces de gândire creatoare și un mijloc specific de comunicare. Analizate prin prisma conceptelor pragmaticii, textele cunosc grade diferite de specializare terminologică, densitatea terminologică fiind factorul principal care determină delimitarea lor de alte tipuri de discurs, dar și diferențierea textelor științifice cu specializare maximă de cele didactice sau de vulgarizare.

Viziunile cu privire la straturile lexico-semantice ale textelor științifice, ca și cele referitoare la clasificarea termenilor, sunt numeroase, având un caracter variat și neunivoc. Clasificarea are un rol esențial în activitatea terminologică și trebuie să rămână în continuare una dintre preocupările importante ale specialiștilor. Varietatea criteriilor de clasificare a termenilor științifici reflectă diversitatea și complexitatea termenului ca element lexical. Orice termen, posedând însușiri și funcții distincte, poate face parte din mai multe clasificări simultan, fapt ce a condus la apariția mai multor direcții de cercetare independente, de aceea, stabilirea și formularea criteriilor care stau la baza fiecăreia dintre aceste direcții capătă o importanță sporită.

Creația terminologică este un proces complex, care se bazează pe criterii variate: sursa de formare, criteriul structural, criteriul funcțional, criteriul semantic. Terminologizarea, determinologizarea, reterminologizarea se bazează pe modificarea și reinterpretarea semantică a unităților lexicale, iar în studiul acestora este important a lua în considerare un spectru larg de aspecte, deoarece formarea sensului terminologic ține atât de domeniul semanticii, cât și de raporturile sistemice ale unității lexicale, de particularitățile ei paradigmatică și sintagmatică, de mecanismele de formare a cuvintelor etc.

Multitudinea și diversitatea definițiilor și a abordărilor privind termenul și terminologia ca sistem lexical reflectă faptul că acestea constituie subiecte actuale în cercetările contemporane, elucidarea variatelor aspecte ce țin de apariția, funcțiile, particularitățile, dinamica lor rămânând în continuare obiective importante ale terminologiei ca știință.

2. SISTEMUL TERMINOLOGIC SPORTIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ: INVESTIGAȚII LEXICO-SEMANTICE

2.1. Corpus, metode, principii de abordare

Evoluția semantică a cuvintelor, sub diferitele sale aspecte, reprezintă un subiect de interes sporit în cercetările recente, iar modificările semantice pe care le suferă unitățile lexicale în procesul de asimilare a cuvintelor din uzul comun de către diferitele sisteme terminologice și viceversa, precum și dintr-o terminologie în alta, în prezent, sunt analizate din variate perspective: cognitivă, textuală, pragmatică, funcțională etc.

În abordare cognitivă (care are la bază cercetările lui Humboldt), **limbajul și gândirea** se dezvoltă în procesul de evoluție a omului, fiind fenomene care se află într-o relație strânsă de interdependență. Ele evoluează parcurgând mai multe etape și se determină reciproc: progresul învățării limbajului se realizează concomitent cu progresul gândirii, atât la nivel individual, cât și social. În viziunea cognitiștilor, limbajul, alături de percepție, gândire, memorie, reprezintă „o structură cognitivă, a cărei menire este să explice procesele de asimilare, prelucrare și transmitere a cunoștințelor” [189]. Astfel, limbajul și gândirea se află într-o unitate dinamică complexă, iar relațiile dintre ele apar în cursul evoluției și se dezvoltă fără încetare. Această dezvoltare se realizează în baza unor legături care poartă un caracter semantic.

Limbajul nu este doar un mijloc de exprimare a unui gând, el reprezintă un mijloc de creare a acestuia. Astfel, apariția sensurilor noi ale cuvintelor este considerată un proces de generare și transmitere a cunoștințelor, un instrument de realizare a activității cognitive a omului: „Formarea sensurilor noi constituie un produs al activității de gândire a omului, întrucât orice fapt denominativ este mediat de gândire” [10, p. 401].

Acest proces se bazează pe capacitatea omului de a compara, de a asocia diferite categorii, el se realizează în concordanță cu cunoștințele pe care le are omul despre realitate, pe care o percepe prin prisma propriei experiențe de viață. În opinia Liliei Trinca, „limba, mentalitatea, cultura alcătuiesc trinomul conceptual de bază”, influențând atât comportamentul uman, cât și modul lui de a emite acte de limbaj [155, p.19].

Cercetătorul Vasile Bahnaru descrie acest fenomen în felul următor: „Orice act denominativ debutează cu reflectarea în conștiința umană a proprietăților individuale ale segmentului din realitate; în lipsa semnificantului corespunzător se apelează la forma altui cuvânt, care dispune de un conținut semantic cu elemente comune în raport cu conceptul noului denotat,

care urmează a fi denumit. Altfel spus, conștiința umană, în procesul de cunoaștere a lumii, reflectă necunoscutul prin intermediul cunoscutului, reflectarea dată având caracter creator” [10, p. 401].

În cercetarea de față, am pornit de la ideea că terminologia este în esență o activitate lingvistică și cognitivă, iar termenii sunt unități lingvistice care transmit o semnificație conceptuală în cadrul textelor cunoașterii specializate. O astfel de abordare mai poartă denumirea de **terminologie bazată pe cadre** (*Frame-Based Terminology*), fiind dezvoltată de cunoscuta cercetătoare Pamela Faber și colegii săi de la Universitatea din Granada (Spania). Ea se bazează pe derivarea sistemului conceptual al structurii principale prin intermediul unei abordări complexe „de sus în jos și de jos în sus”. Abordarea „de jos în sus” constă în extragerea de informații dintr-un corpus de texte, legate în mod specific de domeniul respectiv. Abordarea „de sus în jos” include informațiile furnizate de dicționarele specializate și alte materiale de referință, completate de experții din domeniu [64; 65, *t.n.*]. Am conceput această lucrare drept un demers, în cadrul căruia termenii să fie analizați în complexitatea lor, atât ca unități ce se încadrează într-un sistem terminologic, cât și ca unități lexicale dinamice, care își manifestă statutul de termen în discursul specializat (texte, contexte, cotexte).

Această viziune se înscrie într-un cadru conceptual mai amplu, al cercetărilor lingvistice integrale, care presupun studiul termenilor dintr-o perspectivă multiplă: cognitivă, funcțional-semantică, pragmatică și lingvistică propriu-zisă.

Noțiunea de termen, conceput drept „cuvânt, sintagmă, simbol sau formulă ce desemnează un concept propriu unui domeniu de întrebuintare” este una clasică, normativă. Într-o abordare lingvistică, termenul este privit ca „unitate lexicală definită în textele de specialitate” [83, *t.n.*]. Noile viziuni asupra termenului [1; 44; 21; 134] sunt puse în opoziție cu terminologia clasică, numită și tradițională sau internă. În terminologia externă, numită și descriptivă sau textuală, termenul se analizează drept o unitate situată în discurs, adică într-un context lingvistic și comunicativ real.

Una dintre tendințele actuale în terminologie este și „studierea termenului în uzaj” [22, p.25]. Aceste cercetări vizează „exprimarea sensului specializat condiționat nu numai de relațiile cu alți termeni din același domeniu (terminologia lexicală sau semasiologică), ci și în funcție de textele și contextele în care apare (terminologia textuală sau discursivă)”. Drept rezultat, a fost constituită o nouă direcție în cercetările lingvistice contemporane: terminologia descriptiv-lingvistică, aceasta fiind diferită de cea cognitivă (caracterizată însă de o perspectivă exclusiv normativă, care impune termenii dintr-un anumit domeniu). Terminologia lexicală se ocupă de „analizele efective ale unor terminologii din domenii determinate, care privesc particularitățile de exprimare, caracteristicile și relațiile sensurilor specializate”, în timp ce terminologia textuală

apelează la „modalități de analiză diversificate, în funcție de rolul textelor și al contextelor în comunicarea specializată” [22, p.25-26].

A studia un limbaj de specialitate înseamnă a studia sistemul care se află la baza producțiilor discursive, manifestate prin texte: „limba de specialitate, ca și limba în ansamblu, reprezintă, mai întâi, texte vorbite și scrise. Anume pe baza acestor texte se încearcă a sesiza sistemul limbii de specialitate” [Kocourek R., *apud* Condaminés A., 43, *t.n.*].

În aceeași ordine de idei, M.T. Cabré subliniază rolul major al corpusurilor textuale în crearea și analiza corpusurilor lexicale terminologice, ceea ce a determinat saltul realizat de la lingvistica descriptivă la cea textuală [36].

În analiza limbajului specializat sportiv prin prisma fenomenelor terminologizare, determinologizare, reterminologizare, am recurs la un corpus de texte științifice în limba română din domeniul sportului, inclusiv:

- **texte în care termenii sunt utilizați** – monografii; articole de sinteză, publicate în reviste de specialitate, precum „Știința culturii fizice”, sau în volumele de materiale ale conferințelor și congreselor științifice internaționale desfășurate în USEFS în ultimii 14 ani; documente oficiale (în special, regulamente competiționale), precum și videotexte (înregistrări ale evoluției unor sportivi consacrați, însoțite de comentarii);

- **texte în care termenii sunt înregistrați și recomandați** – dicționare (inclusiv enciclopedice), ghiduri și îndrumare metodice;

- **texte care generează termeni** – în special, studii de cercetare (teze de doctorat în domeniul antrenamentului sportiv, al culturii fizice recreative și de recuperare), în care autorii relatează în premieră rezultatele unor experimente, generalizări etc. [60, p.34].

Ca rezultat, a fost posibilă și elaborarea inventarelor de termeni cu grade diferite de specializare: termeni sportivi generali, termeni sportivi comuni pentru câteva discipline înrudite, termeni sportivi de specializare maximă (Anexele 1-3).

Pentru investigarea evoluției semantice a unităților lexicale specializate în procesul de migrare a acestora către limbajul comun (determinologizare), a fost alcătuit un corpus de microcontexte (cotexte), ce cuprinde circa 400 de fișe, dintre care am ales pentru exemplificare circa 200. Fișele au fost elaborate în baza mai multor tipuri de texte: beletristice, publicistice, publicitare, inclusiv mediatexte și webtextele [158, p. 197-223]. O parte a fișelor (circa 40) conțin exemple selectate din *Corpusul computațional de referință pentru limba română contemporană CoRoLa* (*corola.racai.ro*).

Metodele de cercetare aplicate în cadrul investigației întreprinse sunt cele specifice studiului lexicului în general și limbajelor specializate în mod particular. Este vorba despre metoda

analizei comparative, care permite compararea și prezentarea semanticii unităților lexicale; metoda descriptivă, prin intermediul căreia se descrie conținutul semantic al cuvintelor; metoda analizei semice sau componentiale, cu ajutorul căreia se depistează și se analizează trăsăturile semantice comune și diferențiale ale elementelor lexicale descrise; metoda analizei contextuale, a cărei aplicare oferă posibilitatea de a depista și de a extrage din texte unitățile lexicale din domeniul investigat, iar ulterior – de a le ilustra în cadrul articolelor lexicografice etc. Au fost utilizate, de asemenea, un șir de tehnici și procedee specifice activității lexicografice, precum: tehnica înregistrării sistemice a cuvintelor (a sintagmelor, a enunțurilor, precum și a remarcilor gramaticale); procedeul analizei derivaționale, procedeul atestării termenilor în sursele lexicografice de specialitate etc.

Utilizarea metodei analizei distribuționale ne-a permis să identificăm și să descriem termenii studiați și unitățile lexicale determinologizate în baza posibilităților lor de a se combina în actele concrete de vorbire, adică în diferite contexte/cotexte, deoarece distribuția vizează însușirile combinatorii, iar cercetarea distribuției este o parte importantă a studiului relațiilor. Spre deosebire de analiza funcțională, care se aplică axei paradigmatică, analiza distribuțională (sau distributivă) privește axa sintagmatică, dar susține și studiul paradigmelor [56, p. 90].

Îmbinarea analizei paradigmatică cu cea sintagmatică a făcut posibilă relevarea evoluției semantice a unităților lexicale determinologizate și gradul în care acestea s-au îndepărtat de „nucleul dur”, prin compararea sensurilor pe care le-au dobândit în limbajul comun cu definițiile din dicționarele generale. Acest fapt ar putea servi la revizuirea (și completarea) definițiilor de dicționare, evident, după ce se va constata că au înregistrat o frecvență de utilizare suficientă pentru a răspunde acestor cerințe. Examinarea particularităților semantice ale unităților lexicale a determinat utilizarea metodei analizei semantice.

În cele ce urmează, vom ilustra modul în care au fost aplicate metodele descrise mai sus în investigarea sistemului terminologic sportiv (capitolul 2) și a evoluției semantice a unităților lexicale în procesele de terminologizare, determinologizare, reterminologizare (capitolul 3).

2.2. Terminologia sportivă în limba română. Evoluție și demersuri lexicografice

Se știe că, deși este mai puțin rigid și mult mai flexibil și mai deschis modificărilor, spre deosebire de fonologie sau morfologie, care sunt caracterizate prin structuri simple și clare, lexicul unei limbi poate fi considerat totuși un sistem.

În ultimii ani, lingviștii [7; 32; 57; 139 ș.a.] subliniază caracterul de sistem și în cazul vocabularelor specializate, prezentând drept condiții obligatorii pentru acceptarea termenilor în cadrul acestor micro sisteme reperarea pe raporturi logice și semantice între noțiunile din domeniul

respectiv; existența unui principiu unic de definire a termenilor din fiecare subgrup (microsistem) încadrat într-o anumită terminologie (macrosistem), corelat cu principiul de constatare a particularităților comune; elaborarea definițiilor în baza principiului determinării particularităților relevante (forma și funcția) ale termenilor din cadrul microsistemului [32].

În acest capitol, ne-am propus să relevăm specificul sistemului terminologic sportiv, să determinăm criteriile de clasificare a lexicului sportiv, unele trăsături particulare și generale ale termenilor din domeniul sportului, să efectuăm o clasificare semantico-funcțională a acestora [90; 91].

S-a constatat că începuturile terminologiei sportive românești datează cu sfârșitul secolului al XIX-lea, prin intermediul fotbalului și al rugbiului, numite pe atunci „lovirea mingii cu piciorul” [6, p. 88]. Această etapă fusese precedată de „o fază de tatonări, de definiții incomplete” (a doua jumătate a secolului al XIX-lea), pentru ca, în jurul penultimului deceniu al aceluiași veac să fie adoptate și primele împrumuturi în terminologia sportului, urmate de o altă etapă, cea „de precizare a noilor sensuri, de definitivare, de consacrare prin uz” [13, p.11]. Astfel, în anul 1959, Mircea Seche (*apud* Bănciulescu V.) [13, p. 25] estima că numărul termenilor sportivi în limba română este de circa 13000 de elemente, inclusiv: termeni de uz general; nume de discipline sportive, de ramuri sau probe sportive; nume comune care indică practicantii anumitor sporturi; numele de obiecte, instrumente, amenajări legate de practicarea diverselor sporturi; termeni sportivi care indică faze de joc, reguli, penalizări etc. Evident, din 1959, când a fost făcută această apreciere, și până în prezent, numărul termenilor sportivi a crescut semnificativ, dată fiind „extraordinara diseminare a fenomenului sportiv în lume în cursul ultimelor decenii și, implicit, tendința tot mai vădită de internaționalizare a terminologiei sportive” [13, p.26]. Fenomenul de universalizare a sportului (care a început în a doua jumătate a sec. al XX-lea), devenind tot mai accentuat, a determinat „nevoia de exprimare, de explicare, de analiză și de sinteză, ceea ce reclamă un lexic, un limbaj specific, asemenea tuturor științelor și profesiilor” [4, p.7]. Crearea și extinderea terminologiei sportului a fost favorizată, în primul rând, de accelerata răspândire a „modei sportului”, de „împământenirea” practicii sportive, urmate de internaționalizarea sportului însuși. În al doilea rând, în cronologia apariției termenilor, a fost foarte importantă popularitatea anumitor discipline sportive [13, p.12].

În ce privește terminologia sportului, există studii de lingvistică în care au fost vizate unele aspecte ale problemei, însă aceste cercetări poartă un caracter sporadic și o abordează doar tangențial. Unele chestiuni legate de forma și semantica termenilor sportivi au fost analizate de cunoscuta lingvistă Mioara Avram sub aspectul corectitudinii utilizării acestora în uzul general. Autoarea a încadrat cuvintele analizate în mai multe grupuri lexicale, inclusiv: 1) sporturi

(discipline sau ramuri); 2) terenuri și părți ale lor; 3) manifestări, tehnici și obiecte specifice; 4) persoane și colective implicate [8, p.187-209].

Theodor Hristea, care s-a ocupat de schimbările semantice ale cuvintelor prin prisma unei abordări etimologice, analizează evoluția sensurilor mai multor elemente lexicale, inclusiv a cuvintelor *probă* și *turneu* (termeni sportivi), urmărind extinderea sferei lor semantice și modul în care sunt utilizate în cadrul unor expresii frazeologice, formate în special prin calchierea unor modele din limba franceză, în care apar ca elemente constituente. Este vorba despre expresii de tipul: *probe sportive, probe de atletism, probe de viteză, probe de fond, probe de rezistență, probe eliminatorii, probă de slalom, probă finală, probă contracronometru; turneu de tenis, turneu de șah, turneu de bridge, a lua parte la un turneu* [75, p.261-264]. Stilul presei sportive, de asemenea, a atras atenția unor lingviști români [163; 108, p. 237-251 ș.a.].

Numărul lucrărilor de strictă specialitate, în care ar fi tratată terminologia sportului în ansamblu, este însă destul de redus.

Apariția, în a doua jumătate a secolului trecut, a unor lucrări lexicografice în domeniu (monolingve, multilingve) se datorează mai cu seamă specialiștilor de educație fizică și sport, care au sesizat nevoia de dicționare în activitatea lor profesională și, ca urmare, au realizat investigații, unele chiar foarte reușite, orientate spre ierarhizarea termenilor sportivi, prezentarea definițiilor lexicografice ale acestora sau traducerea lor în limbile de circulație internațională.

Bunăoară, *Dicționarul sportiv poliglot* de Constantin Tudose [156, 800 p.], elaborat în șapte limbi: română, spaniolă, italiană, franceză, rusă, engleză, germană, cuprinde aproape 6000 de termeni din 22 de discipline sportive (atletism, baschet, box, canotaj, călărie, ciclism, fotbal, gimnastică, haltere, handbal, hochei pe gheață, înot, lupte, patinaj, pentatlon modern, polo pe apă, schi, scrimă, tenis de câmp, tenis de masă, tir, volei), precum și o listă de termeni generali ai sportului (circa 1600). Dicționarul nu prezintă însă și definițiile termenilor respectivi.

Una dintre puținele publicații în care a fost efectuată o clasificare a terminologiei educației fizice și sportului în limba română, intitulată *Terminologia educației fizice și sportului*, aparține unui grup de specialiști condus de Nicu Alexe și Leon Teodorescu [2, 432 p.]. Termenii (cu definițiile corespunzătoare) inserați în acest dicționar elaborat în șase limbi (română, franceză, italiană, germană, engleză, rusă) sunt ordonați în trei capitole mari:

1) termeni ai domeniului educație fizică și sport, ce exprimă noțiuni generice, precum: *sport, educație fizică, cultură fizică, metodă de educație fizică, antrenament, gimnastică, atletism, joc sportiv, ramură sportivă, probă sportivă, capacitate fizică, pregătire fizică, condiție fizică* etc.;

2) termeni ce exprimă noțiunea „mișcare”, cei care vizează bazele generale ale mișcării, bazele fiziologice ale mișcării, bazele psihologice ale mișcării, caracteristicile și particularitățile mișcării, calitățile mișcării, genurile mișcării;

3) termeni ce exprimă noțiunea „antrenament”, cuprinzând: termeni generali; forme, genuri, tipuri și metode de antrenament; organizarea, planificarea și evidența antrenamentului; persoane [2, 432 p.].

Lucrarea lui Leo Herczeg *Terminologia științei educației fizice și sportului* (1994) respectă același principiu de sistematizare a lexicului specializat și include definiții privind principalii termeni din domeniul teoriei educației fizice și sportului, termenii de bază din domeniul antrenamentului sportiv, principalii termeni din didactica educației fizice școlare, terminologia gimnasticii, noțiuni din terminologia de bază a jocurilor sportive [73, 96 p.].

Există și alte dicționare de termeni sportivi [148; 69; 70 ș.a.]. Cele mai multe vizează însă terminologia gimnasticii sau includ compartimente separate consacrate acestora. Bunăoară, *Dicționarul sportiv școlar* [69], a cărui organizare, de asemenea, este efectuată în baza principiului semantic, conține termeni și definiții ale acestora (multe dintre ele însoțite de imagini) din patru discipline: atletism, gimnastică (partea cea mai voluminoasă), natație și jocuri sportive.

Predilecția pentru cercetarea și clasificarea terminologiei gimnasticii se explică prin faptul că aceasta formează baza întregului sistem terminologic sportiv, incluzând termeni utilizați pentru descrierea tehnică a mișcărilor, pentru denumirea aparatelor, a echipamentelor etc. Firește, acest sistem conține și termeni din atletism, jocuri sportive, turism, lupte, sporturi nautice, sporturi de iarnă, arte marțiale și din multe alte discipline. Iar un studiu complet vizând terminologia educației fizice și sportului, deocamdată, nu a fost realizat. Și lucrările cele mai recente [77, 409 p.; 53, 315 p. ș.a.] poartă un pronunțat caracter didactic, fiind elaborate de profesori ce activează în cadrul facultăților de educație fizică.

Una dintre lucrările cele mai ample în domeniul terminologiei sportive în limba română o constituie volumul al VIII-lea al *Enciclopediei Educației Fizice și Sportului din România*, apărută în două ediții [4, 680 p.]. Volumul a fost conceput în două părți: *I. Dicționar descriptiv de termeni și noțiuni*; *II. Lexicon de termeni uzuali folosiți în domeniile sportului, științei sportului și educației fizice (în limbile română, engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă)*, cuprinzând circa 2900 de termeni din sfera teoriei și practicii educației fizice și sportului: termeni științifici generali, termeni tehnici, metodici, medico-biologici, sportivi etc. El este elaborat într-o dimensiune vădit pragmatică (didactică), fiind orientat, în primul rând, spre un număr cât mai mare și mai variat de destinatari (studenți, cadre didactice, sportivi, antrenori, persoane pasionate de exercițiul fizic ș.a.).

Chiar dacă nu reprezintă o lucrare lexicografică propriu-zisă, de tip filologic (autorii înșiși mărturisesc, în prefața ediției, că au renunțat la definiții, dat fiind că, „oricât de exacte și concise s-ar fi dovedit, nu ar fi acoperit și lămurit subtilitățile, neclaritățile izvorâte dintr-o utilizare consacrată prin tradiție și acceptată facil de neinițiați”) și nu se respectă o distribuire proporțională a noțiunilor descrise (bunăoară, numărul termenilor din arte marțiale este de peste 400, pe când cel al termenilor din turism, de exemplu, de doar 12), volumul conține „explicația amplă, conexă și nuanțată” a fiecărui termen prezentat [4, p.7-8], într-o viziune enciclopedică demnă de toată admirația.

Atât în România, cât și în Republica Moldova, au fost elaborate și alte lucrări enciclopedice, destinate unui public larg, în special tinerilor și adolescenților, în care sunt descrise inclusiv diferite ramuri și probe sportive [5, 400 p.; 78, 338 p.; 79, 48 p.; 142, 96 p. ș.a.]. Ele sunt alcătuite într-un limbaj accesibil, atractiv, având în special rol de informare, de popularizare a sportului și a numeroaselor sale efecte benefice.

În această ordine de idei, menționăm caracterul extrem de dificil al procesului de selectare, definire, sistematizare a termenilor științifici care ar putea fi sau ar trebui introduși în dicționare, deoarece, pentru a percepe conținutul unităților lexicale ce urmează a fi definite, este nevoie de cunoștințe speciale. Lingvistul Silviu Berejan semnala complexitatea acestei probleme încă în anul 2000, când afirma că, pe de o parte, „lexicografii care realizează dicționarele generale nu posedă inventarul complet al acestor cunoștințe, iar colectivele lexicografice nu pot include specialiști din absolut toate domeniile științei și tehnicii actuale”, iar pe de altă parte, „nici specialiștii n-ar putea salva situația, deoarece intuiția lor lingvistică este blocată de apartenența lor la un colectiv îngust profesional, pentru care sunt actuali toți termenii domeniului dat” [16, p.70].

Cu părere de rău, constatăm aceeași stare de lucruri și în sfera terminologiei sportive. Situația se complică și prin faptul că, de multe ori, se atestă încercări de a introduce în dicționare termeni creați nereușit, inadecvați sau chiar inexistenți în limbajul specializat, ceea ce, bineînțeles, conduce la diverse confuzii, polemici și critici.

2.3. Criterii de clasificare a termenilor sportivi în limba română

2.3.1. Stratificarea lexicului sportiv

În lucrarea de față, am adoptat ideea stratificării lexicului textelor de specialitate, inclusiv al celor cu tematică sportivă, în trei categorii: lexic ne terminologic, lexic științific general și lexic terminologic (cu grade diferite de specializare). La rândul său, și lexicul sportiv specializat în limba română poate fi divizat în mai multe categorii (straturi) distincte [88; 90].

Ideea stratificării sistemului terminologic sportiv este susținută mai cu seamă în lucrările lingviștilor ruși. Aceștia remarcă structura neuniformă a lexicului sportiv și propun diverse criterii de delimitare a lui. Astfel, Zelinskaia N.I. [180, p.79-87, *t.n.*] distinge două straturi ale lexicului utilizat în domeniul sportului: terminologia sportivă și, mai larg, lexicul sportiv, care cuprinde terminologia specială, argotismele și nontermenii. Golovanova E.I. delimitează patru categorii de unități lexicale specializate utilizate în sfera sportului: termeni, profesionalisme, elemente de argou și nomeni [175, p. 19, *t.n.*]. Clasificarea efectuată de Elistratov A.A. [179, *t.n.*], de asemenea, are la bază trăsăturile termenului ca element lexical special de bază, autorul deosebind: terminoizi, nomeni, pretermeni (termeni prealabili), cvasitermeni, profesionalisme, argotisme profesionale, elemente terminologice, îmbinări de termeni. Totuși, dat fiind caracterul dinamic al lexicului specializat, aceste categorii nu pot fi strict delimitate, având hotare destul de flexibile.

În cercetarea termenilor sportivi, Kojevnikova I.G. propune aplicarea a două criterii: **extralingvistic** și **lingvistic**. Criteriul **extralingvistic** presupune: durata dezvoltării istorice; caracterul tradițional al genului de sport; popularitatea, caracterul de masă al sportului respectiv; importanța lui socială; prestigiul. Criteriul **lingvistic** implică următoarele caracteristici: organizarea semantico-structurală ramificată (existența unor subgrupuri, microgrupuri, șiruri tematice); gradul de prelucrare lexicografică a vocabularului (înregistrarea termenilor în dicționare); folosirea activă a unităților lexicale din grupa tematică respectivă cu un anumit efect stilistic.

Printre particularitățile esențiale ale terminologiei sportive Gureeva E.I. menționează:

- caracterul deschis, dat fiind că terminologia sportivă împrumută ușor concepte (și, respectiv, termeni) din alte sfere de activitate;
- un cerc larg de utilizatori (specialiști, sportivi, antrenori, spectatori, ziariști);
- dinamismul (dezvoltarea activă a terminologiei sportului, apariția continuă a neologismelor etc.);
- delimitarea oarecum difuză a terminologiei sportive de lexicul literar comun, generată de utilizarea largă a termenilor sportivi;
- caracterul apreciativ al terminologiei sportive (termenii sportivi sunt destul de expresivi, figurați, emoționali, apreciativi, fapt care se explică în mare parte prin originea spontană, firească a acestei terminologii);
- existența unui număr considerabil de termeni-sinonime, ca rezultat al împrumuturilor dintr-o limbă străină;
- apropierea terminologiei sportive de cea tehnică (ambele se bazează pe precizia executării acțiunii) [177, *t.n.*].

Considerăm aceste caracteristici valabile și pentru terminologia sportivă în limba română. Specialiștii care s-au ocupat de **descrierea structural-semantică** a terminologiei sportive în limba rusă clasifică aceste unități lexicale după cum urmează:

- termeni care alcătuiesc „nucleul structural-semantic” al lexicului sportiv - microcâmpurile semantice ale disciplinelor: *gimnastică, atletism și jocuri sportive*;
- termeni din „zona periferică apropiată” – *natație, lupte sportive, box, haltere, ciclism, tir, hipism, patinaj artistic, schi*;
- termeni din „zona de periferie îndepărtată” – *scrimă, iahting, canotaj, patinaj-viteză* [181, p. 29-30, t.n.].

Schematic, această clasificare ar putea fi reprezentată în felul următor (Figura 2.1):

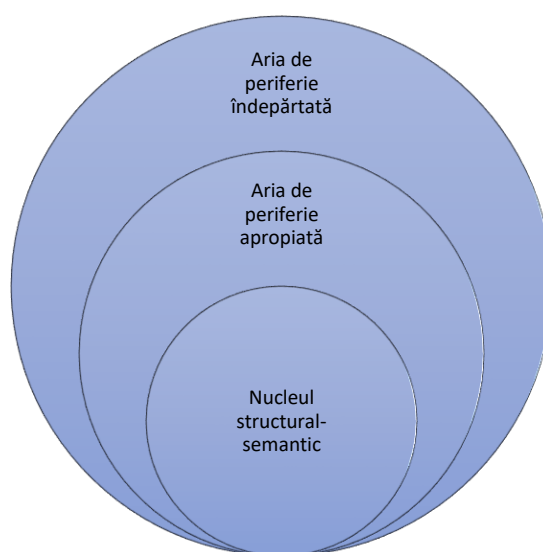


Fig. 2.1. Distribuirea structural-semantică a termenilor sportivi

Totodată, pentru a include unitățile lexicale din limbajul specializat al sportului în nucleul câmpului semantic al acestuia, trebuie să se țină cont de următoarele criterii: valența înaltă (capacitatea de formare a îmbinărilor de cuvinte în cadrul propriului sublimbaj); frecvența înaltă a unității lexicale în diverse microcâmpuri ale sublimbajului sportului; utilizarea activă a termenului în exprimări metaforice; utilizarea frecventă în textele publicistice [181, p. 29-30, t.n.]. Plecând de la acest criteriu, se poate afirma că și în limba română termenii din atletism, gimnastică și jocuri sportive alcătuiesc nucleul semantic al terminologiei sportive. Dar, în ce privește zonele periferice, aici situația este diferită datorită, în special, criteriilor extralingvistice (importanța socială, măsura în care un anumit gen de sport este practicat în mediul respectiv ș.a.). Bunăoară, termenii din microcâmpul semantic al sporturilor de iarnă (*ski, bob, patinaj, hochei, snowboard*) ar trebui deplasați în zona periferică îndepărtată. O concluzie categorică însă nu poate fi formulată atât timp

cât încă nu există un corpus lexical specializat în domeniul sportului și nu au fost efectuate calcule statistice veridice.

Aplicând **criteriul funcțional**, în limba română unitățile lexicale terminologice din domeniul sportului ar putea fi clasificate în modul următor:

1. **Termeni științifici generali**, categorie care cuprinde termeni științifici întrebuințați atât în limbajul științific general, cât și în domeniile conexe ale sportului. Este vorba despre unități lexicale de tipul: *acțiune, pregătire, pregătire fizică, pregătire psihologică, ciclu, microciclu, macrociclu, sistem, proces, complex* etc. Tot aici ar putea fi incluși și termenii împrumutați din alte domenii de aplicații, precum ar fi cei din anatomie (*mușchi, cutie toracică, perimetru toracic, volumul vital al plămânilor*), medicină (*frecvență cardiacă, febră musculară, afecțiune, traumatism*), matematică, arte, tehnică, transport etc.

2. **Termeni sportivi generali**, care sunt comuni pentru toate subdomeniile sportului: *antrenament, supraantrenament, arbitru, competiție, turneu, cupă, victorie, victorie netă, înfrângere* etc.

3. **Termeni sportivi comuni** pentru câteva genuri de sport înrudite, cum ar fi cei utilizați în jocurile sportive (fotbal, handbal, baschet ș.a.): *atacant, mijlocas, fundaș, portar, minge, pasă, eliminare, meci* etc.;

4. **Termeni sportivi de specializare îngustă**, caracteristici unui singur gen de sport: *corner, penalti* în fotbal; *pilier, flancher* în rugby, *ippon, waza-ari* în judo ș.a.

Aceeași reprezentare grafică, formată din cercuri concentrice (Figura 2.1), poate fi aplicată și pentru ilustrarea organizării lexico-semantice a terminologiei sportive: nucleul semantic îl alcătuiesc termenii sportivi generali, în zona de periferie apropiată se încadrează termenii comuni mai multor discipline sportive, iar în cea de periferie îndepărtată – termenii de specializare maximă.

2.3.2. Caracterul interdisciplinar al terminologiei sportive. Termeni sportivi generali

Utilizarea aceluiași termeni în câteva limbaje științifice conexe generează formarea unor terminologii conexe (terminologia medico-biologică, terminologia științelor umanistice, terminologia didactică etc.). În terminologia sportului sunt utilizați numeroși termeni din anatomie, medicină, pedagogie, psihologie, management etc., ceea ce se explică prin faptul că, în științele conexe, obiectul de studiu, metodele de cercetare etc. sunt comune (Tabelul 2.1). Considerăm că în acest caz, termenii respectivi au fost supuși doar specializării sensului, de aceea i-am numit **termeni științifici comuni** (sau **interdisciplinari**).

Tabelul 2.1. Termeni științifici comuni pentru limbajul sportiv și limbajele specializate ale disciplinelor conexe

Nr. crit.	Domeniul de origine	Exemple de termeni
1	Biologie, biochimie biomecanică	<i>bioritm, biometrie, ceas biologic, aminoacizi, acid lactic, anabolizant, carbohidrați, glucide, biochimie a sportului; direcție, pas, rotație, accelerație, basculare, unghi de impulsie, dinamică, statică, supinație</i>
2	Psihologie	<i>atenție, adversitate, agresivitate, angrenare, anticipare, armonizare, aspirație, atitudine, autocomandă, autoreglare, autosugestie, barieră psihică, calitate, capacitate, catarsis, câmp vizual, cenestezie, deprindere, apatie de start, dispoziție de start, percepție, psihologia sportului</i>
3	Pedagogie	<i>apreciere, aptitudine, autoapreciere, defectologie, didactica educației fizice și sportului, educație, educabilitate, explicație, demonstrație, instruire, observație pedagogică, lecție de antrenament, studiu</i>
4	Medicină (anatomie, fiziologie, igienă, kinetoterapie etc.)	<i>acomodare, adaptare, adrenalină, alimentație sportivă, anduranță, anvergură, apnee, aritmie, atitudine (a corpului), catabolism, efort, efluraj, masaj, profilaxie, bandaj, bradipnee</i>
5	Management	<i>managementul sportului, resurse umane, resurse financiare, resurse materiale, resurse informaționale, organigramă, organizare, coordonare, control, statut</i>
6	Sociologie	<i>cultură, aculturație, abandon, asistență, autoritate, coeziune, cooperare, chestionar, grup, habitudine, ierarhie, interviu, sondaj de opinie, climat psihosocial, elită, masă, manipulare, motivație, obediență, socializare, resocializare, solidaritate, status</i>

Totodată, termenii sportivi completează sistemul terminologic al disciplinelor teoretice, cum ar fi: teoria și metodica antrenamentului sportiv, teoria și metodica educației fizice, teoria și metodica ramurii sportive alese, teoria învățării acțiunilor motrice, teoria și metodica culturii fizice de recuperare, bazele teoretico-metodologice ale educației fizice profesional-aplicative etc. Prezentăm un exemplu de interacțiune a limbajelor în științele conexe sportului (Figura 2.2).

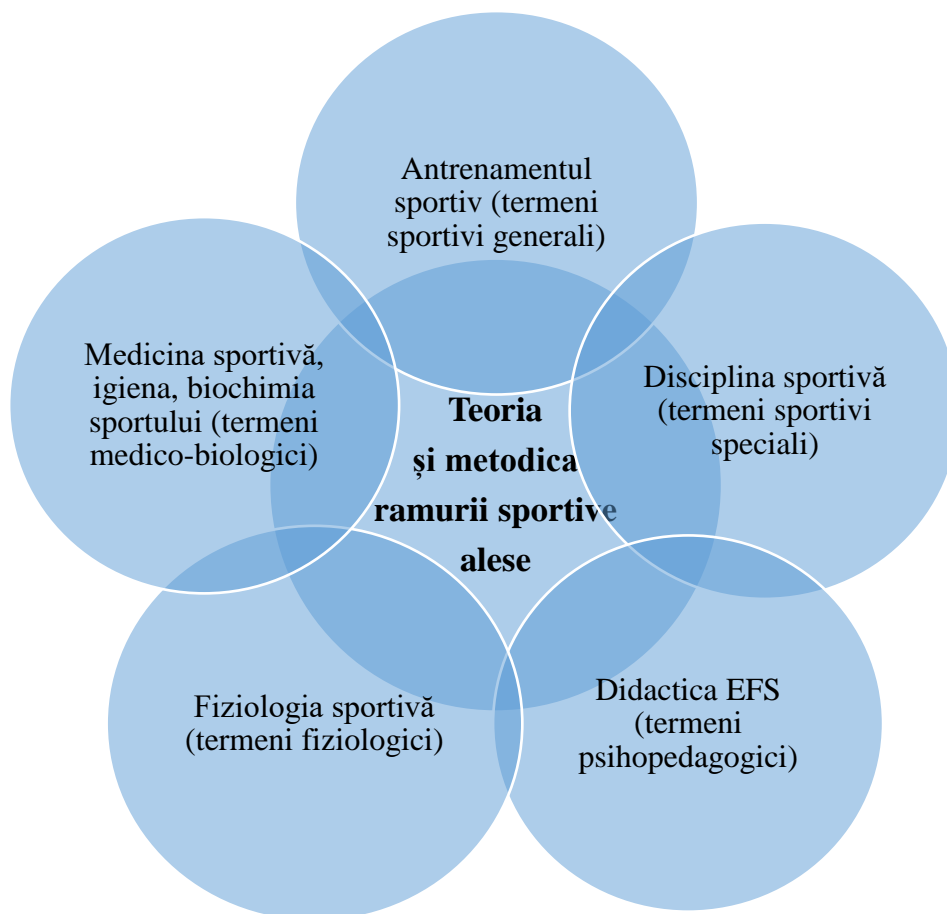


Fig. 2.2. Model de interacțiune a limbajelor în științele conexe (lexic științific interdisciplinar utilizat în teoria și metodică ramurii sportive alese)

În ce privește structura și volumul stratului lexical care alcătuiește nucleul structural-semantic al terminologiei sportului, opiniile specialiștilor variază de la un volum la altul. Bunăoară, compartimentul *Termeni generali* din *Dicționarul sportiv poliglot* al lui Constantin Tudose include peste 1600 de unități care denumesc atât acțiuni, procedee, echipamente specifice sportului (*a alerga, a accelera, acțiune, amator de sport, aprobare, arbitru, amical, antrenor, antrenament, aparat sportiv, a arbitra, asociație sportivă, campionat, categorie de greutate, categorie de vârstă, clasament, competiție, concurs, a conduce un joc, a contraataca, a se califica, greșeală de arbitraj, gleznieră, record, regulament, reprezentativă, traseu, tehnică sportivă, ștafetă, trening, a valida* etc.), cât și noțiuni provenind din științele conexe, precum cele medico-biologice (*articulație, artrită, braț, bandaj elastic, calorie, cabinet medical, contracție musculară, crampă musculară, curbatură musculară, hemoragie, febră musculară, fractură, luxație, respirație, șold* etc.) sau psihologia (*aspirație, agresiune, coeziune, responsabil, putere de voință, voința de a învinge* etc.).

În volumul al optulea al *Enciclopediei Educației Fizice și Sportului din România*, numărul total al termenilor sportivi generali este de circa 160, în schimb, autorii indică (deși nu întotdeauna

cu exactitate maximă) apartenența termenilor la fiecare dintre disciplinele conexe: olimpism, termeni de regulament, termeni ce denumesc edificii sportive sau obiecte de echipament, termeni organizatorici, medico-biologici, juridici, biomecanici, istorici, pedagogici, psihologici, sociologici etc. Atare decalaje reflectă, o dată în plus, caracterul flexibil al hotarelor dintre diferitele straturi lexicale ale limbajului sportiv. Anexa 1 include o serie de termeni sportivi generali.

2.3.3. Termeni sportivi comuni pentru ramuri de sport înrudite

Subsistemele terminologice ale diferitor ramuri și probe de sport se află într-o interacțiune permanentă. Pe de o parte, în diferite sublimbaje ale domeniului, se înregistrează o serie de termeni comuni, care sunt utilizați cu același sens. Este cazul unor termeni, precum: *flexie, flotare, genuflexiune, semigenuflexiune, fandare* etc., care sunt folosiți, practic, în toate sublimbajele sistemului terminologic sportiv. Totodată, se atestă numeroși termeni ce funcționează în diferite probe ale aceleiași ramuri sau sunt comuni unor discipline sportive înrudite. De exemplu, în jocurile sportive se utilizează un șir de termeni comuni, precum: *atacant, înaintaș, mijlocaș, apărător, fundaș, linie de tușă, linie de centru, lovitură liberă, lovitură de pedeapsă, teren* etc. (Anexa 2).

Existența unor termeni comuni în diverse subsisteme terminologice ale sportului se datorează în primul rând caracterului comun al disciplinelor sportive respective, fapt ilustrat prin numeroasele clasificări ale sporturilor (din punct de vedere fiziologic, din punct de vedere al caracterului acțiunilor motrice, al echipamentelor/obiectelor utilizate etc.). Una dintre cele mai cunoscute clasificări aparține cercetătorului rus Matveev L.P., care distinge următoarele categorii de sporturi în funcție de obiectul competițiilor și de caracterul activității motrice:

1. Sporturi ce se caracterizează prin activitate motrice realizată cu manifestarea maximă a calităților fizice și volitive, în care performanța depinde de propriile capacități motrice ale sportivilor (box, lupte, gimnastică, atletism, haltere, înot, jocuri sportive, scrimă ș.a.);
2. Sporturi a căror bază operațională o alcătuiesc acțiunile de conducere a mijloacelor specifice de deplasare (automobil, motocicletă, iaht ș.a.) și în care performanța depinde de capacitatea de utilizare rațională a acestora;
3. Sporturi în care activitatea motrice este strict limitată de condițiile de cucerire a unei ținte (tir, tir cu arcul etc.);
4. Sporturi în care se confruntă rezultatele activității de creare a unor modele (aeromodelism, automodelism);

5. Sporturi al căror conținut de bază este determinat de caracterul logico-abstract al competiției (șah, dame) [186, p.7, *t.n.*].

Pot fi atestați termeni comuni în diferite ramuri și probe sportive, clasificate în funcție de particularitățile tehnico-tactice ale diferitor ramuri de sport. Din acest punct de vedere, Alexe N. distinge cinci grupe de sporturi:

- a) Grupa I - ramuri sportive în care sportivii acționează succesiv și independent, fără confruntare directă: schi alpin, patinaj artistic, gimnastică sportivă și ritmică, sărituri în apă, sărituri cu schiurile de la trambulină, haltere, aruncări și sărituri din atletism etc.;
- b) Grupa a II-a - sporturi în care participanții iau startul simultan, cu sau fără contact direct: alergări cu start comun din atletism, curse de natație, curse de ciclism (pistă și șosea), patinaj viteză, schi fond, ștafete, canotaj, caiac-canoe etc.;
- c) Grupa a III-a - ramuri ce presupun confruntarea directă dintre adversari, într-un spațiu delimitat (cu contact direct – box, scrimă, lupte etc.) sau separat printr-o plasă (fără contact direct – badminton, tenis de masă, tenis de câmp etc.);
- d) Grupa a IV-a - participanții sunt constituiți în perechi sau echipe, egale numeric, cu contact direct (fotbal, baschet, handbal etc.) sau despărțiți de fileu (volei);
- e) Grupa a V-a - poliatloanele (atletice, pentatlon modern, biatlon, combinate nordice și alpine), în care factorul tactic este diferențiat în funcție de specificul fiecărei probe componente [3, p. 269-270].

Clasificarea sportivă are un caracter dinamic, periodic fiind introduse modificări, determinate de activitatea practică, de necesitatea perfecționării metodologiei de pregătire a sportivilor, de asigurarea tehnică a acestui proces etc. Faptul că în teoria și metodică antrenamentului sportiv există mai multe clasificări ale exercițiilor și activităților motrice, de asemenea, explică și ilustrează existența termenilor comuni în diverse sublimbaje ale sportului.

În rândurile ce urmează, propunem o proprie clasificare a termenilor comuni mai multor probe de sport:

- ramuri ale gimnasticii - gimnastica de bază, gimnastica artistică, gimnastica aerobică, gimnastica ritmică etc.;
- jocuri sportive – cu mingea: fotbal, handbal, baschet, volei, rugby; cu crosa: hochei pe gheață, hochei pe iarbă etc.;
- lupte – lupte libere, lupte greco-romane, box, scrimă ș.a.;
- disciplinele din atletism, grupate în funcție de tipul locomoțiilor – alergări (de viteză, de rezistență), sărituri (în lungime, în înălțime, cu prăjina), aruncări, marș sportiv;

- disciplinele ce se bazează pe gândirea logico-abstractă – șah, dame etc.;
- probele sportive tehnice (automobilism, motociclism, ciclism, sport aviatic, planorism, carting);
- disciplinele ce solicită manifestarea anumitor capacități:
 - coordonare – gimnastică, sărituri pe plasa elastică, patinaj artistic;
 - precizie – golf, bowling, snooker;
- disciplinele ce solicită utilizarea acelorași obiecte, echipamente, loc al desfășurării competițiilor:
 - tenis de câmp, tenis de masă, badminton;
 - oină, base-ball;
 - călărie (dresaj clasic, sărituri peste obstacole, eventing), polo călare ș.a.;
 - sporturile nautice – pe apă: canotaj academic, caiac, canoe, iahting, surfing ș.a.; sub apă: hochei subacvatic, rugby subacvatic, tir subacvatic, vânătoare subacvatică ș.a.;
 - sporturi de iarnă – schi fond, schi alpin, schi acrobatic; patinaj artistic, patinaj-viteză, bob, scheleton, curling;
 - tir, tir cu arcul, tir dinamic, darts;
 - sporturile electronice (e-sporturile) etc.

O altă categorie de termeni comuni o reprezintă cei din sublimbajele create prin cumulara termenilor unor discipline sportive diferite. De exemplu, terminologia sportului *polo pe apă* este alcătuită din termeni proveniți din *natație* și *jocuri sportive*, cea a disciplinei *polo călare* – din termeni preluați din *jocuri sportive* și *călărie*. O structură similară o au și subsistemele terminologice ale unor sporturi, precum *ciclobal* (*ciclism* + *foțbal*), *motobal* (*motociclism* + *foțbal*), *înot sincron* (*înot* + *gimnastică artistică*) etc. Totodată, în astfel de sublimbaje s-au dezvoltat și termeni proprii, specifici disciplinelor sportive respective.

Pe de altă parte, în sublimbajele unor discipline sportive înrudite există o serie de termeni creați tocmai pentru a distinge noțiunile respective. Bunăoară, termenii *corner*, *penalti* sunt utilizați doar în fotbal și handbal (spre deosebire de echivalentele lor *lovitură de colț*, *lovitură de pedepsă* utilizate și în alte jocuri sportive), *coșgheter*, *coșaveraj* – doar în baschet (spre deosebire de termenii comuni *golgheter*, *golaveraj*), termenii *grămadă*, *mol* sunt specifici doar rugbyului (termenul comun jocurilor sportive fiind *aglomerare*) etc. (Anexa 3).

Propunem mai jos un model de creare a unui subsistem terminologic prin cumulare de termeni (Figura 2.3).

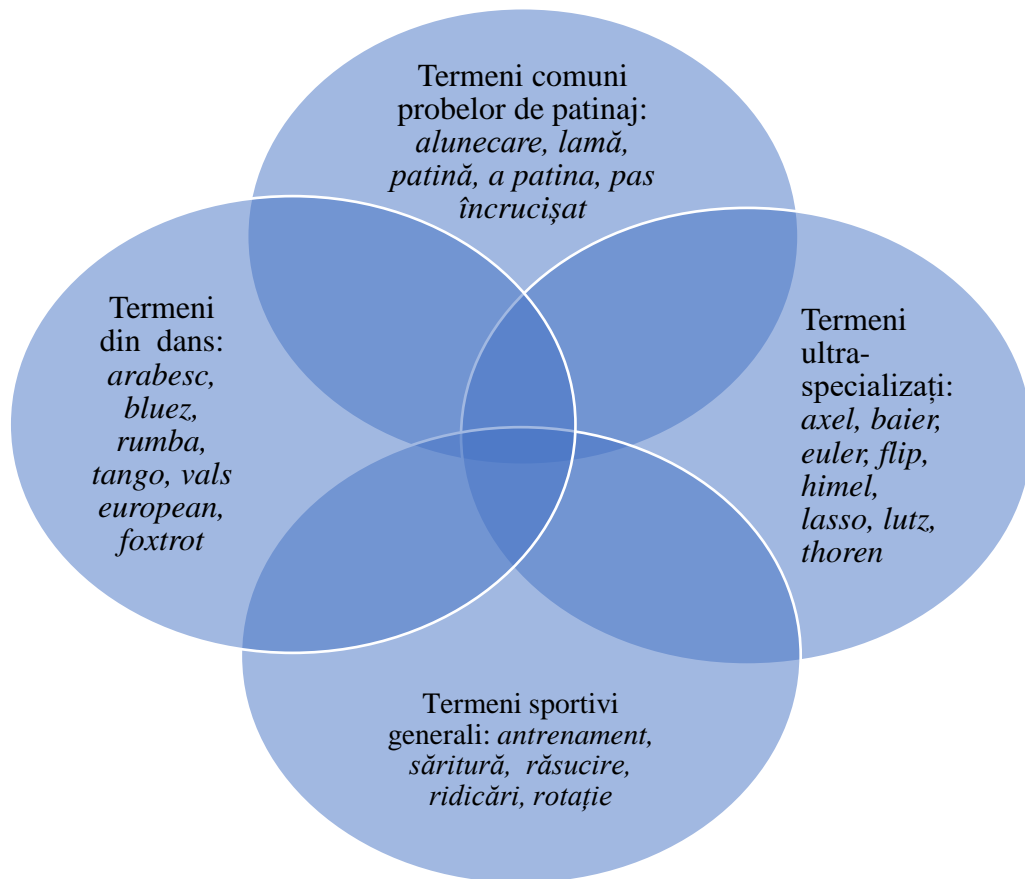


Fig. 2.3. Model de subsistem terminologic creat prin cumulare de termeni (lexic sportiv interdisciplinar utilizat în patinajul artistic)

- Așadar, apariția termenilor comuni este cauzată mai ales de factori extralingvistici, precum:
- utilizarea unor obiecte sau echipamente similare (de ex., mingea este folosită în fotbal, volei, baschet, handbal, polo pe apă, hochei pe iarbă etc.; țința – în tir, tir cu arcul, biatlon-schi ș.a.);
 - executarea unor acțiuni sau exerciții similare (de ex., aruncările în atletism – aruncarea discului, a suliței, a ciocanului, a greutății; săriturile – sărituri în lungime, în înălțime, cu prăjina, triplusalt; sărituri pe plasa elastică, sărituri în apă; piruete – în dansul sportiv, gimnastică, patinaj artistic, înotul sincron etc.);
 - practicarea unor sporturi în medii asemănătoare sau spații special amenajate (în apă – natație, polo pe apă, înot sincron, sărituri în apă, polo pe apă; pe gheață – patinaj-viteză, patinaj artistic, hochei pe gheață; pe zăpadă – schi-fond, schi alpin, biatlon-schi; pe terenuri special amenajate – tenis de câmp, badminton, jocuri sportive etc.);
 - caracterul efortului (cu eforturi moderate - alergări de semifond, de fond, marș sportiv, schi alpin; cu eforturi maxime - alergări de viteză, săriturile din atletism, haltere, patinaj, schi etc.).

2.3.4. *Lexic sportiv ultraspecializat*

O caracteristică importantă a termenilor sportivi constă în specializarea și îngustarea sensului lor. În funcție de terminologia în care se încadrează, termenul capătă un sens nou și, implicit, posibilități combinatorii noi. De exemplu, în atletism *săritura* poate fi *în lungime*, *în înălțime*, *cu prăjina*, *din elan* etc., iar în gimnastică – *săritură verticală*, *săritură cu forfecarea picioarelor*, *săritură cu extensie*, *săritură în inel*, *săritură prin balans*, *săritură în sfoară*, *săritură în semisfoară*; în box, o *eschivă* poate fi: *laterală stângă*, *laterală dreaptă*, *în jos*, *rotativă*, *rotativă la stânga*, *rotativă la dreapta*; în scrimă – *înaltă (încvartată)* sau *joasă (passata sotto)* ș.a.

Anume adăugarea unor astfel de determinative (de obicei, după termenul generic) le atribuie termenilor sportivi un caracter ultraspecializat. Am numit **termeni ultraspecializați** (sau de specializare îngustă) **unitățile lexicale care funcționează într-un singur sublimbaj sportiv și care au rolul de a delimita un anumit sublimbaj de altul**. De cele mai multe ori, ei sunt cunoscuți unui cerc relativ restrâns de specialiști din genul sau proba de sport respectivă.

Am putea afirma că termenii de specializare îngustă alcătuiesc stratul cel mai numeros al limbajului specializat sportiv, fapt determinat, în primul rând, de numărul considerabil de ramuri și probe sportive existente la ora actuală, majoritatea lor avându-și propriile sisteme terminologice. Atare termeni exprimă concepte specifice fiecăreia dintre disciplinele sportive, însă din punctul de vedere al tipologiei lor, sunt similare, denumind: obiecte, stări, proprietăți, echipamente, dar, mai ales, acțiuni și procedee tehnice, combinații tactice, compoziții etc. Prezentăm drept exemplu câțiva dintre termenii ultraspecializați selectați din:

- atletism: *a abandona pista*, *a acoperi distanța*, *alergător de turnantă*, *distanța elanului*, *cronometrul supleant*, *garduri*, *prăjină*, *ciocan*, *primul pas sărit la triplu*, *ritmul pasului de alergare* etc.;

- baschet: *aruncare la coș cu două mâini de jos din alergare*, *aruncare la coș cu două mâini de la piept*, *aruncare la coș cu boltă*, *aruncare la coș prin săritură*, *aruncare la coș razantă*, *coșaveraj*, *regula celor 5 secunde*, *regula celor 3 secunde*, *regula celor 30 de secunde*, *regula celor 10 secunde* etc.;

- fotbal: *penalti*, *apărare „beton”* (sin. *apărare beton*), *combinații cu pase scurte*, *henț*, *pasă cu călcâiul*, *preluarea mingii cu partea exterioară (sau interioară) a labei piciorului*, *sistem de apărare cu trei fundași*, *sistem de joc cu patru atacanți* etc.;

- volei: *atac din două pase*, *serviciu de sus din față*, *serviciu de sus din față în forță*, *serviciu de sus din lateral* (sin. *roată*), *zonă de 3 m* etc.;

- scrimă: *afară din planșă, angajament de cuartă, angajament de octavă, atac cu prinderea fierului, contactul lamelor, degajament cu tăișul, degajament cu vârful, fleșă (sin. atac în fleșă) etc.;*

- box: *cnocaut, directă de dreapta, directă de întâmpinare, directă de stânga, directă de stânga la corp, eschivă rotativă la stânga, eschivă rotativă la dreapta, swing, upercut etc.;*

- lupte: *centură de mijloc din față (din lateral; din spate), centură inversată (sin. rebours), cheie, cheie dublă, cheie simplă la cap, a fixa în parter, a fixa în pod, fixare în pod cu apucare de ambele picioare, răsturnare cu apucare de mijloc din față (din spate), răsturnare cu apucare de mijloc și apucarea brațului în cheie, tur de șold cu apucare de cap și de brațe, tur de șold cu apucare de mijloc etc.*

Textele științifice cu tematică sportivă, regulamentele competiționale, clasificările sportive, în care sunt folosiți astfel de termeni, sunt greu de înțeles de către persoane din afara domeniului (sau chiar a disciplinei respective). Prezintă interes, în această ordine de idei, comentariile de la concursurile și campionatele de nivel înalt (videotexte), în care densitatea terminologică atinge o cotă maximă. Propunem drept exemplu două fragmente din reportajele de la competițiile de calificare pentru Campionatelor Europene de gimnastică 2017:

- „*Foarte atentă (Larisa Iordache – n.n.) în a-și pregăti bara: (stroește cu) apă peste magneziu. Să-i vedem exercițiul: îndreptare, roată în tălpi cu trecere; sus – întoarcere, a pierdut un pic ținuta; un Tkachev foarte înalt, roată în tălpișor; Sapojnikova cu 180 – a așteptat bine momentul când a întors; roata în tălpi 360 și coborâre Tsukahara!*”¹

- „*Ioana Crișan la sol. Tsukahara pe prima linie, cu emoție menținerea celui de-al doilea salt din această obligativitate: o serie cu două salturi legate, unul înainte; dublu înapoi – prea lung, a ieșit din covor...*”²

În cazul textelor în care predomină termenii sportivi generali (de exemplu, în manuale, care sunt adresate unui destinatar cu un nivel mediu de pregătire), acestea par mai accesibile unui cititor de rând, însă impresia durează doar până în momentul când apare necesitatea de a decodifica sensul termenilor specializați. Presentăm un fragment:

„În majoritatea ramurilor de sport, pregătirea tactică presupune: a) stabilirea direcțiilor valorificării – în condițiile reale ale concursului – potențialului somatic, funcțional, motric și tehnic al sportivului, echipei sau echipajului, dobândit prin selecție sau antrenament; b)

¹ Larisa Iordache – evoluția la paralele în calificările Campionatelor Europene de gimnastică 2017. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=DPCkWrap334> accesat 01.12.2018

² Ioana Crișan - evoluția la sol în calificările Campionatelor Europene de gimnastică 2017. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=C4FOyHOpiJQ> accesat 01.12.2018

elaborarea sistemelor de acționare (a planului tactic de luptă), ce vor sta la baza organizării, pregătirii și evoluției sportivului în concurs, în funcție de particularitățile adversarilor și de nivelul obiectivelor de performanță prestabilite; c) pregătirea mentală a sportivilor pentru înțelegerea eficienței modelului tactic și a metodelor de însușire și realizare a lui în condițiile limită de concurs; d) automatizarea execuției în condiții asemănătoare celor de concurs, ținând seama de situațiile anticipate sau neprevăzute ale competiției oficiale” [3, p. 271].

Caracterul aparent accesibil al textului derivă din faptul că el conține o serie de cuvinte din uzul comun și termeni științifici generali (*direcție, sistem, nivel, metode, stabilire, elaborare*), destinatarul însă nu va reuși să descifreze sensul codificat în text, dacă nu va cunoaște încărcătura semantică pe care o au termenii sportivi (*potențial somatic, funcțional, motric și tehnic; obiective de performanță; model tactic, plan tactic de luptă, automatizarea execuției, condiții de concurs, competiție oficială* etc.).

2.4. Clasificarea lexico-semantică și lexico-morfologică a termenilor sportivi în limba română

Pornind de la **criteriul lexico-semantic**, am putea afirma că în limba română se disting următoarele grupuri semantice de termeni sportivi, ce denumesc:

- 1) **discipline, ramuri și probe sportive**, una dintre categoriile cele mai numeroase, deoarece există mii de sporturi, fiecare având o denumire proprie. Este vorba despre termeni de tipul *fotbal, volei, tenis, gimnastică, natație, atletism, alpinism, lupte, bodybuilding* etc. (denumiri de sporturi), precum și probe ale acestora (de ex., *canotajul* include probele: *canotaj academic, caiac, canoe*; *atletismul* cuprinde *alergările, săriturile, aruncările, marșul sportiv*; la rândul lor, *alergările* pot fi *de viteză, de semifond, de fond, maraton* etc.);
- 2) **persoane care activează în domeniul sportului** (sportivi, antrenori, arbitri); numărul acestora este aproximativ egal cu cel al numărului de termeni care denumesc genurile de sport, deși există și cazuri când același termen este folosit pentru a denumi reprezentanții unor ramuri/probe sportive diferite (de exemplu, termenul *gimnast/gimnastă* este folosit și în gimnastica artistică, și în cea aerobică, și în cea acrobatică), precum și situații când două lexeme denumesc același concept (este vorba despre perechi sinonimice de tipul *atacant – înaintaș, goalkeeper – portar* în jocurile sportive ș.a.);
- 3) **procedee tehnico-tactice**, care formează, de asemenea, un grup foarte mare de termeni sportivi, situație care se explică prin specificul activității sportive, bazate pe executarea diferitor mișcări și acțiuni (*manevră, atac, plonjon, contraprocedeu, dribling, pivotare, placaj, pressing, priză, secerare*);

- 4) **aparate, muniții sportive** (*pușcă, pistol – folosite în tirul sportiv; sabie, floretă, spadă – în scrimă; ciocan, sulică, greutate, ștachetă, prăjină – în atletism ș.a.*);
- 5) **obiecte de vestimentație și echipamente** (*tricou, maiou, gleznieră, cotieră, cască, pieptar, role, patine, mănuși de portar, mănuși de box, judogi, kimono ș.a.*);
- 6) **mijloace de transport și de deplasare** (*cart, bolid, canoe, surf, iaht, motocicletă, bicicletă, sanie, parapantă, parașută, planor*);
- 7) **încălcări și sancțiuni/ măsuri de penalizare**, precum și **termeni de arbitraj** (*avertisment, eliminare, descalificare, penalti, aut, fault, afară din joc, afară din planșă, părăsire a saltelei, cartonaș galben, cartonaș roșu, cartonaș negru*);
- 8) **locuri de activitate, zone, linii de delimitare** (*stadion, hipodrom, velodrom, teren de tenis, bazin de înot, linie de mijloc, linie de trei sferturi, linie de tușă, colț al terenului, careu de pedeapsă, bancă de rezervă, cabina arbitrilor ș.a.*);
- 9) **competiții și părți ale acestora** (*turneu, campionat, raliu, meci, set, triumfiular, patruleter*);
- 10) **unități de măsură, categorii statistice** (*gol, drop-gol, coș, punct, eseu*);
- 11) **calități ale sportivilor** (*dibăcie, precizie, suplețe, viteză, detentă, anduranță*);
- 12) **mijloace, forme și rezultate ale pregătirii sportivilor** (*antrenament, încălzire, pregătire fizică generală, pregătire fizică specială, pregătire tehnico-tactică etc.*);
- 13) **asociații și colective sportive** (*selecționată, secție, ligă, divizie, federație, club, echipă*);
- 14) **titluri și categorii** (*maestru al sportului, antrenor emerit, arbitru de onoare, arbitru secund, arbitru internațional, campion, recordman*);
- 15) **preparate medicale și substanțe dopante** (*anabolice, steroizi, steroizi anabolici androgeni, hormoni peptidici, stimulente etc.*).

Clasificarea lexico-semantică a termenilor sportivi, ca unități lingvistice care transmit o semnificație conceptuală în cadrul limbajului specializat luat în discuție, ar putea contribui la conturarea unei imagini de ansamblu a sistemului terminologic respectiv. Dat fiind că domeniul educației fizice și sportului cunoaște o dinamică intensă, continuă, complexă, conceptele care reflectă această realitate sunt, de asemenea, într-o continuă schimbare, fapt ce deschide perspective pentru variate interpretări, sinteze, sistematizări ale expresiei și conținutului acestora și, respectiv, a limbajului prin care se exprimă [91].

Clasificările realizate în funcție de **criteriul lexico-morfologic** (apartenența la o parte de vorbire) divizează termenii în următoarele categorii: substantivali, verbali, adjectivali, adverbiali. Se știe că cea mai mare parte a elementelor lexicale cu caracter terminologic au funcție nominativă,

fiind exprimate prin substantive și grupuri nominale. În terminologia sportului, de asemenea, se atestă un număr considerabil de termeni substantivali: *arbitru, atacant, avantaj, culoar, cursă, echilibru, balans, gol, partidă, portar, penalti, repriză* ș.a.m.d., precum și grupuri nominale: *superioritate numerică, turneu de polo, joc static, aruncare din vole cu mâna, linie de doi metri* (termeni din polo pe apă); *coborâre directă, coborâre în pas de patinaj, coborâre în plug, coborâre în poziție înaltă, coborâre oblică, cursă de coborâre, cursă de ștafetă* (termeni din schi); *categorie mijlocie, categorie semigrea, categorie grea, cântar de control* etc. (termeni din lupte) etc.

Se atestă însă și un număr considerabil de termeni exprimați prin verbe și grupuri verbale, dat fiind însuși specificul acestui domeniu, care se caracterizează prin acțiune, dinamism, dezvoltare, motricitate etc. Este vorba despre termeni de tipul: *a ataca, a bara, a se califica, a cnocaută, a cronometra, a decerna, a faulta, a descalifica, a dribla, a elimina, a înlocui, a pasa, a marca, a rata, a reglementa, a protesta, a provoca, a sancționa, a selecționa* etc., precum și despre grupurile verbale, de tipul: *a repurta o victorie, a suferi înfrângere, a stabili un record, a executa un procedeu, a lua startul, a fura startul, a ajunge la finis, a aplica o lovitură, a trimite în cnocaut, a intra (a fi) în posesia mingii, a pierde mingea* etc.

În plus, în terminologia sportului, există o serie de comenzi, exprimate prin verbe la imperativ (deseori însoțite de un determinativ), de tipul: *Arătați loviturile!, Descărcați!, Luați locurile!, Ridicați țințele! Trage! Urmează!* (termeni din pentatlonul modern); *Fiți gata!* (care face parte din comanda de start în alergări: *Pe locuri! Fiți gata! Start!*) ș.a.

Chiar dacă în terminologie se atestă o serie de substantive deverbale, verbe și grupuri verbale, nici acestea nu pot exprima în măsură deplină întregul spectru semantic al câmpului lexical *mișcare*, iar în sport această noțiune are o importanță deosebită. Această particularitate a terminologiei sportive determină și existența unui număr considerabil de **termeni sportivi polisintagmatici**, de tipul: *răsturnare cu apucare de mijloc și apucarea brațului în cheie; trecere de pe o parte în alta prin rulare* (în lupte); *săritură cu picioarele depărtate peste cal în lățime; salt înapoi din sprijin pe brațe sub aparat* (în gimnastică); *aruncare de la ceafă cu intrare sub halteră; aruncare de pe loc cu intrare sub halteră* (în haltere); *aruncare tip azvârlire, din așezat încrucișat; aruncare de pe loc cu mingea medicinală din stând depărtat, cu un picior înainte, cu latura opusă brațului de aruncare; aruncare cu mingea medicinală de pe loc, din stând cu fața pe direcția de lansare, prin tracțiune de jos, din lateral-înapoi (dreapta, stânga); aruncare cu mingea medicinală de pe loc, din stând lateral spre direcția de lansare, cu ambele brațe și cu un braț; aruncare cu mingea medicinală de pe loc, din stând cu spatele spre direcția de lansare, prin tracțiune pe deasupra umărului* ș.a. (denumiri de exerciții folosite în antrenamentul atleților).

O altă trăsătură a limbajului sportiv constă în utilizarea frecventă a termenilor exprimați prin numerale sau care conțin numerale, precum: *zece central* (sin. *muscă*), *trei poziții* (tir); *aruncare cu două brațe*, *prima (a doua, a treia) încercare* (haltere); *zece metri* (rugbi); *repriza întâi*, *repriza a doua*, *scor 3:2* etc. (în jocurile sportive); *100 m*, *200 m*, *400 m plat*, *110 m garduri*, *400 m garduri*, *3000 m obstacole*, *4x100 m*, *4x400 m* (probe de atletism); *1-3-1*, *3-2* (sisteme de apărare în baschet); *1-3-4-3*, *1-3-5-2*, *1-4-3-3*, *1-5-3-2*, *1-5-4-1* (în fotbal – sisteme de joc, în care fundașii, mijlocașii și atacanții sunt amplasați pe teren într-un anumit mod) etc.

Prezența numeralelor în structura termenilor sportivi este determinată, de asemenea, de factori extralingvistici, în special de importanța sporită a măsurărilor de toate tipurile pentru organizarea și desfășurarea antrenamentelor, a competițiilor etc., pentru evaluarea nivelului de pregătire al sportivilor și a performanțelor acestora etc.

2.5. Mijloace de formare a terminologiei sportive. Analiza mijloacelor interne

Terminologia sportivă reprezintă un sistem complex, care conține elemente lexicale diferite ca formă, conținut, mod de funcționare. Fiind în continuă dezvoltare, ea apelează la diverse mijloace de formare: morfologice, sintactice, semantice.

În lucrările de specialitate, mijloacele de creare a termenilor în limba română au fost clasificate în baza unor criterii diferite (a se vedea: Capitolul 1). Considerând clasificările respective incomplete și, prin urmare, insuficiente pentru a fi aplicate în studiul de față, în cele ce urmează vom prezenta propria viziune asupra mijloacelor de creare a termenilor sportivi. Vom ilustra aceste procedee cu exemple selectate din textele științifice cu tematică sportivă (articole, manuale, monografii), precum și din documentele care însoțesc activitatea specialiștilor din domeniu (regulamente, coduri de punctaj, documente de planificare etc.). Precizăm că ne-am propus să exemplificăm doar unele cazuri de creație terminologică, fără a avea pretenția unei cercetări exhaustive.

După părerea noastră, mijloacele de formare a terminologiei sportive în limba română pot fi clasificate conform criteriilor ce urmează:

I. În funcție de sursa de formare:

1. *mijloace interne* (termeni proveniți din fondul lexical general al limbii române sau creați pe teren propriu);

2. *mijloace externe* (termeni împrumutați din alte limbi, calcuri lingvistice).

La rândul lor, mijloacele interne pot fi delimitate după cum urmează:

II. Conform criteriului structural:

1. Derivarea – procedeu ce constă în adăugarea de afixe (sufixe, prefixe) la o bază lexicală cunoscută:

- cu prefixe: *anaerob, depeseda, dezechilibra, dezechipa* etc.;
- cu sufixe: *ciclism, parașutism, traumatism, profesionist, sportiv, jucător, schior, mijlocaș, performer, tușier, exersare, ratare, patinaj, arbitraj, dopaj* etc.;
- cu prefixe și sufixe (mixtă): *înlocuire, precompetițional, postcompetițional, supraantrenare, (teren) impracticabil, (efort) submaximal* etc.

2. Compunerea – procedeu ce constă în alăturarea a două elemente lexicale diferite:

- prin aglutinare: *triplusalt; contracronometru, contrapantă, contrapriză* ș.a.;
- ortografiați prin cratimă: *ski-fond, ski-maraton; patinaj-viteză*.

La hotarul dintre termenii formați prin derivare și cei formați prin compunere se plasează și cei alcătuiți cu ajutorul prefixoidelor și al sufixoidelor, inclusiv al elementelor provenite din limbile antice, de tipul: *antirecord, aquaerobic, semifond, supraobosi, microciclu, mezociclu, macrociclu, halterofil, decasalt, pentasalt, genuflexiune* (alcătuit din două elemente: lat. *genu* – genunchi, *flexio* – încovoiere), *poliatlon* (alcătuit din două elemente: gr. *polys* – mult, numeros, *athlon* – luptă), *biatlon* (format din rădăcini de etimologie diferită: lat. *bi-* – doi; gr. *athlon-* – luptă) etc.

3. Compunerea sintagmatică – crearea unor entități terminologice (termeni sintagmatici bimembri, polimembri) adăugând unui element regent (determinat) unul sau mai multe elemente auxiliare (determinante). În unele surse, acest procedeu este numit și *derivare sintactică* [187, p. 68, t.n.]. În terminologia sportului, acesta este unul dintre cele mai frecvente și mai productive mijloace de creație terminologică, iar modelele de formare a termenilor sintagmatici sunt multiple. Prezentăm drept exemplu modelele de formare a termenilor bimembri, ilustrate cu sintagme selectate din terminologia gimnasticii și din cea a atletismului:

- subst. + adj.: *sprijin simplu, echer înalt, apucare apropiată, sfoară laterală*;
- subst. + adv.: *sprijin călare, aplecare înainte, rostogolire înapoi*;
- subst. + prep. + adv.: *răsucire spre înapoi, apucare de jos*;
- subst. + loc. adv.: *apucare în cruciș*;
- subst. + prep. + subst.: *alergare de garduri, săritură în lungime, săritură cu prăjina, febră de start, alergare pe vârfuri, alergare de încălzire*;
- subst. N. + subst. G. *aruncarea suliței, aruncarea greutății, apucarea bastonului*;
- subst. + participiu: *salt grupat, sprijin ghemuit, start ghemuit*;
- subst. + gerunziu: *sprijin stând*;
- gerunziu + participiu: *stând grupat, stând fandat*;

- gerunziu + prep. + subst.: *stând pe vârfuri*;
- gerunziu + adj.: *stând lateral*;
- participiu + prep. + subst.: *atârnat la bară, atârnat la paralele, agățat de genunchi*;
- participiu + adj.: *culcat dorsal, atârnat simplu*;
- participiu + participiu: *așezat ghemuit, atârnat îndoit, atârnat răsturnat*;
- participiu + adv.: *aplecat înainte, aplecat înapoi, așezat călare* ș.a.

Structura termenilor sintagmatici polimembri este mult mai variată și mai complexă. De exemplu: *a se împinge de adversar, a se împinge prin lovirea adversarului cu piciorul, a semnala cu fanioanele, aruncare cu brațul îndoit, aruncare de la poartă cu brațul întins, schimbarea câmpului de joc, ținerea mâinii cu palma sprijinită de antebraț* ș.a. (termeni din polo pe apă); *armă de lovit prin împungere, armă de lovit prin împungere și tăiere, armă de lovit prin tăiere, lovitură de oprire cu tăișul, lovitură de oprire cu vârful, lovitură la figura dreaptă, lovitură la figura stângă, ripostă cu timp pierdut cu tăișul, ripostă cu timp pierdut cu vârful, ripostă compusă cu tăișul, ripostă compusă cu vârful* (termeni din scrimă) etc. Aceste modele de formare a termenilor ar putea constitui subiectul unei cercetări ulterioare mai ample.

4. Abrevierea (și variantele sale: siglizarea, brahigrafia ș.a.) – procedeu constând în prescurtarea unui termen sau, mai frecvent, a unei sintagme terminologice: *CNO (Comitetul Național Olimpic), PWC₁₇₀ și PWC₁₅₀ (capacitatea de efort fizic, din engl. Physical Work Capacity), K 1 (kickboxing), k.o. (knockout, cnocaut), P.i. (poziție inițială), PFG (pregătire fizică generală), PFS (pregătire fizică specială), MS (maestru al sportului)*.

O formă de prescurtare utilizată în terminologia sportului este și **trunchierea**, un procedeu asemănător cu abrevierea, care constă în folosirea doar a elementului formativ sau a radicalului termenului: *inspir* (în loc de *inspirație*), *expir* (în loc de *expirație*), *Euro* (în loc de *Campionatul European de Fotbal*); *cardio* („antrenament ce solicită în mod special sistemul cardiovascular, fiind orientat mai ales spre reducerea masei țesutului adipos și sporirea masei musculare”).

De ex.: *Partidele de la barajul de promovare la Euro se vor disputa pe 12-14 noiembrie (turul), respectiv pe 15-17 noiembrie (returul)*.³

Nu orice fel de cardio te ajută să scapi de grăsime și nu orice fel de cardio îți va devora masa musculară.⁴

³ <https://www.digisport.ro/fotbal/euro-2016/cele-20-de-echipe-calificate-la-euro-si-cele-8-de-la-baraj-video-rezultatele-si-marculatorii-ultimei-etape-192392> accesat 08.05.2018

⁴ <https://antrenorulmeupersonal.ro/articole/cardio-pentru-slabire-si-masa-musculara/> accesat 08.05.2018

III. Conform criteriului funcțional:

1. **Crearea termenilor cu păstrarea caracteristicilor funcționale** (*bară, bârnă, săritură, aruncare, a concura, a contracara, a obstrucționa, a pasa etc.*);

2. **Crearea termenilor în urma unor modificări funcționale – conversia**

a) **Schimbarea categoriei gramaticale a unei părți de vorbire:**

- substantivizarea adjectivelor: *amical, extremă, stângă, dreaptă, directă, dublă, dublu, finală, semifinală, secund, individual etc.*;

- substantivizarea gerunziilor și a participiilor, forme deseori utilizate în descrierea diferitor poziții, exerciții, combinații: *aruncat, împins, smuls* (haltere); *din stând, din atârnat, din așezat ghemuit, din atârnat simplu, (rostogolire) grupat din ghemuit în ghemuit* (gimnastică) etc.;

- substantivizarea numeralelor: *unsprezece* (echipă de fotbal), *zece* (punctul central al panoului de tragere, la tir).

b) **Schimbarea formei sub influența sistemului flexionar**, de exemplu, schimbarea categoriei numărului de la singular la plural în cazul substantivelor: *inel – inele, paralelă – paralele* (aparate de gimnastică); *luptă – lupte, halteră – haltere* (ramuri de sport); *tricolor – tricolori* (echipă reprezentativă a României sau a Republicii Moldova, în diverse ramuri de sport).

c) **Conversia mixtă** (se modifică atât categoria gramaticală a unei părți de vorbire, cât și forma flexionară), cum ar fi trecerea numeralului fracționar în categoria substantivului, urmată de modificarea categoriei numărului: *o șaisprezecime – șaisprezecime – șaisprezecimi*; *o optime – optime – optimi*. De ex.: *Jucătoarea română de tenis Simona Halep, numărul unu mondial, s-a calificat, marți, în optimile turneului WTA de la Madrid.*⁵

3. **Conform criteriului semantic**

1. Fără modificări semantice

a) proveniți din lexicul comun: *alergare, săritură, aruncare* (în atletism) ș.a.

b) proveniți din lexicul științific general: *analiză, funcție, exercițiu, ciclu, pregătire etc.*

c) proveniți din alte limbaje specializate, cum ar fi cei din terminologia militară: *atac, contraatac, ofensivă, defensivă* (termeni din jocurile sportive, șah, dame) ș.a.

2. Cu modificări semantice

a) restricția / specializarea sensului

b) extinderea sensului de bază

c) schimbarea sensului de bază (mutațiile semantice).

⁵ <http://jurnalul.ro/sport/sporturi/simona-halep-s-a-calificat-in-optimi-la-madrid-adversara-a-castigat-doar-3-game-uri-774081.html> accesat 09.05.2018

Procedeele semantice de creare a termenilor sportivi vor fi analizate în capitolul al treilea al lucrării.

Așadar, crearea sistemului terminologic sportiv urmează modele și structuri similare celor specifice limbajelor specializate ale limbii române în ansamblu.

2.6. Mijloacele externe de îmbogățire a terminologiei sportive în limba română

În limbajul sportiv actual, coexistența termenilor naționali și a celor străini este incontestabilă, împrumuturile lexicale completând organic acest sistem terminologic.

În cele ce urmează, ne-am propus să relevăm mijloacele externe de formare a limbajului sportiv în limba română, factorii ce determină pătrunderea împrumuturilor lexicale în terminologia sportivă, sublimbajele în care au fost preluate și limbile din care provin, să efectuăm o clasificare a termenilor respectivi, pentru a scoate în evidență unele tendințe evolutive [93].

Împrumutul reprezintă un „mijloc extern de îmbogățire a vocabularului unei limbi (în opoziție cu mijloacele interne)”, fiind favorizat de acțiunea unor factori extralingvistici, precum: vecinătatea geografică, amestecul sau conviețuirea unor populații, raporturile economice, politice, culturale dintre diverse comunități etc. [24, p. 264].

Florica Dimitrescu, în acord cu opinia cercetătoarei Mioara Avram, remarcă deschiderea deosebită a limbii române față de elementele străine: „Una dintre caracteristicile definerii ale limbii române este, în domeniul lexicului cu predilecție, „ospitalitatea” ei, capacitatea de a accepta, adopta și asimila, cu o mare „permeabilitate”, cuvinte, expresii etc. din alte limbi, fie dintre cele înconjurătoare, fie dintre unele mai îndepărtate” [54, p.153]. Iar în limbajele specializate, acest mijloc de îmbogățire a vocabularului este de o intensitate sporită, fie că este vorba despre împrumuturile directe, fie despre calcuri.

În acest context, vom remarca drept avantaj faptul că termenii împrumutați sunt, de cele mai multe ori, monosemantici, poartă un caracter nominativ, dat fiind că, de obicei, denumesc obiecte și fenomene. Este cazul termenilor din politică (*speaker, summit, impeachment*), economie (*audit, dealer, barter, business, brand, trend*), gastronomie (*ragu, pizza, risotto, mozzarella* etc.), cinematografie, muzică (*Art House; spoiler, trailer, mem, cover, track, playback, custing*), sport și recreație (*loisir, fitness, bowling, jumping, kangoo-jumps, body-stretching, jogging, taekwondo, diving*) etc. Limba engleză este considerată, în prezent, o adevărată *lingua franca* pentru comunicarea dintre specialiști în toate domeniile și la toate nivelurile de activitate profesională [109], fapt ce explică, în mare măsură, numeroasele împrumuturi englezești în diverse limbaje specializate.

În terminologia sportivă, dat fiind caracterul universal al fenomenului sportului, de asemenea, pătrund o serie de termeni de circulație internațională. Este vorba, în primul rând, despre termenii de proveniență franceză și anglo-americană. Aceștia constituie atât împrumuturi directe (cum ar fi cele din engleză: *bodybuilding*, *surfing*, *snooker*), cât și indirecte (realizate prin mijlocirea altei limbi, de ex., termenul *podium* provine din latină prin filieră franceză), precum și calcuri și semicalcuri (de ex.: coșaveraj, complex sportiv ș.a.).

Potrivit opiniei lui Bănciulescu V., registrul constitutiv al limbajului sportiv cuprinde:

- un număr restrâns de elemente de vocabular sportiv atestate în dicționarele publicate la noi către sfârșitul secolului al XIX-lea;
- cuvinte arareori întrebuințate în alt context decât cel al sportului, termeni cu circulație mai restrânsă;
- împrumuturi lexicale recente, cuvinte naturalizate prin uz, din lipsă de echivalent național: *meci*, *club*, *record*, *fotbal*, *rugby*, *sprint*;
- cuvinte ținând de vocabularul specializat (cu evidentă circulație internațională, cum ar fi *k.o.*, *k.d.*) sau care sunt greu de înlocuit cu orice preț (cum ar fi *recordman*, care ar avea nevoie în românește de trei cuvinte: *deținător de record*);
- formații lexicale românești ca echivalente sau înlocuitori ai neologismelor (*lovitură de colț*, *lovitură de pedeapsă*, *a trimite la podea* etc.);
- formații prin analogie (sau semicalcuri) cu structuri de origine engleză sau franceză: *coșgeter* (de la *golgeter*), *coșaveraj* (de la *golaveraj*);
- împrumuturi – directe sau mediate, precum și calchieri de structuri lexicale simple (*coș*, *muscă*, *pană*) sau complexe, de tip sintagmatic: *to cover the distance* (*a acoperi distanța*);
- cuvinte (cu preponderență englezești) în cazul cărora s-a impus forma orală: *aut*, *finiș*, *lider*, *gol*, *meci*, *ofsaid*, *șut*, *box*; și, dimpotrivă, cuvinte la care s-a impus forma scrisă: *club*, *corner*, *fault*, *penalty*, *record*, *starter*;
- condensări populare de tipul cuvintelor compuse din care dispăre primul element: (*water*) *polo*, (*ice*) *hokey*, (*lawn*) *tennis* sau al doilea element: *basket* (*ball*), *volley* (*ball*), *cross* (*country*), *bob* (*sleigh*) – pierderi explicabile pentru că în noua formă aceste cuvinte (cu excepția lui *bob*) nu creează confuzii pentru vorbitorii de limbă română și sunt, oricum, mai scurte [13, p.13-14].

Astfel, autorul a observat încă acum aproape 40 de ani că o parte considerabilă a termenilor sportivi constituie împrumuturi și calcuri lingvistice, tendință care, odată cu trecerea timpului, a căpătat un caracter tot mai pronunțat.

Împrumuturile lexicale pătrund în limbajul specializat al sportului grație unor factori de ordin lingvistic (necesitatea de a denumi un nou obiect, fenomen sau gen de sport, pentru care nu există un echivalent în limba română; de a evita polisemia și omonimia; de a delimita noțiuni apropiate ca sens, dar care au anumite elemente de diferențiere; de a înlocui sintagmele printr-un singur cuvânt, tendința de realizare a efortului minim etc.) și extralingvistic (influența culturală a unui popor, existența unor contacte interculturale orale și scrise; prestigiul limbii-sursă, predilecția unor pătri ale societății pentru cultura altei țări; perceperea unui cuvânt ca fiind mai prestigios, mai plăcut auzului sau întrebuințarea acestuia în mass-media de către o persoană publică).

Aplicând criteriul semantic, am putea clasifica împrumuturile din terminologia sportului după cum urmează:

- denumiri de ramuri și probe sportive (în special denumirile de jocuri sportive și cele ale sporturilor apărute recent): *fotbal, handbal, tenis, baschet, rugby, crichet, snowboarding, bodybuilding, paintball, parcur, kitesurfing, carting* etc.;
- denumiri de persoane care activează în domeniul sportului (sportivi, antrenori, arbitri): *tenisman, goalkeeper, golgheter, outsider, bodybuilder, paintbalist, dribler* etc.;
- denumiri de procedee tehnico-tactice, lovituri, aruncări, sărituri etc.: *dribling, pressing, șut, flic-flac, drive* etc.;
- denumiri de inventar sportiv, de mijloace tehnice, de transport: *fitball, cart, caiac, canoe*;
- denumiri de situații de joc, încălcări și sancțiuni/ măsuri de penalizare: *play-off, fault, aut, ofsaid, penalti*;
- denumiri de terenuri, zone, linii de delimitare: *stadion, hipodrom, velodrom, corner*;
- denumiri de competiții și părți ale acestora: *turneu, campionat, meci, set*;
- denumiri ale unităților de măsură, categorii statistice: *gol, ippon, ghem*;
- denumiri de comenzi: *start!, stop!, aut!, break!, go!, en garde!, halt! marș!*;
- denumiri ale calităților sportivilor: *agilitate, anduranță, dexteritate, suplețe*;
- denumiri de asociații sportive: *ligă, divizie, UEFA, WADA*;
- denumiri de preparate medicale și substanțe dopante: *amfetamină, anabolice, steroizi* etc.

Tabelul 2.2 reflectă o parte dintre termenii împrumutați în limbajul sportiv actual în limba română, fiind selectați în special din DEX (inclusiv versiunea online) și EEFSSR.

Tabelul 2.2. Surse de împrumuturi ale termenilor sportivi în limba română

Nr. crit.	Limba-sursă	Domeniul receptor	Exemple de termeni
1	Engleză	Denumiri de sporturi	<i>arm wrestling, bodybuilding, bandy, baseball, carting, crichet, curling, fotbal, golf, handbal, hochei, kitesurfing, paintball, parcur, rugbi, snowboard, scrabble, snooker, softball, skandenberg, rafting river, scheleton, skateboard, squash, wrestling, yachting, zorbing</i>
		Jocuri sportive	<i>aut, corner, dribling, drop, event, fault, forward, gol, goalkeeper, golgheter, half, ofsaid, outsider, stoper, time blitz, peel-off (rg.), play-blitz (vol.)</i>
		Box	<i>aut, brec (break), clinci, draw, footing, forcing, groggy, knock-down (kd), knock-blitz (ko), non combat, non contest, upercut, ring,</i>
		Tenis	<i>backhand, forehand, ghem, set, setbol, smeș, tie-break, topspin</i>
		Șah	<i>baby, bluf</i>
		Gimnastică	<i>knee up, kick, jumping kick</i>
		Alte sporturi	<i>outdoor (atl.) outsider (hip.)</i>
2	Franceză	Denumiri de sporturi	<i>aveugle (șah orb), box, ciclobal, motobal, tenis, scrimă</i>
		Călărie	<i>aplomb, atelaj, cabrare, cavalcadă, cravașă, derobare, dresaj, hipodrom, galop, manej, plaffé, rivieră, travers, voltă, voltijă</i>
		Scrimă	<i>alonjă, pomou, contre, coupé, degajament, derobare, duel, fleșă, floretă, moulinette</i>
		Jocuri sportive	<i>arier, atac, averaj, fentă, plonjon, retur, scor, tur, voleu</i>
		Sporturi individuale (box, lupte)	<i>contră, croșeu, priză</i>
		Șah	<i>contragambit, eclipsă, en passant, eșichier, derocare, duplex, gambit, miniatură; pièce touchée, pièce jouée (piesă atinsă, piesă jucată)</i>
		Gimnastică	<i>attitude, effacé, passé, piruetă, piruetă pique, piruetă attitude, piruetă „en dedans”, tire-bouchon</i>
3	Germană	Jocuri sportive	<i>blitz, halt, luft</i>
4	Italiană	Jocuri sportive	<i>catenaccio, tifoso (fb.),</i>

		Scrimă	<i>balestră, înquartata</i>
		Șah	<i>fianchetto</i>
		Sporturi nautice	<i>banda</i>
		Tir	<i>diabolo</i>
		Gimnastică	<i>salto</i>
5	Elemente latine și grecești (prefixoide, sufixoide)	Atletism, probe combinate Antrenament sportiv	<i>biatlon, biatlon-schi, triatlon, triatlon forță pentatlon, hexatlon, heptatlon, decatlon ș.a.</i> <i>microciclu, mezociclu, macrociclu ș.a.</i>
6	Coreeană	Taekwondo	<i>junbi seogi, charyeot seogi, naranhi seogi, juchum seogi, ap seogi, ap kubi seogi, moa seogi, chuchum seogi, momtong jireugi, ap kubi seogi momtong bandae/baro jireugi, ap kubi arae makki, ap kubi momtong an makki, ap kubi olgul makki, ap chaoligi, yop chaoligi, ap chagi, dollyo chagi, bi chagi ș.a.</i>
7	Japoneză	Arte marțiale, aikido, judo ș.a.	<i>age, ago, kata, aiki no sen, ashi, ashi-garami, ashi-gatame, bushido, shido, ippon, yuko, kohaku, ko soto gake, ko soto gari, ko uchi gari, kyo, shisen-tai, migi shisen tai, o soto gari, o uchi gari, kouchi gari, kansetsu waza, uci mata, okuri ashi barai, komi ashi, shime waza, juji jime, hadaka jime, waza ari ș.a.</i>

Analizând împrumuturile lexicale în terminologia sportivă din perspectivă descriptivă și funcțional-semantică, am constatat că cea mai mare parte a termenilor împrumutați provin din limbile moderne de circulație internațională: franceză (în special, termenii din scrimă, călărie, șah ș.a.), engleză (cei din jocurile sportive, box, tenis ș.a.), un număr mai restrâns a pătruns în română din italiană și germană, iar o serie de termeni au etimologie greacă și latină sau conțin elemente din limbile clasice. Se atestă și cazuri separate de termeni împrumutați din alte limbi (turcă, suedeză ș.a.). Unii termeni au etimologie multiplă. Inovațiile lexicale se datorează, aproape în exclusivitate, influenței limbii engleze.

În textele științifice și didactice, termenii sportivi împrumutați au, de cele mai multe ori, specializare îngustă (de ex., termenii din artele marțiale, care provin din limbile orientale – coreeană, japoneză, chineză – transcriși în engleză), fapt ce le solicită specialiștilor o cunoaștere excelentă a terminologiei respective.

Unele unități terminologice sunt preluate fără a fi supuse modificărilor (*bodybuilding, fitball, skateboard, fingerboard, darts, softball, aveugle, coupé*), altele suferă modificări grafice,

constituind fie adaptări (*fotbal, contră, finiș, fleșă, fentă, gol, marș, meci, ofsaid*), fie trunchieri (*bob, baschet, hochei, volei*), fie abrevieri (*K1; k.d., k.o.*), fie calcuri (*coșaveraj, coșgheter*).

Așadar, limbajul sportiv este un sistem flexibil, dinamic, deschis atât împrumuturilor directe, cât și indirecte. Avantajul esențial al împrumuturilor lexicale constă în faptul că ele răspund cerințelor principale ale termenilor: laconism, precizie, monosemantism, caracter internațional [95].

2.7. Relații de hipero-hiponimie în terminologia sportivă. Analiza componentială a unor termeni din grupul lexico-semantic al atletismului

Caracterul de sistem al vocabularului se manifestă sub forma grupării cuvintelor în câmpuri semantice, numite și paradigme lexicale. Cuvintele dintr-un anumit câmp lexico-semantic aparțin aceluiași domeniu și au trăsături de sens comune. Conform opiniei specialiștilor, paradigmele lexicale sunt grupuri de cuvinte, reunite după comunitatea semantică, adică pe baza unui component semantic comun și opunându-se unul altuia printr-un singur sau mai mulți componenți semantici diferențiali [131, p. 43]. În studiile de lingvistică existente se disting următoarele tipuri de paradigme lexicale: grupuri tematice, grupuri lexico-semantic, serii sinonimice, grupuri antonimice etc. Un loc deosebit în cercetările sistemice îi revine grupului lexico-semantic. Noțiunea de grup lexico-semantic este definită drept „totalitatea de cuvinte ale aceleiași clase morfologice, a căror semantică include un sem comun” [140, p. 12].

Ca metodă specifică lingvisticii, **analiza componentială** pornește de la principiul că „la baza procesului infinitei multiplicări și combinări a elementelor limbii stau un număr redus de invariante sau unități neanalizabile, care transgresează specificul fiecărei limbi, având deci caracterul unor „universalii structurale”. Ea a fost practică inițial în fonologie și extinsă apoi și în domeniul semanticii lexicale” [115, p. 144-146]. În semantică, metoda analizei componentiale a fost practică de lingviști notorii, precum B.Pottier, E. Coșeriu sau A.J. Greimas, iar în lingvistica românească, de cercetătorii Silviu Berejan, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu ș.a.

La etapa actuală, divizarea sensului în părți componente, adică analiza semică (componentială), conform componentilor nemijlociți, este larg utilizată, fiind reflectată, într-o măsură mai mică sau mai mare, într-un număr considerabil de cercetări [15, p.60-66; 47, 183 p.; 50, p. 83-99; 162; 167]. Interesul crescând al lingviștilor față de această metodă se explică prin posibilitatea de a identifica sensul cuvântului, de a diviza întregul în componenți de sens minimali, cu scopul de a-i înțelege esența. Pentru a aplica analiza componentială, ca metodă de cercetare semantică, este necesar ca sememul, adică un sens separat al cuvântului, să fie divizat în

compenți elementari minimali care nu mai pot fi divizați în continuare. Analiza compențială a sememelor se bazează pe confruntarea unităților lexicale omogene. Opoziția e posibilă doar atunci când membrii ei au nu numai diferențe, dar și trăsături comune. În sensurile cuvintelor comparate sub aspect paradigmatic pot fi evidențiate elemente semantice comune, care unesc cuvintele într-un grup tematic sau într-o paradigmă lexico-semantică, și trăsături semantice diferențiale, care opun unul altuia cuvintele incluse în grupul dat. Pornind de la acest fapt, se disting două tipuri de seme: integrante, numite și hiperoseme, și diferențiale, numite și hiposeme [85].

Pornind de la datele din sursele de specialitate, dar și de la propriile observații, în rândurile ce urmează, intenționăm să întreprindem o încercare de analiză semică a unor termeni din grupul lexico-semantic al atletismului. Așa cum a mai fost menționat, analiza semică (compențială) reprezintă o metodă de cercetare semantică ce constă în divizarea sensului unui cuvânt în părți componente, adică în compenți nemijlociți. De exemplu, sensul cuvântului *alergare* poate fi descompus în următoarele trăsături semantice distinctive: *a) probă athletică b) de fugă c) pe anumite distanțe*. Cuvântul *aruncare* poate fi divizat în următoarele seme: *a) probă athletică b) de azvârlire c) a discului, suliței, greutății etc.*

Comparând sensurile celor două cuvinte, putem identifica lesne semele lor comune și cele variabile. Semul comun relevă proba de sport: *probă athletică*. Semele diferențiatore sunt cele care indică modul de realizare: *fugă* în cazul alergării și *azvârlire* în cazul aruncării, precum și alte aspecte specifice: în cazul alergărilor – *pe anumite distanțe*, iar în cazul aruncărilor – obiectul folosit (*discul, sulița, greutatea*).

Relațiile de *hiperonimie*, deosebit de importante în structurarea unui inventar terminologic, se stabilesc fie prin dezvoltarea unor sintagme noi de la termeni tradiționali sau moderni, fie prin corelarea unor concepte [61, p. 220]. Hiperonimele asigură clasarea unor termeni atât la nivelul ansamblului terminologic, cât și al definițiilor. Relația de *hiponimie* este foarte importantă în lexicul specializat pentru ierarhia conceptuală caracteristică oricărei terminologii, iar elementul definitoriu al relațiilor de hipero-hiponimie se referă la incluziunea unui termen subordonat – hiponimul – într-un concept supraordonat – hiperonimul [20, p. 133-147].

Hiperonimele, numite și identificatori, sunt unitățile cu cel mai înalt grad de generalizare semantică în cadrul unui grup lexico-semantic. Ele constituie elementele de bază ale grupului, dominantele. Aspectul informativ al unității lexicale depinde însă de numărul de seme diferențiale. Ele se relevă în urma analizei relațiilor semantice dintre elementele grupului lexico-semantic cercetat. Astfel, unitățile din cadrul grupului lexico-semantic formează o ierarhie cu mai multe trepte între care se stabilesc *raporturi de hipero-hiponimie*. Unitățile situate pe cea mai înaltă

treaptă în cadrul grupului lexico-semantic intră în raporturi hiperonimice cu acelea care se află pe treptele inferioare, iar unitățile situate la același nivel se află în raporturi hiponimice între ele și în raporturi hiperonimice cu unitățile situate inferior.

Numărul semelor diferențiale în limitele unui grup lexico-semantic aparte este restrâns, deoarece fiecărui grup lexico-semantic îi este propriu un anumit set de astfel de seme. Organizarea ierarhică a semelor în structura sememelor nu e statică, deoarece semele integrante ale unui grup lexico-semantic pot deveni diferențiale pentru alt grup lexico-semantic, iar semul diferențial se poate manifesta ca integrant pentru un grup semantic mai mic.

Vom exemplifica cele menționate prin câteva serii de termeni din domeniul vizat (atletism). *Alergare, săritură, aruncare* au hiperonimul comun *probă de atletism*. La rândul lor, și hiponimele enumerate pot avea statut de hiperonime în raport cu tipurile subordonate existente: *alergare* – *alergare de viteză, alergare de semifond, alergare de fond, alergare de mare fond, alergare de ștafetă, alergare de garduri, alergare în teren variat, alergare pe teren plat, alergare de obstacole, sprint, cros, maraton* etc.; *săritură* – *săritură în lungime, săritură în înălțime, săritură cu prăjina, triplusalt* etc.; *aruncare* – *aruncarea greutății, aruncarea mingii de oină, aruncarea suliței, aruncarea ciocanului, aruncarea discului*. Și unele dintre hiponimele evidențiate în ultimele șiruri pot deveni hiperonime, de exemplu: *săritură în lungime din elan, săritură în lungime de pe loc, săritură în lungime din 1 ½ pași* etc.

Atât hiperonimele, cât și hiponimele pot fi exprimate prin termeni simpli și complecși.

Totodată, există situații când aceleași hiponime pot avea hiperonime diferite. Spre exemplu, termenul *săritură*, analizat anterior în șirul hiperonimului *probă de atletism* îl poate căpăta și pe cel de *exercițiu de gimnastică*: *săritură verticală, săritură cu forfecarea picioarelor, săritură cu extensie, săritură în inel, săritură prin balans, săritură în sfoară, săritură în semisfoară* ș.a.

Analiza componentială a unităților lexicale se efectuează, de obicei, pe baza datelor dicționarelor explicative, de aceea anume lexicografii trebuie să se ocupe de descifrarea sensului cuvântului. Din această perspectivă, perfecționarea definițiilor lexicografice este o sarcină importantă a limbii, atât sub aspect practic, cât și teoretic.

Trebuie să recunoaștem că, deocamdată, dicționarele explicative reflectă incomplet fenomenul sistemului lexical, din cauza studierii lui insuficiente. Aceasta se explică prin specificul lexicului, prin faptul că sistemul lexical are un caracter deschis și de aceea nu se manifestă atât de evident ca, de exemplu, în fonetică sau în morfologie.

Cercetarea sistemică a lexicului și reflectarea lui în dicționare se află într-o relație de interdependență: pe de o parte, descrierea sistemică a grupurilor de cuvinte facilitează perfecționarea definițiilor cuvintelor, iar pe de altă parte, dacă grupul de cuvinte selectat este

descriș adecvat în dicționar, atunci studiarea lui sistemică permite a obține rezultate autentice. Deseori însă această relație este afectată din cauza că lexicograful așteaptă de la semasiolog noi cercetări, pentru a introduce corective în dicționar, iar semasiologul face trimitere la dicționar, ca la o sursă absolut sigură de informație.

Un caz elocvent este, în această ordine de idei, cel al subgrupului lexico-semantic al probelor combinate de atletism:

Biatlon – concurs athletic combinat care reunește două probe; **probă sportivă** constând din alergări pe schiuri pe o distanță de 20 km și trageri cu arma la țintă în diverse puncte ale traseului.

Triatlon – probă sportivă combinată, constând din trei probe diferite, la care participă aceiași concurenți, clasamentul făcându-se prin totalizarea rezultatelor obținute la fiecare probă, pe baza unui sistem special de punctaj.

Tetratlon – probă sportivă combinată la care se face însumarea punctelor realizate de concurent în patru probe reunite, alese de organizatorii concursurilor.

Pentatlon – probă sportivă combinată de atletism, alcătuită din cinci probe selecționate din alergări, aruncări și sărituri, clasamentul făcându-se prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. ♦ **Pentatlon modern** = concurs sportiv complex care constă din cinci probe diferite (scrimă, călărie, tir, înot și cros), clasamentul fiind făcut prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă.

Heptatlon – complex de șapte probe atletice selecționate din alergări, sărituri și aruncări.

Decatlon – probă sportivă combinată alcătuită din zece probe atletice, selecționate din alergări, aruncări și sărituri care se dispută în cursul a două zile consecutive și la care trebuie să participe fiecare concurent.

Poliatlon – complex de mai multe probe din diferite discipline sportive, practicat la o competiție în sportul de mase.

Observăm că, deși au origine comună (majoritatea provin din limba greacă) și structură asemănătoare, fiind alcătuite dintr-un element ce indică un număr (*bi-* = doi, *tri-* = trei, *tetra-* = patru, *penta-* = cinci, *hepta-* = șapte, *deca-* = zece) și o rădăcină comună (*atlos* = competiție, luptă), nu au un singur hiperonim comun, ci tocmai trei: *probă sportivă*, *concurs sportiv*, *complex de probe*. Or, în opinia noastră, ar fi justificată o singură variantă: *probă combinată*, cu excepția cazurilor de polisemie, cum este cel al biatlonului, care este de două tipuri: *biatlon athletic* și *biatlon-schi*, ale căror definiții lexicografice trebuie să includă precizările respective. Menționăm, de asemenea, că în acest șir lipsește termenul *hexatlon* (*probă sportivă combinată de atletism, alcătuită din șase probe*), care se înscrie în același subgrup lexico-semantic, prin urmare ar trebui să fie și el inclus în dicționarul explicativ.

În baza exemplelor analizate, am remarcat relații de supraordonare/subordonare bine conturate, exprimate prin termeni simpli și prin termeni sintagmatici. Descompunerea sememelor în seme are o importanță considerabilă în definirea corectă a conceptelor: un hiperonim prea îndepărtat sau imprecis va genera definiții vagi, imprecise și va constitui un obstacol în înțelegerea sensului specializat al termenului de către un nespecialist [85].

Concluzii la capitolul 2

Terminologia sportivă reprezintă un sistem complex, cuprinzând unități lexicale variate ca formă, conținut, mod de funcționare. Hotarele dintre straturile lexicale cărora aparțin aceste unități și cele dintre câmpurile semantice în care se încadrează sunt foarte flexibile, de aceea delimitarea lor strictă este problematică, fapt ce constituie una dintre dificultățile în explorarea sistemului terminologic în cauză.

Deși există un număr impunător de lucrări în care sunt explorate variate aspecte privind organizarea și funcționarea sistemelor terminologice, s-a constatat o lipsă acută a unor astfel de abordări în domeniul terminologiei educației fizice și sportului în limba română. Nu există nici dicționare complete de termeni sportivi: cele existente fie poartă un caracter de popularizare, fie sunt ediții nu prea recente, fie sunt alcătuite fără contribuția lingviștilor, fie fără cea a savanților din domeniul sportului.

La ora actuală, este necesară o sistematizare a termenilor de specialitate din domeniul vizat, inclusiv în scopul completării bazei de date a vocabularului general al limbii române moderne. Formarea unui corpus terminologic este o condiție obligatorie pentru clasificarea termenilor sportivi și analiza sistemului terminologic al domeniului respectiv, iar criteriile de inserare a termenilor în acest corpus lexical sunt: frecvența utilizării termenului atât în limbajul general, cât și în cel specializat; importanța acestuia în sistemul general al terminologiei sportului, posibilitățile lui paradigmatică și sintagmatică, încadrarea lui în unul din cele trei straturi lexicale ale terminologiei sportive. Încercarea de a întreprinde un astfel de demers a avut drept rezultat crearea unui microcorpus de termeni, distribuiți conform acestor straturi lexicale: termeni sportivi generali, termeni sportivi comuni unor ramuri de sport înrudite, termeni sportivi de specializare îngustă. Elaborarea unui glosar (nomenclator) de termeni sportivi este posibilă însă doar cu participarea nemijlocită a specialiștilor consacrați din domeniul științei educației fizice și sportului, iar o etapă obligatorie a activității respective o constituie validarea termenilor de către acești specialiști.

Clasificarea termenilor sportivi, ca unități lingvistice care transmit o semnificație conceptuală în cadrul limbajului specializat luat în discuție, are la bază diferite criterii: structural-

semantic, lexico-semantic, funcțional etc. și este orientată spre conturarea unei imagini de ansamblu a sistemului terminologic respectiv. Totodată, ea deschide perspective pentru noi abordări, lăsând loc și altor interpretări, sinteze, sistematizări ale expresiei și conținutului acestora și, respectiv, a limbajului prin care se exprimă.

Crearea sistemului terminologic sportiv urmează modele și structuri similare celor specifice limbii române în ansamblu. Fiind un sistem complex, într-o dinamică permanentă, el conține elemente lexicale diferite ca formă, conținut, mod de funcționare și apelează atât la mijloacele interne de formare (morfologice, sintactice, semantice), cât și la cele externe (împrumuturi lexicale, calcuri). Se observă însă și unele particularități ale terminologiei sportive, precum: predilecția acesteia pentru împrumuturi și calcuri, dată fiind existența unui mare număr de termeni proveniți din limbile străine; existența unui mare număr de termeni exprimați prin verbe, grupuri verbale, substantive deverbale, fapt ce poate fi explicat prin caracterul dinamic al activității sportive; existența unui număr considerabil de termeni polilexicali și chiar polisintagmatici, care le atribuie acestora un caracter ultraspecializat.

Limbajul sportiv este un sistem flexibil, dinamic, acceptând cu ușurință împrumuturile din alte limbi de circulație internațională, fapt ce asigură respectarea cerințelor principale ale termenilor: laconism, precizie, monosemantism, caracter internațional.

Relațiile de hipero-hiponimie, care se manifestă în cadrul terminologiei sportive, confirmă existența unui sistem conceptual structurat și ierarhizat. Analiza componentială a elementelor acestui sistem are o importanță considerabilă atât pentru definirea corectă a conceptelor, cât și pentru înțelegerea sensului specializat al termenului de către un nespecialist.

3. TERMINOLOGIZAREA, DETERMINOLOGIZAREA ȘI RETERMINOLOGIZAREA – PROCESE SEMANTICE ACTIVE ÎN LIMBAJUL SPORTIV

3.1. Terminologizarea

3.1.1. *Procedee semantice în procesul de formare a termenilor*

Sursele de formare și de îmbogățire a sistemelor terminologice sunt multiple, rolul principal revenindu-le mijloacelor lexicale, corelate cu particularitățile morfologice și sintactice ale limbii. În cazul folosirii resurselor existente, termenul suferă unele modificări de sens sau capătă sensuri noi, diferite de cele ale echivalentului lor din limba comună.

În lucrarea de față, am adoptat ideea că **terminologizarea reprezintă un proces semantic, care presupune evoluția sensului cuvintelor din uzul general (adică din limbajul comun) în procesul de transformare a lor în unități lexicale specializate, având drept rezultat modificarea și reinterpretarea semantică a acestora.**

În literatura lingvistică, modificarea valorii semantice a cuvintelor mai poartă denumirea de **mutație semantică**, în diverse surse se operează și cu termenii **schimbare, evoluție, deplasare a sensului, derivare semantică**. Modificările semantice care se produc în sfera termenilor specializați reprezintă „una dintre cele mai productive modalități de îmbogățire calitativă a lexicului” [132, p. 53-58]. De fapt, procesele semantice care au loc în sfera terminologiilor nu se deosebesc esențial de cele specifice lexicului general. Diferența dintre termen și cuvânt constă, potrivit lingviștilor Ph. Toiron și H. Béjoint, în faptul că, în cazul termenului, se exercită un control identificabil asupra sensului, într-un mod mai mult sau mai puțin riguros, în funcție de limbi, domenii și epoci [150].

În general, evoluția semantică a cuvintelor este exprimată prin tropi, considerați „mecanisme prin care se ajunge la mutații semantice, având drept efect lărgirea și restrângerea sensului, inclusiv degradarea și înnobilarea lui” [10, p. 400]. Aceleași mecanisme se manifestă și în procesul de creare și evoluție a lexicului specializat, care „are o bază asociativă și ține de capacitatea oamenilor de a compara obiectele și fenomenele, de a releva trăsăturile asemănătoare și deosebirile” [196, p. 859, *t.n.*].

Opiniile privind fenomenele ce au loc în procesul de fixare a sensului unui termen variază de la un autor la altul. Astfel, autoarea Iunusova I.R. distinge trei tipuri de formare a termenilor noi prin modificarea sensului cuvântului comun: metafora, metonimia, sinecdoca [196, p. 859, *t.n.*]. Superanskaia A.V., Podolskaia N.V., Vasilieva N.V. [192, p. 91, *t.n.*] scot în evidență următoarele procedee: 1) restricția semantică, adică sporirea sensului din punct de vedere intensional; 2) extensia semantică, adică lărgirea, sporirea lui sub aspect extensional; 3)

introducerea în sensul unui cuvânt a elementelor semantice ale altuia; 4) suma sensului a două cuvinte (termenii creați prin compunere).

O altă cercetătoare, Kosova M.V., care s-a ocupat de studiul termenilor lingvistici în limba rusă, analizează trei tipuri de **modificări semantice** ale lexicului general în procesul de terminologizare, ce corespund celor trei grade de dezvoltare a sensului: 1) utilizarea cuvântului în textul științific fără modificări semantice (specializarea sensului); 2) modificări în limitele polisemiei (modulație semantică); 3) modificări care conduc la crearea unui omonim (derivare semantică) [182, *t.n.*].

În arealul din Republica Moldova, se operează și cu noțiunea de **metasemie** [10, p.397 – 454; 102, p. 23-24 ș.a.]. Metasemia ca fenomen lingvistic se realizează „prin mutația sau deplasarea relației dintre semnificant și semnificat, din punct de vedere onomasiologic, și prin modificarea structurii semice a sememului derivant, din punct de vedere semasiologic” [10, p. 404].

În cele ce urmează, ne-am propus să ilustrăm modul în care metoda analizei componențiale este aplicată în analiza mutațiilor semantice care se produc în procesul de creare a termenilor: restricția, extensiunea semantică, metonimia, metafora.

Restricția și extensiunea semantică sunt analizate, de cele mai multe ori, în plan diacronic [10, p. 444; 103; 102, p. 28-30], autorii ilustrând în acest mod transformările semantice care se produc în vocabularul limbii române în procesul de evoluție a acestuia de la latină spre română. Sunt însă destul de frecvente cazurile când ele se manifestă și în plan sincron.

Cu privire la natura acestor două fenomene, semasiologii au avut opinii diferite, unii considerându-le tipuri de metasemie, alții – factori ce determină modificările de sens, o a treia categorie – consecințe ale metasemiei [10, p.443 – 444].

Fenomenul **restricției semantice**, numit și limitare, hiponimie, specializarea sensului, constă în trecerea de la un sens general la unul particular, mai ales prin specializarea sau îngustarea sensului unui cuvânt. El constă în includerea unor seme diferențiale suplimentare în semantica cuvântului dat (mecanismul intern de funcționare a metasemiei) și în reducerea numărului de denotați, denumiți de unitatea dată (mecanismul extern) [10, p. 444].

Aurelia Bălan-Mihailovici face distincție între restricția semantică și specializarea semantică. **Restricția semantică** este, în viziunea autoarei, „un proces care reprezintă limitarea aplicării termenului la un număr mai mic de elemente din clasa denumită în continuare prin vocabula care a suferit această restrângere”, de pildă, prin folosirea întregului pentru parte, ca în cazul cuvântului *mac*, atunci când, exclamând „*Ce maci superbi!*”, avem în vedere doar inflorescența, nu planta în întregime. **Specializarea semantică** este, potrivit aceleiași autoare,

corelată cu restricția semantică, dar „intervine mai ales în limbajele tehnice, fiind o sursă generoasă în formarea terminologiilor”. Exemplul propus spre analiză este cel al cuvântului *mască*, ce are sensuri specializate în diverse terminologii: scrimă, apicultură, chirurgie ș.a. [11, p. 70-71].

Din perspectiva domeniului pe care îl investigăm în lucrarea de față, considerăm acceptabile opiniile potrivit cărora **restricția semantică** rezidă în trecerea de la un sens general la unul particular. În acest caz, are loc fie o specializare a sensului, fie o îngustare a lui prin adăugarea unei (sau mai multor) trăsături semantice diferențiale suplimentare, relevante pentru noțiunea respectivă, dar care lipsesc din noțiunea desemnată de cuvântul inițial. Drept urmare, între sensul primar și cel derivat se stabilește un raport de hipero-hiponimie, iar cuvântul care desemna inițial o categorie, în urma modificării sensului, capătă statut de subcategorie. Exemplul clasic de îngustare a sensului este substantivul *hrană* - „produs alimentar”, care își restrânge sensul, dacă este întrebuințat exclusiv ca „hrană pentru animale domestice erbivore” [10, p. 444].

În creația terminologică însă, este mult mai răspândit mecanismul de **specializare a sensului**, ca varietate a restricției semantice. Prezintăm câteva exemple.

Cuvântul *adăpost*, care, în limbajul comun, desemnează un „loc ferit; construcție făcută ca să apere de intemperii, de primejdii etc.; orice loc unde se adăpostește cineva”, în terminologia militară este utilizat cu sensul: „construcție specială pentru protecția împotriva mijloacelor de distrugere a inamicului” (DEX). Divizăm aceste sememe în seme diferențiale:

1. *construcție* + *făcută ca să apere* + *de intemperii, de primejdii etc.* (sensul comun);
2. *construcție* + *specială* + *pentru protecția* + *împotriva mijloacelor de distrugere ale inamicului* (sensul specializat).

Comparând structura celor două sememe, identificăm semele lor comune și cele variabile. Semele comune relevă tipul obiectului: *construcție* și destinația lui, exprimată prin două sintagme cu valoare sinonimică: 1) *ca să apere*; 2) *pentru protecția*. Semele diferențiale sunt cele care indică sursa pericolului: *intemperii, primejdii* în primul caz și *mijloace de distrugere ale inamicului* în cel de-al doilea. În plus, sensul specializat a căpătat și un important sem diferențiator: *specială*, anume acesta din urmă are menirea să distingă termenul de cuvântul din uzul comun.

Alergare este înregistrat în dicționare cu două sensuri: 1. „fugă, goană” (sensul comun); 2. „probă athletică de fugă pe anumite distanțe” (sensul specializat). Dacă descompunem sememul al doilea în seme variabile (diferențiatoare), obținem structura: *probă* + *athletică* + *de fugă* + *pe anumite distanțe*. Observăm că specializarea sensului a avut loc prin adăugarea a trei seme diferențiatoare, care au caracter restrictiv: *probă, athletică, pe anumite distanțe*. Semul comun pentru cele două sememe este cel care desemnează tipul mișcării: *fugă*.

În unele cazuri, se produc mutații semantice complexe. Prezentăm drept exemplu evoluția semantică a cuvântului **bazin**, al cărui sens este: 1. „rezervor deschis, de mari dimensiuni, construit din metal, din piatră, din ciment etc.” Prin restricție semantică, acesta pătrunde în terminologia sportului: „rezervor de apă amenajat pentru înot sau pentru sporturile care se practică în apă”, căpătând, precum se poate lesne observa, câteva trăsături diferențiale: *de apă + amenajat + pentru înot sau pentru sporturile care se practică în apă*. Anume aceste trăsături îi restricționează sensul. În cazul preluării termenului în limbajul medico-biologic, are loc și o deplasare de sens, altfel spus, o schimbare a sensului de bază: „cavitatea situată în partea inferioară a abdomenului și constituită din oasele iliace; pelvis”. În acest caz, s-a produs o deplasare de sens: *rezervor – cavitate*.

În același mod, au devenit termeni sportivi un șir de elemente lexicale de tipul: *adaptare, anduranță, calitate, capacitate, direcție, distanță, inspirație, expirație, pas, viteză, rezistență* etc.

Extensiunea semantică constă în generalizarea sau lărgirea sensului unui cuvânt, în urma căruia se trece de la un sens particular, specific, la un sens generalizat. În diferite surse, ea mai este numită și lărgire, hiperonimie, generalizarea sensului. Evident, acest procedeu afectează nu numai lexicul general al limbii, ci și termenii specializați, care își modifică domeniul de referință [132]. Astfel, **extensia semantică** este considerată un procedeu ce constă într-o simplă „deplasare a sensului făcută de vorbitori pe baza unor echivalențe între două sau mai multe obiecte, fenomene, acțiuni”, prezentând drept exemplu sensul al doilea al cuvântului **mărturie**, devenit termen juridic: 2. „Declarație făcută de o persoană pentru a adevăra un lucru, văzut sau auzit, sau pentru a-și susține părerea; spec. depoziție a unei persoane în fața instanței judecătorești; p.ext. orice confirmare, adevărare a unui fapt săvârșit, văzut sau auzit de cineva” – *subl.n.* [11, p. 69-70].

Dacă mecanismul de restricție semantică acționează de la un conținut nedeterminat spre unul determinat, atunci acțiunea mecanismului care sporește volumul semnificatului (extensiunea semantică) acționează în sens opus, adică din structura sememului derivant se exclud semele diferențiale.

De exemplu, cuvântul **rol**, care are sensul 1. „partitură scenică ce revine unui actor într-o piesă de teatru, unui cântăreț într-o operă etc. pentru interpretarea unui personaj”, capătă, prin extensie semantică, sensul 2. „atribuție, sarcină care îi revine cuiva în cadrul unei acțiuni; misiune”.

Descompunerea lor în seme diferențiale este următoarea:

1. *partitură scenică + ce revine unui actor (unui cântăreț) + într-o piesă de teatru (într-o operă etc.) + pentru interpretarea unui personaj* (sensul specializat);
2. *atribuție, sarcină + care îi revine cuiva + în cadrul unei acțiuni* (sensul obținut prin extensiune semantică).

Delimitarea semelor variabile ale celor două sememe relevă existența semelor diferențiatore, ce vizează tipul de activitate (*partitură scenică* în primul caz și *atribuție, sarcină* în cel de-al doilea), subiectul acțiunii (*actor sau cântăreț* în primul caz și *o persoană nedeterminată* în al doilea), cadrul în care se realizează (*piesă de teatru, operă etc.* în primul caz) și *acțiune nedeterminată* în cazul al doilea). Se observă un singur sem comun: apartenența (exprimată prin sintagma *care îi revine cuiva și pierderea semului diferențial pentru interpretarea unui personaj*).

Preludiu, care este un termen muzical, având sensul „partea introductivă a unei compoziții muzicale mai ample; ♦ Spec. prima piesă muzicală dintr-o suită instrumentală; piesă care precedă o fugă sau un coral”, a căpătat, prin extensie semantică, sensul: „ceea ce anunță, precedă sau pregătește o acțiune sau un eveniment; acțiune premergătoare”. Descompunerea celor două sememe în seme diferențiale arată că semul comun se referă la timpul desfășurării acțiunii respective: *parte introductivă și care precedă*. Extensiunea semantică s-a realizat datorită omiterii semelor variabile *piesă (compoziție) muzicală*.

În terminologia sportului, acest proces decurge, de cele mai multe ori, de la termenul ce definește un obiect, instrument, aparat spre termenul care desemnează proba de sport practică cu obiectul sau la aparatul respectiv. Prezintă câteva exemple:

Cuvântul **ciocan**, care are sensul 1. „Unealtă formată dintr-un corp de metal, de lemn, de cauciuc dur etc., de forme și dimensiuni variate, prevăzută cu un mâner, folosită, manual sau mecanic, la bătut sau la prelucrat materiale rezistente”, în terminologia sportivă mai întâi a fost supus procesului de specializare: 2. „Spec. (Sport) Bilă de metal prinsă de o coardă de sârmă terminată cu un mâner folosită în probele de aruncat”, urmat de extinderea semantică a acestuia din urmă: 3. „P. ext. Probă sportivă de atletism practică cu această bilă”.

Cuvântul **gard** din vocabularul comun, în care are sensul 1. „Construcție de lemn, de metal, de zidărie etc. care împrejmuește o curte, un teren, o grădină etc.”; a urmat o cale asemănătoare: 2. „(Sport) Fiecare dintre obstacolele în formă de gard (1) de la unele probe atletice de alergări”; 3. „(La pl.) probă athletică în care se folosesc aceste obstacole”.

Pistol, termen ce desemnează o „armă utilizată în probele de tir, de dimensiuni diferite, specificate pentru fiecare probă în parte, care se mănuieste în tragerea de concurs cu o singură mână”, a căpătat sensul 2. „ramură sportivă a tirului, ce cuprinde în programul olimpic 3 probe pentru bărbați și 2 probe pentru femei”.

La fel s-au format și alte denumiri de probe, de exemplu cele din gimnastică (*bârnă, sol, paralele, inele, paralele inegale* etc.). Prezintă, de asemenea, câteva mostre de utilizare a acestor termeni în presa sportivă: *Gimnasta Cătălina Ponor s-a calificat, vineri, în finalele de la bârnă și*

*sol din cadrul Cupei Mondiale de la Baku, Azerbaidjan...*⁶ Sau: *Gimnastul Marius Urzică, regele calului cu mânere, împlinește 40 de ani.*⁷ Termenii *bârnă, sol, cal cu mânere* denumesc, în aceste contexte, probele la care au evoluat sportivii respectivi.

Termenul sportiv *bară* este fixat în DEX cu sensul: 2. „Stâlp de poartă la unele jocuri sportive”. În reportajele de la diferite meciuri îl întâlnim și cu sensul de „lovitură a mingii executată în bară, ratare”. De ex.: „*Viitorul*” a avut și o *bară* în prima repriză.⁸ Sau: *William De Amorim* intrat pe parcursul reprizei secunde - a avut și el o *ratare* mare (77), apoi *Viitorul* a avut o *bară*, la faza în care *Morais* a respins în corner *din capul* lui *Gavra* (78).⁹ Ultimul enunț conține și o deplasare de sens: *cap* – parte a corpului – *lovitură executată cu capul*.

Constatăm, aşadar, că în cazul extensiei semantice procesul decurge fie în direcția reterminologizării (am putea s-o numim **extensie semantică internă**), ca în cazul termenilor *ciocan, bârnă, cal cu mânere* etc., care au ajuns să desemneze probele de sport în care se folosesc instrumentele sau aparatele respective, fie al determinologizării, când un termen pătrunde din limbajul specializat în cel comun, lărgindu-și sensul inițial (am putea s-o numim **extensie semantică externă**), ca în cazul termenului *adidași*.

Cele mai importante mutații semantice care se produc în procesul de formare a terminologiilor sunt considerate **metonimiile** și **metaforele** [196; 182], numite și **metasemie implicativă** și **similativă** [10, p. 397-450; 98, 102]. **Metasemia implicativă** (sau contiguă) are la bază asociațiile psihice de contiguitate (nu doar de vecinătate, ci în relație internă și externă existentă între denotații adiacenți, între termenii unei sintagme și între sensuri), iar **metasemie similativă**, bazată pe asociațiile de similitudine, echivalate de mai mulți specialiști cu metafora sau cu transferul metaforic [10, p. 397-450].

Modificarea structurii semantice a unităților lexicale constă în formarea unui nou sens în baza unui model cunoscut. În cazul metonimiei, aceste mutații se bazează pe relațiile de contiguitate dintre obiecte, iar în cazul metaforei – pe raporturi de analogie (asemănare) între cele două obiecte.

În *Dicționarul de științe ale limbii*, metonimia este definită drept „figură semantică (trop) și fenomen lingvistic prin care un nume de obiect este înlocuit cu altul, pe baza unei relații de

⁶ <http://www.mediafax.ro/sport/catalina-ponor-s-a-calificat-in-finalele-de-la-sol-si-barna-din-cadrul-cupei-mondiale-de-la-baku-16199633> accesat 09.05.2018

⁷ <https://www.antena3.ro/sport/gimnastul-marius-urzica-regele-calului-cu-manere-implineste-40-de-ani-315788.html> accesat 09.05.2018

⁸ Știrile Pro TV, 30.10.2018

⁹ <https://www.digisport.ro/live-text/video-astra-viitorul-2-0-serie-de-9-meciuri-la-rand-fara-esec-inainte-de-steaua-287170> accesat 11.05.2018

contiguitate logică existentă între acestea (spațială, temporală sau cauzală)”. Potrivit dicționarului, metonimia are forme variate, determinate în funcție de conținutul relației dintre termenii care se pot substitui unul altuia, iar principalele substituții metonimice, frecvente în limbajul curent și utilizate în formă identică în cel poetic sunt: cauză pentru efect/ efect pentru cauză; conținut pentru conținător/ conținător pentru conținut; materia pentru obiect; creator pentru operă; instrument pentru acțiune/ acțiune pentru instrument; semn pentru obiectul desemnat; loc de proveniență pentru obiectul produs; general pentru particular; abstract pentru concret; specific pentru generic” [24, p.295]. Aceste viziuni au fost dezvoltate și de cercetătorii din Republica Moldova. În *Lexicologia practică a limbii române*, modificările semantice bazate pe raporturi de contiguitate (metasemia implicativă) sunt clasificate în trei categorii distincte – spațiale, temporale, spațial-temporale, fiind ilustrate numeroase modele (atât în plan paradigmatic, cât și sintagmatic) [10, p. 421-433].

În rândurile ce urmează, ne-am propus să ilustrăm, în baza analizei semice, modul în care se realizează mutațiile semantice în cazul unor termeni creați prin metonimie (sau metasemie implicativă), fără a avea însă pretenția unei analize exhaustive.

Termenul *insecticid* are două sensuri: 1. Adj. „Care ucide insectele”; 2. S.n. „substanță chimică, naturală sau sintetică, folosită pentru combaterea insectelor dăunătoare sau parazite”. Este lesne de observat că sensul al doilea s-a dezvoltat în baza modelului *calitate – substanță* prin adăugarea unor seme, care le precedă pe cele comune:

1. *care ucide* + *insectele*;
2. *substanță* + *chimică, naturală sau sintetică*, + *folosită pentru combaterea* + *insectelor dăunătoare sau parazite*.

Un alt caz este cel al termenilor din artele plastice, care denumesc culori și nuanțe; formați după modelul: *obiect – culoarea obiectului*, de tipul: *abanos, absint, acaju, alună, avocado, cacao, cafea cu lapte, șampanie, caramel, garoafă, lavandă, coral, fildes, cireasă, căpșună, muștar, fistic, ocru, safir, topaz ș.a.*

De exemplu, *acaju*, înregistrat în dicționare cu trei sensuri: 1. „Arbore din regiunea tropicală a Americii, al cărui lemn, de culoare roșiatică, este întrebuințat la confecționarea mobilelor de lux; mahon!”. 2. „Lemnul acestui arbore”. 3. „Culoarea lemnului respectiv”. Cele două sensuri noi, *lemnul arborelui* și *culoarea lemnului respectiv*, au apărut ca rezultat al omiterii unor seme din structura primului semem, și anume a celor care precedă semul diferențiator.

În baza exemplurilor analizate mai sus, am ilustrat faptul că **metonimia** este un **procedeu semantic**, care se realizează prin adăugarea sau omiterea unui sem, de obicei a celui integrant (hiperosem), prin urmare sensul lui înregistrează fie o extensiune, fie o restricție. Conchidem că

atât **restricția**, cât și **extensiunea** semantică sunt **mecanismele** prin care se realizează procedeul semantic numit metonimie.

Unul dintre procedeele semantice frecvent întâlnite în diverse terminologii este și **metaforizarea**. În acest caz, unitatea lexicală capătă un sens special nou, suplimentar, ca rezultat al transferului denumirii unui concept asupra altuia în baza asemănării unor trăsături ale acestor concepte. În unele lucrări [132], metafora este considerată principala modalitate prin care se realizează extinderea semantică.

Aplicând metoda analizei componentiale în studiul termenilor specializați creați prin metaforizare (de ex., *umăr*, *dinte*, *labă*, *cot*, *trompă*), poate fi scoasă în evidență existența unor trăsături similare (seme comune), de obicei, diferențiale, precum în exemplele ce urmează:

Plombă: 1., „Lucrare executată de dentist pentru a astupa o carie dentară; material special alcătuit din amalgam, porțelan etc., folosit pentru această lucrare”. 2. „Imobil construit în spațiul rămas liber dintre două clădiri”. Observăm că cel de-al doilea sens s-a dezvoltat în baza unei similitudini a funcției: ambele lucrări au scopul de *a astupa* – în primul caz, o carie dentară, în al doilea, spațiul dintre clădiri.

Un alt exemplu este cel al termenul medical **agonie**. Inițial, acesta desemna o „stare patologică foarte gravă a organismului, care precedă moartea”, ulterior, el își pierde semele „stare patologică” și „care precedă moartea” și obține, prin transfer metaforic, sensul „stare de neliniște puternică, zbucium, zbatere”.

Așadar, formarea sensului terminologic este un proces complex, care ține atât de domeniul semanticii, cât și de raporturile sistemice ale unității lexicale, de particularitățile ei paradigmatică și sintagmatică, de mijloacele de formare a cuvintelor etc. În cercetarea evoluției semantice a unităților lexicale în procesul de terminologizare, specialistul trebuie să selecteze cele mai eficiente metode și procedee de cercetare. În studiul modificărilor ce au loc în structura semantică a cuvântului, analiza componentială și-a demonstrat din plin eficacitatea.

În acest context, semnalăm caracterul extrem de complex al tuturor proceselor semantice analizate, fapt ce implică o serie de dificultăți în analiza și descrierea lor.

Totodată, considerăm important a delimita cele două procese semantice: **specializarea** și **terminologizarea**. Specializarea se realizează, de regulă, prin îngustarea sensului cuvântului din uzul comun, unitatea lexicală capătă un sens particular, iar termenii respectivi sunt accesibili atât specialiștilor din domeniu, cât și nespecialiștilor. Terminologizarea se produce prin resemantizare (metaforă, metonimie, eponimizare), de obicei, acești termeni capătă un caracter specializat pronunțat și sunt utilizați mai ales de specialiști. Unitățile lexicale specializate, formate prin terminologizarea cuvintelor din limbajul comun, au la bază un element motivațional (de formă, de

greutate, de funcție, cantitativă, calitativă etc.), de aceea sunt percepute și înțelese mai ușor, fapt ce determină numărul mare al termenilor proveniți din limbajul comun în diverse limbaje specializate, inclusiv în cel sportiv.

3.1.2. Metafora științifică în limbajul sportiv românesc

De-a lungul timpului, fenomenul metaforic a fost studiat din multiple perspective: retorică, estetică, lingvistică, logico-semantică, psihologică, funcțională. Bunăoară, cercetătorul Ion Manoli o consideră „o figură de retorică, poate cea mai răspândită în toate epocile (...), un procedeu semantic care constă într-un transfer de sens prin substituție analogică”, autorul menționând că există numeroase teorii privind mecanismul metaforei și o mare diversitate a metodelor de analiză și de cercetare a acesteia [101, p. 313-314, *t.n.*].

În prezent, opiniile cercetătorilor converg spre ideea că metafora a încetat demult să mai fie un „mit ornamental”, o figură de stil cu valoare expresivă. Ea a pătruns și în discursul științific, devenind, astfel, „un complex proces discursiv de corelare conceptuală și semiotică cu implicații de ordin cognitiv, comunicativ și lingvistic” [108, p. 255].

În viziunea cercetătoarei Inga Druță, exprimarea figurativă „nu este totalmente de repudiat în stilul științific, (...) metafora, ironia, litota pot fi utile în dezvoltarea valențelor explicative și argumentative ale textului” [59].

Atât metafora literară, cât și cea științifică constituie un mijloc de reprezentare a cunoașterii în formă lingvistică. Însă specificul metaforei științifice constă în faptul că ea nu mai este considerată un produs al unei comparații subînțelese, ci o activitate de cunoaștere și de comunicare, altfel spus, ea „nu mai este limitată la un ansamblu de evidențe lingvistice mai mult sau mai puțin izolate ori de-contextualizate, ci este legată de creativitatea protagoniștilor actului de comunicare, pe de o parte, și de cadrele – istoric, cultural, situațional, lingvistic – în care un act comunicativ se manifestă, pe de altă parte” [108, p. 255].

Metafora în știință are o triplă menire: de a informa (didactică), de a explica (traducând codul printr-o imagine familiară) și de a convinge. Astfel, în textele științifice metaforele au, în primul rând, funcție denotativă, spre deosebire de cele poetice, în care poartă un caracter original, individual și marcat conotativ [137, p. 66]. Funcțiile metaforei științifice pot fi delimitate în acord cu trei planuri de relevanță: planul reprezentării (concretizările imagistice au menirea de a ilustra și de a cristaliza judecățile omului de știință), planul interacțiunii cu receptorul („contractul retoric dintre emițător și receptor” – prin metaforă este pusă în valoare ideologia unui autor, a unei școli sau a unui curent științific) și planul textului (construcțiile metaforice asigură unitatea și coerența expunerii științifice și reflectă tipul de secvență discursivă la care participă) [108, p. 256-260].

Analizând funcțiile expresiilor metaforice în discursul științific medical, Drăgușin D. distinge trei tipuri de metafore: **catactretice** (care au scopul de a umple o lacună de vocabular, pentru a descrie descoperirile științifice); **didactice** sau **explicative** (care au scopul de a explica unui cititor sau student un anumit fenomen); **constitutive** (folosite în „articularea teoriilor științifice”, având menirea de a sugera noi ipoteze în cadrul câmpului receptor al investigației) [58, p.108-120].

În lingvistica românească și în publicațiile autorilor străini fenomenul metaforizării termenului este oglindit pe larg. În acest sens, sunt utilizate adesea noțiunile: **metaforă științifică** [108, p. 253-273], **metaforă terminologică** [23, p.33-40; 59; 35, p. 59-80; 136 ș.a.], **metaforă specializată/conceptuală** [35, p.59-80; 153; 66 ș.a.]. Un amplu studiu privind diversitatea metaforei în limbajele specializate a fost realizat de Butiurcă D. [31, 237 p.].

Cunoscuta cercetătoare Angela Bidu-Vrănceanu afirmă că metafore terminologice pot fi considerate „numai termenii creați prin transferul fie din lexicul comun (LC) în lexicul specializat, fie dintr-un domeniu în altul al lexicului specializat (LSI), având în vedere numai metaforele cu funcție denominativă și/sau referențială” [23, p. 33].

În primul caz, are loc procesul de terminologizare a unităților lexicale. În medicină, bunăoară, metafora râului și cea a mecanismului au fost utilizate pentru explicarea unor procese fiziologice, iar metafora arborelui se află la baza unei serii întregi de clasificări ierarhice efectuate în diverse științe. Prin urmare, crearea termenilor prin metaforizare poate avea drept surse atât limbajul comun, cât și alte limbaje specializate, fiind un procedeu semantic la care apelează terminologiile la toate etapele de formare a lor. Ea se realizează în baza unor similitudini (de formă, de calitate, de funcție, de structură etc.) între două obiecte eterogene sau între un fenomen abstract și un obiect concret. Odată acceptat într-un limbaj specializat, termenul format în bază de metaforă își pierde sensul figurat, servind doar la denominarea și descrierea obiectelor, fenomenelor etc. în domeniul de aplicații respectiv.

Referitor la calea pe care o parcurg atare sintagme până a deveni termeni, Elistratov A.A. menționa că, inițial, ei sunt folosiți în limba comună, după care, ca metafore, devin unități ale lexicului profesional marginal, apoi – ale terminologiei. Altfel spus, acestea sunt cuvinte și expresii care circulă timp îndelungat în limbajul profesional și sunt „capturate” în procesul terminologizării. După un anumit interval de timp, aceste lexeme devin termeni veritabili” [179, *t.n.*]. În cel de-al doilea caz, unitatea lexicală dintr-un anumit sistem terminologic capătă un sens special nou într-un alt sistem terminologic, ca rezultat al transferului denumirii unui concept asupra altuia în baza asemănării unor trăsături ale acestor concepte, proces pe care îl numim reterminologizare.

Metafora terminologică este considerată a fi o varietate a metaforei de limbă, însă „semantica ei este determinată de o definiție logică riguroasă în funcție de locul ocupat în sistemul terminologic dat, în timp ce semantica metaforei de limbă este reglementată de comunitatea lingvistică” [10, p. 435]. Totodată, se consideră că „noțiunea de metaforizare științifică este mai amplă, mai generalizată decât cea terminologică, deoarece ea cuprinde în sine atât metaforizarea terminologică, cât și alt tip de metaforizare, legat de metaforizarea conceptuală și cea teoretică, dar care, la rândul său, nu întotdeauna se limitează la metaforizarea terminologică” [145, p.182].

O clasificare complexă a metaforelor științifice ține cont de trei criterii relevante:

1. Criteriul tradiției științifice și al prestigiului autorului (metafore generale, metafore particulare);
2. Criteriul structural (metafore calitative, metafore relaționale, metafore tematice sau arhetipuri);
3. Criteriul distribuției (metafore izolate, metafore-ciorchine, metafore recurente [108, p. 256-260].

În lucrarea de față, vom opera cu noțiunea de metaforă științifică, care, în opinia noastră, are două dimensiuni: terminologică (servind la denominarea și descrierea obiectelor și a fenomenelor științifice în diverse limbaje specializate) și conceptuală (aceasta reprezentând o categorie cognitivă).

Deseori, în calitate de surse de îmbogățire a limbajelor specializate se manifestă unitățile lexicale cu formă „transparentă”, care, în sistemele terminologice respective, capătă un anumit conținut semantic. Acestea pot fi atât termenii internaționali (împrumutați), cât și cuvintele din limba română (termeni naționali).

Cauza acestui fenomen rezidă în însuși specificul **motivării** denominării în general. În opinia Doinei Butiurcă, această caracteristică se atribuie termenilor specializați, în opoziție cu celelalte clase lingvistice, inclusiv cuvintele, care au caracter nemotivat sub aspectul relației cu realitatea extralingvistică. Autoarea analizează mai multe tipuri de motivare: **absolută** (bazată pe forma sonoră a cuvintelor) și **relativă** (mai complexă, care depășește nivelul formelor fonetice – în tradiția lingvisticii lui F.de Saussure; **internă** (diacronică/sincronică, paronimică/omonimică) și externă, bazată pe dezvoltarea unei relații între obiectul semnat și forma semnificantă, în afara sistemului lingvistic (de ex., motivarea metasemică) [31, p.81-83].

Lingvistul Grinev-Grinevici S. V. ș.a. analizează fenomenul motivării în corelație cu principalele procedee de creare a termenilor, delimitând următoarele tipuri de motivare a termenilor: 1) motivare semantică sau figurată (sensul unor astfel de termeni stârnește asocieri cu noțiunile general-cunoscute, pe baza cărora, în urma transferului de sens, au apărut noțiunile

speciale); 2) morfologică sau categorială (proprietatea termenului de a indica, prin forma sa internă, apartenența categorială a unei noțiuni speciale); 3) sintactică [apud 172, p.1103].

În viziunea Eugeniei Mincu, nivelurile la care se realizează motivarea termenilor sunt: **fonetic** (prin imitarea sunetelor), **morfologic** (la nivel de structură morfologică) și **semantic** (coexistența sensului primar și a celui înnobilat, transferul metaforic) [110, p. 81]. Anume la nivel semantic termenul nou-format „moștenește” una dintre însușirile mai pregnante ale cuvântului, un semn caracteristic comun pentru obiectele care se aseamănă.

În aceeași ordine de idei, Superanskaia A.V., Podolskaia N.V., Vasilieva N.V. menționează: „Atunci când se formează planul expresiei termenilor proveniți din lexicul comun, o importanță deosebită o capătă motivația acestuia. Un termen motivat se memorează mai ușor, stabilind legături asociative cu alți termeni și cu fenomenele pe care le denumesc” [192, p.89, *t.n.*]. Autoarele susțin, de asemenea, că pot fi motivați atât termenii formați pe teren propriu, cât și cei alcătuiți din elemente terminologice internaționale, însă în mod diferit. În primul caz, motivarea se realizează prin metaforă sau metonimie. În al doilea, termenul este motivat prin alegerea elementelor terminologice respective. Pentru arealul european, aceste elemente internaționale sunt cele care provin din limbile greacă și latină [192, p.107, *t.n.*].

De multe ori, alegerea acestui semn motivațional (în literatura de specialitate el mai este numit și *motivem*) este oarecum convențională, fapt determinat în primul rând de caracterul constant al asocierilor pe care le face omul. În opinia noastră, aceste asocieri se bazează, de obicei, pe imagini vizuale. De aceea, are loc un proces continuu de resemantizare asociativ-figurativă, în urma căruia apar termeni noi, în baza unor denumiri deja existente. Am putea presupune că zona de căutare a acestor semne caracteristice se limitează la sfera de existență cotidiană a individului. Iar trăsătura semantică ce stă la baza reterminologizării este un semn distinctiv stabil, obligatoriu, pe care acesta îl observă în diferite obiecte și pe care îl transferă asupra obiectelor denominării terminologice.

În general, în lucrările de specialitate, se atestă două teorii diferite privind natura metaforei: una lingvistică, alta cognitivă. Într-o abordare tradițională, lingvistică, studiul metaforei în cadrul semanticii lexicale are în vedere caracterul biplan al acesteia: denominativ și conotativ. Cea de-a doua abordare, cognitivă, a fost propusă de G.Lakoff și M.Johnson și se bazează pe ideea că metaforele nu sunt expresii lingvistice, ci structuri conceptuale, care sunt prezente în sistemul conceptual al omului, precedând manifestarea lor în limbaj: „... *metafora este prezentă pretutindeni în viața de zi cu zi, nu doar în limbaj, ci și în gândire și acțiune. Sistemul nostru conceptual, în cadrul căruia noi gândim și acționăm, este metaforic în esență. (...) el joacă astfel rolul central în definirea realității cotidiene. Și dacă noi avem dreptate presupunând că sistemul*

nostru conceptual poartă un caracter metaforic, atunci gândirea noastră, experiența noastră cotidiană și comportamentul nostru, într-o măsură considerabilă, sunt condiționate de metafore” [80, p.8, t.n.].

Prin urmare, metafora reprezintă o categorie cognitivă a gândirii (și, cu anumite specificări, a limbajului uman), prin care se creează conținuturi cognitive noi sau „domenii conceptuale” ale gândirii în cadrul unor „spații mentale”, anterioare și independente de funcționarea limbajului [66]. Are loc o detașare ireversibilă de metafora-figură de stil, iar metaforele „reconstruiesc un model de gândire, o corespondență conceptuală între două domenii diferite: domeniul-sursă (DS) și domeniul-țintă (DȚ)” [31, p. 63].

În unele studii recente, metaforele conceptuale se analizează dintr-o perspectivă integrală [66; 153]. Împărtășim opinia autoarei M.-A. Tomoioagă, conform căreia dihotomia lingvistic/cognitiv nu se justifică, dat fiind că „metafora este atât un fenomen cognitiv, cât și unul lingvistic (...), nu putem separa lingvisticul de conceptual, dar nici conceptualul de lingvistic, întrucât conceptualul ia naștere în spațiul semnificativ al limbajului, iar limbajul, în latura sa esențială, reprezintă, de fapt, conceptualizare”.

G.Lakoff și M.Johnson disting trei categorii de metafore conceptuale (pe care le numesc și cognitive): structurale, orientaționale și ontologice. Considerând o atare divizare prea largă, M.-A. Tomoioagă [153] clasifică metaforele conceptuale în limba română în funcție de relația dintre domeniul-sursă și domeniul-țintă și de finalitatea lor cognitivă, după cum urmează:

- 1) **de ființare** (cele în care se proiectează de la domeniul-sursă la domeniul-țintă aspecte ale unor entități vii – plante sau ființe umane);
- 2) **de concretizare** (cele prin care domeniul-sursă transferă domeniului-țintă repere concrete referitoare la mișcare, la simțuri și la organizarea internă);
- 3) **de resistemizare** (care au ca finalitate doar reorganizarea după structura unui domeniul-sursă diferit).

Domeniile-sursă identificate au fost ierarhizate de autoare conform **Marelui lanț al ființei: 1. Minerale, roci, soluri; 2. Corpuri, obiecte, materiale (inclusiv proprietăți ale acestora); 3. Plante; 4. Animale; 5. Om (inclusiv aspecte fiziologice, activități specifice etc.); 6. Cosmos (natură, timp).**

Același principiu de clasificare a metaforelor conceptuale se află și la baza celei efectuate de Minina E.I., care, în limba rusă, distinge 5 tipuri de metafore conceptuale în terminologia sportului: **antropomorfică, zoomorfică, fitomorfică, naturomorfică și de artefact** [188].

În limbajul științific sportiv, de asemenea, se întâlnesc numeroase unități lexicale expresive și figurate. În acest mod, semantica termenului sportiv poate avea și un element conotativ, ceea ce

ar putea provoca unele dificultăți de înțelegere și de utilizare a lui (*febră de start, țarc de triere, gol de onoare*). De cele mai multe ori însă, sensul conotativ dispare odată cu acceptarea metaforei ca termen cu drepturi depline, acesta purtând doar caracter denotativ și fiind neutru din punct de vedere stilistic. Metaforizarea este un procedeu frecvent de terminologizare în acest limbaj specializat, generând apariția unor termeni de tipul: *sfoară, pod, șurub, piuliță, lumânare, cumpănă, fus, cilindru, planșă* etc. (deveniți termeni în gimnastică), *morișcă* (termen utilizat în lupte, gimnastică, șah), *tampon, perdea* (în rugby), *foarfece, lumânare* (tipuri de lovituri ale mingii în fotbal), *urcare în plug, urcare în foarfece, ghirlândă* (termeni din schi), *plasă de mat, fereastră* (termeni din șah), *muscă* (categorie de greutate în box, dar și un termen din tirul sportiv) și mulți alții.

Analizați prin prisma viziunilor lui G.Lakoff și M.Johnson asupra metaforei conceptuale, adoptate și dezvoltate ulterior de mai mulți lingviști, termenii sportivi din limba română (domeniul-țintă) creați prin metaforizare au la bază următoarele domenii-sursă:

- 1. Corpuri, obiecte, materiale (inclusiv proprietăți ale acestora);**
- 2. Plante;**
- 3. Animale;**
- 4. Om (inclusiv aspecte fiziologice, activități specifice etc.);**
- 5. Fenomene naturale (mediul ambiant).**

În cele ce urmează, vom analiza aceste domenii conceptuale, care au stat la originea formării termenilor sportivi metaforici în limba română. Domeniul conceptual-sursă îl reprezintă sensul primar al unității lexicale, determinat conform dicționarului explicativ al limbii române, inclusiv versiunea online (dexonline.ro), iar sensurile termenilor sportivi creați prin metaforizare au fost excerptate, în cea mai mare parte, din *Enciclopedia Educației Fizice și Sportului din România*, vol. al VIII-lea [4, 680 p.], precum și din unele lucrări științifice de specialitate și acte reglatorii (articole, manuale, regulamente, coduri de punctaj).

1. Domeniul conceptual „Corpuri, obiecte, materiale”. Acest domeniu conceptual a servit drept sursă pentru apariția unor numeroși termeni sportivi, care, în mod convențional, pot fi divizați în mai multe categorii:

a) obiecte de menaj, unelte: *furculiță* (în șah – „mutare prin care, cu o singură piesă, se atacă direct, în același timp, două piese ale adversarului”); *lumânare* (în gimnastică – poziția sprijin pe omoplați; în fotbal – tip de lovitură a mingii); *sfoară* („figură de gimnastică executată șezând, cu picioarele întinse orizontal”); *butoi* (în tir – „dispozitiv cilindric plasat în spatele țevii, care prezintă 5-6 lăcașuri pentru cartușe, la pistolul de calibru mare, în vederea alimentării manuale la tragerea foc cu foc”); *plasă de mat* (în șah – „restrângerea sistematică a spațiului liber al regelui

advers până ce este închis cu desăvârșire și făcut mat”); **foarfecă** (element tehnic în fotbal, atletism, gimnastică, schi, lupte, haltere); **cheie** (procedeu tehnic în cadrul luptei la parter); **lacăt** (în haltere – mod în care sportivul apucă haltera cu mâna); **capac** (în baschet – „acțiune individuală de apărare, prin care se încearcă devierea sau oprirea mingii pe traiectorie, în momentul în care aceasta părăsește mâna sau mâinile atacantului, îndreptându-se spre coș”); **fus** (în lupte – „rostogolire a adversarului ca urmare a prizei picioarelor împletite”) ș.a.

b) mecanisme, dispozitive și elemente ale lor: **șurub** (în gimnastică – „mișcare de rotație de 180-360-720° și mai mult”); **cumpănă** (în gimnastică, patinaj artistic – „poziție de echilibru cu corpul la orizontală, executată cu reazem pe un picior sau cu sprijin pe două sau pe o mână”); **cârlig** (în baschet – „procedeu tehnic de aruncare la coș și pasare efectuat pe deasupra capului de către brațul aruncător, care, înainte de a elibera mingea, descrie un semicerc în plan frontal”); **morișcă** (în lupte – „procedeu tehnic de aruncare a adversarului la saltea prin fixarea brațului și a coapsei”; în gimnastică – „mișcare succesivă de tipul rotațiilor de brațe care sugerează mișcarea palelor morilor de vânt”; în șah – „formă de atac dublu la baza căruia se află alternanța succesivă a șahurilor directe și prin descoperire, date de o baterie formată dintr-un turn și un nebun”).

c) construcții și părți ale acestora: **pod** (procedeu tehnic în lupte, un tip de exerciții acrobatică în gimnastică, dar și termen din șah, desemnând o „manevră forțată de câștig din unele finaluri de rege, turn și pion contra rege și turn”); **fereastră** (în șah – „mutare de pion prin care se oferă regelui posibilitatea de a se deplasa de pe prima pe linia a doua”); **stâlp** (în rugby – „jucător component al compartimentului grămezii, în linia I”); **zid** (în fotbal, handbal – „așezare cu scop tactic, prin care câțiva apărători încearcă să evite înscrierea unui gol sau a unui punct de către adversar”); **mol** (în limbajul comun – „dig de piatră construit spre larg, la intrarea într-un bazin portuar, pentru a micșora acțiunea valurilor sau pentru a forma cheiuri suplimentare”; în rugby – „punct de fixare care poate avea loc numai în câmpul de joc, caracterizat prin purtarea balonului într-o relație de împingere 2-1, adică 2 jucători în atac și 1, cel puțin, în apărare”); **boltă** (în jocurile sportive – „traiectorie înaltă a balonului în efectuarea paselor, a aruncării la coș sau a loviturii la poartă”); **tavan, horn** (porțiuni de traseu în alpinism); **beton** („sistem de apărare folosit în unele jocuri sportive, mai ales în fotbal, constând în utilizarea supranumerică a jucătorilor în linia defensivă”).

d) obiecte de vestimentație, accesorii, obiecte de cult: **trenă** (în atletism, ciclism – „ultima parte a plutonului de concurenți în cursele de semifond și de fond, înșirați unul câte unul, la distanțe relativ mici de cei din fruntea plutonului, care se mențin în timpul acestora”); **cravată** („procedeu extrem de periculos, interzis în rugby și în lupte, constând în încolăcirea sau izbirea cu brațul a gâtului adversarului”); **centură** (în lupte – „procedeu tehnic constând în înconjurarea și prinderea

cu brațele a mijlocului adversarului și răsturnarea lui pe saltea, apreciat cu trei puncte”); **papuc** (în sporturile nautice – „ambarcațiune monotip cu motor, destinată concursurilor de viteză”); **evantai** (în ciclism – „procedeu tactic de pedalare în pluton, unul după altul, asemănător lamelor unui evantai”); **cruce** (în gimnastică – „sprijin lateral la inele, linia umerilor și a brațelor fiind pe același plan orizontal”); **inel** (în bob – „viraj de 360°”).

e) obiecte de decor (de interior): **perdea** (în rugby – „nivel organizatoric în cadrul mișcării generale a jucătorilor”); **ghirlandă** (în schi – „înlănțuire de derapaje oblice succesive”).

2. Domeniul conceptual „Plante”. Domeniul conceptual vegetal, numit și **fitomorfic**, a fost pus la baza creării unor termeni de tipul: **ciupercă, nucă** (elemente ale armelor folosite în tir); **arboret** (în limbajul comun – „porțiune de pădure caracterizată printr-o vegetație omogenă, deosebită de restul pădurii din jur”, iar în sporturile nautice – „partea superioară a catargului, atunci când acesta este format din două sau trei corpuri”); **rozetă** (în gimnastică – „procedeu de mânăuire a bastonului, constând în învârtirea lui cu apucarea acestuia de mijloc”, iar în schi – „anexa bățului de schi, de formă circulară sau de stea, plasată în apropierea vârfului, cu scopul de a opri pătrunderea acestuia prea mult în zăpadă”).

3. Domeniul conceptual „Animale” (sau **zoomorfic**) a servit drept sursă pentru formarea termenilor sportivi, exprimați prin denumiri de insecte (**fluture, muscă**), păsări (**cocoș**), mamifere (**cal, capră, delfin**) ș. a. sau părți ale corpului acestora (**aripă, coadă, gheară, pană, cioc**).

Vom analiza doar câteva exemple: **rac** (în sporturile nautice – „rată a unei lovituri de vâslit prin scufundarea exagerată a palei, ceea ce produce o frânare a bărcii și, uneori, ruperea ramei sau a vâslei”); **crocodil** (element al măștii scrimerului); **aripă** (în jocurile sportive – „jucători specializați să acționeze la marginile laterale ale terenului”; în șah – „părțile laterale ale tablei de șah”); **picior de elefant** (în alpinism – „sac de dormit, scurt, matlasat, folosit mai ales pentru bivouacurile în perete”); **caravană** (în ciclism – „grup de cicliști și mașini însoțit de arbitrii și organizatorii cursei, care parcurg compact traseul ei”; în canotaj – „grup de ambarcații care parcurg un traseu nautic”); **păianjen** (în fotbal – „spațiu situat la vârful unghiului format de bara orizontală și cea verticală a porții, în general greu de apărat de portar”); **dragon** („ambarcațiune de clasă internațională cu un catarg, două crucete, două velaturi (rondă și foc), având ca velă auxiliară un balon, corpul de forme curbe, iar echipajul compus din 3 persoane”) ș.a.

Din aceeași categorie fac parte și termenii formați în baza unor unități lexicale referitoare la habitatul vietăților: **cuib** (în gimnastică – „poziție constând în extensia pronunțată a trunchiului, picioarele ridicate înapoi spre cap, genunchii îndoși”), de la care s-a format și termenul **săritură cuib**; **țarc de triere** (în atletism – „încăpere specială, situată între zonele de încălzire și cele de concurs, unde are loc înregistrarea participanților, verificarea echipamentului etc.”); **cușcă de**

protecție (în atletism – „instalație special construită care împrejmuiește cercul de aruncare a ciocanului și a discului, în scopul evitării accidentelor care pot surveni ca urmare a nesiguranței în lansarea obiectelor de aruncat pe direcția dorită”).

4. Domeniul conceptual „Om” (antropomorfic) include termeni care au la bază omul și părțile corpului, diferite aspecte fiziologice, activități specifice etc.

a) persoane și ocupații ale acestora: **damă** (în jocul de dame și de șah), **rege, regină, nebun** (piese de șah); **măturător** (în fotbal – „ultim apărător dintre jucătorii de câmp, care activează în spatele liniei de fundași, având principala sarcină de a acoperi întreaga zonă dinapoia liniei de fund, mărind, în acest fel, securitatea defensivă a echipei”) ș.a.

b) părți ale corpului: **cap** (în tir – „partea din față a „diabolo”-ului (alice speciale pentru armele cu aer comprimat)"); **barbetă** (în limbajul comun – „fiecare dintre cele două smocuri de barbă lăsate să crească pe părțile laterale ale feței; favorit”; în sporturile nautice – „bucată de parâmbă fixată la prova, de obicei la ciocul etravei, care servește la remorcarea ambarcației, iar în timpul manevrei de acostare la tragerea și legarea ei”); **umăr înăuntru** (în călărie – „mișcare pe două urme, în care corpul calului, pe toată lungimea sa, este întors înspre partea opusă aceleia către care se deplasează”); **obraz al arcului** (în tir cu arcul – „parte centrală a arcului”); **gură a țevii** (în tir – „loc din țeavă unde proiectilul părăsește arma, zonă în care este evidențiată viteza inițială – V0”); **ureche** (în alpinism – „orificiu al pitonului prin care se trece carabiniera”); **buclă** (în limbajul comun – „șuviță de păr răsucită în spirală; zulf; porțiune de fir textil, răsucită în timpul tricotării”; în patinajul artistic – „figură obligatorie pe muchia unei patine, constând din înscrierea pe trasă a unei ocoliri de formă eliptică”; în gimnastică – „figură realizată prin deplasarea unei coloane de executanți în flanc câte unul, descriind, prin ocolire, o curbă pronunțată”; iar în alpinism – „ochi de coardă înnodat la un capăt, folosit la asigurare, rapel sau la trecerea diferitelor pasaje”).

c) colectivități sau grupuri: **pluton** (în atletism, ciclism – „grup omogen de sportivi care se află într-o anumită poziție pe parcursul unei curse”).

Un caz interesant este cel al termenului **falangă**. În limbajul medico-biologic acesta desemnează „fiecare dintre oasele mici, alungite, care alcătuiesc scheletul degetelor”. În limbajul militar a fost preluat cu sensul „corp de soldați”, în cel istoric și politic desemnează o „grupare politică paramilitară de tip fascist din Spania”; iar în doctrina socială utopică a lui Fourier – „unitate social-economică de bază a societății viitoare, formată din 1500-2000 de oameni cu pregătiri diverse”, ajungând să desemneze, în limbajul comun (grație aceluiași proces de metaforizare), un „grup compact și omogen de oameni care luptă pentru același scop”. În limbajul sportiv termenul a căpătat sensul „structură de doi sau mai mulți pioni de aceeași culoare așezați unul lângă altul pe aceeași linie” (în jocul de șah). Observăm, așadar, că termenul a migrat atât în

limbajul comun (fenomen numit și determinologizare), cât și în mai multe limbaje specializate, fiind supus unui proces de reterminologizare repetată (sau multiplă).

d) manifestări ale omului: *poantă* (în șah – „mutare foarte fină, bine ascunsă în intențiile viitoare, considerată de adversar, la efectuarea ei, ca o mutare nevinovată și care, de fapt, este începutul unei combinații cu efect întârziat”); ***febră de start*** (termen general – „stare de start nefavorabilă, caracterizată prin nervozitate, neliniște, instabilitate emoțională, scăderea capacității de concentrare și a atenției, intensificarea neadecvată a activității aparatului cardiovascular și a aparatului respirator”).

e) activități umane. Unele metafore terminologice indică acțiuni exercitate asupra obiectelor: ***înșurubare*** (în schi – „mișcare complexă de rotație combinată cu flexia genunchilor, constituind elementul declanșator al unui viraj sau al unei faze de conducere a acestuia”); ***forfecare*** (termen general – „tip de mișcare a membrilor superioare sau inferioare, care imită mișcarea lamelor de foarfece”); ***dezlegare*** (în șah – „soluție constând din mutarea figurii adverse care exercită imobilizarea sau întreruperea liniei de acțiune a piesei care a provocat imobilizarea”). Alți termeni au fost formați în baza conceptelor ce denumesc acțiuni specifice realizate în procesul de cultivare a plantelor, de tipul: ***secerare*** (procedeu tehnic în lupte).

A ***acroșa***, care în limbajul comun are sensul „a atârna, a agăța, a prinde”, în cel sportiv înseamnă „a opri, a intercepta mingea în aer; a opri, a intercepta pucul la hochei”. În fotbal ***acroșarea*** este o „acțiune regulamentară întreprinsă de un jucător, situat lateral față de adversar, prin care se încearcă deposedarea sau împiedicarea folosirii balonului într-o acțiune sau într-o direcție dezavantajoasă lui și, implicit, echipei sale”.

În limbajul sportiv există și termeni bimembri, alcătuiți dintr-un verb sau un substantiv deverbal și un substantiv. Prezintă câțiva termeni-sintagmă, care își au originea în același domeniu conceptual: ***culegere a balonului*** (în rugby – „gest prin care un jucător în alergare ridică balonul ce se rostogolește sau stă nemișcat pe sol; ramasa”); ***culcare a balonului*** (în rugby – „înlăturare temporară a pericolului pe care îl reprezintă conducerea balonului cu piciorul de către un jucător sau un grup de jucători, porniți astfel la atac”).

Prezintă interes și termenii complecși de tipul: ***împușcă-cioară*** sau ***vânătoare de vulpi***. Primul denumește, în gimnastica artistică, un „tip de săritură executată la bârnă cu un picior înainte întins, iar cu celălalt înapoi îndoit”. Cel de-al doilea, ***vânătoare de vulpi***, se folosește în radioamatorism, reprezentând o activitate sportivă ce constă în descoperirea într-un timp cât mai scurt a unor stații de emisie („vulpi”) aflate într-un teren acoperit și dispuse la o distanță de câțiva kilometri, folosind un receptor radio cu antene având caracteristici directive. Stațiile își transmit periodic indicativul în Cod Morse. Obținerea de performanțe presupune o foarte bună pregătire

fizică, cunoștințe de topografie, orientare turistică, electronică și aparatură specializată. Am putea spune că un atare termen-metaforă a fost format în baza cumulării a două domenii conceptuale-sursă: „**Om**” (antropomorfic) și „**Animale**” (zoomorfic).

5. Fenomene naturale (mediu înconjurător). Acest domeniu conceptual, numit și **naturomorfic**, este mai puțin numeros și poate fi ilustrat prin exemple ce vizează, în special, forme și elemente de relief: *câmp* (în șah – „fiecare din cele 64 de pătrățele, albe și negre, dispuse alternativ pe tabla de șah”); *serpentină* (în topografie – „traseu șerpuit al unui drum care străbate un teren în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de traseu”; în limbajul comun – „drum cotit, șerpuit”; în patinajul artistic – „element tehnic în figurile obligatorii, în care se execută schimbarea muchiei de alunecare (*serpentină cu trei, dublu trei, contra trei, buclă*)”). Un alt exemplu este cel al termenului *eclipsă* (în șah – „întrerupere a liniei de acționare a unei figuri prin așezarea ei în spatele unei piese oarecare”).

Observăm că, în terminologia sportului, la baza metaforelor științifice se află asocieri generate de asemănarea obiectelor, a fenomenelor, a acțiunilor conform următoarelor trăsături (numite și motive):

- **formă:** *grămadă, mol* (rugbi), *arc, cumpănă* (gimnastica artistică), *coardă, evantai* (atletism), *păianjen* (fotbal);
- **loc:** *cap, gură, coadă* (tir), *aripă* (jocuri sportive), *tavan* (alpinism);
- **greutate:** *pană, muscă* (box);
- **scop, funcție:** *fereastră, blocadă* (șah), *cheie* (lupte), *lacăt* (halteră), *capac* (baschet);
- **caracterul mișcării:** *șurub, piuliță* (gimnastică), *boltă* (jocuri sportive), *morișcă* (gimnastică, lupte), *ghirlandă* (schi), *secerare* (lupte), *buclă, serpentină* (patinaj artistic).

Cei mai mulți termeni sportivi creați de la aceste domenii-sursă sunt monomembri. Se atestă însă și situații când unele dintre aceste concepte stau la baza formării termenilor-sintagme, în care un singur element are sens figurat, de tipul: *urcare în plug, cuscă de protecție, tarc de apel, febră de start, culcare a balonului etc.*, de cele mai multe ori constituind, în astfel de sintagme, elementul determinat (regent).

Așadar, procesul de resemantizare asociativ-figurativă, în urma căruia apar termeni noi, în baza unor denumiri deja existente, este unul continuu și foarte productiv în limba română, inclusiv în limbajul sportiv. Căutând un apelativ pentru a denumi un obiect sau un fenomen nou, omul le asociază cu obiecte și fenomene cunoscute, iar aceste asocieri se bazează, de regulă, pe imagini vizuale, încadrate în sfera de existență cotidiană a omului. Trăsătura semantică ce stă la baza metaforizării este un semn distinctiv stabil, obligatoriu, pe care acesta îl observă în diferite obiecte și pe care îl transferă asupra obiectelor denominării terminologice. Metaforele conceptuale din

limbajul sportiv se bazează mai ales pe asemănări de formă și pe cele care vizează scopul sau caracterul mișcărilor.

Cinci din cele șase domenii-sursă ale metaforelor conceptuale atestate în limba română contemporană se regăsesc și în limbajul specializat al sportului: **Obiecte, Plante, Animale, Om, Fenomene naturale**. Se profilează o tendință de prevalare a domeniului conceptual obiectual și a celui antropomorfic, în exemplele selectate de noi aceste categorii fiind cele mai numeroase, ceea ce poate fi explicat prin faptul că majoritatea termenilor-metaforă sunt creați prin asociere cu propria imagine a omului și cu obiectele din viața cotidiană [96, p. 269-279].

3.1.3. Eponimizarea, proces lingvistic dinamic în formarea termenilor sportivi

Sistemele terminologice ale diferitor domenii de activitate sunt alcătuite prin valorificarea mijloacelor lexicale ale limbii materne, în funcție de particularitățile morfologice și sintactice ale acesteia, precum și cu ajutorul elementelor împrumutate din alte limbi. Una dintre sursele de îmbogățire a terminologiilor o constituie și eponimele. Denominarea eponimică sau eponimizarea, ca mijloc de terminologizare a diferitor limbaje specializate, s-a aflat în vizorul mai multor autori, care s-au ocupat de studiul limbajului matematic, tehnic, medical etc.

O perspectivă istoriografică asupra materialelor lexicografice românești dedicate eponimelor a fost realizată de cercetătoarea Popescu F., care a remarcat caracterul controversat al abordărilor privind subiectul vizat. Autoarea a observat că, în sursele studiate, eponimele sunt „fie ignorate de unii dintre cercetători, fie acceptate ca reprezentări ale antonomazei și astfel subsumate implicit stilisticii, fie recunoscute ca o clasă lexicală solid concretizată prin numeroasele unități și formațiuni înregistrate cu preponderență în limbajele funcționale” [129].

Deocamdată, termenul **eponim** nu cunoaște o definiție univocă. Cercetătorul Ion Manoli atestă următorul sens al termenul eponim: „adj. Care dă numele său la ceva” [101, p. 182, *t.n.*]. Un șir de autori [40; 105; 133] au remarcat faptul că, în lingvistica românească, el este folosit cu trei înțelesuri: 1. „care dă numele său unui oraș, unei regiuni, unei persoane etc.” (definiție oferită de dicționare); 2. „numele proprii devenite nume comune”; 3. „numele comune care își au sursa în nume proprii”. Deși constituie obiectul mai multor articole de specialitate, termenul **eponim** lipsește însă din lucrările lingvistice de valoare, precum ar fi *Dicționarul de științe ale limbii* [24, 602 p.] sau *Enciclopedia limbii române* [139, 638 p.], ambele realizate de colective de autori ce au adus contribuții remarcabile pentru domeniul respectiv. Au fost elaborate totuși câteva dicționare de eponime ale limbii române [81, 302 p.; 42, 184 p. ș.a.].

Faptul că termenul **eponim** este utilizat cu mai multe înțelesuri generează anumite dificultăți în abordarea conceptului luat în discuție, dificultăți care ar putea fi depășite prin

delimitarea numelor proprii ce au devenit nume comune de cele comune provenite de la numele proprii. Astfel, Viorica Răileanu recomandă a utiliza termenul **eponim** doar pentru numele proprii care ajung să desemneze o altă entitate decât cea pe care au numit-o inițial, iar pentru numele comune care își au sursa în nume proprii a folosi termenul **deonimic**, întrucât „este mai motivat, mai sugestiv și mai transparent” [133]. Melnic V. operează cu noțiunile **termeni eponimici**, **îmbinări terminologice eponimice** și **sintagme terminologice eponimice** pentru a desemna sintagmele ce conțin nume proprii [105].

În cele ce urmează, ne-am propus să efectuăm analiza și descrierea structural-semantică a unor termeni eponimici din domeniul sportului în limba română. Date fiind divergențele existente în sursele de specialitate privind abordarea acestui fenomen lingvistic, am optat pentru noțiunea de **termeni eponimici** [93], care, în opinia noastră, reprezintă cuvintele și sintagmele care provin dintr-un nume propriu sau conțin un nume propriu și care desemnează o noțiune specifică domeniului (în cazul de față, fenomen, procedeu, mișcare, competiție, obiect, echipament etc.). Prin urmare, eponimele sunt numele proprii care servesc drept surse pentru formarea de termeni eponimici și care sunt atestate în structura acestora.

Lingviștii sunt, în principiu, de acord că la baza formării termenilor eponimici se află metonimia (procedeu semantic), uneori însoțită de modificări în structura numelui propriu (procedeu morfologic), precum și participarea acestuia la formarea sintagmelor terminologice eponimice, ca element constitutiv (procedeu sintactic) [170, p. 1472]. Deseori, termenii eponimici se formează pe cale mixtă (eponimizare mixtă).

Cele mai importante resurse de termeni, potrivit autoarei Chiș D., sunt: patronimele (*algoritm, amper, diesel, watt, volt* ș.a.), prenumele (*madeleine, felix, oscar*), numele mitologice (*amoniac, atlas, eolian, tendonul lui Ahile*), numele de personaje literare (*tartuffe, donjuan*), numele de țări, provincii, localități, cartiere, planete (*angora, badminton, damasc, șampanie, uraniu*). Totodată, se cunosc termeni proveniți prin anagramă, traducerea sau modificarea numelui de origine [40]. În lingvistică, transformarea numelor proprii în nume comune, de tipul: *adonis, alfons, tartuf, donjuan, bugeac, dunăre*, este numită și apelativizare sau antonomază similativă, care, în opinia autorilor se bazează fie pe asociații de similitudine (a calităților), fie de contiguitate [10, p. 442].

În limbajul sportiv, principalele surse de termeni eponimici sunt antroponimele și toponimele. Astfel, sunt cunoscute numeroase denumiri de competiții, de inventar sportiv și mai ales de procedee, elemente și exerciții care provin de la numele sportivilor care le-au executat pentru prima dată sau care au demonstrat performanțe deosebite în realizarea lor: *Diamidov* (un procedeu de gimnastică executat la paralele), *Korbut* (un procedeu complicat executat la paralele

inegale), *Tsukahara* (un tip de săritură cu sprijin), *Axel*, *Salchow* (tipuri de salturi în patinajul artistic) ș.a.¹⁰

Tendința de a atribui unui element sau procedeu numele sportivului ori al sportivei care l-a realizat pentru prima dată într-un concurs de nivel înalt este frecventă mai ales în gimnastică, patinaj artistic și alte sporturi care solicită creativitate și artistism. Burlacu D. efectuează o trecere în revistă a unora dintre elementele din gimnastica artistică, grupându-le conform tipului de procedeu: *sărituri* (*Cuervo*, *Hristakieva*, *Yurchenco*, *Amânar*, *Yamashita*, *Podkopaieva*), *paralele* (*coborâre Comăneci*; *salt Comăneci*; *Dancev*, *Tkachev*, *Ginger*, *Jager* – *desprinderi transversale*, *de la bara băieților*; *salt Hindorff*; *salt Fabrichnova*; *Endo depărtat*, *Endo apropiat* ș.a.); *bârnă* (*urcare Silivaș*, *săritură Yang Bo*, *flic-flac Korbut*, *flic-flac Kochetkova*, *salt Grigoraș* ș.a.); *sol* (*Popa*, *Șuşunova*, *Kadet*, *piruetă Memmel* ș.a.) [28, p. 910-914].

Totodată, există o serie de termeni sportivi proveniți de la toponime (denumiri de localități, regiuni, munți etc.): *rugbi*, *badminton*, *maraton*, *alpinism*, *Jocuri Olimpice*, *apărare siciliană* ș.a.

Din punct de vedere structural, se deosebesc următoarele tipuri de termeni eponimici:

- 1) **monomembri** (*alpinism*, *badminton*, *derbi*, *maraton*, *axel*, *lutz*, *diamidov*);
- 2) **bimembri** (*apărare siciliană*, *apărare Benoni*, *Endo depărtat*, *salt Deltcev*, *Cupa Davis*);
- 3) **polimembri** (*Tsukahara dublu grupat*, *atac Schlechter* – *Rubinstein*).

În sintagme, eponimele pot fi atât elemente determinante (*salt Podkopaieva*; *coborâre Fabrichnova*), cât și determinate (*Endo depărtat*; *Steinemann* *cu trecere a picioarelor printre brațe*, *în sprijin* ș.a.).

Termenii eponimici bi- și polimembri au tendința de a renunța la elementul determinat, transformându-se în termeni monomembri comuni. De ex.: *săritură Axel* – *axel* (în patinajul artistic); *săritură Tsukahara* – *tsukahara* (în gimnastica artistică), *săritură Fosbury* (sau *Fosbury flop*) – *fosbury* (în atletism) ș.a. La rândul lor, acești termeni pot căpăta ei înșiși determinanți, devenind termeni regenți. De ex.: *tsukahara simplu întins*, *tsukahara simplu grupat*; *Stadler depărtat*, *Popa simplu* (în gimnastica artistică); *simplu axel*, *dublu axel*, *dublu salchow* (în patinajul artistic) etc.

Termenii sportivi eponimici bimembri atestați de noi sunt formați conform următoarelor modele:

- 1) subst.N. + subst. N. (juxtapunere): *atac Rauzer*, *săritură Phelps*, *proba Rosenthal*, *proba Shafranovski* etc.;

¹⁰ Toate exemplele prezentate în lucrare au fost selectate din diverse surse: științifice, literare, lexicografice, electronice etc.

- 2) subst. N.+ subst. G.: *lovitura lui Napoleon, poziția lui Lucena, triumphiul lui Petrov* etc.;
- 3) subst. N.+ adj.: *apărare siciliană, testul australian, Jocuri Olimpice*;
- 4) adj.+ subst. N.: *triplu axel, dublu lutz*.

Termenii eponimici polimembri respectă, de obicei, regulile de formare a sintagmelor în limba română, fiind alcătuiți dintr-un centru lexical și determinanții acestuia. De ex.: *Yamashita cu întoarcere de 180°; Memmel la sol; Tsukahara simplu grupat; Amânar-Yurchenko cu două șuruburi și jumătate* etc.

La nivel semantic, termenii eponimici sunt cei care denumesc:

1) ramuri și probe de sport: *rugbi, badminton, alpinism, maraton*.

2) elemente, procedee, legări, combinații: *atac Schlechter-Rubinstein, atac sicilian, apărare siciliană, varianta Petrosian, varianta Cambridge-Springs, deschidere Sokolski, deschidere Zukertort-Nimzovici, apărare Alehin, apărare Caro-Kann, poziția lui Lucena, tema Pauly, tema Babson (în șah); triumphiul lui Petrov (în jocul de dame); flic-flac Auerbach, săritură Yamashita, salt Tkachev (în gimnastica artistică); axel, salchow, rittberger, lutz, triplu salchow, dublu axel* etc. (în patinajul artistic). Această categorie de termeni eponimici pare a fi cea mai numeroasă. Precizăm că, în gimnastică, termenul „legare” denumește o îmbinare a două elemente sau procedee tehnice, în care poziția finală a primului element constituie poziția inițială pentru efectuarea elementului următor.

3) competiții sportive: *derbi, spartachiadă, Jocuri Olimpice, Tour de France, Cupa Davis, Australian Open* etc.

4) metode și sisteme de concurs, de antrenament, de organizare/desfășurare a competițiilor, de arbitraj etc.: *metoda Gundersen (în biatlon-schi); tabela Berger (în șah, jocuri sportive ș.a.), sistemul Scheveningen, sistem elvețian, sistemul Sonneborn-Berger, Sistemul Tartakower-Bondarevski-Makogonov (în șah)*.

5) teste, probe de evaluare, măsurători, indici etc.: *indicele Qetelet, proba Romberg, proba Vojáček, proba Minkowski, proba Lebedev, proba Martinet, proba Martinet-Kushelevski, proba Ruffier (de evaluare a condiției fizice), proba Letunov (de evaluare a capacității de efort), proba Schellong, proba Liam, testul Storm, step-testul Harward, proba Margaria, proba Astrand, testul Fischer* ș.a.

6) obiecte, echipamente, inventar sportiv: *artimex, adidași* ș.a.

Pe lângă înțelesul lor terminologic propriu-zis, eponimele conțin și o componentă culturologică, purtând informații despre persoana sau locul ale căror nume au servit drept surse de terminologizare. Atare termeni mai sunt numiți „asociativi” [178, p.72, *t.n.*], deoarece provoacă în conștiința specialistului lanțuri asociative, legate de numele proprii respective. Bunăoară, sintagma

lovitura lui Napoleon se asociază nemijlocit cu numele lui Napoleon Bonaparte. Aceasta este o combinație în jocul de dame, executată, potrivit legendei, pentru prima dată de cunoscutul lider politic și militar francez, care era un mare pasionat al jocului.

Ridicarea Karelin este un termen format de la numele cunoscutului luptător rus de stil greco-roman Alexandru Karelin, nume legendar în sport, triplu campion olimpic la categoria de 130 kg, poreclit și „Ursul rus” sau „Alexandru cel Mare”. Sportivul executa cu o forță și viteză deosebită un procedeu tehnic constând în ridicarea adversarului în așa mod, încât acesta lua poziția întins în aer, după care era aruncat cu putere pe saltea. Această manevră devastatoare, executată cu o acuratețe tehnică de invidiat, îi aducea luptătorului 5 puncte, numărul maxim atribuit de arbitri în greco-romane.

Rugbi (joc sportiv disputat între două echipe a câte 15 jucători, având ca obiect o minge ovală) provine de la localitatea în care a luat naștere, după ce, în a. 1823, la școala din Rugby, comitatul Warwickshire, elevul William Webb Ellis, în semn de dispreț față de regulile jocului de fotbal, a luat mingea în brațe și a fugit cu ea spre terenul de țintă advers).

Badminton (joc sportiv, asemănător cu tenisul, practicat cu o minge mică prevăzută cu pene sau un fel de aripioară de plastic, aruncată cu racheta) provine de la *Casa de Badminton Gloucestershire*, reședința ducelui de Beaufort, locul în care a avut loc primul joc de badminton oficial în Anglia.

Alpinism (sport care constă în escaladarea părților greu accesibile ale munților) se asociază cu numele munților Alpi, situați în Europa Centrală, de la care provine termenul respectiv.

Maraton (cursă athletică la alergare pe o lungime de 42,195 km) provine de la numele câmpiei Maraton, unde, în a. 470 î.Hr., a avut loc o bătălie între greci și perși și de unde un soldat grec a fost trimis să aducă la Atena vestea victoriei).

Metoda Gundersen (sistem de desfășurare a competițiilor de biatlon-schi) a fost elaborată de norvegianul Gunder Gundersen și aplicată pentru prima dată la Jocurile Olimpice de iarnă de la Calgary (1988). Ea constă în recalcularea punctelor acumulate de schiori la săritura de pe trambulină în secunde pentru determina momentul când aceștia își vor lua startul în cursa de schi.

Tabela Berger (în șah, jocuri sportive ș.a. – sistem de stabilire a perechilor de sportivi într-un concurs, în care fiecare trebuie să joace sau să se întâlnească cu fiecare) a fost numită astfel după numele inventatorului acestui sistem, în a doua jumătate a sec. al XX-lea.

Uneori se întâmplă ca originea unor termeni și sintagme eponimice să nu fie cunoscută sau să fie incertă. Este și cazul termenilor din luptele greco-romane **simplu Nelson** și **dublu Nelson** (numiți și *cheie simplă*, *cheie dublă*). **Nelson** este numele unei grupe de prize la ceafă în lupta la parter (aici termenul *priză* desemnează un procedeu de lupte), cu un braț (*simplu Nelson*) sau cu

ambele brațe (*dublu Nelson*) duse pe sub subsuorile adversarului. Nu se știe exact cine e sportivul care a dat numele acestui procedeu, dar se presupune că este vorba despre luptătorul american William L. Nelson, care, la Jocurile Olimpice din 1904 a obținut medalia de bronz la categoria de 52 kg. În *The Oxford Paperback Dictionary* (1979) acest procedeu tehnic apare ca nume comun [13, p. 157-158].

Alteori, apar confuzii legate de necunoașterea exactă a originii termenului, mai cu seamă atunci când numele propriu care a stat la baza formării acestuia este asemănător cu un alt nume, mai cunoscut. De exemplu, *robinsonadă*, termen folosit de unii cronicari de fotbal, cu înțelesul „bravura portarului (de fotbal) care plonjează miraculos prin aer”, provine de la numele unui faimos portar internațional, membru al unui club din Southampton, Jack Robinson, care executa cu o măiestrie deosebită plonjoanele, adică „salturi orizontale la semiînălțime, adevărate zboruri defensive” [13, p. 138-139]. Termenul este confundat, adesea, cu omonimul său, care are sensul de „aventură ieșită din comun, singurătate, izolare; povestire despre naufragații pierduți”. De pildă, Mușat R. îl include în dicționarul său cu înțelesul (2) *săritură acrobatică executată de un jucător dintr-o echipă de fotbal*, însă îl consideră provenit de la numele cunoscutului personaj literar al lui Daniel Defoe, Robinson Crusoe (Mușat R., 2006, p.247).

Artimex (minge de fotbal din piele) provine de la denumirea mărcii comerciale (Artex) a firmei Artimex Sport, iar termenul *adidași* (ce denumește astăzi orice tip de încălțăminte sportivă) provine de la denumirea mărcii comerciale Adidas, aceasta din urmă datorându-și numele cizmarului german Adolphe (Adi) Dassier. În a. 1920 el inventase pantofii cu crampoane pentru antrenamente, cu o stabilitate mai mare pe teren sau pistă.

Derbi, termen care inițial avea sensul *cursă anuală de cai în vârstă de trei ani*, ulterior a căpătat un al doilea sens: *confruntare sportivă între două echipe din același oraș sau regiune, în special în fotbal*, ca în prezent să desemneze orice *întrecere sportivă de mare importanță*. Cuvântul își are originile în *The Derby*, o cursă de cai din Anglia, fondată în 1780, de Edward Stanley, al 12-lea conte de Derby (1752-1834).

În ultimele trei exemple se atestă un dublu proces de eponimizare. Așadar, ar trebui să distingem două tipuri de denominare eponimică: primară (sau simplă) și secundară (sau dublă). Totodată, nu excludem nici posibilitatea existenței unei eponimizări multiple.

Unii lingviști ruși [178, p.72, *t.n.*] încadrează eponimele în categoria nomenilor, nu în cea a termenilor, deoarece ele sunt alcătuite din două elemente lexico-sintactice, unul principal (o noțiune generică) și altul subordonat – un semn convențional, o „etichetă” (o noțiune particulară). Ei consideră că, în calitate de semne convenționale, aceste „etichete” pot fi nume proprii (un antroponim sau un toponim).

Am putea formula însă o serie de argumente în favoarea caracterului terminologic al sintagmelor eponimice. În primul rând, folosirea lor asigură la maximum monosemia, trăsătură considerată de mulți lingviști definitivă pentru termeni, la care se adaugă precizia, concizia, caracterul sistemic și normativ. În plus, toate au aplicare profesională, determină un concept specific domeniului, funcționează în limbajul specializat al sportului și sunt definiabile. Totodată, multe dintre ele au capacitate de derivare. De exemplu, *Olimpia*, localitate în care, în antichitate, se desfășurau competiții sportive închinată lui Zeus, a dat naștere unui șir de termeni, precum: *olimpiadă*, *olimpic*, *olimpism*, *paralimpic*, *paralimpism*, *Jocuri Olimpice*, *Jocuri Paralimpice*, *Mișcare Olimpică*, *Comitet Internațional Olimpic*, *Comitet Național Olimpic* etc.

O consecință a formării termenilor eponimici este apariția dubletelor sinonimice. De exemplu, termenul *salt Comăneci* are drept sinonim sintagma: *de pe bara înaltă elan înapoi și salt depărtat înainte cu reapucarea aceleiași bare*; termenul *piruetă Memmel* are echivalentul *piruetă dublă cu piciorul la 180°*; termenul *Phelps* e sinonim cu *stând pe mâini cu întoarcere de 180° în primul zbor, 180° întoarcere și salt întins înainte în zborul al doilea*.

Se atestă, de asemenea, cazuri de polisemie, atunci când numele unui sportiv servește drept sursă de denominare pentru mai multe procedee/elemente. Iată câteva exemple:

Silivaș – 1. „Urcare pe bârnă”. 2. „Salt la sol”.

Khorkina – 1. „Săritură din rondat flic-flac cu întoarcere de 180° în primul zbor, 180° întoarcere și salt echer înapoi în zborul al doilea”. 2. „Stând (la paralele) apucat de bara de jos către exterior, roată liberă, salt înapoi cu întoarcere de 180°, cu picioarele lipite, apucat de bara de sus”. 3. „Flic-flac (la bârnă) pe un picior cu întoarcere de 360° înainte de sprijinirea mâinilor pe aparat” [28, p.140]. Pentru a evita confuziile care ar putea fi generate de polisemia termenilor, considerăm important a utiliza în mod obligatoriu, împreună cu eponimul, și elementul determinat (regent): *urcare Silivaș*, *salt Silivaș*.

Majoritatea termenilor sportivi eponimici au pătruns în limba română din fondul terminologic internațional (dat fiind că provin de la numele unor cunoscuți sportivi sau savanți, care reprezintă diferite state ale lumii) ori sunt creați după modelele respective, în special ale **limbii engleze** (*dublu axel* – en. *double axel*; *triplu lutz*. – en. *triple Lutz*). Se atestă însă și cazuri când fondul internațional se îmbogățește cu termeni eponimici de origine românească. Este vorba, de exemplu despre termenii din gimnastică, formați de la numele proprii ale unor sportivi cu renume mondial: *Comăneci* (*salt Comăneci*, *coborâre Comăneci*), *Silivaș* (*urcare Silivaș*, *salt Silivaș*), *Grigoraș*, *Popa*, *Amânar* ș.a.

În ciuda discuțiilor îndelungate și controversate privind formarea și funcționarea termenilor eponimici în sistemele lexicale ale diferitor sfere de activitate, ar putea fi evidențiate o serie de

avantaje ale creării și utilizării acestora. Mai întâi de toate, utilizarea lor este mai eficientă în comunicarea dintre specialiști, grație faptului că, având o claritate maximă în limbajele specializate respective, asigură o mai înaltă precizie a exprimării. O altă calitate a termenilor eponimici constă în faptul că ei sunt mai laconici decât echivalentele lor noneponimice, contribuind astfel la realizarea tendinței de economie a efortului în limbă. Totodată, ei au un caracter universal și, astfel, pot fi înțeleși mai ușor de către specialiști, ca urmare a standardizării termenilor de circulație internațională. În plus, odată acceptate în terminologia unui domeniu, eponimele pot servi la reconstituirea originii conceptului, deoarece oferă informații relativ exacte privind modul și momentul în care acesta a fost creat, fapt greu de realizat în cazul celorlalți termeni.

Pe de altă parte, termenii eponimici nu sunt la fel de transparentți, cum sunt variantele lor noneponimice, care au un caracter descriptiv mai accentuat. Totodată, unele eponime pot fi înșelătoare. Este vorba de situațiile când: a) un singur nume propriu este folosit pentru a forma mai mulți termeni sintagmatici; b) există mai mulți termeni eponimici pentru un singur concept; c) numele-sursă este identic sau asemănător cu un alt nume, deja cunoscut vorbitorilor (ca în cazul termenului *robinsonadă*). Atunci când un exercițiu sau procedeu este executat cu măiestrie de mai mulți sportivi sau atunci când un procedeu sau o combinație care poartă numele unui sportiv este perfecționat ori modificat de altul, se apelează la sintagme ce conțin două sau mai multe nume proprii, cum ar fi cele din șah: *deschiderea Zukertort-Nimzovici*, *atacul Schlehter-Rubinstein* ș.a.

Remarcăm și caracterul „ultraspecializat” al termenilor eponimici sportivi, mai cu seamă a celor bimembri și polimembri. Majoritatea lor sunt omiși atât din dicționarele explicative generale, cât și din cele de termeni sportivi, fiind incluși numai în regulamente și lucrări științifico-metodice de strictă specialitate. Astfel, ei rămân a fi cunoscuți doar unui cerc restrâns de specialiști, care activează într-o singură ramură de sport sau în sporturi înrudite, pentru cei mai mulți continuând să fie inaccesibili.

Așadar, eponimizarea, ca mijloc de îmbogățire a terminologiei sportive, reprezintă un proces foarte complex, deocamdată insuficient cercetat. În limbajul sportiv, denominarea eponimică reprezintă o cale productivă de terminologizare. Termenii sportivi eponimici desemnează concepte variate din punct de vedere semantic și structural. Principala sursă a acestor elemente lexicale o constituie antroponimele și toponimele.

Constituind un mijloc de formare a dubletelor sinonimice, termenii eponimici asigură monosemia termenilor, fiind mai concreți, mai laconici, mai preciși decât echivalentele lor noneponimice.

Termenii sportivi eponimici au o serie de trăsături comune cu cele ale termenilor noneponimici, dar și unele trăsături specifice. Având același înțeles și, în majoritatea cazurilor,

formă identică în diferite limbi, ei poartă un caracter universal. În acest mod, crearea lor răspunde cerinței de standardizare a termenilor de circulație internațională.

Termenii sportivi eponimici poartă un caracter „ultraspecializat” și sunt accesibili doar celor care activează în domeniul sportului ori chiar într-o singură ramură de sport. În fine, predilecția pentru termenii eponimici sau pentru echivalentele noneponimice ale acestora depinde de contextul comunicării și de părțile implicate (mai cu seamă de statutul destinatarului), rămânând la discreția specialiștilor să le dea prioritate unora sau altora [93; 94].

3.2. Determinologizarea

3.2.1. *Determinologizare vs. despecializare*

În studiul de față, am adoptat ideea că determinologizarea reprezintă un proces complex, ce presupune transformarea conținutului semantic al unităților lexicale care aparțin unui anumit limbaj specializat în procesul de migrare a acestora într-un context nespecializat. Mai mulți lingviști consideră că acest proces se derulează în două etape: una la care lexicul terminologic migrează în limbajul comun, pătrunde într-un text nespecializat, fără a-și modifica sensul – **despecializarea** – etapă la care termenul își schimbă doar sfera de întrebuițare, nu și sensul; alta, în cadrul căreia are loc extinderea conținutului semantic al termenului și formarea unui sens nou, neterminologic – **determinologizarea** [185; 192, p. 134; 169, p. 99; 166]. Distincția este una clară: despecializarea constă în funcționarea unităților lexicale în limba comună (în comunicarea colocvială, în literatura artistică, în stilul publicistic, în calitatea lor de componente ale limbii literare), păstrându-se denotația terminologică principală (prin denotație se înțelege sensul de bază al unității lexicale, spre deosebire de conotație sau nuanțele stilistico-semantice asociate) [166].

Perceperea noțiunii de determinologizare ca proces realizat în trepte este împărtășită și de unii lingviști români. Astfel, Mladin C.-I. susține ideea că procesul respectiv se derulează în mai multe etape, după cum urmează:

1. **Determinologizarea relativă**, prin care termenul intră în limbajul comun, căpătând un sens figurat, de regulă metaforic, etapă în cadrul căreia autorul distinge: o etapă pregătitoare, când termenul este propus pentru popularizare, fiind însușit de către destinatari prin intermediul definiției, al descrierii sau al „tălmăcirii” lui și fiind, de regulă, marcați prin paralexeme (simboluri grafice: ghilimele, paranteze, cratimă, două puncte) sau prin operatori metadiscursivi (expresii de tipul *așa-zisul/zisa*, *așa-numitul/numita*); o etapă primară, la care termenul pătrunde în literatura beletristică, imprimând textului culoare stilistică; o etapă ocazională, când este preluat în presă și are scopul de a incita cititorul;

2. **Determinologizarea propriu-zisă** sau **desemantizarea**, care constă în extinderea semnificației termenului dintr-un domeniu specializat în limba comună (de ex.: *euforie, isterie, tensiune*, proveniți din limbajul medical; *epitet* – din cel gramatical; numeroși termeni juridici etc.) [114].

Ideea derulării fenomenului de determinologizare în mai multe trepte este adoptată și de Popescu L., care a încercat să demonstreze modul în care are loc interacțiunea dintre limbajele specializate și limba comună (în baza vocabularului sportiv), ilustrându-l prin determinologizarea unui cunoscut termen: *cnocaut* [130].

În unele studii, se face distincție între **determinologizarea funcțională** și cea **semantică**: în primul caz, este vorba de utilizarea termenilor specializați în alte stiluri funcționale, structura semantică a cuvântului nu suferă modificări calitative, ci doar se „îngustează” ca volum în comparație cu sistemele terminologice inițiale; în cel de-al doilea, termenul pătrunde în limba comună, începe să denumească un alt obiect al realității, formând omonime lexicale; lexicul determinologizat îndeplinește o funcție expresivă pronunțată [191].

În procesul de determinologizare a unităților lexicale specializate, raportul dintre termen și cuvânt este indicat de câteva criterii importante: tipul de comunicare și de discurs, gradul de determinologizare și, mai ales, raportul denotație/ conotație [21, p. 40].

Eugenia Mincu împărtășește opinia privind existența unor grade diferite de determinologizare, pe care le ilustrează prin utilizarea unor unități terminologice (*aspirină, hepatită, vitamină, virus, ecolalie* ș.a.) în texte nespecializate. Autoarea consideră, de asemenea, că termenii se pot distanța în mod diferit de nucleul dur, idee pe care o exemplifică în baza lexemului *aspirină*:

a) vulgarizare sau grad inferior de determinologizare (termenul este utilizat în context specializat, adică într-un text alcătuit de un specialist și destinat pentru societate, altfel spus într-un text de vulgarizare științifică);

b) grad mediu de determinologizare (termenul se utilizează în context nespecializat, adică într-un text beletristic);

c) grad avansat de determinologizare (metaforizarea termenului, acesta căpătând valori conotative evidente);

d) grad maxim de determinologizare (termenul e utilizat, de exemplu, într-o declarație de dragoste: *Ești aspirina mea!*) [113, p.27-29].

Algoritmul propus de cercetătoare este aplicabil unui număr impunător de unități lexicale care au atins un nivel maxim de determinologizare. Vom ilustra cele menționate în baza termenului matematic *ecuație*.

- a) vulgarizare sau grad inferior de determinologizare (termenul este utilizat în context specializat): *Atunci când o ecuație cub are trei rădăcini reale, formulele care exprimă aceste rădăcini, prin radicali implică numere complexe.*¹¹
- b) grad mediu de determinologizare (termenul se utilizează în context nespecializat, adică într-un text beletristic): *„Iubirea — / irezolvabilă ecuație / cu-n cunoscut și-o cunoscută: El și Ea.”* (V.Romanciuc „Ecuatie”); am putea încadra aici și întrebuințarea termenului în texte metaliterare: *În această ecuație a sincronizării europene, Creangă și Slavici nu însemnau nimic, din punctul de vedere al lui Lovinescu*¹² sau: *Natură duală, încercând să împace uscăciunea și răceala din zonele înalte ale spiritului cu impulsivitatea și pasiunea rostirii tipic romantice, L. dezvăluie parcursul aventurii lirice într-o ecuație programatică: ars amandi = ars scribendi = ars moriendi.*¹³
- c) grad avansat de determinologizare (metaforizarea termenului, acesta obține valori conotative evidente): *În raport cu tot ce s-a întâmplat din decembrie 2016 încoace, este evident că se impune modificarea legislației prin eliminarea din ecuație a puterii executive în numirea și revocarea funcțiilor de conducere la vârful Ministerului Public...*¹⁴
- d) grad maxim de determinologizare (utilizarea unității lexicale în vorbirea cotidiană): *Care e rolul meu în această ecuație a vieții?* În astfel de microcontexte, termenul este utilizat cu sensul „problemă dificilă”.

Acest mod de abordare lasă totuși loc pentru discuții. În opinia noastră, nu se poate afirma că toate unitățile lexicale specializate care ajung în limbajul comun înregistrează toate aceste grade (sau parcurg toate treptele) de determinologizare, dat fiind că procesul analizat este unul spontan și nu poate fi organizat, dirijat sau prognozat. În plus, și delimitarea lor este oarecum convențională, de exemplu, într-un text beletristic un termen poate fi utilizat atât cu valoare denotativă (în acest caz, ar fi vorba doar de o despecializare a termenului, adică de utilizarea lui în context nespecializat, ceea ce majoritatea lingviștilor numesc grad inferior de determinologizare), cât și cu sens figurat, ca rezultat al unei mutații semantice sau al metaforizării lui (situație în care s-ar înregistra un grad avansat sau maxim de determinologizare).

¹¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Func%C8%9Bie_algebric%C4%83_de_gradul_al_treilea accesat 17.01.2019

¹² De ce l-a ignorat Lovinescu pe Slavici? de Ion Simuț (2005) [Corolajournal/Journalistic/12089_a_13414] accesat 12.12.2018

¹³ Dicționarul general al literaturii române (2004) [Corola-publishinghouse/Science/287754_a_289083] accesat 12.12.2018

¹⁴ <https://republica.ro/evaluarea-care-nu-este-a-ministrului-justitiei> [Corola-blog/BlogPost/338213_a_339542] accesat 12.12.2018

În alte surse, cele două noțiuni – **determinologizare** și **despecializare** – sunt utilizate cu valoare sinonimică, pentru a desemna un singur proces: pătrunderea termenilor în limba comună, însoțită de modificări semantice (*subl.n.*) ale acestora [197, p.83; 196, p. 857]. Iurkovski I.M., care s-a ocupat de migrarea termenilor specifici jocurilor sportive în limba rusă, folosește noțiunile **determinologizare** și **despecializare** pentru a denumi același fenomen: „ieșirea termenului în afara limitelor sistemului terminologic (în limbajul comun), presupunând deplasări semantice în structura termenului” [197, p.83, p.83 *t.n.*]. Potrivit sursei citate, procesul de asimilare a lexicului specializat sportiv de către limbajul comun decurge treptat și are loc prin metaforizare. Autorul delimitează trei trepte ale determinologizării: termen sportiv → utilizări metaforice singulare (treapta I) → metafora de uz larg sau metafora frecventă (treapta a II-a) → cuvânt în uzul comun (treapta a III-a de determinologizare). La prima etapă se înregistrează metafore ocazionale, diverse neologisme individual-stilistice, care nu sunt înregistrate în dicționare. La cea de-a doua, se distinge utilizarea figurată a unor unități lexicale fixate în limbă, care se întâlnesc frecvent în textele publicistice și în literatura artistică, dar care, de asemenea, încă nu sunt înregistrate în dicționare. Etapa a treia o reprezintă unitățile lexicale care au un sens figurat stabil și care sunt înregistrate în dicționarele explicative, de cele mai multe ori fiind însoțite de marca *fig. (sens figurat)* [197, p.81-105, *t.n.*].

Opinia că metafora reprezintă principala modalitate prin care apar în vorbire sensuri noi este susținută și de lingvistul Vasile Bahnaru, care descrie acest traseu în felul următor: inițial, sensurile noi fac parte din categoria metaforelor ornamentale sau stilistice, având drept finalitate precizarea ideii. Dat fiind că mutațiile semantice metaforice au conotații sociale, morale și afective, chiar dacă la început sunt doar metafore individuale, ele „au tendința de a se lexicaliza rapid, intrând mai întâi în inventarul limbajului publicistic, unde își reduc expresivitatea prin utilizarea frecventă, devenind simple clișee” [10, p. 398]. Datorită frecvenței acestora în uzul comun, sensurile noi sunt înregistrate în dicționarele explicative. Procesul analizat este caracteristic fenomenului determinologizării unităților lexicale specializate.

Urmând opiniile cercetătoarelor Angela Bidu-Vrănceanu, Monica-Mihaela Rizea, Inga Druță, Eugenia Mincu ș.a., considerăm că „adoptarea” unui termen de către limbajul comun se realizează în măsură diferită, astfel unitățile lexicale respective înregistrând grade diferite de determinologizare. Nu putem însă să fim de acord cu ideea că, înainte de a deveni cuvinte comune, termenii sunt neapărat utilizați în literatura beletristică, acesta constituind, în viziunea autoarelor, gradul mediu de determinologizare. După părerea noastră, gradul de determinologizare este determinat nu de tipul de texte în care este preluat un termen, ci de valoarea semantică pe care o capătă unitatea lexicală în textele respective (fie ele beletristice, publicistice, publicitare etc.).

Gradul redus de determinologizare este reflectat de întrebuințările metaforice individuale. Determinologizarea maximă se atestă atunci când folosirea termenilor sportivi în comunicare depășește etapa utilizărilor metaforice individuale (singulare, ocazionale), și, datorită modificării conținutului semantic și înregistrării lor frecvente în uz, devin elemente „cu drepturi depline” ale limbajului comun.

Studiul întreprins în subcapitolul expus supra a scos în evidență o diversitate a viziunilor privind esența și mecanismele de determinologizare în limbă: o parte din specialiști consideră că determinologizarea constă în însăși atestarea unei unități lexicale cu sens special în lexicul comun, alții – că determinologizarea se atestă doar în cazul când unitatea lexicală specializată care a pătruns în limbajul comun dezvoltă un sens figurat; o a treia categorie o percepe drept un proces complex, care se derulează în două etape: una la care lexicul terminologic migrează în limbajul comun, pătrunde într-un text nespecializat, fără a-și schimba sensul – despecializarea; alta, în cadrul căreia au loc modificări semantice în structura lui lexicală – determinologizarea propriu-zisă. Iar în studiile recente se pune accentul pe gradul de „diluție” a sensului, determinologizarea fiind considerată un fenomen gradabil, care presupune atât utilizarea termenilor tehnico-științifici în contexte nespecializate, în care își păstrează valoarea denotativă, cât și cu valoare conotativă.

În opinia noastră, determinologizarea constă în modificarea și reinterpretarea semantică a unităților lexicale specializate care migrează în limbajul comun, iar despecializarea reprezintă utilizarea acestora în limbajul comun (în context nespecializat) cu sensul lor terminologic, adică are loc doar modificarea sferei de funcționare a termenilor. De cele mai multe ori, determinologizarea se realizează prin intermediul transferului metaforic, având drept rezultat formarea unui sens nou pentru cuvântul respectiv. Astfel, determinologizarea presupune și o desemantizare, o distanțare (mai accentuată) de nucleul dur al sensului. Prin urmare, vulgarizarea (numită de unii autori și despecializare) ar trebui omisă din acest algoritm, dat fiind că în textele de vulgarizare științifică termenii își păstrează sensul specializat.

3.2.2. Domenii de origine ale lexicului determinologizat

În rândurile ce urmează, ne-am propus să ilustrăm traseele pe care le parcurg o serie de unități lexicale specializate în procesul de determinologizare, pornind de la analiza acestora în diferite limbaje specializate ale limbii române, în general, și în cel sportiv, în mod particular, pentru a releva, în cele din urmă, potențele expresive ale termenilor adoptați în limbajul comun.

Pătrunderea termenilor în limbajul comun are loc în special prin intermediul mijloacelor de informare în masă (televiziune, radio, ziare, surse online). Grație utilizării frecvente a termenilor în presă și Internet, promovării intense a cunoașterii științifice la diferite posturi TV,

termenii științifici sunt asimilați de către vorbitorii de rând, „terminologia internă” (a experților) transformându-se în „terminologie externă” (a nespecialiștilor). Treptat, acest lexic capătă conotații suplimentare și posibilități combinatorii mai mari, îmbogățind vocabularul comun și devenind astfel un bun al tuturor. În acest mod, „termenii ajung, accidental, prin intermediul presei de largă circulație (așadar, la nivelul discursului cu un grad redus de specializare), în vecinătatea altor unități determinologizate ce aparțin altor domenii (domenii-receptor)” [134, p. 100]. Aceasta se întâmplă, de multe ori, „din dorința de exprimare mai „literară”, mai „cultă” sau mai „tehnică” ori de recuperare a rămânerii în urmă în diverse planuri” [128].

În ce privește discursul publicistic, termenii utilizați cu sens figurat în presă își au originea în diverse limbaje specializate, pe care le vom numi domenii de aplicații-sursă sau domenii emitente:

- a) **tehnic** (inclusiv transporturi, aviație, marină etc.): *a ateriza, a cupla, a decola, a demara filtru, a frâna, motor, magnet, a monitoriza, pârghie, a propulsa, rodaj, timonă, vehicul;*
- b) **artistic** (teatru, pictură, dans, cinematografie etc.): *armonie, eufonie, a regiza, scenă, scenariu, marionetă, păpușar, paletă, peisaj, piruetă, portret, postament, piedestal, vals;*
- c) **medico-biologic**: *acces, agonie, apatic, apendice, arteră, bacterie, contuzie, convalescență, cronic, fobie, intoxicație, imunitate, microb, parazit, epidemie, pandemie, a vaccina, a revaccina, terapie, tumoare, sechele, morb;*
- d) **informatic**: *arhivare, a delete, a restarta, online, copy-paste;*
- e) **economic** (comercial, financiar-bancar): *activ (s.n.), capital (s.n.), credit, a credita, dividend, faliment, fonduri, investiție;*
- f) **militar**: *atac, armistițiu, baricadă, blocadă, bombă, a coloniza, dinamită, explozie, gardă, beligerant, război, invazie, pact, trofeu, ultimatum;*
- g) **juridic**: *a adjudeca, avocat, contravenție, crimă, a condamna, a grația, a moșteni, a pleda, testament, recurs, verdict;*
- h) **al științelor exacte** (fizică, chimie, matematică etc.): *atmosferă, binom, ecuație, integrală, necunoscută, formulă, teoremă, presiune, scală;*
- i) **al științelor naturii** (geografie, astronomie, botanică, zoologie): *aisberg, apogeu, clonă, hibrid, regn, specie, fosilă, eclipsă, ecuator, orbită, satelit, a sedimenta, zăcământ, zenit;*
- j) **al arhitecturii și construcțiilor**: *edificiu, a edifica, fațadă, fundament, paravan, pilon;*
- k) **literar-lingvistic**: *paragraf, parafrază, personaj, protagonist, superlativ, legendă, mit, dramă, tragedie;*
- l) **social**: *alianță, concubin(aj), cuplu, mariaj, divorț;*
- m) **istoric**: *revoluție, eră, reformă, proclamație;*

n) **sportiv**: *maraton, slalom, podium, pion, șah, rundă, repriză, ring, remiză, revanșă, scor, tandem* etc.

Evident, gradul de determinologizare și, în fine, însuși existența unei determinologizări pot fi deduse doar analizând modul în care unitățile lexicale respective se manifestă în contexte/cotexte nespecializate. Pentru a demonstra cât de răspândit este fenomenul determinologizării în limba română, vom trece în revistă unele unități lexicale care au pătruns din diverse limbaje specializate în cel comun și vom ilustra cu exemple concrete traseul pe care îl parcurg și sensurile pe care le capătă.

Astfel, în limbajul comun sunt pe larg utilizate o serie de unități lexicale provenind din limbajele diferitor arte: dramaturgie, cinematografie, literatură, muzică: *act, actor, scenă, scenariu, film, decor, personaj, premieră, protagonist, a dirija, a regiza, marionetă* ș.a. Atare termeni au suferit un grad maxim de determinologizare, mai ales datorită percepției filosofice a lumii ca teatru. Ei au o utilizare atât de frecventă, încât rareori mai sunt asociați cu domeniile de origine din care provin. Prezentăm drept exemplu câteva fragmente selectate din știrile difuzate la televiziunile de limba română: **Scene** *cumplite au fost filmate ieri de un jurnalist italian*¹⁵; **Marionetele păpușarului** *Plahotniuc își joacă bine rolurile, unii scot drapelul UE de pe clădirea Președinției, alții vin la fugă să-l pună înapoi. Între timp, oligarhul dirijează de sus situația și își freacă bucuros palmele*¹⁶; **Premieră europeană**: *Toyota Prius 2019 cu sistem inteligent de tracțiune integrală AWD-i*¹⁷; **Eclipsa totală de lună și-a început spectacolul** *la ora patru și treizeci și șase de minute*¹⁸; **Regizorii** *cele mai mari mizerii politice ...*¹⁹

Un alt caz este cel al termenului **culisă**, folosit mai ales la plural (**culise**) cu sensul „spațiu scenic situat în spatele decorurilor, de unde intră actorii în scenă” și preluat în presă cu sensul (adesea peiorativ): „dedesubturile unor acțiuni sau ale unei stări de fapt; mașinație, înscenare, intrigă”. De ex.: (...) **culisele anchetei fără precedent, ce li se pregătește locotenenților lui Kovasi în ancheta pentru grup infracțional organizat.**²⁰

Perceperea vieții ca un câmp de luptă a generat determinologizarea unui șir de termeni militari. În presă, sunt frecvente utilizări de tipul: *Kasparov, atac dur la adresa lui Putin*²¹; *Speriați că gripa atacă nemilos, mai mulți chișinăuieni vin la policlinici pentru a se vaccina*²²; **Explozie**

¹⁵ România TV, 12.01.2019

¹⁶ Jurnal TV, 27.12.2016

¹⁷ *AutoBlog.md*

¹⁸ Știrile Pro TV, 21.01.2019

¹⁹ România TV, 22.01.2019

²⁰ România TV, 22.01.2019

²¹ <https://www.cotidianul.ro/kasparov-atac-dur-la-adresa-lui-putin/> accesat 23.01.2019

²² TV 8, 23.01.2019

de emoții, destăinuiri, sentimente descrise cu greu în cuvinte (...). Emisiunea “O seară perfectă”²³; Poți face **pact** cu trecutul, când ești în armonie cu prezentul. Trecutul te-a făcut să fii cel de azi ²⁴; Mircea Rednic **a dat ultimatum** unui jucător²⁵; „**Armistiți**u” pe „Național Arena”: Dinamo și FCSB termină din nou la egalitate, CFR Cluj rămâne lider chiar și după egalul cu Călărașiul ²⁶; Cei mai buni dușmani **se recrutează** din cei mai buni prieteni... ²⁷; Suntem în momentul de față victimele **unui război** hibrid pe care-l controlează și-l dezvoltă la Chișinău acel binom...²⁸ Bineînțeles că este o utopie ca Dorin Chirtoacă să se mai bată o dată cu Igor Dodon pentru această **redută** (...) Chirtoacă a plecat definitiv, dar a lăsat în locul lui o **bombă cu ceas**. Acum depinde de **geniști**, dacă vor reuși să o **dezamorseze**, înainte să sară în aer.²⁹

Și celelalte limbaje specializate „furnizează” presei și, implicit, limbajului comun unități lexicale determinologizate. Un caz interesant este, spre exemplu, cel al termenilor de tipul **a clona**, **clonă**, **clonare**, care inițial au aparținut domeniului biologiei. Spre exemplu, **clonă**, care desemnează „totalitatea indivizilor rezultați pe cale asexuată dintr-un ascendent unic, având același patrimoniu genetic” (de ex.: Pentru Apple chlorotic leaf spot virus se folosesc ca plante indicatoare soiul de păr Untoasă Hardy, Malus sylvestris, **clona** R-12740 și portaltoiul american Spy-227...³⁰), a pătruns cu ușurință în limbajul comun, mai ales după ce au fost pe larg mediatizate în presă mai multe experimente de clonare a animalelor (de ex.: **Clonarea** a fost „inaugurată” oficial de oaia Dolly, în 1996, considerată primul mamifer **clonat** dintr-o celulă adultă unică³¹), căpătând, în vorbirea cotidiană, sensul: „copie; individ sau exemplar identic”: Ponta m-a numit “**clonă penibilă**” (...). **Clona** reală și urmașul adevărat se află în PSD, în persoana lui Victor Ponta, **clonă** și urmaș al lui Adrian Năstase. E amuzant să auzi un plagiator vorbind despre **clone**”....³²

²³ <http://mobi.protv.md/stiri/actualitate/explozie-de-emoții-destăinuiri-cu-lacrimi-in-ochi-sentimente-descrie---2417361.html> accesat 23.01.2019)

²⁴ http://confluente.ro/articole/silvia_katz/canal [Corola-blog/BlogPost/364790_a_366119] accesat 23.01.2019

²⁵ <https://www.digisport.ro/fotbal/liga-1/mircea-rednic-a-mai-dat-un-ultimatum-unui-jucator-depinde-de-el-daca-nu-ne-vom-desparti-562366> accesat 23.01.2019

²⁶ <https://lead.ro/armistitiu-pe-national-arena-dinamo-si-fcsb-termina-din-nou-la-egalitate-cfr-cluj-ramane-lider-chiar-si-dupa-egalul-cu-calarasiul/> accesat 23.01.2019

²⁷ Prime TV, 20.01.2019

²⁸ Realitatea TV, 22.01.2019

²⁹ Vox Publika, 22.02.2018

³⁰ Combaterea integrată a agenților patogeni de Isabela Ilișescu (2004) [Corola-publishinghouse/Science/91491_a_93091] accesat 28.12.2018

³¹ Agenda 2004-49-04-timp liber (2004) [Corola-journal/Journalistic/283136_a_284465] accesat 28.12.2018

³² Ponta, „urmașul lui Năstase” de Anca Murgoci (2014) [Corola-journal/Journalistic/33865_a_35190] accesat 28.12.2018

Termenul *apogeu* a migrat în limbajul comun din cel al astronomiei, în care are sensul „punctul la care un astru se află la cea mai mare depărtare de pământ”. În vorbirea cotidiană, este întrebuințat cu sensul figurat „culme; punct culminant”. De ex.: *Președintele rus, Dmitri Medvedev, a avertizat, luni, că apogeul crizei economice mondiale nu a fost încă atins, urmând ca anul 2010 să fie "foarte dificil", potrivit presei ruse.*³³

Termenul matematic *binom* – „expresie algebrică constituită din suma a doi termeni (fiecare dintre ei formând un monom)” – în limbajul comun desemnează orice „ansamblu de două elemente”. De ex.: *Binomul PAS-PPDA, criticat de liberal-democrați: aroganța și îngâmfaarea în politică nu i-a dus pe mulți la bine.*³⁴ Utilizarea excesivă a acestui termen în limbajul politic a fost semnalată și de Rodica Zafiu, care afirmă că „formulele în care este inclus astăzi cuvântul *binom*, prezente din belșug în Internet, au sonorități caragialiene, de discurs bombastic: *secretele binomului, arma mortală a binomului; noua țintă a binomului; un cântăreț pe față al sistemului și al binomului, paralizat de frica binomului etc.*”. (...) uzul și abuzul termenului produc atât o clișeizare care permite orice combinație și atenuază conotațiile negative, cât și reacții umoristice, parodice” [164].

Termenul *satelit*, cunoscut cu sensul „corp ceresc care se rotește în jurul altui corp ceresc, însoțindu-l în cursul mișcării lui de revoluție”, a căpătat un sens figurat: „persoană, colectivitate, stat care urmează și execută (orbește) ordinele cuiva; acolit” (DEX). De ex.: *Partidul democrat și sateliții săi întreprind toate eforturile pentru a scoate Partidul Socialiștilor din Republica Moldova, forța politică de top, din cursa electorală.*³⁵ Cuvântul este folosit și cu valoare adjectivală în sintagme de tipul: *stat satelit, partid satelit* etc. De ex.: *Puterea și-a creat recent partid-satelit care să asimileze electoratul unionist dezamăgit de PL, pentru a nu admite alunecarea acestui electorat spre blocul opoziției unite pro-europene.*³⁶ Prezintă interes și migrarea acestui termen din discursul politic în cel al reportajelor sportive; precum în articolul „*FRF interzice "sateliții" în Cupa României*”: *FRF a decis să interzică echipele "satelit" în Cupa României după ce Dinamo a ajuns să întâlnească Dinamo II în șaisprezecimile de finală (...). Nicio echipă satelit nu va mai avea voie să participe în această competiție. Problema nu e că o echipă satelit poate întâlni echipa mama. O echipă satelit poate încurca o echipă din primul eșalon (...)*

³³ <https://www.mediafax.ro/economic/medvedev-criza-economica-mondiala-nu-a-ajuns-inca-la-apogeu-3886559> accesat 22.01.2019.

³⁴ <https://www.publika.md/> accesat 15.01.2019

³⁵ <https://unimedia.info/ro/news/03fc3b1385df58b9/psrm-orice-incercare-de-a-scoate-din-alegeri-cel-mai-mare-si-mai-popular-partid-din-tara-va-submina-credibilitatea-viitoarelor-alegeri.html> accesat 27.02.2019

³⁶ <https://www.report.md/politic/Framantarile-dreptei-si-satelitii-unionisti-ai-oligarhului-sef-933> accesat 25.02.2019

*Dinamo a câștigat greu duelul cu "satelitul" Dinamo II din Cupa României, elevii lui Andone impunându-se cu 2-1 la capătul unei partide în care au avut o evoluție dezamăgitoare.*³⁷ În astfel de microcontexte, cuvântul capătă sensul „echipă secundă a unui club de fotbal”, care însă, deocamdată, nu este înregistrat în dicționarele de specialitate.

Verbul **a capota**, care în limbajul tehnic are sensul „(despre autovehicule) a se răsturna, dându-se peste cap; (despre avioane) a se prăbuși, intrând cu botul în pământ”, este utilizat în limbajul comun cu sensul figurat „a ceda”. De ex.: *Cum va face România, cum se va prezenta în fața parlamentarilor europeni, dacă Republica Moldova va capota prin conducerea actuală de la Chișinău în fața acestei campanii electorale?*³⁸

Un alt termen tehnic, **a propulsa**, este folosit în limbajul științific cu sensul: „(despre mijloace de transport, sisteme tehnice) a face să se miște înainte (prin exercitarea unei forțe de împingere)”. De ex.: *Această poziție cuprinde revolverele și pistoalele de toate calibrele, susceptibile de a propulsa un proiectil ...*³⁹ Sau: *Învârtirea manuală a elicei putea propulsa aerostatul de formă elipsoidală cu viteze variabile, pe o direcție stabilită prin manevrarea unei cârme.*⁴⁰ În presă și în comunicarea cotidiană el a căpătat sensul „a stimula, a promova, a face să înainteze sau să evolueze”, dar și mai multe posibilități combinatorii, astfel încât cuvântul poate fi întâlnit în multiple contexte, de tipul: **a propulsa o idee, o persoană, politicile macroeconomice, o localitate, cariera; a propulsa spre izbândă, spre o poziție, în carieră, într-o luptă pe viață și pe moarte, în lumea fabuloasă a publicisticii și politicii românești etc.** Prezentăm și alte exemple, selectate din corpusul computațional CoRoLa: *Mișcarea are menirea de a-l propulsa pe orbită pe Klaus Iohannis, dar riscurile prezumate se concretizează, în luna mai, la europarlamentare*⁴¹; *Le-a zis (...) ce crede despre neputința lor și a unor organizații similare lor de a genera și propulsa noi valori în peisajul literaturii moderne actuale și de viitor.*⁴²

Un caz asemănător este cel al termenului **rezonanță**, provenit din fizică, și care, determinologizat, a căpătat sensul: „ecou, răsunet; efect produs de un eveniment, fapt etc. asupra cuiva”, fiind frecvent utilizat în presă, mai ales cu valoare atributivă, ca în enunțurile: *Aniversarea onorabilă și figura-i incontestabilă de specialist notoriu al epocii sale ne obligă totuși să venim*

³⁷ <http://www.ziare.com/cupa-romaniei/frf/frf-interzice-satelitii-in-cupa-romaniei-1441323> accesat 22.01.2019

³⁸ Realitatea TV, 22.01.2019

³⁹ EUR-Lex (2000) [Corola-website/Law/166821_a_168150] accesat 12.01.2019

⁴⁰ https://ro.wikipedia.org/wiki/Farsa_cu_balonul accesat 16.01.2019

⁴¹ Demisia lui Antonescu, explicată. Cine e baronul baronilor de Val Vâlcu (2014) [Corola-journal/Journalistic/28839_a_30164] accesat 12.01.2019

⁴² http://confluente.ro/Azi_1_am_cunoscut_pe_dancus_.html [Corola-blog/BlogPost/344879_a_346208] accesat 28.12.2018

cu unele caracteristici lapidare ale acestui nume **de mare rezonanță** în domeniul medicinei.⁴³ sau: *În dosarele penale de rezonanță deschise pe fapte de corupție, numărul persoanelor care au reușit să obțină statut de „achitat” este și mai mic...*⁴⁴

Un cuvânt „la modă” a devenit și lexemul **hibrid**. Provenit din terminologia biologiei, în care are sensul „rezultat din încrucișarea a doi indivizi cu ereditate diferită; metis (puietii hibridi, viță-de-vie hibrid etc.)”, a căpătat în limbajul comun, un sens figurat: „(despre idei, fapte etc.) format din elemente luate la întâmplare; disparat” (*DEX*). În ultimul timp, este folosit tot mai des în sintagme de tipul: *automobil hibrid, proiect hibrid, hibrid om-maimuță, hibrid om-cyborg* etc. De ex.: *Elaborarea proiectului hibrid numit globalizare nu s-a sprijinit deloc pe respectul cuvenit alterității și, bineînțeles, templului axiologic anterior conceput de umanitate.*⁴⁵ Sintagme de tipul: *regim hibrid, binom hibrid, stat hibrid* se întâlnesc tot mai frecvent în articolele și reportajele cu tematică social-politică. De ex.: *Din regim hibrid în și mai hibrid. Republica Moldova este tot mai puțin democratică, conform Indexului Democrației. Pentru al doilea an la rând, Republica Moldova este atribuită statelor cu regim politic hibrid în Indexul Democrației, realizat de compania britanică Economist Intelligence Unit. Până în 2016, statul nostru figura în acest clasament în lista țărilor cu democrație defectuoasă.*⁴⁶

Determinologizarea este un proces căruia îi sunt supuși atât termenii simpli, cât și cei complecși (sintagmatici). Bunăoară, termenul medical **moarte clinică**, ce denumește „prima fază a decesului, constând în încetarea activității cardiace și a respirației, în care reanimarea este încă posibilă”, a pătruns în limbajul cotidian, mai întâi prin despecializare, ca în enunțul: *Medicii de la Spitalul Județean din Timișoara, împreună cu colegi de la Cluj și București, au prelevat, în noaptea de luni spre marți, mai multe organe de la doi pacienți aflați în moarte clinică*⁴⁷, apoi prin desemantizare: *Poșta română, în moarte clinică* (titlul unui reportaj, difuzat la NCN Cluj – ncn.ro); *Fotbalul și sportul românesc se află în moarte clinică*⁴⁸, sau: *România se află deja în moarte clinică* (din declarațiile unui protestatar).⁴⁹

⁴³ *Akados*, nr. 1(12), februarie 2009, p. 113

⁴⁴ <https://www.zdg.md/importante-2/sentinte-inculpat-pentru-coruptie-intr-un-dosar-de-rezonanta-deci-condamnat> accesat 24.01.2019

⁴⁵ http://confluente.ro/magdalena_albu_1460208777.html [Corola-blog/BlogPost/380924_a_382253] accesat 26.01.2019

⁴⁶ <https://agora.md/stiri/53344/din-regim-hibrid-in-si-mai-hibrid--r--moldova-este-tot-mai-putin-democratica--conform-indexului-democratiei> accesat 25.01.2019

⁴⁷ <https://www.mediafax.ro/social/prelevare-de-organe-de-la-doi-pacienti-aflati-in-moarte-clinica-la-timisoara-7132948> accesat 19.01.2019

⁴⁸ <https://www.sport.ro/video/fotbalul-si-sportul-romanesc-se-afla-in-moarte-clinica.html> accesat 19.01.2019

⁴⁹ Știrile Pro TV, 11.01.2019

Termenul *pilot automat*, care, în limbajul tehnic are sensul „instalație automată de comandă a unei aeronave care servește la menținerea unui regim de zbor sau la executarea unor manevre”, a pătruns, prin metaforizare, în limbajul comun, fiind utilizat mai ales cu valoare adverbială „în mod automat, necontrolat; fără voință, cu indolență”. De ex.: (...) *s-a creat percepția că politica de extindere funcționează pe „pilot automat” și că, în absența schimbărilor substanțiale necesare, pare că UE pretinde că reformează, în timp ce statele care aspiră la aderare ar pretinde că sunt reformate, pentru a bifa progrese în procesul de aderare.*⁵⁰ Sau: *Ceilalți, cei mulți, muncesc cumiți, tăcuți, chinuți de acei puțini care nu mai au nimic sfânt. (...) Trăiesc mecanic, pe pilot automat, fără conștiință, fără curaj, fără întrebări.*⁵¹

Și termenul tehnic *bandă rulantă* – „fâșie continuă care servește la deplasarea obiectelor fabricate sau în curs de fabricație; conveier” – a suferit un transfer semantic accentuat, fiind adoptat în limbajul comun mai ales precedat de prepoziție: *pe bandă rulantă*, pentru a indica acțiuni, procese care se desfășoară *continuu, neîntrerupt*. De ex.: *furturi pe bandă rulantă, amenzi pe bandă rulantă, contrabandiști prinși pe bandă rulantă, reporturi pe bandă rulantă la loto, câștigă pe bandă rulantă, arestări pe bandă rulantă, dosare penale pe bandă rulantă* etc. Prezentăm câteva exemple selectate din presă: *Fracturi pe bandă rulantă! În ultimele 24 de ore, la Institutul de Urgență din Capitală au ajuns 56 de persoane*⁵²; *Numiri pe bandă rulantă în Parlament: la ultima ședință din această sesiune, deputații au votat pentru introducerea pe ordinea de zi a cinci proiecte de hotărâre referitoare la ocuparea funcțiilor de conducere în mai multe instituții de stat*⁵³; *Dinamo transferă pe bandă rulantă! A doua mutare într-o zi făcută de Rednic.*⁵⁴

Gaură neagră – „obiect ceresc cu un câmp gravitațional foarte puternic, care atrage materia din spațiul înconjurător” – a devenit o expresie tot mai frecvent întâlnită în presa actuală, mai cu seamă grație descoperirilor recente din domeniul astronomiei: *Oamenii de știință au descoperit cea mai veche gaură neagră supermasivă descoperită vreodată, care ar avea de 800 de ori masa Soarelui nostru și s-ar fi format la 690 de milioane de ani după Big Bang*);⁵⁵ *Fotografii spectaculoase, realizate de Observatorul European Austral (...) din Chile, oferă dovezi suplimentare despre existența unei găuri negre super-masive în centrul galaxiei noastre, Calea*

⁵⁰ EUR-Lex (2016)[Corola-website/Law/271028_a_272357] accesat 22.01.2019.

⁵¹ http://confluente.ro/gheorghe_constantin_nistoroiu_1456395307.html [Corola-blog/BlogPost/373393_a_374722] accesat 22.01.2019

⁵² Prime TV, 26.01.2019

⁵³ Jurnal TV, 14.12.2019

⁵⁴ <https://realitateasportiva.net/dinamo-transfera-pe-banda-rolanta-a-doua-mutare-intr-o-zi-facuta-de-rednic/> accesat 27.01.2019

⁵⁵ <https://www.digi24.ro/stiri/sci-tech/descoperiri/a-fost-descoperita-cea-mai-veche-gaura-neagra-e-de-800-de-ori-mai-masiva-decat-soarele-842158> accesat 27.01.2019

Lactee.⁵⁶ În limbajul comun, sintagma a căpătat sensul „hău, abis”: *Și atunci de ce nu ne dezmeticim să lăsăm conflictele deoparte măcar până scoatem România din gaura neagră în care tinde să se scufunde?*⁵⁷; *Arestările din rândul conductorilor și al șefilor de tren a scos la lumină adevărata gaură neagră care duce la faliment CFR -ul în România: o șpagă de 200 de milioane de lei luată într-un an și jumătate*.⁵⁸

Deseori, în reportajele politice, coalițiile dintre partide sau crearea unor blocuri electorale sunt comparate cu căsătoriile, iar conflictele dintre lideri acestora sau destrămarea coalițiilor sunt asociate cu cele care au loc în cadrul unui cuplu înainte de desfacerea căsătoriei. Această asociere a dat naștere unor sintagme de tipul: *mariaj politic, căsătorie politică, divorț politic*. De exemplu: *Un nou mariaj politic. S-au unit, cel puțin, pentru a participa împreună la viitoarele alegeri legislative*.⁵⁹; *Divorț politic la nivel înalt: Năstase o atacă pe la spate pe Maia Sandu, folosind și presa finanțată de Țopa*;⁶⁰ *Chiar dacă sunt în plin divorț politic, politicienii nu au uitat de dragoste*.⁶¹ Sunt frecvente și situațiile când din sintagme este omis determinativul (*politic*). De ex.: *Liderul de la Tiraspol, Vadim Krasnoselski, i-a adus ministrului de Externe din Slovacia, președintele executiv al OSCE, Miroslav Lajcak, exemplul divorțului dintre Cehia și Slovacia, ce a avut loc în anul 1993, și care poate servi drept formulă pentru separarea Transnistriei de Republica Moldova*⁶²; *În politică, după divorț, urmează un mariaj*.⁶³ În astfel de contexte, se întrevăd sensurile figurate ale acestor unități lexicale: *mariaj* – „uniune, coaliție”; *divorț* – „dezacord, ruptură”.

O observație ce se impune, în urma analizei acestor exemple, este faptul că numeroși termeni care pătrund în limbajul comun capătă posibilități combinatorii noi, alcătuind expresii metaforice inedite (ocasionalisme), adesea cu caracter apreciativ-negativ: *binom criminal, a investi încredere, clonă penibilă, atrofiere a creierului, inflație de cuvinte, iubire patologică* etc. Atunci când o expresie înregistrează o frecvență mai înaltă în presă și, implicit, în comunicarea cotidiană, ea are toate șansele să fie acceptată în dicționarele explicative generale cu sensul său

⁵⁶ <http://impacttv.md/gaura-neagra-din-centrul-galaxiei-noastre-fotografie-fara-precedent/> accesat 27.01.2019

⁵⁷ http://confluente.ro/paul_polidor_1423834685.html [Corola-blog/BlogPost/340376_a_341705] accesat 27.01.2019

⁵⁸ <https://www.stiridecluj.ro/social/un-conducator-de-tren-aduna-2000-de-lei-spaga-la-un-drum-dezvaluiri-facute-de-unul-dintre-nasi> accesat 27/01/2019

⁵⁹ <https://www.moldova.org/mariaj-politic-de-centru-stanga-233301-rom/> accesat 21.01.2019

⁶⁰ Timpul.md, 30.06.2017

⁶¹ *În profunzime*, Pro Tv, 14.02.2013.

⁶² <https://deschide.md/ro/stiri/politic/42945/Krasnoselski-pre%C8%99edintelui-OSCE-M-Lajcak-Vrem-un-divor%C8%9B-de-R-Moldova-precum-Cehia-%C8%99i-Slovacia.htm> accesat 18.01.2019

⁶³ <https://play.md/127881> accesat 11.01.2019

conotativ (figurat). Ținem să precizăm, de asemenea, că și termenii sintagmatici acceptați în limbajul comun poartă, de cele mai multe ori, conotații negative: *moartea clinică a României, gaura neagră a bugetului, furturi pe bandă rulantă, a trăi pe pilot automat* etc.

Totodată, tendințele de „intelectualizare” a discursului sau de a atinge o expresivitate maximă în comunicare pot avea drept consecință utilizarea improprie a unităților lexicale determinologizate, ca în enunțurile:

- *La punctul de **apogeu al muntelui** exista o mică parcare unde pot să se odihnească cei oboșiți.*⁶⁴ Mult mai potrivită, pentru acest context, ar fi una dintre sintagmele: *aproape de vârful muntelui* sau *pe creasta muntelui*, deoarece nici sensul propriu al termenului **apogeu** („punctul cel mai depărtat de Pământ la care se află un astru pe orbita sa”), nici cel figurat („punct culminant”) nu se întrevede în acest microcontext.
- *În dimineața unei astfel de tumultoase zile, își făcu apariția un individ ce **propulsa în jurul său repulsie...***⁶⁵ Dat fiind că *a propulsa* înseamnă, mai întâi de toate, „a împinge, a face să se miște înainte”, unul dintre verbele *a emana* sau *a răspândi* ar fi fost mai adecvat în acest cotext.

Considerăm că o persoană care tinde să-și demonstreze erudiția ar trebui totuși să se documenteze asupra sensurilor unităților lexicale terminologice pe care le preia în comunicarea cotidiană, or, libertatea de atribuire a sensurilor noi nu este tocmai una absolută.

3.2.3. *Rolul textelor beletristice în determinologizarea lexicului sportiv*

Un rol important în asimilarea lexicului terminologic, inclusiv a celui sportiv, de către limba comună le revine textelor beletristice, în care termenii sunt folosiți pentru a descrie atât obiecte, fenomene, evenimente reale, cât și inventate, ca în cazul textelor SF (*Science Fiction*). Fenomenul nu este nou. Să ne amintim, bunăoară, de creația lui Jules Verne, considerat a fi un precursor al literaturii științifico-fantastice, care a descris în operele sale obiecte și fenomene a căror realizare a fost posibilă abia peste 50-100 de ani: elicopterul, submarinul, scafandru autonom, zborul în spațiu ș.a.

Un caz curios este, în această ordine de idei, și apariția unui articol publicat de Edgar Allan Poe în ziarul *The Sun* din New York, care mai târziu a devenit cunoscut sub titlul de „Farsa cu balonul”, o relatare detaliată și foarte plauzibilă a unei călătorii de 75 de ore cu un balon cu aer

⁶⁴ http://confluente.ro/Drumul_de_la_moldova_veche_la_podul_peste_nera_autor_mihai_leonte.html [Corola-blog/BlogPost/370861_a_372190] accesat 22.01.2019

⁶⁵ *Legea junglei* de Dumitru Crac (2011) [Corola-publishinghouse/Imaginative/1624_a_3102] accesat 12.01.2019

cald mai ușor decât aerul, care, potrivit autorului, ar fi fost efectuată de celebrul aeronaut european Monck Mason peste Oceanul Atlantic. Povestirea a fost însoțită de o diagramă și mai multe specificații tehnice ale aparatului. Deși textul era o ficțiune, Poe a adăugat elemente realiste, discutând pe larg despre proiectarea și sistemul de propulsie al balonului în detalii credibile și introducând în narațiune un personaj real: William Harrison. Se spune că povestirea a stârnit un entuziasm atât de mare, încât clădirea ziarului *The Sun* a fost „asediată” de oameni care doreau copii ale ziarului. Impactul povestirii reflectă interesul cu privire la progresul tehnic din acea perioadă.⁶⁶

Evident, pentru a descrie obiectele și fenomenele „inventate”, scriitorii înșiși „inventează” cuvinte noi, care, ulterior, pot deveni termeni. Una dintre aceste inovații lexicale create de scriitori este, spre exemplu, termenul **robot**, care a fost utilizat pentru prima dată de Josef Čapek și Karel Čapek în lucrările lor de *Science Fiction* la începutul secolului al XX-lea. Karel Čapek a descris în piesa sa „R.U.R.” (1921) muncitori de asemănare umană, care erau crescuți în rezervoare speciale. Denumirea de astăzi a creaturilor lui Čapek este de *android*. Înaintea apariției termenului *robot*, în limbajul tehnic erau utilizați termenii *automat* și *semiautomat*.⁶⁷

În literatura română se atestă numeroase pasaje, ce vizează sportul sub diferite aspecte (competiții, antrenamente, viața sportivilor, pasiunea pentru sport a diferitor personaje sau a autorilor-naratori înșiși etc.). Trecem în revistă doar câteva titluri: „Cartea nunții” de G.Călinescu, care conține un capitol întreg consacrat unei gale de box; volumul „Oceanografie” (eseul „Aventură nautică”), nuvelele „Uniforme de general” (fragmente despre jocul de șah), „Fata căpitanului” (despre box), „Podul” (despre tenis) de M.Eliade; „Primăvara” (despre box), „Alergătorul și mesteacănul” (atletism) de H.Zincă; romanul „Accidentul” de M.Sebastian, în care eroul principal încearcă să învețe a schia; poezia „Lección de judo” de Ș.Doncea; eseul „Alegoria patosului – Nadia Comăneci” de Cella Delavrancea; „Maestrul de gimnastică” – un omagiu adus de G.Galaction profesorului său de sport Gheorghe Moceanu ș.a. Un mare pasionat al sportului a fost și Mihail Sadoveanu, care în copilărie a practicat oina, iar în „Jocuri de primăvară” (din volumul „Cântecul amintirii”) descrie foarte frumos un campionat școlar de oină. Se știe însă că marea lui pasiune a constituit-o șahul, căruia i-a dedicat pagini întregi în operele sale: „Aventurile șahului”, „Divanul persian”, „Un partener ciudat”, „Zodia cancerului”. A existat o perioadă când a condus „Revista română de șah”, asumându-și chiar și funcția de președinte al federației de specialitate [a se vedea și 141, 203 p.].

⁶⁶ https://ro.wikipedia.org/wiki/Farsa_cu_balonul accesat 16.01.2019

⁶⁷ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Robot> accesat 01.02.2019

Rolul unor astfel de texte în popularizarea (vulgarizarea) terminologiei sportive este incontestabil.

Totodată, subliniem că unitățile terminologice preluate în textele beletristice îndeplinesc funcții diferite. În unele contexte, ele se utilizează cu valoare denotativă, cum ar fi în fragmentul ce urmează:

„La început **combatanții** se mulțumiră să danseze unul în fața altuia, **trotând** mărunț și apărându-și fața cu pumnii. Blondul însă manifestă o tendință vădită de a evita **lupta corp la corp** și refuza mereu, spre exasperarea publicului, de a ieși din dansul **defensiv**. Mielu, cu mâna stângă întinsă deasupra capului, încercă să **fandez** către **adversar**, apropiindu-se și retrăgându-se cu pași iuți și încercând să plaseze o **lovitură**. Izbutise să schițeze un **crochet** spre obrazul drept, când blondul Fritz îl îmbrățișă, împiedicându-l să-și dezvolte **mulineurile**. Despărțiți de **arbitru**, cei doi alergară din nou unul după altul, dar blondul **se eschiva** întruna fugind în frânghii. Lumea începu să fluieră impacientată și să râdă, și primul **round** se termină în nemulțumirea generală.

(...) Celelalte **round-uri** răscoliră sala fără să soluționeze lupta. Iritat de rezistența neașteptată ce i se opunea și care îl făcea să gâfâie de o ușoară agitație a inimii, Spandau se năpusti furios asupra germanului, aplicându-i cu rezezițiune toate loviturile profesionale, **crochete de dreapta și de stânga, directe, swing-uri și uppercut-uri**, urmărindu-l până la **frânghii** și făcându-l să-și acopere fața cu **mănușile** sau să se apuce cu mâinile de **adversar**, dar cu toate acestea, gâfâind, înroșindu-se, agitându-se, plesnit, ghiontit, lipit, trântit, nu voia să cadă jos **knock-outat**”.⁶⁸

Pe lângă stilul plin de savoare al autorului, observăm și o bună cunoaștere a regulilor boxului. Se crede că scriitorul însuși ar fi asistat, împreună cu soția sa, Alice, cu care se căsătorise în 1929, la acest eveniment sportiv, care nu este un produs al imaginației sale, ci s-a consumat în realitate, în mai 1932, la Arenele Romane din București.⁶⁹

Fragmentul citat reflectă și faptul că G.Călinescu era un bun cunoscător al limbajului sportiv. Autorul folosește atât termeni sportivi generali (*a alerga, a fanda, adversar, arbitru*), cât și specifici boxului (*lovitură de stânga, lovitură de dreapta, luptă corp la corp, eschivă, croșeu, upercut, swing, knock-outat* ș.a.). Trebuie menționat că o parte dintre aceste unități specializate au adoptat, între timp, regulile de transcriere actuale, ca în cazul termenilor: *crochet* → *croșeu* („procedeu tehnic de atac, constând din expedierea loviturii cât mai scurte din lateral”: *croșeu de dreapta, croșeu de stânga*”); *round* → *rundă* („repriză a unui meci de box, a cărei durată și al cărei

⁶⁸ Fragmente din romanul „Cartea nunții” (1933) de George Călinescu, capitolul „O gală de box”

⁶⁹ Pescaru O. George Călinescu, cronicarul de box. Disponibil: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/george-calinescu-cronicarul-de-box> accesat 25.01.2019

număr diferă la amatori și la profesioniști”); *knock-outat* → *knockoutat* (scris și *cnocautat*: „înving prin knockout”); *uppercut* → *upercut* („procedeu tehnic folosit în lupta corp la corp, constând din efectuarea loviturii de jos în sus, realizată cu unul dintre brațe”).

Este curios și faptul că, pentru a comenta un meci de box, autorul folosește și termeni preluați din alte genuri de sport: *a trota* – „(despre caii de curse) a merge la trap; a avea un trap frumos și elegant”; *muline* – „(la scrimă) mișcare de rotație rapidă, făcută cu spada, cu floreta. ◇ A face mulineuri - a da unui baston, unei săbii o mișcare de rotație rapidă”. Evident, în acest context, este vorba de utilizarea lor metaforică.

În alte texte, termenii sportivi pătrund după ce suferă anumite modificări semantice, având diferite grade de determinologizare.

Prezentăm drept exemplu un fragment dintr-o proză a unui autor contemporan: „(...) *nu-ți rămâne altceva de făcut decât să înduri visul, în continuare. Nu aruncă nimeni prosopul, ca să fac o comparație, iar tu trebuie să rămâi în ring. Până la gongul final, asta dacă nu cumva te face visul knockout.*”⁷⁰ Cuvântul analizat a devenit atât de vehiculat în limbajul cotidian (înregistrând un grad maxim de determinologizare), încât a fost preluat și în denumirea unui produs cosmetic. Un spot publicitar sună în felul următor: *Descoperă noul Sumptuous Knockout, mascara care îți creează genele pe care ți le-ai dorit dintotdeauna: separate, definite, lungi și curbate timp de 12 ore!*⁷¹

Deseori, în textele beletristice, termenii sportivi sunt utilizați pentru a realiza efecte stilistice, prin crearea unor metafore inedite, precum în poezia „Șah” de M. Sorescu, în care termenii din șah au o valoare expresivă pronunțată. Alteori, termenii sportivi sunt utilizați pentru a realiza efecte comice ori satirice, ca într-un text de G. Barbu. Prezentăm drept exemplu ambele poezii.

Șah

de Marin Sorescu

Eu **mut** o zi **albă**,
El **mută** o zi **neagră**.
Eu **înainte**z cu un vis,
El mi-l ia la război.
El îmi **atacă** plămâni,
Eu mă gândesc un an la spital,
Fac o **combinație** strălucită
Și-i câștig o zi neagră.

Șah (după Marin Sorescu)

parodie de Girel Barbu, după Marin Sorescu

Eu **mut** o sărăcie **neagră**,
El **mută** o bunăstare **albă**.
Eu scot din ogradă un **cal**,
El mi-l exportă în Anglia.
El îmi **amenință** vârsta
Eu transform o clipă, într-un veac.
Fac un calcul rapid
Și-i **dau șah**, la moacă.

⁷⁰ Frig de Cristian Lisandru (2011) [Corola-publishinghouse/Imaginative/1176_a_1898] accesat 25.01.2019.

⁷¹ <https://www.facebook.com/EsteeLauderRomania/photos/a.382236038476342/1157769537589651/?type=1&theater> accesat 25.01.2019

El **mută** o nenorocire
Și mă amenință cu cancerul
(Care merge deocamdată în formă de cruce),
Dar eu îi pun în față o carte
Și-l silesc **să se retragă**.
Îi mai câștig câteva **pieșe**,
Dar uite, jumătate din viața mea
E scoasă pe margine.
- O să-ți **dau șah** și pierzi optimismul,
Îmi spune el.
-Nu-i nimic, glumesc eu,
Fac **rocada** sentimentelor.

În spatele meu soția, copiii,
Soarele, luna și ceilalți **chibiți**
Tremură pentru orice **mișcare** a mea.

Eu îmi aprind o țigară
Și **continui partida**.

El îmi **atacă** speranța
(Care se mișcă în zig-zag)
Eu îi înaintez o reclamă
Și-l oblig să viseze viforât.
Îi iau piuitul,
Dar jumătate din **calul** meu,
E deja conservă.
- O să-ți **dau șah** la bibilică,
Zice el.
- Nu-i nimic, **ripostez** eu încrunțat,
Fac **rocada turnurilor** gemene.
În spatele meu, țara, poporul,
Uniunea Europeană, și toți aliații
Închid ochii, la toate intențiile mele.
Eu mă înroșesc la față,
Înjur, și **pierd partida**.⁷²

Așadar, textele artistice au un rol important atât în popularizarea (vulgarizarea) terminologiei sportive, cât și în determinologizare. Unitățile lexicale specializate preluate în textele beletristice îndeplinesc funcții diferite: ele pot fi utilizate atât cu valoare denotativă, cât și pentru a atinge efecte stilistice și chiar comice ori satirice.

3.2.4. Reflexul termenilor sportivi în textele nespecializate

Popescu L. observă, pe bună dreptate, că „terminologia sportivă ocupă o poziție privilegiată în limbajul cotidian, iar această amplasare favorabilă se datorează unui vocabular specific cu importante resurse metaforice, care îi conferă farmec și accesibilitate” [130, p. 204]. Totodată, una dintre tendințele principale ale terminologiei sportive, care derivă din caracterul ei dinamic, din popularitatea covârșitoare a sportului în rândul tinerilor și nu doar al lor, precum și din larga reflectare a acestuia în mass-media, este aceea de a pătrunde în limba comună.

Cauzele determinologizării lexicului sportiv sunt atât de ordin extralingvistic (larga răspândire a sportului în lume, rolul sportiv al acestuia în viața societății, creșterea nivelului de cultură generală și al celei sportive a populației, promovarea realizărilor din domeniul educației fizice și sportului în mass-media, larga mediatizare a evenimentelor sportive și, drept urmare, cunoașterea, asimilarea și larga utilizare a termenilor sportivi de către vorbitorul de rând), cât și lingvistic (conținutul semantic al termenului sau definiția lui, care determină nevoia de a-l adopta

⁷² <http://www.citatepedia.ro/index.php?id=112533> accesat 28.01.2019

în limbajul comun; lipsa unui cuvânt în limbajul comun pentru denominarea unei noi realități; tendința limbii spre expresivitate; tendința efortului minim; concizia termenilor; funcționarea în limbajul comun a unor termeni sportivi deja asimilați, fapt ce creează efectul „reacției în lanț” – un termen pătruns în limbajul comun atrage după sine migrarea altor termeni; frazeologizarea sau capacitatea cuvintelor de a stabili raporturi sintactice cu cuvintele din limbajul comun ș.a.) [197, p. 82-83, *t.n.*].

Migrarea termenilor sportivi în limbajul comun are loc mai cu seamă prin intermediul mijloacelor de informare în masă (mediatexte, teletexte, videotexte) și al Internetului (webtexte). Datorită utilizării lor frecvente în articolele de ziar sau publicate pe Net, în buletinele de știri difuzate la radio și TV, în cronicile și reportajele de la diferite evenimente și competiții, unitățile lexicale specifice acestui domeniu sunt asimilate de publicul larg: în prezent, practic, nu există emisiune de știri care să nu conțină și informații despre evenimentele sportive, în plus, există posturi de televiziune care transmit în exclusivitate știri din sport (competiții, campionate, meciuri etc.). De obicei, în astfel de contexte unitățile lexicale sunt utilizate cu sensul lor terminologic, prin urmare se atestă **vulgarizarea (despecializarea)** acestora.

Totodată, termenii sportivi sunt preluați și în emisiunile și textele care poartă un caracter analitic, în cadrul cărora sunt abordate subiecte de interes social-politic, economic, juridic etc. În astfel de contexte, unitățile lexicale dezvoltă, de cele mai multe ori, conotații și chiar sensuri noi, astfel înregistrându-se o **determinologizare** a lor. Unii autori recurg la termeni, precum **exportare**, **sportivizare** [63] pentru a denumi procesul în cadrul căruia termenii sportivi pătrund în limbajul social-politic, alții vorbesc chiar de „fotbalizarea politicii”, remarcând numeroasele utilizări ale termenilor preluați de textele cu tematică politică din limbajul sportului-rege [107].

În cele ce urmează, ne-am propus să analizăm un șir de termeni sportivi care au migrat în limbajul comun, suferind, în cadrul acestui proces, diverse transformări semantice.

Mulți dintre termenii sportivi ajung în limbajul comun prin **extensie semantică** sau prin **generalizarea sensului**. Este vorba despre unități lexicale, precum *start*, *finiș*, *record*, *a (se) antrena*, *turism* ș.a. Bunăoară, cuvântul *start*, care în sport are sensul de „loc de plecare (marcat printr-o linie) într-o cursă sportivă”, este folosit frecvent în comunicarea cotidiană și în presă, cu sensul de „început”: *Simona Halep prezintă motivul pentru care a avut un start de coșmar cu Elina Svitolina*⁷³; *Scrutinul prezidențial din Moldova a fost fraudat din start*.⁷⁴ În presă, sunt frecvente și expresiile determinologizate, de tipul: *a da startul*; *a-și lua startul*, *a se prezenta la start*. De ex:

⁷³ <http://www.ziare.com/simona-halep/stiri-simona-halep/simona-halep-prezinta-motivul-pentru-care-a-avut-un-start-de-cosmar-cu-elina-svitolina-146873> accesat 28.01.2019

⁷⁴ <https://unimedia.info/stiri/> accesat 28.01.2019

*Festivalul filmului european și-a luat startul la Chișinău*⁷⁵; *Un proiect de asigurare cu apă și-a luat startul la Făleşti*⁷⁶; *Kremlinul a dat startul campaniei electorale din R. Moldova*⁷⁷; *S-a dat start ultimului turneu de tenis...*⁷⁸

De multe ori, extensia semantică este rezultatul **metaforizării** (al unor mutații semantice, bazate pe diverse similitudini). Bunăoară, expresia **a fura startul**, folosită în limbajul sportiv cu sensul „a porni într-o cursă athletică etc. înainte de semnalul oficial care anunță începutul acesteia”, și-a extins aria de utilizare, desemnând în limbajul cotidian „a porni într-o cursă înainte de timp”, de ex.: *A început campania electorală. Unii candidați au furat startul*⁷⁹; „*El (Năstase) a furat startul și prin asta încearcă să o oblige pe Maia Sandu să-i întoarcă datoria din campania prezidențială din 2016...*”⁸⁰; *PD-ul a furat startul campaniei electorale cu mitingul din PMAN*⁸¹.

O extindere semantică și o frecvență sporită o are și cuvântul **finiș** („parte finală a unei curse sportive, parcursă cu efort maxim în vederea obținerii unei performanțe cât mai bune”), care a căpătat în limbajul comun sensul de „sfârșit”: *La finiș e gloria! Actorul Vasile Muraru a atins-o cu fruntea, nu cu iluzia. A cucerit pe rând până aici, redutele satirei, flatării, moralizării, evocării comice etc., pentru ca azi să elaboreze regaluri de comedie.*⁸²; *Scriitorii și subiectele mari erau într-o veșnică și atroce cursă de urmărire și de întâietate cu cenzura. Iar cenzura ajungea întotdeauna mai devreme la finiș.*⁸³; *Consiliul local Bacău a ajuns la finiș* (adică „și-a terminat activitatea, și-a încheiat mandatul”).⁸⁴

Termenul **turism**, definind o „activitate cu caracter recreativ sau sportiv”, a obținut în limbajul general sensul „deplasare, călătorie” de ex.: **Turism politic**: *Dodon merge în Turcia și în Federația Rusă*⁸⁵, situație în care se atestă un grad redus de determinologizare; **Turism politic pe bani publici**: *numai în ultima lună, nouă primari din județul Dolj au trecut de la PSD la PNL sau*

⁷⁵ <https://www.timpul.md/timpulmd/articol/festivalul-filmului-european-si-a-luat-startul-la-chisinau-23214.html> accesat 28.01.2019

⁷⁶ <https://www.moldpres.md/news/2017/05/12/17003538> accesat 28.01.2019

⁷⁷ <https://www.timpul.md/articol/kremlinul-a-dat-startul-campaniei-electorale-din-r--moldova-137827.html> accesat 28.01.2019

⁷⁸ Știrile Pro TV, 23.10.2018.

⁷⁹ https://www.romaniatv.net/media_35295_a-inceput-campania-electoral-a-unii-candidati-au-furat-startul-video_28081.html accesat 31.03.2019

⁸⁰ https://adevarul.ro/moldova/politica/anatol-Salaru-afirma-andrei-nastase-anuntat-candida-alegerile-chisinau-incearca-oblige-maia-sandu-sa-i-intoarca-datoria-1_5a9dc1bddf52022f753f78e7/index.html accesat 31.03.2019

⁸¹ <https://news.yam.md/ro/story/8288767> accesat 31.03.2019

⁸² http://confluente.ro/aurel_v_zgheran_1417751898.html [Corola-blog/BlogPost/371926_a_373255] accesat 28.01.2019

⁸³ [Corola-publishinghouse/Memoirs/2131_a_3456] accesat 03.12.2018

⁸⁴ <https://www.desteptarea.ro/consiliul-local-bacau-a-ajuns-la-finis/> accesat 05.11.2016

⁸⁵ <https://www.timpul.md/articol/turism-politic---dodon-merge-in-turcia-i-in-federaia-rusa-132660.html> accesat 19.01.2019

PD, unii dintre ei recunoscând că au făcut-o pentru a primi sprijin financiar⁸⁶ - în acest context cuvântul înregistrează un grad avansat de determinologizare.

Termenul sportiv **scor** este utilizat în textele specializate și în reportajele sportive cu sensul „raportul dintre punctele câștigate și cele pierdute într-o competiție”, precum în enunțul: *Rusia a învins Cehia cu scorul de 4-1 și conduce acum în clasamentul Grupei A.*⁸⁷ sau: *Simona Halep s-a calificat în turul 3 la Australian Open, după ce a învins-o cu scorul de 2-1 (6-3, 6-7, 6-4) pe S.Kenin (SUA).*⁸⁸ Tot prin intermediul mass-mediei, acesta își extinde aria de întrebuințare, mai ales în textele cu tematică social-politică, în care dobândește sensul: „rezultat”. Prezentăm câteva exemple: *Cu sprijinul societății civile, am obținut acel scor devastator pentru forțele oligarhice și pro-Kremlin la Chișinău...*⁸⁹; *Minoritatea găgăuză, care conform datelor CEC a votat în proporție de 99,1% pentru Dodon (nici L.I. Brejnev pe timpuri nu acumula un așa scor electoral!), duminică seara (...) îl felicitau pe președintele lor.*⁹⁰

Competiție, utilizat în sport cu sensul: „concurs, întrecere (care se desfășoară în mai multe etape, îmbrățișând o perioadă mai lungă de timp), pentru obținerea unui titlu sau a unei performanțe sportive”, a căpătat, în limbajul comun, sensul general „concurs, întrecere, rivalitate”. De ex.: *Criticile la adresa partidului trebuie privite ca o competiție politică.*⁹¹

Termenul **cursă**, care, în limbajul sportiv, are sensul „întrecere sportivă care constă în parcurgerea rapidă a unei distanțe, pe un traseu dinainte stabilit (pe jos, călare, cu un vehicul etc.)”, este frecvent utilizat în presa social-politică, având sensul „concurență (electorală)”. De ex.: *După retragerea din cursă o bună parte din electoratul lui Lupu, cum era de așteptat, l-a susținut pe Dodon (cum altfel ar fi luat acest scor bun pentru el?)...*⁹²

Și termenul **record** își generalizează sensul. În limbajul sportiv el desemnează un „rezultat realizat într-o competiție sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanță, omologată de o persoană juridică”, iar în limbajul comun – „realizare maximă, performanță supremă obținută într-un domeniu de activitate, într-o acțiune etc.”, precum în următorul fragment: *Cel mai vizitat muzeu din lume și-a doborât propriul record de turiști. Peste 10 milioane de oameni au trecut, anul trecut, pragul Muzeului Luvru, cu 25% mai mulți față de 2017. Precedentul record*

⁸⁶ <https://evz.ro/turism-politic-pe-bani-publici-709838.html> accesat 19.01.2019

⁸⁷ <https://www.timpul.md/articol/rusia---cehia-al-doilea-meci-al-grupeii-a-4-1-scor-final-34402.html> accesat 18.01.2019

⁸⁸ <https://www.ziar.com/Tenis-Simona-Halep-ultimele-stiri> accesat 18.01.2019

⁸⁹ Realitatea TV, 22.01.2019

⁹⁰ http://confluente.ro/valeriu_dulgheru_1479211034.html [Corola-blog/BlogPost/380639_a_381968]

⁹¹ <https://unimedia.info/stiri/live-briefing-de-presa-organizat-de-partidul-democrat--dupa-sedinta-consiliului-politic-national-161710.html> accesat 19.01.2019

⁹² http://confluente.ro/valeriu_dulgheru_1477992708.html [Corola-blog/BlogPost/380638_a_381967]

era de 9 milioane și jumătate de vizitatori.⁹³ Deseori, elementul **record** e folosit și cu valoare adjectivală (superlativă): *încasări record, timp record, număr record, temperatură record, tiraj record* etc. Acest tip de termeni poate fi întâlnit și în discursul colocvial, fiind utilizat de obicei în mod ironic, ca în exemplul: *Cel mai popular ou din lume. Fotografia unui ou a înregistrat un nou record pe Instagram.*⁹⁴

Sunt, de asemenea, vehiculate și expresiile de tipul: **a bate recordul** (în ceva), care are sensul „a atinge treapta cea mai înaltă (în ceva)”; **a deține un record** – „a păstra un record obținut; a fi neîntrecut în...”; **a stabili un record** – „a obține un rezultat maxim”. Drept exemplu, prezentăm un fragment din articolul „**Recorduri mondiale deținute de România**”: *Unul dintre recorduri, omologat în 2008, este pentru “Cel mai mare document din lume”. Recordul a fost stabilit de către ING Asigurări de Viață, care a emis o poliță de asigurare înaltă de nouă metri și lată de șase. (...) Un record mai puțin cunoscut, România deține recordul pentru cea mai mică bancnotă din lume, bancnota de 10 bani, emisă de Ministerul de Finanțe al României în 1917.*⁹⁵

Recordman, care în terminologie denumeste un „sportiv care a stabilit sau deține un record”, a fost adoptat în limbajul comun cu sensul „persoană care a înregistrat rezultate maxime într-un domeniu sau într-o activitate”. De ex.: *Peter Bence este înscris în Cartea Recordurilor Guinness, ca pianist recordman - 765 clape pe minut*⁹⁶; *Recordmanul absolut al acestui proces (de distrugere a statului – n.n.) a devenit guvernarea actuală, pentru care libertatea și drepturile omului nu costă nici cât hârtia pe care ele sunt scrise.*⁹⁷

O situație similară se atestă și în cazul termenului **campion**, care are în limbajul sportiv sensul „persoană, echipă etc. care cucerește primul loc într-o competiție sportivă (națională, internațională, mondială, olimpică)”, iar în limbajul comun a fost preluat cu sens figurat (înregistrat în DEX): „luptător, apărător de frunte al unei cauze, al unei idei”. De ex.: *Verdi este venerat în întreaga lume, ca unul dintre cei mai mari compozitori de operă, iar în Italia el este considerat drept un erou și un campion al drepturilor omului.*⁹⁸ Sensul pe care l-a dezvoltat ulterior și cu care este utilizat în prezent este „persoană care deține întâietate într-o activitate, care se află în frunte”, de ex.: (...) *profesorul Theodor Hristea (1984), un campion al acribiei filologice (și nu numai!)...*⁹⁹; *Când este*

⁹³ <https://www.digi-fm.ro/stiri/muzeul-luvru-a-inregistrat-un-nou-record-de-vizitatori-iata-cati-i-au-trecut-pragul-in-2018-23357> accesat 24.01.2019

⁹⁴ <http://diez.md/2019/01/14/foto-video-cel-mai-popular-ou-din-lume-fotografia-unui-ou-inregistrat-un-nou-record-pe-instagram/> accesat 24.01.2019

⁹⁵ <https://www.capital.ro/recorduri-mondiale-detinute-de-romania-si-romani.html> accesat 31.01.2019

⁹⁶ Știri Canal 3, 13.11. 2018

⁹⁷ <http://glasul.md/moldova-in-care-ne-dorim-sa-traim/> accesat 30.01.2019

⁹⁸ Opera italiană în capodopere de Alexandru Emanoil (2013) [Corola-publishinghouse/Science/1302_a_1926] accesat 31.01.2019

⁹⁹ [Corola-publishinghouse/Science/2315_a_3640] accesat 31.01.2019

mai curajos, el se vrea sau se imaginează un erou al șopârlei, un virtuos al poantei, un atlet al parabolii, **un campion al simbolului...**¹⁰⁰ Uneori, cuvântul are conotații peiorative: *Dragnea și Dăncilă, noi declarații despre amnistie și grațiere. Liderul PSD, **campion la minciuni, dă garanții***¹⁰¹; *Ministrul Educației, **campion la greșeli gramaticale***¹⁰²; ... *aceste efecte îl legitimează ca pe **un campion al eșecului, ca pe un campion al manevrelor veroase.***¹⁰³

Verbul **a boxa** („a practica boxul, a lupta după regulile boxului”), de asemenea, și-a extins sensul, în limbajul comun însemnând „a lovi cu pumnii (ca la box)”, căpătând, în unele contexte, și sensul figurat „a lupta, a da lovituri”: *Hans **boxează** tot timpul cu niște umbre, poartă lupte imaginare și joacă fotbal, nu vede mai departe de vârful nasului sau, în cel mai bun caz, până acolo unde ajunge cu brațele*¹⁰⁴; *Dragnea e cel care **boxează în colțul roșu al ringului***¹⁰⁵; *Cristian Tudor Popescu a făcut la Gândul LIVE o analiză a charismei politice a actualilor lideri PDL, a felului în care **"boxează"** președintele Blaga și are câteva sfaturi pentru cei care se vor ocupa de mitingurile pro-Băsescu.*¹⁰⁶

Într-un reportaj al unui meci de fotbal, cuvântul înregistrează o extensie și mai mare, păstrând doar semul „a lovi”: (...) *min. 7: Pantilimon **boxează** bine un șut violent al lui Strootman, de la peste 25 de metri.*¹⁰⁷ În acest caz, se poate vorbi despre un caz de **reterminologizare** (revenire a unui termen în limbajul sportiv).

Rundă, utilizat în limbajul sportiv cu sensul „fiecare dintre seriile de partide din cadrul unui turneu de șah, în cursul căreia un participant joacă o singură dată; fiecare dintre reprizele (de trei minute) care compun un meci de box; repriză” înregistrează, de asemenea, o extindere semantică, având, în limbajul comun sensul „etapă (a unui proces)”, precum în sintagma **rundă de negocieri**: ... *la 16 mai curent, la Roma, a avut loc **prima rundă de negocieri** pe marginea proiectului de Acord în domeniul securității sociale între Republica Moldova și Republica Italiană.*¹⁰⁸; *Astăzi a avut loc*

¹⁰⁰ Politică și cultură de Adrian Marino (1996) [Corola-publishinghouse/Science/873_a_1589] accesat 31.01.2019

¹⁰¹ <https://www.aktual24.ro/dragnea-si-dancila-noi-declaratii-despre-amnistie-si-gratiere-liderul-psd-campion-la-minciuni-da-garantii/> accesat 31.01.2018

¹⁰² <https://www.b1.ro/stiri/politica/ministrul-educatiei-valentin-popa-greseli-gramaticale-234909.html> accesat 31.01.2019

¹⁰³ <https://jurnalul.antena3.ro/editorial/punctul-pe-ei-afacerea-frf-al-ittihad-legitimeaza-un-campion-al-e-ecului-679868.html> accesat 31.01.2019

¹⁰⁴ [Corola-publishinghouse/Imaginative/1971_a_3296] accesat 28.01.2019

¹⁰⁵ <https://evz.ro/tolontan-dragnea-e-cel-care-boxeaza-in-coltul-roșu-al-ringului.html> accesat 30.01.2019

¹⁰⁶ <https://www.gandul.info/gandul-live/ctp-la-gandul-live-despre-cum-boxeaza-blaga-si-sfatul-pe-care-il-da-organizatorilor-pdl-ai-mitingurilor-pro-basescu-9820684> accesat 29.01.2019

¹⁰⁷ OLANDA-ROMÂNIA 4-0: Deși umiliți, tricolorii încă luptă pentru Mondial de Bratu Iulian (2013) [Corola-journal/Journalistic/75220_a_76545] accesat 28.01.2019

¹⁰⁸ <https://msmps.gov.md/ro/content/prima-runda-de-negocieri-proiectului-de-acord-intre-republica-moldova-si-italia-domeniul> accesat 01.02.2019

*o nouă rundă de negocieri între viitorul bloc ACUM, Partidul Liberal și Partidul Liberal Democrat*¹⁰⁹, dar și în alte contexte: *Deputații au trecut peste runda de întrebări-răspunsuri*¹¹⁰; *Mensa organizează ultima rundă de testări înainte de vacanță*¹¹¹; *Un grup de specialiști ai Casei Naționale de Asigurări Sociale au participat la cea de a II-a rundă de consultări pe marginea proiectului de Acord bilateral în domeniul securității sociale între Republica Moldova și Republica Estonă...*¹¹² etc.

Și termenul *a fenta*, bine cunoscut amatorilor de sport cu sensul „a face o mișcare menită să-l deruteze pe adversar” și-a extins aria de întrebuintare, fiind atestat în dicționare cu sensul extins „a păcăli, a înșela”, precum în exemplele: *Armata se poate fenta prin șpăgi la doctori, prin platfus, astm sau alte boli. (...) Cei care se gândesc că pot fenta armata se fentează, de fapt, pe ei înșiși*¹¹³; *Nu-mi dau seama cum s-a născut ideea vehiculată în presă că Traian Băsescu fentează mereu și face jocuri politice...*¹¹⁴ Substantivul *fentă*, de asemenea, este preluat destul de frecvent în presă. Bunăoară, autorul unui articol compară acțiunile politicianilor cu manevrele jucătorilor de fotbal: *Am traversat hotarul dintre ani, înecați în manevre și comentarii politice de un gri – ca să zic așa – „multicolor”. Gri, adică fără anvergură reală, fără relief, fără imaginație, dar multicolor, adică bălțat, gălăgios, plin de jocuri de gleznă și fente mediocre.*¹¹⁵ Un alt articol este intitulat *Tentația fentei ori cum se dau 100 de milioane de euro pentru „proasta guvernare”, autorul insistând asupra sensului „înșelăciune”: Votul uninominal ori mixt presupune o asemenea fentă. (...) Tentația fentei este foarte mare și capetele fierbinți ale coșcarilor (...) caută soluții să se pricopsească și cu una și cu alta: și cu 100 mln euro de la UE, și cu Republica Moldova.*¹¹⁶

Un traseu asemănător a parcurs și termenul *a dribla*, care provine din sublimbajul jocurilor sportive, în care este folosit cu sensul: „a depăși unul sau mai mulți adversari, strecurându-se (prin inducerea în eroare) cu mingea sau pucul, fără a permite ca echipa adversă să intre în posesia acesteia sau a acestuia și fără a pasa unui coechipier”. În limbajul comun el este preluat cu sensul

¹⁰⁹ <https://unimedia.info/ro/news/3aaa9c9e254be8ed/video-o-noua-runda-de-negocieri-declaratiile-membrilor-acum-pl-si-pldm.html> accesat 27.12.2018

¹¹⁰ <https://unimedia.info/stiri/LIVE-edina-Parlamentului.-Deputatii-au-trecut-pest-runda-de-intrebari-raspunsuri-108045.html> accesat 01.02.2019

¹¹¹ <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/stii-sa-raspunsi-la-aceste-intrebari-mensa-organizeaza-ultima-runda-de-testari-inainte-de-vacanta.html> accesat 01.02.2019

¹¹² <http://www.cnas.md/libview.php?l=ro&idc=360&id=1439&t=/maccmedia/novocti/A-II-a-runda-de-consultari-pe-marginea-proiectului-de-Acord-bilateral-in-domeniul-securitatii-sociale-intre-Republica-Moldova-si-Republica-Estona/> accesat 01.02.2019

¹¹³ <https://www.ziaruldeiasi.ro/focsani/armata-fentata-de-tinerii-vrinceni~ni3er9> accesat 17.02.2019

¹¹⁴ <http://www.ziare.com/basescu/presedinte/fentele-dlui-basescu-opinii-1259461> accesat 17.02.2019

¹¹⁵ https://adevarul.ro/news/politica/politica-bune-maniere-1_58695e8d5ab6550cb8fcab57/index.html accesat 14.01.2018

¹¹⁶ <http://cuvintul.md/article/tentatia-fentei-ori-cum-se-dau-100-de-milioane-de-euro-pentru-proasta-guvernare/> accesat 12.02.2018

general „a înșela”, înregistrat în dicționare cu remarca „*fam.*” (*familiar*). De ex.: *Mircea Diaconu dribleadă din nou legea*.¹¹⁷ În cele mai multe dintre exemplele selectate din presa actuală însă, se întrevede un nou sens: „a ocoli, a evita”, de ex.: *Moscova dribleadă interdependența energetică Rusia-UE*¹¹⁸; *Procuratura Generală îl protejează pe Gaburici, iar ministrul „dribleadă” discuțiile despre studiile sale*¹¹⁹; *Tinerii din Republica Moldova încearcă să dribleze serviciul militar* (O emisiune TV, 2018).

Termenul *slalom*, care denumește o „probă de schi constând în coborârea unei pante în zigzag cu trecerea obligatorie prin anumite puncte dinainte stabilite”, dar și o „probă de conducere auto pe un parcurs sinuos” (DEX), a ieșit din sistemul terminologic sportiv, păstrând doar sensul „parcurgere a unui traseu sinuos”, ca în exemplele: *Un tânăr, aflat probabil pe un tip de colac foarte rezistent, s-a lăsat tractat la viteze amețitoare de o mașină pe șosea. A făcut slalom printre mașinile din trafic, a făcut depășiri și a luat curbe strânse*¹²⁰; *Șoferii trebuie să facă slalom printre porțiunile asfaltate și cele pline de gropi și hopuri*¹²¹; *Drumul este plin de gropi, iar asta nu face decât să întindă la maximum nervii șoferilor care sunt nevoiți să facă slalom pe această șosea periculoasă*¹²²; *Slalom printre obstacole cu...avioane. Cei mai tari piloți și-au demonstrat măiestria la Porto și au adunat peste 250 de mii de oameni la show-ul aviatic*.¹²³ În ultimul exemplu se observă o „diluție” mai pronunțată a sensului specializat, comparativ cu primele două. În unele contexte, cuvântul se atestă cu sensul metaforic „parcurs ce presupune ocolirea unor obstacole”: *Slalom printre cretini* (titlul unui album muzical) sau: *În slalom, printre religii* (titlul unui articol publicat în „Ziarul financiar”).¹²⁴

În limbajul cotidian și, mai cu seamă, în mass-media, cuvântul *maraton* este folosit în îmbinări de tipul: *maraton electoral*, *maratonul culturii*, *maratonul familiei*, *maratonul cumpărăturilor*, *maraton de comunicări*, *maraton de Crăciun*, *maraton internațional* etc. În dicționarele explicative, pe lângă sensul de bază – „întrecere athletică la alergare pe o lungime de

¹¹⁷ (https://adevarul.ro/news/politica/mircea-diaconu-dribleadadin-nou-legea-1_53bc2d3c0d133766a8404c5e/comment/532448.html accesat 19.02.2019).

¹¹⁸ <https://www.timpul.md/timpulmd/articol/moscova-dribleadza-interdependenta-energetica-rusia-ue-14838.html> accesat 17.02.2019

¹¹⁹ Ziarul de gardă, 08.02.2018

¹²⁰ <https://www.antena3.ro/bizar/cat-de-nebun-sa-fii-pentru-a-face-asa-ceva-slalom-printre-masini-pe-soseaua-acoperita-de-zapada-149929.html> accesat 30.01.2019

¹²¹ <https://play.md/3104633> accesat 30.01.2019

¹²² https://www.publika.md/no-comment-un-drum-din-leova-arata-ca-dupa-razboi-video_1958161.html accesat 30.01.2019

¹²³ <http://protv.md/stiri/international/slalom-printre-obstacole-cu-avioane-cei-mai-tari-piloti-si-au---2000001.html> accesat 01.02.2019

¹²⁴ <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/in-slalom-printre-religii-de-stelian-turlea-15526602> accesat 01.02.2019

42,195 km”, este atestat sensul figurat al cuvântului: „ședință prelungită; negocieri lungi și dificile, dezbateri laborioase” (sensul înregistrat în DEX). De ex.: *Tematica reuniunii a fost: „Tradiții, realități și perspective ale dezvoltării culturii fizice”*. „Sper că va fi un **maraton științific** de durată lungă, pentru că este o oportunitate de cunoaștere necesară, utilă”, a declarat în debutul manifestării, Vasile Triboi, profesor universitar la USEFS.”¹²⁵

Se atestă și situații în care cuvântul este preluat și în texte care se referă la alte domenii științifice (deocamdată prin intermediul presei), de ex.: *La Brașov a început un adevărat **maraton de transplant renal***.¹²⁶ În astfel de contexte cuvântul **maraton** este utilizat cu sensul de „acțiune, eveniment îndelungat și dificil”, fiind preluat doar semul „îndelungat și dificil”.

A **pasa**, care în terminologia sportivă are sensul „a trimite mingea unui coechipier”, a fost preluat de limbajul comun, fiind înregistrat în dicționarele explicative cu sensul 2. „(fam.) A face să ajungă (direct sau indirect) la altcineva”. De ex.: *Marele pariu al lui Becali. A **pasat responsabilitatea** pe Meme și Dică, dar el l-a vrut de fapt neapărat*¹²⁷; *Casa Națională de Asigurări de Sănătate intenționează să **paseze** cele 600 de milioane de euro, **datoria** pe care o are către farmaciile, distribuitorii și producătorii de medicamente, unei instituții financiare japoneze*.¹²⁸

Termenul **șut**, „lovitură (puternică) dată cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special în minge, la anumite jocuri sportive”, a pătruns în limbajul comun cu sensul „lovitură (morală) puternică”. De ex.: *Rușii i-au **dat un șut** lui Dodon după suspendare: „Nu ne implicăm în problemele interne din R. Moldova”*.¹²⁹ Se pare că expresia *a da un șut (în)* s-a înrădăcinat în presă și, mai ales, în stilul colocvial cu sensul „a goni, a alunga”: *Orice **șut în fund** e un pas înainte pentru Tamaș. Dat afară de Steaua, acesta s-a întors în Marea Britanie*.¹³⁰

Și termenul **atletic**, având sensul inițial „care ține de atletism; propriu atletismului”, a dobândit în limbajul comun conotații noi, ajungând să caracterizeze, prin analogie, persoane „care au o constituție fizică robustă și armonioasă”: *siluetă **atletică**, ținută **atletică**, statură **atletică**, configurație **atletică** etc.* De ex.: *Cu o siluetă zveltă, cu o **ținută atletică**, prima doamnă (a Franței, Brigitte Trogneux – n.n.) nu se sfiște să poarte minijup sau să pozeze pe coperta Paris Match în*

¹²⁵ http://www.usefs.md/PDF_NEW/USEFS_a_desfasurat.pdf accesat 30.05.2018

¹²⁶ <https://www.digi24.ro/regional/a-inceput-maratonul-de-transplant-renal-1062873> accesat 19.01.2019

¹²⁷ <https://www.digisport.ro/fotbal/liga-1/marele-pariu-al-lui-becali-a-pasat-responsabilitatea-pe-meme-si-dica-dar-el-l-a-vrut-de-fapt-neaparat-503789> accesat 23.01.2019

¹²⁸ <https://www.antena3.ro/actualitate/cnas-vrea-sa-paseze-datoria-de-600-de-milioane-de-euro-catre-o-banca-nipona-farmaciile-ar-putea-105349.html> accesat 23.01.2019).

¹²⁹ <https://www.timpul.md/articol/ruii-i-au-dat-un-ut-lui-dodon-dupa-suspendare--nu-ne-implicam-in-problemele-interne-din-r--moldova-122470.html>, articol din 24 octombrie 2017 accesat 28.10.2017

¹³⁰ <https://www.click.ro/sport/fotbal/orice-sut-fund-e-un-pas-inainte-pentru-tamas-dat-afara-de-steaua-acesta-s-intors-marea> accesat 29.01.2019

costum de baie.¹³¹ Iar într-un spot publicitar, care are drept țintă promovarea unui nou model de automobil, termenul este utilizat într-un mod cu totul inedit: *Ținuta athletică este accentuată de proporțiile dinamice și de liniile elegante. În partea frontală, grila hexagonală cu ramă cromată unește cele două blocuri optice, pentru un aspect remarcabil.*¹³²

Time-out, care în terminologia sportivă are sensul „scurtă întrerupere a jocului (la baschet, volei etc.), acordată de arbitru, la cererea antrenorului sau a căpitanului de echipă”, a căpătat sensul figurat „pauză”. De ex.: *Procuratura Generală (PG) a cerut un time-out plenului Curții Supreme de Justiție (CSJ) pentru a „se pregăti” de procesul în care se va discuta scoaterea liderului Alianței „Moldova Noastră” (AMN), Serafim Urecheanu, de sub urmărire penală.*¹³³

Ofsaid, care în jocurile sportive denumește o „greșeală constând în depășirea fără minge a ultimului jucător din echipa adversă (cu excepția portarului) de către un fotbalist sau a liniei pe care se află mingea de către un rugbist”, a pătruns în limbajul comun în sintagma **a prinde în ofsaid** cu sensul (argotic) „a prinde pe picior greșit, a surprinde într-o situație nefavorabilă, în care nu are dreptate” (DEX). De ex.: *MAI, prins în ofsaid*¹³⁴ sau: *De Centenar, Chișinău a respins Eurasia. Bucureștiul, prins în ofsaid.*¹³⁵

Ping-pong, o altă denumire a tenisului de masă, este tot mai des reluat în limbajul ziariștilor cu sensul: „tărăgănare a soluționării unei probleme prin trimitere repetată de la un organ de resort la altul”. De ex.: *Aleșii au făcut, în schimb, ping-pong cu destinele persoanelor cu handicap grav. Întâi au votat ca și acestea, pe lângă nevăzători, să beneficieze de stagiu redus de cotizare. Apoi, s-au răzgândit.*¹³⁶ În alte contexte, este întâlnit cu înțelesul „schimb de replici, acuzații”. **Ping-pong în Parlament: replici, acuzații și acțiuni „copy paste”.**¹³⁷

Cuvântul **tandem** este atât de vehiculat în presă (și în comunicarea cotidiană), având sensul „grup de două persoane (nedespărțite)”, încât puțini vorbitori fac legătură cu sensul lui inițial, terminologic: „bicicletă pentru două persoane, cu două șei așezate una în spatele celeilalte, acționată de două perechi de pedale”. Fără a ignora faptul că lexemul este și un termen tehnic,

¹³¹ <https://www.viva.ro/flash-news/cum-reuseste-brigitte-trogneux-sa-se-mentina-in-forma-si-sa-arate-mai-tanara-cu-15-ani-2397511> accesat 29.01.2019

¹³² . <https://www.hyundai-motor.ro/hyundai-dezvaluie-primele-schite-ale-noului-model-tucson> accesat 29.01.2019

¹³³ <https://www.moldova.org/procuratura-general-a-cerut-un-time-out-curii-supreme-de-justitie-pentru-a-se-pregti-de-procesul-urecheanu-18648-rom-2/> accesat 14.10.2017

¹³⁴ <https://www.zdg.md/editia-print/investigatii/mai-prins-in-ofsaid> accesat 29.01.2019

¹³⁵ https://adevarul.ro/moldova/politica/de-centenar-chisinau-respins-eurasia-bucurestiul-prins-ofsaid-1_5b1514a1df52022f75c23b74/index.html accesat 29.01.2019

¹³⁶ Știrile Pro TV, 11.12.2018

¹³⁷ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/ping-pong-in-parlament-replici-acuzatii-si-actiuni-copy-paste> accesat 29.01.2019

prezentăm câteva fragmente, în care acesta este folosit în context nespecializat: *De-a lungul celor două decenii de independență, în Republica Moldova nu o dată politicienii și-au unit eforturile și, în consecință, au obținut rezultate frumoase. Pornind de la această constatare, TRIBUNA a realizat un clasament convențional al celor mai de succes tandemuri politice*¹³⁸; *Am considerat că o bună soluție pentru forțele democratice, dar și pentru țară și partenerii de dezvoltare ar fi să transmitem un mesaj de unitate și să mergem în tandem cu Maia Sandu pentru cele două funcții, de președinte și de prim-ministru, așa cum sugerează mai mulți formatori de opinie...*¹³⁹

Merită a fi menționat și faptul că sunt frecvente situațiile când termenul ce pătrunde în limbajul comun nu este unul izolat, ci atrage după sine și alți termeni din același câmp semantic sau din câmpuri semantice apropiate. Bunăoară, în presă, perioada electorală este comparată cu o competiție, ceea ce implică utilizarea unor serii întregi de termeni specifici sportului.

*Prima etapă a procesului electoral pentru alegerea viitorului președinte al Iranului a început marți, când s-a dat startul înscrierii candidaților la sediul Ministerului de Interne de la Teheran, transmite DPA. (...) Observatorii se așteaptă la o competiție electorală în trei între actualul președinte, moderatul Hassan Rohani, clericul conservator Ebrahim Raisi și candidatul liniei dure, Hamid Baghaei. Alți competitori, deși încă necunoscuți, sunt cotați cu șanse foarte reduse.*¹⁴⁰ *Sau: Într-o democrație contează competiția. (...) Noi nu suntem contracandidați, noi suntem ca în sport, suntem la start pe aceeași linie și trebuie să fie și un fairplay (...) Candidații Blocului „Acum” s-au ascuns, n-au dorit să aibă o competiție fairplay...*¹⁴¹

Uneori, luptele dintre politicieni sunt atât de acerbe, încât sunt asociate cu meciurile de box: *Cred că el nu și-a clarificat convingerile și intențiile. De fapt, nu premierul, că el e doar annoucerul, din păcate. În termeni sportivi, el e doar cel care cheamă boxerii în ring. De boxat, boxează Liviu Dragnea, în colțul roșu. În colțul albastru nu știm cine boxează. Probabil, dacă păstrăm mențiunea 1 la 1, e președintele.*¹⁴²

O altă știre din ziare, care se referă la un concurs de muzică, abundă în lexeme preluate din terminologia sportului: *Etapa duelurilor. În această fază, antrenorii vor putea salva câte doi*

¹³⁸ <https://point.md/ru/novosti/politika/top-10-tandemuri-politice-de-succes> accesat 27.01.2019

¹³⁹ <http://www.jurnal.md/ro/politic/2016/10/7/andrei-nastase-trebuie-sa-mergem-in-tandem-cu-maia-sandu-pentru-cele-doua-functii-de-presedinte-si-de-prim-ministru/> accesat 11.02.2017

¹⁴⁰ <http://jurnal.md/ro/international/2017/4/11/iran-a-inceput-inscrierea-candidatilor-pentru-alegerile-prezidentiale-de-pe-19-mai/> accesat 29.05.2017

¹⁴¹ *Te votezi la Pro TV*, 04.02.2019

¹⁴² <https://www.b1.ro/stiri/politica/cel-care-boxeaza-e-dragnea-tolontan-oamenii-au-constiinta-ca-nu-lupta-cu-un-guvern-sau-cu-un-partid-ci-cu-o-epidemie-infractionala-cu-persoane-care-sunt-deasupra-partidelor-si-care-continua-sa-conduca-tara-ani-peste-ani-video-176025.html> accesat 30.01.2018

*concurenți din celelalte echipe, față de unul, cum a fost până acum. Cea mai importantă schimbare. Se introduce runda „knockout-urilor”, imediat după faza duelurilor.*¹⁴³

În textele publicistice, se atestă și numeroase cazuri de determinologizare a termenilor sintagmatici. Prezintăm câteva exemple:

Ultima sută de metri - în atletism denușește „ultima porțiune de o sută de metri a unei distanțe în probele de alergare”. De ex.: *alergarea de 400 mg se deosebește fundamental de probele scurte de 100 mg, respectiv 110 mg, prin următoarele elemente: * alergarea pe turnantă a primei sute de metri și a celei de a treia; * gradul mare de oboseală în care se aleargă ultima sută de metri; * trecerea gardurilor cu ambele picioare.*¹⁴⁴ În textele publicistice, sintagma a pătruns cu sensul: „etapa finală a unui proces, eveniment, a unei acțiuni”. De ex: *Învățatul pe ultima sută de metri pare să fie o strategie extrem de eficientă, în ciuda părerilor care susțin contrariul. Aceasta este concluzia oamenilor de știință britanici*¹⁴⁵; *Suntem pe ultima sută de metri a campaniei electorale pentru primăria municipiului Chișinău* (din mesajul electoral al lui C.Codreanu, pe Facebook, 16.05.2018). Observăm, totodată, predilecția pentru reluarea acestei sintagme în titluri: *Reamenajarea scuarului Cehov este pe ultima sută de metri*¹⁴⁶; *Capacitatea, pe ultima sută de metri*¹⁴⁷; *Concertul Metallica pe ultima sută de metri*¹⁴⁸; *Organizarea Serviciului 112, pe ultima sută de metri*¹⁴⁹; *Transfer reușit de Dinamo pe ultima sută de metri!*¹⁵⁰

Lovitură sub centură – în box, este „lovitura aplicată adversarului sub nivelul admis de regulament”; în limbajul comun a căpătat sensul: „gest, acțiune sau faptă necinstită aplicată cuiva”. De ex: *Liderul Partidului Nostru, Renato Usatî (...) a menționat că victoria sa a fost “o lovitură sub centură actualei guvernări” ...*¹⁵¹ Această sintagmă, de asemenea, este întâlnită destul de des în titluri: *Lovitură sub centură pentru Dodon. Sadova a anunțat că ar putea semna o declarație*

¹⁴³ <http://www.paginamedia.ro/2016/08/vocea-romaniei-sezonul-sase-vine-cu-reguli-noi-apare-runda-de-knockout-uri-mai-putine-gale-live> accesat 10.11.2016

¹⁴⁴ Atletism în sistemul educațional de Liliana Mihăilescu, Nicolae Mihăilescu (2006) [Corola-publishinghouse/Science/307_a_1308] accesat 18.01.2019

¹⁴⁵ <https://www.mediafax.ro/stiinta-sanatate/invatatul-pe-ultima-suta-de-metri-extrem-de-eficient-vezi-de-ce-8225452> accesat 30.01.2019

¹⁴⁶ <https://stiri.md/article/social/reamenajarea-scuarului-cehov-este-pe-ultima-suta-de-metri> accesat 20.01.2019

¹⁴⁷ https://www.hotnews.ro/stiri-presa_regionala_arhiva-1719583-capacitatea-ultima-suta-metri.htm accesat 20.01.2019

¹⁴⁸ <http://www.metalhead.ro/metallica/concertul-metallica-pe-ultima-suta-de-metri-aid-33024-1-1> accesat 20.01.2019

¹⁴⁹ <http://trm.md/ro/social/organizarea-serviciului-112-pe-ultima-suta-de-metri/> accesat 20.01.2019

¹⁵⁰ <https://sptfm.ro/2018/07/19/transfer-reusit-de-dinamo-pe-ultima-suta-de-metri/> accesat 20.01.2019

¹⁵¹ <https://www.moldova.org/usatii-am-dat-o-lovitura-sub-centura-actualei-guvernari/> accesat 25.01.2019

de UNIRE cu România¹⁵²; **Lovitură sub centură** pentru buzunarele românilor. Toți trebuie să plătească chiar înainte de sărbători.¹⁵³

Din limbajul sportiv provin și sintagmele **categorie de greutate**, **categorie grea/ușoară**, (**a fi din categorii de greutate diferite**). Dacă în sport aceasta reprezintă o „categorie de concurs sportiv stabilită în raport cu greutatea corporală a concurentului”, în ultimul timp și-a extins aria de întrebuintare, fiind utilizat în contexte de tipul: *Sergiu Radu prefera mașinile de categorie grea*¹⁵⁴; *Ouăle ambalate și destinate exportului pot fi clasificate în alte categorii de greutate decât cele adoptate în conformitate cu prevederile art. 22.*¹⁵⁵ Dacă în astfel de exemple se păstrează semul „greutate”, în alte enunțuri se întrevede sensul figurat: „valoare, virtute”: *Un primar de categorie grea*, *Luca Malaiescu*¹⁵⁶; *Marian Dumitru, un businessman de categorie grea*¹⁵⁷; *Franța, un jucător de categorie grea în economia românească.*¹⁵⁸ În alte contexte capătă valoare superlativă: *Megafoane ale dezinformării de categorie grea în estul Ucrainei.*¹⁵⁹

A ridica/ a coborî ștacheta. Termenul **ștachetă** a fost preluat din atletism, unde are sensul „bară subțire, așezată transversal între doi stâlpi, confecționată din lemn, metal sau material plastic, peste care se execută sărituri în înălțime (libere sau cu prăjina)”. Expresia **a ridica ștacheta** obține, în limbajul comun, sensul „a spori calitatea; a mări cerințele”, precum în enunțurile: *Dorind să ridice ștacheta inspirației, dramaturgul se străduiește să scrie în maniera participativă a lui Luigi Pirandello*¹⁶⁰; *Directorul companiei Sintez, Andrei Korolev, declarase anterior că va oferi între unu și două miliarde de euro pentru 65% dintre acțiunile companiei publice elene de gaze. Gazprom a ridicat ștacheta și a propus, ca o primă sumă, circa 1,9 miliarde de euro pentru pachetul de control al DEPA.*¹⁶¹ Respectiv, sintagma **a coborî ștacheta** ar fi una antonimică: *Ori de câte ori suntem fericiți, tindem să țintim foarte sus, dar când suntem deprimați, tendința este de a coborî ștacheta. Subconștientul nostru lucrează în conformitate cu legile duratei și*

¹⁵² <https://www.timpul.md/articol/lovitura-sub-centura-pentru-dodon--sadova-a-anunat-ca-ar-putea-semna-o-declaraie-de-unire-cu-romania-127000.html> accesat 25.01.2019

¹⁵³ <https://evz.ro/lovitura-buzunare-romani-scupire.html> accesat 25.01.2019

¹⁵⁴ (<https://www.sport.ro/show/sergiu-radu-prefera-masinile-de-categorie-grea.html> accesat 14.02.2019

¹⁵⁵ EUR-Lex (2004) [Corola-website/Law/156873_a_158202] accesat 14.02.2019

¹⁵⁶ <http://www.politicienii.ro/2017/09/15/un-primar-de-categorie-grea-luca-malaiescu/> accesat 12.02.2019

¹⁵⁷ <https://www.casino-magazine.ro/marian-dumitru-un-businessmen-de-categorie-grea.html> accesat 12.02.2019

¹⁵⁸ <https://www.zf.ro/zf-24/franta-un-jucator-de-categorie-grea-in-economia-romaneasca-17353875> accesat 14.02.2019

¹⁵⁹ <https://moldova.europalibera.org/a/megafoane-ale-dezinform%C4%83rii-de-categorie-grea-%C3%AEn-estul-ucrainei-eu-vs-disinfo-radio-europa-liber%C4%83/29602077.html> accesat 14.02.2019

¹⁶⁰ Dicționarul General al Literaturii Române (2004) [Corola-publishinghouse/Science/290636_a_291965] accesat 26.01.2019

¹⁶¹ Conducta gazelor azere blocate de creditorii internaționali by Căloiu Oana (2013) [Corola-journal/Journalistic/51473_a_52798] accesat 26.01.2019

frecvenței.¹⁶² Expresia **a trece pe sub ștachetă** a căpătat sensul „a încălca regulile”, de ex.: *În perioade de criză acută de cadre didactice, au fost introduse locuri cu destinație specială pentru anumite raioane – absolvenții din zonă nu participau la concursul general, ei treceau pe sub ștachetă.*¹⁶³

A ridică mingea la plasă (la fileu) este o expresie care își are originea în sublimbajul voleiului. În limbajul comun, se utilizează cu sensul „a crea condiții favorabile (cuiva); a înlesni (cuiva) o sarcină; a ajuta”. Prezentăm această expresie în context: (...) *nu așteptam o întrebare mai bună ca acesta, mi-ați ridicat mingea la fileu*¹⁶⁴; *Am ridicat de trei ori mingea la fileu pentru Iohannis. El se uita la ceas...* (din declarația lui Rareș Bogdan la România TV).¹⁶⁵ Sintagma este întâlnită și în titlurile de articole politice: *Alertă. Demisia ministrului Negrescu ridică mingea la fileu Opoziției: MOȚIUNE împotriva Guvernului Dăncilă*¹⁶⁶; *Membru CSM ia cuvântul la Bruxelles pentru a-i ridică mingea la fileu Vioricăi Dăncilă*¹⁶⁷; *Ponta, provocat în Parlament. Cine i-a ridicat mingea la fileu*¹⁶⁸; *CCR le ridică mingea la fileu lui Dragnea și Tăriceanu în cazul Laurei Codruța Kovesi*¹⁶⁹. Din același câmp semantic face parte și expresia **a avea mingea la fileu** – „a avea ocazia, a profita de condiții favorabile”. De ex.: *Doar avocatul Cenușe îl privea lung, plin de îndoială și, ca de obicei, îl înțepa ori de câte ori avea mingea la fileu.*¹⁷⁰ Uneori, expresia este completată de alte unități lexicale determinologizate, care fac parte din același câmp semantic: *Liberalii le ridică socialiștilor mingea la fileu, pentru a înscrie în terenul democrațiilor.*¹⁷¹

Gol de onoare este o sintagmă care a căpătat sensul de „succes minim, realizat în ultimul moment”. De ex.: *Golul de onoare al formației CF Ungheni a fost marcat de Eduard Avram. El a punctat în poarta fratelui său mai mic, Cristian, care joacă la Academia. CF Ungheni a pierdut*

¹⁶² Calea spre independența financiară. Cum să faci primul milion de dolari în șapte ani de Bodo Schäfer. [Corola-publishinghouse/Administrative/903_a_2411] accesat 26.01.2019

¹⁶³ *Didactica Pro*, nr. 3(85), 2014, p. 4.

¹⁶⁴ Colecție de știri și interviuri Radio România Actualități. [Corola-other/Journalistic/92304_a_92799] accesat 26.01.2019

¹⁶⁵ http://www.romaniatv.net/media_245780_rares-bogdan-am-ridicat-de-trei-ori-mingea-la-fileu-pentru-iohannis-el-se-uita-la-ceas_183258.html accesat 26.01.2019

¹⁶⁶ <https://newsteam.ro/politica/alerta-demisia-ministrului-negrescu-ridica-mingea-la-fileu-opozitiei-motiune-impotriva-guvernului-dacila/12/11/2018/> accesat 26.01.2019

¹⁶⁷ <http://epochtimes-romania.com/news/membru-csm-ia-cuvantul-la-bruxelles-pentru-a-i-ridica-mingea-la-fileu-vioricai-dancila---283370> accesat 26.01.2019

¹⁶⁸ <https://psnews.ro/ponta-provocat-in-parlament-cine-i-a-ridicat-mingea-la-fileu-195181/> accesat 26.01.2019

¹⁶⁹ <https://jurnalulbucurestiului.ro/aktual24-ro-ccr-le-ridica-mingea-la-fileu/> accesat 26.01.2019

¹⁷⁰ <http://confluente.ro/Urme-de-dragoste-capii-5-marian-malciu-1327334794.html> [Corola-blog/BlogPost/360348_a_361677] accesat 26.01.2019

¹⁷¹ <https://vox.publika.md/politica/manusa-lui-chirtoaca-pentru-dodon-530565.html> accesat 22.02.2019

cu 1-4 și a debutat cu stângul în Divizia Națională de fotbal.¹⁷² Un spot publicitar este intitulat: *Nokia 701: golul de onoare.*¹⁷³

În presă și în vorbirea cotidiană sunt preluate și expresii de tipul: **jumătate de teren, a avea mingea pe jumătatea de teren a cuiva** sau **a avea mingea în teren**. De exemplu, **a avea mingea pe jumătatea sa de teren** este utilizată cu sensul „a deține controlul; a avea avantajul”: *Președintele rus Vladimir Putin a declarat sâmbătă că speră că relațiile dintre Moscova și Washington se vor îmbunătăți, dar că 'mingea se află în terenul SUA', relatează agenția de presă rusă Interfax citată de Reuters*¹⁷⁴; *Atitudinea analitică ce definește abordarea din Omul recent se înscrie într-adevăr într-un curent de gândire și atitudine intelectuală nu mai puțin american sau occidental decât cele acționând dinspre stânga liberală, în cealaltă jumătate de teren a disputei despre idei și valori ce animă acum sfera publică a societății din Statele Unite.*¹⁷⁵

Din sublimbajul jocurilor sportive au fost preluate și expresiile de tipul: **a scoate (a fi scos) pe tușă, a ține pe tușă, a se afla (a sta, a rămâne) pe tușă**. Prezentăm câteva exemple: *Șeful statului, scos pe tușă pentru a cincea oară.*¹⁷⁶ Sau: (...) *el vrea să se răzbune. În primul rând pe democrați, pe care-i consideră vinovați pentru faptul că a fost scos pe tușă, dar și pe propriul electorat, pentru că nu-l mai creditează cu încredere*¹⁷⁷; *Independența Republicii Moldova, iluzia care ne ține pe tușă.*¹⁷⁸ Sensul acestor expresii în limbajul comun ar fi: „a înlătura, a elimina, a marginaliza”; „a fi înlăturat; a fi eliminat, a fi marginalizat”. Un traseu asemănător l-a parcurs și expresia **a se încălzi pe tușă**, care a căpătat sensul „a se pregăti”: *Un nou consilier județean se încălzește pe tușă să intre în locul Nadinei Simion.*¹⁷⁹

A juca în (altă) ligă și a juca în liga superioară au căpătat, în limbajul comun, sensul „a se ridica la o treaptă superioară; a fi promovat”. De ex.: *E posibil să vă integrați într-un grup, să vă dedicați unei activități care vă poate asigura un plus de prestigiu profesional și să jucați în*

¹⁷² <https://www.publika.md/caz-inedit-in-fotbalul-moldovenesc-fundasil-octavian-vatavu-a-apat-poarta-in-meciul-cu-fc-2696301.html> accesat 25.01.2019

¹⁷³ <https://jurnalul.antena3.ro/it/tehnica/nokia-701-golul-de-onoare-596369.html> accesat 25.01.2019

¹⁷⁴ <https://jurnalul.antena3.ro/stiri/externe/putin-mingea-se-afla-in-terenul-sua-in- ceea-ce-priveste-ameliorarea-relatiilor-dintre-washington-si-moscova-777146.html> accesat 30.01.2019

¹⁷⁵ http://confluente.ro/Horia_roman_patapievici_omul_recent_o_critica_a_normalitatii_din_perspectiva_intrebarii_ce_se_pierede_atunci_cand_ceva_se_castiga_.html [Corola-blog/BlogPost/367247_a_368576] accesat 27.01.2019

¹⁷⁶ <http://puterea.info/seful-statului-scos-pe-tusa-pentru-a-cincea-oara/> accesat 10.12.2018

¹⁷⁷ *Vox Publika*, 22.02.2018

¹⁷⁸ <https://vox.publika.md/politica/independenta-republicii-moldova-iluzia-care-ne-tine-pe-tusa-528057.html> accesat 01.03.2019

¹⁷⁹ <https://www.ziartarguneamt.ro/un-nou-consilier-județean-se-incalzeste-pe-tusa-sa-intre-in-locul-nadinei-simion> accesat 02.03.2019

altă liga - la serviciu, la școală¹⁸⁰. Expresia este preferată de autorii de spoturi publicitare: *Hyundai Santa Fe joacă în altă ligă*¹⁸¹; *Apple își depășește propriile recorduri – joacă în altă ligă*¹⁸².

Cuvântul *ștafetă*, cunoscut mai ales ca termen sportiv – „probă sportivă pe echipe (la atletism, natație etc.), care se desfășoară pe distanțe împărțite pe etape, fiecare distanță fiind străbătută de către un concurent, care transmite coechipierului următor un obiect convențional; obiectul transmis în cadrul acestor probe”, a generat utilizarea în limbajul comun a expresiilor *a transmite ștafeta* și *a prelua ștafeta*, având sensul „a transmite/a prelua o funcție, o activitate etc.” De ex.: *România la președinția UE: Ștafeta a fost preluată de un ministru demisionar și unul care vrea limitarea dreptului de muncă*¹⁸³; *Tineretul democrat a preluat ștafeta pentru Campania socială “Paștele pentru fiecare”*¹⁸⁴; *Fostul Guvernator al Băncii Naționale a Moldovei Dorin Drăguțanu a transmis astăzi ștafeta noului șef al BNM, Sergiu Cioclea, și a apreciat pozitiv calitățile lui profesionale, menționând că are o experiență inegalabilă în domeniul financiar-bancar.*¹⁸⁵

Observăm că termenii sintagmatici preluați de limbajul comun dezvoltă sensuri metaforice și au tendința de creare a unor expresii frazeologice.

Referitor la modul de preluare a termenilor sportivi în limbajul comun, de multe ori, aceasta se realizează și prin utilizarea ghilimelelor sau cu ajutorul unor cuvinte de tipul *așa-numitul*, *așazisul*, *adevărat(ă)*, *de tipul*, *de genul*, *ca să zic așa*, *ca și cum*, *de parcă* etc. Atunci când astfel de mărci lipsesc, aceasta ar putea însemna că termenul a suferit o determinologizare în grad avansat sau maxim, fiind bine cunoscut și devenind parte componentă a vocabularului comun. Vom ilustra cele menționate cu exemple selectate din diferite surse, care vizează același eveniment - o serie de operații de transplant renal, efectuate la Brașov în primele zile ale lui ianuarie 2019:

- *Deosebit de important este și faptul că toate cele patru operații sunt efectuate pro bono, chirurgii din Belgia, Elveția și România participând benevol la acest „maraton”, în condițiile în care actualele reglementări legale în domeniul transplantului nu permit decontarea acestor intervenții efectuate în centrele private.*¹⁸⁶

¹⁸⁰ Pro TV, 04.03.2019

¹⁸¹ <https://www.capital.ro/hyundai-santa-fe-joaca-in-alta-liga.html> accesat 03.03.2019

¹⁸² <https://playtech.ro/2012/apple-isi-depaseste-propriile-recorduri-joaca-in-alta-liga/> accesat 03.03.2019

¹⁸³ <http://m.ziare.com/vasilica-viorica-dancila/romania-la-presedintia-ue-stafeta-a-fost-preluata-de-un-ministru-demisionar-si-unul-care-vrea-limitarea-dreptului-de-munca-1540887> accesat 30.01.2019

¹⁸⁴ <http://td.md/comunicat-de-presa/tineretul-democrat-a-preluat-stafeta-pentru-campania-sociala-pastele-pentru-fiecare/> accesat 30.01.2019

¹⁸⁵ <https://www.realitatea.md/dragutanu-a-transmis-stafeta----plec-cu-sufletul-impacat--bnm-are-un-guvernator-cu-calitati-profesionale-foarte-bune----video-37451.html?> accesat 30.01.2019

¹⁸⁶ <https://sanatateabuzoiana.ro/premiera-medicala-in-cadrul-maratonului-de-transplant-renal-de-la-brasov/> accesat 18.01.2019

- *La Braşov a început un adevărat maraton de transplant renal.*¹⁸⁷
- *Un nou maraton de transplant renal la Spitalul Sf. Constantin din Braşov şi o premieră medicală pentru Europa de Est.*¹⁸⁸

În altă ordine de idei, constatăm că limbajul sportiv poate deveni un domeniu-sursă pentru crearea unor metafore conceptuale în limba literară comună. Spre exemplu, în mass-media contemporană este pe larg utilizat modelul metaforic **Politica este un joc de şah**. În articolele analitice despre evenimentele social-politice de actualitate, acest model metaforic generează, de asemenea, lanţuri de expresii figurate (determinologizate). Termeni de tipul *rege, regină, partidă, mutare, remiză, pion* etc. figurează, în mod frecvent, în textele publicistice. De exemplu: *În opinia lui Kasparov, preşedintele rus blufează. „Putin joacă poker atunci când toţi ceilalţi joacă şah”, a declarat Garry Kasparov.*¹⁸⁹

O arie extinsă de întrebuiţare o are termenul **pion**, care denumeşte, în sport, „fiecare dintre cele şaisprezece piese de cea mai mică valoare de la jocul de şah, aşezate, la începutul partidei, înaintea celorlalte piese”, iar în limba comună este utilizat cu sensul „persoană neînsemnată, lipsită de autoritate, folosită fără a i se cere acordul” (se păstrează semul „de cea mai mică valoare”). De ex.: **Pionii** lui Vîntu se clatină (titlul unui articol).¹⁹⁰ Sau: *Chirtoacă şi Greceanîi sunt nişte pionii în marile jocuri de culise.*¹⁹¹ Iată şi câteva titluri din presa de ultimă oră: „**Mutare** surpriză a lui Iohannis”; „**Klaus Iohannis. Mutare** surpriză de ultimă oră”, „**Iohannis surprinde PSD. Ultima mutare a preşedintelui**”, „**Dragnea a anunţat mutarea surpriză a PSD, dacă Iohannis refuză revocarea lui Kovesi**”, „**Armenii, pionii care apără regina şi nebunii pe tabla de şah a relaţiilor internaţionale.**”¹⁹²

Un alt articol, de data aceasta selectat din presa moldovenească, intitulat sugestiv „**Pionul atacă regina**”, se încheie cu următoarea concluzie: „*Oricum, rolul lui Stavinlav Groppa în “duelul” cu Greceanîi va fi unul de pion: pentru el nu va vota nimeni sau, în cazul în care opoziţia va boicota alegerile, vor vota câţiva comunişti, pentru a crea iluzia unui dezacord între parlamentarii comunişti* (Timpul.md, 19 mai 2009).¹⁹³

¹⁸⁷ <https://www.digi24.ro/regional/a-inceput-maratonul-de-transplant-renal-1062873> accesat 19.01.2019

¹⁸⁸ <https://www.cotidianul.ro/un-nou-maraton-de-transplant-renal-la-spitalul-sf-constantin-din-brasov/> accesat 19.01.2019

¹⁸⁹ <https://www.cotidianul.ro/kasparov-atac-dur-la-adresa-lui-putin/> accesat 23.01.2019

¹⁹⁰ *România liberă*, 07 octombrie 2010

¹⁹¹ *info-prim.md*, 24 iunie 2015

¹⁹² <http://www.araratonline.com/armenii-pionii-care-apara-regina-si-nebunii-pe-tabla-de-sah-a-relatiilor-internationale/> accesat 24. 11.2018

¹⁹³ <https://www.timpul.md/articol/pionul-ataca-regina-2156.html> accesat 24.11.2018

Articolul publicat de hotnews.ro, la 02. 06. 2014, cu titlul „Poziția marilor puteri pe tabla de șah a Ucrainei. Și ce joc face pionul României” e o mostră elocventă de preluare a modelului metaforic **Politica este un joc de șah** în textele publicistice: „*De o parte a mesei stau ambasadorii celor mai active puteri occidentale la Kiev. Alături de ei, și ambasadorul României. De cealaltă parte, în ceea ce este o întâlnire specială, ascultă și pun întrebări trei jurnaliști seniori de la Washington Post, Financial Times și Economist. Este oportunitatea ideală pentru a-ți promova propria țară pe prima pagină a celor mai influente publicații internaționale. Dar, în jocul complicat al partidei care se derulează în Ucraina, e nevoie de creativitate și competență pentru a ocupa un astfel de loc central*”.

Reginele în acest joc sunt, după cum afirmă autorul, Rusia și Statele Unite ale Americii. Aceasta din urmă însă se află într-o poziție dezavantajoasă: „*Statele Unite nu sunt azi mai puțin puternice decât ieri dar, precum o regină înghesuită într-un colț al tablei de șah, raza lor de acțiune s-a restrâns. În aceste condiții, toate celelalte piese de pe tablă, inclusiv pionii, devin mai importante*”. **Piesele grele** sunt statele europene: Germania („...politicienii partizani ai unei abordări delicate a agresivității ruse se găsesc în toate **partidele** importante de la Berlin”), Franța, Marea Britanie, Polonia, Suedia. Iar **pionii** rămân a fi statele „mici”, precum Ucraina, Ungaria, România: „*În absența unei utilizări inteligente a resurselor umane existente, România nu are nicio șansă să joace altceva decât rolul unui pion marginal*”; „*Poziția sau viziunea României asupra jocului politico-economic foarte important din Ucraina nu a influențat nici măcar o prepoziție din gândirea autorilor*”. În fine, „*Anexarea Crimeei este doar mișcarea de deschidere*”, spunea Bildt în 20 martie, „*căci Putin nu este interesat de Crimeea, ci de toată Ucraina*”.¹⁹⁴

În presă, se atestă și situații când termenii din sublimbajul șahului se folosesc și în descrierea acțiunilor specifice altor sporturi, de exemplu jocurilor sportive: *Liga Campionilor - Atletico Madrid, ținută în șah de FC Astana: 0-0*¹⁹⁵; *Arsenal, ținută în șah de Atletico Madrid (1-1), în semifinalele Europa League*.¹⁹⁶ Astfel, expresia **a ține în șah** părăsește cadrul limbajului sportiv, unde este utilizată cu sensul „a limita jocul adversarului la apărarea regelui”, căpătând, în limbajul comun, sensul figurat „a ține pe cineva în tensiune, a-l imobiliza”.

Sunt frecvente și situațiile când, fie din dorința de a atinge un grad cât mai înalt de intelectualizare a discursului, fie pentru a-i atribui o expresivitate mai mare, se face abuz de

¹⁹⁴ <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-17401846-pozitia-marilor-puteri-tabla-sah-ucrainei-face-pionul-romaniei.htm> accesat 24. 11.2018

¹⁹⁵ <https://jurnalul.antena3.ro/sport/fotbal-international/liga-campionilor-atletico-madrid-tinuta-in-sah-de-fc-astana-0-0-700292.html> accesat 29.01.2019

¹⁹⁶ <https://jurnalul.antena3.ro/sport/fotbal-international/arsenal-tinuta-in-sah-de-atletico-madrid-1-1-in-semifinalele-europa-league-773235.html> accesat 29.01.2019

termeni, preluați din mai multe limbaje specializate: „*Azi (...) nu s-a produs evenimentul mare. S-au întâlnit toți actorii care sunt capabili să aleagă președintele. Ecuția este rezolvată. Acum se începe algebra politică. Rămâne ca toți actorii să desemneze un candidat care să-i satisfacă pe toți. Comuniștii pot fi scoși din ecuație. Au fost puși pe tușă. Nu au decât să scrâșnească din dinți în așteptarea deciziei pe care o vor lua cei patru*”, a spus Anatol Țăranu în cadrul emisiunii „*Ediție specială*” la *Publika TV*.¹⁹⁷ În acest fragment, s-au amestecat unități lexicale determinologizate, care provin din limbajul teatral, matematic, sportiv, fapt condamnat sau nu, în funcție de finalitatea pragmatică a discursului.

Un caz interesant este și cel al folosirii, cu sens figurat, în același microcontext de limbă comună, a unor termeni de specializare maximă aparținând unor sublimbaje diferite ale sportului, precum în enunțul: *Sigur că nu toți acești scriitori fac dublu axel sau salt cu triplu șurub stilistic sau de construcție literară* (fragment din articolul *Dublu axel și triplu șurub literar* de Dan Mircea Cipariu).¹⁹⁸ Primul este un termen din patinajul artistic, al doilea provine din gimnastica artistică, iar, folosiți într-un text nespecializat, ambii capătă o expresivitate deosebită (chiar dacă, cel mai probabil, vor rămâne cu statut de ocazionalisme).

Unitățile lexicale care capătă sensuri noi ca rezultat al acestui proces trebuie încadrate, după părerea noastră, în categoria „neologismelor stilistice” (termen pe care îl „împrumutăm” de la cercetătorul Ion Manoli): cuvinte și expresii create de autori pentru a da nume unor moduri inedite de a gândi și de a simți, altfel spus, pentru „a exprima gânduri vechi într-o manieră nouă” [100, p. 162-170]. Pentru a le sesiza efectul stilistic, desigur, este necesar ca receptorul (cititorul, interlocutorul) să cunoască înțelesul termenului-emitent, adică sensul inițial pe care l-a avut în limbajul de origine.

Ținem să subliniem, de asemenea, că uneori se atestă și situații de utilizare inadecvată a termenilor sportivi care au migrat în limbajul comun. Drept exemplu, prezentăm câteva cazuri de utilizare improprie a cuvântului **tandem**, care, așa cum am menționat, este înregistrat în dicționarele explicative cu sensul figurat „grup de două persoane (nedespărțite)”. Deseori, cuvântul (mai ales când este precedat de prepoziție: *în tandem*) este folosit în contexte ce vizează nu doar persoane, ci și obiecte, fenomene etc.: *Cred că presa a evoluat, sub acest aspect, în tandem cu cele mai noi domenii*¹⁹⁹; *Californienii au fost în tandem cu nebunia publicului, fiind așa cum*

¹⁹⁷ <http://www.ipn.md/ro/politica/42471> accesat 11.12.2018

¹⁹⁸ <http://www.agentiadecarte.ro/2013/02/dublu-axel-si-triplu-surub-literar/> accesat 28.02.2019

¹⁹⁹ <http://confluente.ro/nicio-societate-nu-poate-functiona-fara-buni-profesionisti.html> [Corola-blog/BlogPost/367164_a_368493] accesat 29.01.2019

*știi ei cel mai bine să fie: prezențe uimitoare și electrizante.*²⁰⁰ Considerăm că mai potrivite ar fi fost sintagmele: *împreună cu (cele mai noi domenii), în acord cu (nebulia publicului).*

Un alt exemplu: *Aparatul ultraperformant pentru depistarea TBC stă pe tușă.*²⁰¹ Dat fiind că expresia *a sta (a se afla) pe tușă* are o restricție de utilizare, referindu-se doar la persoane, în acest context, este recomandabilă una dintre expresiile: *nu funcționează; nu poate fi pus în funcțiune.* Într-un alt articol este utilizată greșit sintagma *a da în bară: Astfel, amorul meu pentru Lenin a dat în bară.*²⁰² Dat fiind că expresia respectivă are sensul „a comite o greșeală, a face o gafă” și este o acțiune specifică omului, ar fi fost mai indicată o formulare de tipul: *Astfel, am dat-o în bară din cauza amorului meu pentru Lenin.*

Imaginea tablei de șah a fost preluată, în campania preelectorală pentru parlamentare, de un partid politic. Deși nu folosește termenii respectivi, protagonista spotului publicitar mișcă diverse piese de șah (regina, regele, turnul etc.) atunci când caracterizează politicienii pe care îi numește. În opinia noastră, nu e tocmai o asociere reușită, ținând cont de faptul că șahul este considerat un joc dificil, încurcat, de lungă durată.

Erorile de acest tip își au originea în tendința vorbitorilor (a autorilor de texte publicistice) de a părea mai erudiți, mai originali, de a atinge o expresivitate maximă în comunicare, fără ca aceștia să se documenteze, în prealabil, asupra sensurilor termenilor pe care îi utilizează cu valoare conotativă.

Așadar, migrând din limbajele specializate spre cel comun, termenii pot manifesta grade de determinologizare diferite (reduc, mediu, avansat, maxim), deoarece sensul lor se distanțează în măsură diferită de „nucleul dur” al celui specializat. În aceste cazuri are loc fie o extensie a sensului, fie generalizarea lui, fie un transfer semantic, prin metaforizare. Gradul redus de determinologizare este reflectat de întrebuițările metaforice individuale. Determinologizarea maximă se atestă atunci când folosirea termenilor sportivi în comunicare depășește etapa utilizărilor metaforice individuale (singulare, ocazionale), și, datorită modificării conținutului semantic și înregistrării lor frecvente în uz, devin elemente „cu drepturi depline” ale limbajului comun. Odată ce, în limbajul comun funcționează o serie de termeni sportivi deja asimilați, aceștia atrag după ei migrarea altor termeni, astfel creându-se efectul „reacției în lanț”. Totodată, termenii „adoptați” au capacitatea de a stabili raporturi sintactice cu cuvintele din limbajul comun și pot deveni elemente ale unor expresii frazeologice.

²⁰⁰ <http://www.zilesinopti.ro/articole/3429/rhcp-cunosc-secretul-controlarii-maselor> [Corolablog/BlogPost/97402_a_98694] accesat 29.01.2019

²⁰¹ <https://www.ziarulevenimentul.ro/stiri/sanatate/aparatul-ultra-performant-pentru-depistarea-tbc-sta-pe-tusa--217221139.html> accesat 01.03.2019

²⁰² *Literatura și arta*, nr. 14 din 04.04.2019

Pătrunderea termenilor în limbajul comun are loc în special prin intermediul mijloacelor de informare în masă (televiziune, radio, ziare, surse online), dar și al textelor beletristice (și chiar metaliterare), în care capătă valori conotative inedite, și în stilul colocvial, fiind preluate de vorbitorii de rând în comunicarea cotidiană. În principiu, orice termen poate deveni cuvânt în lexicul comun, acesta fiind un proces spontan, firesc, continuu, necontrolat, dar care este determinat de o serie de factori extralingvistici (dezvoltarea rapidă a științei și tehnicii; diversificarea domeniilor de activitate; existența unui nivel înalt de informare; tendința de intelectualizare a comunicării, claritatea și transparența sensului general al termenului etc.).

Se atestă, de asemenea, numeroase cazuri de migrare a termenilor în texte științifice aparținând altor domenii de aplicații, proces numit *reterminologizare*.

3.3. Reterminologizarea

3.3.1. Reterminologizarea: tipuri și clasificări

În definirea procesului de reterminologizare, noi am pornit de la faptul că elementul *re-*, care a servit la derivarea acestui termen, are în primul rând sensul „din nou” (indicând caracterul repetat al unei acțiuni). Prin urmare, în opinia noastră, reterminologizarea constituie o terminologizare repetată a unei unități specializate, iar, ca rezultat, aceasta este adoptată fie în limbajele unor discipline din alte domenii de referință, în care dezvoltă sensuri noi, fie în limbajele altor discipline din același domeniu științific, fie în limbajul specializat al aceleiași discipline științifice, dar cu sens modificat.

În arealul lingvistic românesc, pentru desemnarea prezenței unor termeni în două sau câteva domenii, ca rezultat al migrării lor, este adesea vehiculată noțiunea **interdisciplinaritate** [19; 61; 151], iar termenii specializați care se utilizează în mai mult decât un singur limbaj științific sunt numiți **lexic științific interdisciplinar** [19; 20; 154]. Considerăm că noțiunile „**interdisciplinaritate**”, „termeni științifici **interdisciplinari**” sunt justificate doar pentru a delimita termenii care funcționează simultan în câteva limbaje științifice (de regulă, aparținând unor discipline înrudite, care **interrelaționează**) și în care au același sens.

Propunem ca termenii care au depășit granițele unui anumit limbaj specializat în care au apărut și care au migrat în limbajele specializate ale altor discipline științifice, modificându-și parțial sau total sensul să fie numiți **termeni științifici transdisciplinari/ transdomeniali** (lat. *trans-* – *dincolo, peste*), iar procesul în cadrul căruia un termen trece, cu sens modificat, din limbajul specializat al unei discipline (domeniu) în cel al altei (altor) discipline (domenii) științifice să fie numit **reterminologizare transdisciplinară** și, respectiv, **transdomenială**.

În lucrările de specialitate, domeniul științific care „furnizează” termeni altor științe este numit **știință-donator** sau **știință-gazdă** [151, p. 35], **domeniu de origine** [134; 61], iar domeniul în care aceștia pătrund prin reterminologizare – **știință-receptor** [151, p. 39], **domeniu-receptor** [134; 61]. Termenii **domeniu-sursă** și **domeniu-țintă** sunt folosiți, de regulă, pentru a desemna domeniile conceptuale din care provin și în care migrează termenii științifici [55; 153]. Totodată, limbajul specializat care oferă termeni altui limbaj specializat / altor limbaje specializate ar putea fi numit și **limbaj-emitent**, iar cel care îi „împrumută” – **limbaj-receptor**.

Precizăm și faptul că noțiunea de **domeniu** cunoaște o dublă interpretare. În sens larg, el reprezintă o disciplină sau o știință din câmpul cunoașterii umane, altfel spus, o „sferă specializată a experienței umane”. În sens restrâns, domeniul este vocabularul asociat unei anumite discipline sau sfere de activitate, unei practici sociale determinate, numit și subdomeniu, adică „un domeniu (mic) subordonat unui domeniu (mare)” [152, p. 89].

Analiza numeroaselor opinii privind procesul de migrare a termenilor în cadrul unui singur limbaj specializat și între diferite limbaje specializate și a materialului factual acumulat de noi ne permite a delimita următoarele tipuri de reterminologizare.

Având drept criteriu opoziția **domeniu de origine / domeniu receptor**, distingem:

1. **Reterminologizare intradomenială** – procesul în cadrul căruia un termen dintr-un anumit limbaj specializat este preluat fie în limbajele altor discipline **din același domeniu științific**, fie în același limbaj specializat, suferind anumite mutații semantice. Este vorba, de exemplu, despre resemantizarea unor termeni în cadrul unor domenii complexe, precum cel financiar-bancar (finanțe, economie, contabilitate, asigurări etc.); medico-biologic (anatomie, medicină, biologie); diferite domenii tehnice etc. Un exemplu elocvent de reterminologizare intradomenială îl constituie terminologia sportului, în care se înregistrează un număr destul de mare de termeni cu sensuri diferite în discipline diferite.
2. **Reterminologizare transdomenială** – procesul ce constă în utilizarea unor termeni științifici cu sensuri distincte **în domenii absolut diferite**. Un exemplu, în acest sens, ar fi migrarea unor unități lexicale din limbajul militar în alte limbaje specializate, precum ar fi cel cultural (*avangardă*), social-politic (*gardă, front*), informatic (*parolă*), sportiv (*ofensivă, defensivă, atac, contraatac*) etc.

Având drept criteriu **disciplina științifică** din care sunt preluați și în care pătrund termenii resemantizați, adică opoziția **disciplina emitentă / disciplina receptoare**, pot fi delimitate, de asemenea, două tipuri de reterminologizare:

1. **Reterminologizare intradisciplinară** – procesul ce constă în modificarea sensului unui termen în cadrul aceleiași discipline științifice (sublimbaj specializat).

2. **Reterminologizare transdisciplinară** – procesul ce constă în modificarea sensului unui termen în cadrul unor discipline științifice diferite aparținând aceluiași domeniu al cunoașterii sau unor domenii de cunoaștere diferite.

Din acest unghi de vedere, reterminologizarea transdisciplinară se poate realiza atât în cadrul aceluiași domeniu (intradomenială), cât și în domenii științifice diferite (transdomenială), iar reterminologizarea intradisciplinară nu poate fi decât intradomenială. Noțiunile **reterminologizare extradomenială** și **reterminologizare extradisciplinară** sunt excluse, dat fiind că adoptăm viziunea asupra polisemiei extradomeniale ca fenomen ce constă în migrarea termenilor din limbajele specializate în cel comun; în acest caz, unitățile lexicale specializate se determinologizează.

Menționăm, de asemenea, că una dintre problemele majore cu care se confruntă cercetătorii acestor procese este dificultatea de a stabili cu precizie punctul de origine sau direcția de extindere a unui termen de la un domeniu la altul. În opinia Angelei Bidu-Vrănceanu, deocamdată, „par să fie o sursă de interdisciplinaritate științele fundamentale (matematica, filozofia), capabile să producă concepte de bază”, în celelalte cazuri, încercarea de a indica punctul de plecare fiind riscantă [20, p. 186]. Astfel, în fiecare caz, este necesară o analiză amănunțită, bazată pe studii diacronice privind istoria creării și evoluția termenului și a sistemului terminologic respectiv. Chiar dacă există, aceste informații nu sunt sistematizate și nu au constituit obiectul unor descrieri lingvistice detaliate.

Criteriile care ar trebui luate în considerare atunci când se încearcă a întreprinde atare demersuri sunt următoarele: indicațiile din dicționarele generale, enciclopedice și specializate privind domeniul de apartenență al unui termen (care sunt explicitate prin mărcile diastratice sau deduse din definiții); criteriul cantitativ (frecvența unui termen în interiorul unui domeniu); direcția de extindere a unui termen de la un domeniu la altul (stabilirea unui punct de plecare, în cazul în care este posibil) [61, p. 245].

Procesul de reterminologizare este determinat de dezvoltarea și perfecționarea cunoașterii științifice, de apariția unor noi teorii și domenii. Raporturile dintre diferitele domenii științifice sunt variate și complexe, factorii extralingvistici fiind esențiali în procesul de reterminologizare. Principalul factor extralingvistic care determină reterminologizarea unităților lexicale este integrarea științelor, care se realizează prin diverse procedee și se manifestă sub diverse forme: unificarea conceptuală și categorială a disciplinei științifice respective, preluarea metodelor altor științe, interacțiunea determinată de obiectul cercetării, apariția unor științe sintetice. Factorii lingvistici ai reterminologizării sunt: convergența fonetică (coincidența sau asemănarea sonoră a

formeii cuvintelor), influența proceselor de creare a cuvintelor, procesele semantice, tendința efortului minim în limbă ș.a.

În fine, analiza evoluției semantice a unităților terminologice aparținând unui limbaj specializat îi permite cercetătorului să determine însemnătatea acestui proces în formarea limbajului specializat al științei respective, să releve specificul migrației termenilor din limbajul comun în cel specializat, dintr-un limbaj științific în altul sau în interiorul unui singur sistem terminologic. În acest context, terminologia sportivă prezintă un interes deosebit, dat fiind că, pe de o parte, a fost formată, în mare măsură, pe baza mijloacelor limbii literare comune și ale altor limbaje specializate, iar pe de altă parte, ea însăși servește drept o importantă sursă de îmbogățire a limbajului comun și a terminologiilor altor domenii științifice. Acest fapt se datorează rolului deosebit care îi revine sportului în societatea contemporană, dar și caracterului complex, plurivalent, sistemic al terminologiei lui.

3.3.2. Reterminologizarea transdomenială. Interacțiunea limbajului sportiv cu alte limbaje specializate

Așa cum am precizat în compartimentele anterioare ale lucrării, unul dintre procedeele cele mai active de creare a termenilor este metaforizarea. În limbajele specializate, metafora științifică sau terminologică poate fi creată fie prin transferul din lexicul comun în cel specializat (în cadrul unui proces mai complex, numit terminologizare), fie dintr-un domeniu în altul al lexicului specializat (ca modalitate de reterminologizare). Acesta din urmă presupune transferul denumirii unui concept științific asupra altuia în baza asemănării unor trăsături ale acestor concepte; ca rezultat, unitatea lexicală dintr-un anumit sistem terminologic capătă un sens special nou într-un alt sistem terminologic. Înțelegerea noilor domenii de cercetare și de cunoaștere științifică se datorează, în special, „raționamentului metaforic”, perceput drept „proiectare a unui cadru conceptual sursă asupra unui cadru conceptual țintă” [149]. Raționamentul metaforic conduce la înțelegerea unui fapt, a unei situații, a unui proces sau a oricărui tip nou de categorie la începutul unei analogii imaginate dintre ceea ce încercăm să înțelegem și ceva ce cunoaștem și înțelegem deja.

Metafora este unul dintre procedeele semantice la care apelează frecvent terminologiile diferitor domenii. În literatura științifică, sunt cunoscute multiple exemple de metafore bazate pe imagini concrete, cunoscute protagoniștilor (emițător și receptor). Fizicianul Niels Bohr a explicat structura atomului prin metafora sistemului solar, lingvistul August Schleicher a recurs la teoria lui Darwin pentru a ilustra evoluția limbilor, Sextil Pușcariu face apel la imagistica călătoriei pentru a explica raportul limbă-gândire, Karl Bühler a preluat din radiofonie noțiunile „emițător”

și „receptor” pentru a denumi părțile implicate în procesul de comunicare, iar în lucrările de lingvistică a fost preluată metafora constelației pentru descrierea limbii ca sistem funcțional.

Astfel, în discursul științific, metafora nu mai este un ornament, o figură de stil cu valoare expresivă, ci „un complex proces discursiv de corelare conceptuală și semiotică cu implicații de ordin cognitiv, comunicativ și lingvistic” [108, p. 255].

În cele ce urmează, vom întreprinde o încercare de a releva modul în care decurge procesul de reterminologizare a unităților lexicale specializate în limba română, care are drept rezultat crearea unor metafore științifice.

Am putea delimita două categorii de termeni formați pe calea reterminologizării (transdisciplinare) prin metaforizare:

1) termeni care, după ce au fost supuși determinologizării, au pătruns într-un alt limbaj specializat, dar continuă să funcționeze în limbajul specializat de origine (în domeniul emitent) fără a suferi modificări de sens;

2) termeni care nu au pătruns în limbajul comun, migrând dintr-un limbaj specializat nemijlocit în altul (altele).

În primul caz, metafora unește unitățile lexicale a două tipuri de limbaje (comun și specializate), iar în cel de-al doilea – unitățile din două limbaje specializate.

Această legătură asociativă se bazează pe anumite seme comune. Lexemele care participă la acest tip de reterminologizare pătrund în vocabularul activ al vorbitorilor, iar apariția unor sensuri noi, terminologice este posibilă grație importanței lor sociale și gradului înalt de asimilare a termenului. Bunăoară, termeni de tipul *virus*, *memorie* etc. au pătruns din limbajul medical (biologic, psihologic) în cel al informaticii; *colonie* a migrat din terminologia istoriei și a geografiei în cea a microbiologiei (în sintagma *colonie microbială*); termenul *familie* a fost preluat din terminologia juridică și socială în cea a biologiei, lingvisticii, fizicii, matematicii.

În același mod, termenul *piramidă* pătrunde, prin transfer metaforic, și în alte sisteme terminologice: arheologie, viticultură, sport, geografie (*piramidă coafată* sau *de pământ*), nutriție (*piramidă alimentară*), anatomie (*piramidă bulbară*), psihologie (*piramida lui Maslow*), în domeniul militar ș.a.

Termenul lingvistic *frază* („îmbinare de propoziții, care se află în raport de coordonare sau de subordonare, exprimând una sau mai multe judecăți”), a pătruns în limbajul comun cu sensul „fel de exprimare; mod pretențios de a vorbi” (*a face fraze*), pentru ca, ulterior să fie preluat de alte limbaje specializate: în muzică are sensul „unitate muzicală alcătuită dintr-o succesiune de sunete cu sens expresiv propriu” (*frază muzicală*), iar în scrimă este utilizat cu sensul „luptă

desfășurată în intervalul de timp scurs între comenzile președintelui de juriu: „începeți” și „stai”; fragment de asalt format din acțiuni succesive continue” (*frază de arme*).

Termenul tehnic *a propulsa*, care mai întâi a fost determinologizat, căpătând sensul „a stimula, a promova”, ulterior și-a extins sensul și aria de aplicare și a pătruns și în limbajul medical: *Mișcările peristaltice apar ca urmare a contracțiilor mușchilor intestinali longitudinali și au rolul de a propulsa conținutul intestinal către colon.*²⁰³

Termenul *rezonanță* care, în fizică, are două sensuri: „1. Proprietate a unor corpuri sau a unor încăperi de a intensifica și a prelungi sunetele; răsunet. 2. Stare de vibrație în care se găsește un corp sau un sistem fizic când asupra lui se exercită o acțiune exterioară periodică, cu o frecvență egală ori apropiată cu frecvența proprie vibrației corpului sau a sistemului”, a fost preluat în limbajul comun cu sensul figurat „efect produs de un eveniment, fapt etc. asupra cuiva; răsunet; ecou”, iar în limbajul medical desemnează o „tulburare de gândire la schizofrenici, caracterizată prin înlocuirea legăturilor de fond ale acțiunilor prin relații verbale, de obicei făcute după asonanță, rimă sau localizare în timp sau spațiu” (DEX).

Termenul *a clona*, provenit din biologie și devenit foarte cunoscut publicului larg prin intermediul mass-mediei, a pătruns în limbajul economic cu sensul „a realiza o copie”. Iată un exemplu: (...) *este evident că intenția agentului poate fi nu doar aceea de a clona instrumentul de plată electronică, ci și de a utiliza datele obținute de pe banda magnetică în vederea efectuării unor plăți online*²⁰⁴.

Același mecanism de reterminologizare se manifestă și în cazul termenului *hibrid*, provenit din biologie, în care are sensul: „rezultat din încrucișarea a doi indivizi cu ereditate diferită; metis”. După ce a pătruns în limbajul comun, termenul a fost preluat în limbajul politic, în sintagme de tipul: *regim hibrid, binom hibrid, stat hibrid*. Se pare că sintagma *regim hibrid* a devenit un termen economico-politic. Potrivit wikipedia. org, *democrațiile depline, democrațiile viciate și regimurile hibride sunt considerate a fi democrații, iar regimurile autoritare sunt considerate dictaturi.*²⁰⁵ Termenul a fost preluat și în limbajul tehnic, de ex.: *În prezent există deja automobile hibride pe piață și modelul hibrid funcționează atât pentru vehiculele pe bază de energie electrică, cât și pentru cele pe bază de hidrogen...*²⁰⁶

²⁰³ Fiziologie umană: funcțiile vegetative de Ionela Lăcrămioara Serban, Walther Bild, Dragomir Nicolae Serban (2008) [Corola-publishinghouse/Science/1306_a_2285] accesat 29.12.2018

²⁰⁴ EUR-Lex (2013) - [Corola-website/Law/256821_a_258150] accesat 03.01.2019

²⁰⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Indicele_democra%C8%9Biei accesat 25.01.2019

²⁰⁶ Volumul de Lucrări ale Parlamentului European, Versiunea 7 [Corola-other/Administrative/92301_a_92796] accesat 26.01.2019

Schematic, acest proces ar putea fi reprezentat în felul următor:

$$LS_1 \rightarrow LC \rightarrow LS_2, LS_3 \dots LS_n.$$

Șirul de termeni formați în același mod (terminologizare – determinologizare – reterminologizare transdisciplinară prin metaforizare) poate fi completat cu unități de tipul: *poligon, triunghi, orizont, eclipsă, ecuator, axiomă* etc.

Cel de-al doilea grup de termeni supuși reterminologizării prin metaforizare este cel al termenilor care au evitat etapa determinologizării. Acest grup este mai puțin numeros, dat fiind că trecerea directă a unui termen dintr-un sistem noțional în altul rareori admite un sens figurat (cerință obligatorie pentru metaforă). De ex., termenul matematic *coeficient*, având sensul „număr sau parametru literal care multiplică o expresie algebrică în formă de monom”, este utilizat și în alte limbaje specializate, precum cel al didacticii – „valoare relativă atribuită la un examen”; al fizicii – „mărime constantă în anumite condiții date, care indică o anumită proprietate a unei substanțe, a unui sistem fizic”; economic – „relație, exprimată în procente, între cantitatea de muncă utilă produsă de un mecanism și cantitatea de energie pe care o consumă acesta” (*coeficient economic*). În același mod, un șir de termeni matematici au pătruns în alte limbaje (tehnic, geografic, filosofic, medical etc.): *calotă, cilindru, con, elice, extrapolare* ș.a.

Parafrază, termen care, în lingvistică, are înțelesul „expunere, explicație etc. într-o formulare personală (și mai dezvoltată) a conținutului unui text, al unei comunicări orale etc.”, a fost preluat de cel al muzicii cu sensul de „piesă muzicală instrumentală de virtuozitate care constituie o prelucrare liberă a unei teme cunoscute”.

Termenul medical *sincopă*, care are sensul „încetare subită (momentană sau definitivă) a funcției inimii, cu întreruperea respirației și pierderea sensibilității și a mișcărilor voluntare”, este utilizat în lingvistică cu sensul „fenomen fonetic care constă în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate între două consoane ale unui cuvânt”, iar în limbajul muzical denumește un „efect ritmic, cu caracter dinamic, obținut prin mutarea accentului unei măsuri de pe timpul tare pe cel slab anterior”.

Reprezentarea grafică a acestui tip de reterminologizare este:

$$LS_1 \rightarrow LS_2, LS_3 \dots LS_n.$$

Cea mai serioasă dificultate în analiza fenomenului reterminologizării rezidă, fără îndoială, în determinarea domeniului de origine (LS_1 sau domeniul emitent) și a traseului pe care îl parcurge o unitate lexicală specializată în procesul de resemantizare și de asimilare de către un alt domeniu de aplicații (LS_2 sau domeniu receptor). Ne-am asumat riscul identificării domeniului din care provin unitățile lexicale reterminologizate prin metaforizare, aplicând criteriile recomandate de Inga Druță: indicațiile din dicționare (mărcile diastratice) privind domeniul în care se încadrează

termenii; frecvența lor în interiorul unui domeniu; determinarea unui punct de plecare, în cazul în care a fost posibil; frecvența înaltă a unui termen într-un anumit limbaj, fapt ce demonstrează că el aparține anume acelui domeniu [61, p. 245].

Astfel, am putea delimita următoarele limbaje specializate, din care provin unitățile lexicale reterminologizate prin metaforizare:

1. **Limbajul matematic (al algebrei și geometriei).** *Ecuatie*, în matematică – „relație matematică exprimată sub forma egalității, în care intră elemente cunoscute și necunoscute și care se verifică numai pentru anumite valori ale necunoscutelor”, în chimie este utilizat cu sensul „reprezentare a unei reacții chimice cu simbolurile elementelor pentru a desemna atomii și moleculele care iau parte efectiv la aceasta”, iar în astronomie (în sintagma *ecuație a timpului*) – „diferența dintre timpul solar mijlociu și cel adevărat”. *Perimetru*, în geometrie „suma lungimilor laturilor unei figuri geometrice plane”, în medicină – „instrument pentru măsurarea câmpului vizual”. Termenul *triunghi*, care în geometrie denumește un „poligon format din trei laturi care se întâlnesc două câte două și formează trei unghiuri interne”, este și termen muzical: „instrument muzical de percuție alcătuit dintr-o bară cilindrică de oțel îndoită în formă de triunghi, care se lovește cu o baghetă din același material”. La fel, prin transfer metaforic, termenii *trapez*, *cerc*, *echer*, *paralelă*, *piramidă* au devenit termeni și în alte limbaje, inclusiv în cel sportiv.

2. **Limbajul militar** – *manta*, care în terminologia militară denumește un element al uniformei militare, „haină lungă, groasă sau impermeabilă care apără de frig, de ploaie etc.”, a căpătat, grație transferului metaforic, sensuri noi în limbajul tehnic – „înveliș care servește pentru a proteja o piesă sau un sistem tehnic”, în cel zoologic – „răsfrângere a tegumentului care căptușește cochilia; palium”, în cel geografic – „scoarța Pământului”; *parolă* – „cuvânt convențional secret sau formulă convențională secretă folosite de militarii care au anumite misiuni pentru a fi identificați de alți militari care cunosc consemnul”, în limbajul informatic a căpătat sensul „cuvânt convențional secret, folosit de utilizatorii unui calculator sau al rețelei de internet pentru a li se permite accesul la diferite servicii (pagini web, e-mail etc.)”

3. **Limbajul social** – se bazează pe compararea obiectelor cercetării științifice cu cele din diverse sfere ale activității umane. De ex., termenul *cuplu*, care în sociologie este utilizat cu sensul „reuniune a două persoane, forțe, obiecte într-o acțiune (sau activitate) comună; pereche formată din persoane de sex opus, unite prin căsătorie sau dragoste”, în limbajul teatral este utilizat cu sensul „doi actori care joacă împreună roluri principale”; în sport (tenis) cu sensul de „dublu”, în fizică denumește un „sistem de două forțe egale antiparalele” ș.a.m.d.

4. **Limbajul politic: reformă**, care în limbajul politic are sensul de „transformare politică, economică, socială, cu caracter limitat sau de structură pentru a realiza un progres”, în limbajul

tehnic a fost preluat cu sensurile: 1. „Scoaterea din uz a unui material, a unei unelte etc. în urma degradării lor”; 2. „Totalitatea materialelor, uneltelor, efectelor, armelor etc., socotite la un moment dat ca inutilizabile (prin degradare)”; 3. „Depozit în care se păstrează un asemenea material”, iar în cel militar – „scoaterea din cadrele armatei a unui militar (pentru motive de incapacitate fizică)”. **Intervenție**, care în limbajul politic are sensul „invazie armată sau amestec al unui stat în treburile interne ale altui stat sau ale altui popor”, în medicină a căpătat sensul „operație” (**intervenție chirurgicală**).

5. **Limbajul financiar-economic**. De ex., termenul **bancă**, în limbajul financiar „instituție financiară care are ca activitate principală atragerea de depozite și împrumutarea unor sume în scopul acordării de credite și efectuării de plasamente”, în medicină capătă sensul „laborator în care se asigură prezervarea în condiții riguroase a unor țesuturi, a sângelui sau a unor organe în vederea transplantării lor” (**bancă de organe**); în limbajul informațional – „totalitatea datelor organizate în scopul optimizării procesului de căutare și modificare a lor sau a relațiilor dintre ele, independent de o anumită aplicație” (**bancă de date, bancă de informații**). **Deficit**, în limbajul economic având sensul „sumă cu care cheltuielile întrec veniturile; lipsă bănească la un bilanț financiar”, în fizică e utilizat cu sensul „diferența dintre tensiunea vaporilor care saturează aerul la o temperatură dată și tensiunea vaporilor existenți în realitate” (**deficit de saturație** (sau **de umiditate**)), iar în medicină – „deficiență, lipsă în integritatea anatomică și funcțională a unui organ”. Termenul economic **cartel**, care desemnează o „uniune monopolistă în care mai multe întreprinderi din aceeași ramură de producție încheie o convenție, stabilind prețurile și condițiile de vânzare și de aprovizionare, termenele de plată, cantitatea de mărfuri ce urmează să o producă fiecare și își împart piețele de desfacere în vederea limitării sau eliminării concurenței”, în limbajul politic are sensul de „coalitie între două sau mai multe partide, organizații etc.”

6. **Limbajul medical: imunitate**, care în medicină are sensul de „rezistență a organismului față de acțiunea microbilor patogeni sau a produșilor toxici ai acestora”, în limbajul juridic este utilizat cu sensul „calitate a unei persoane de a nu putea fi trasă la răspundere, de a nu i se putea aplica nicio pedeapsă în cazul în care ar comite un fapt penal”, iar în cel social-politic – „situație de care se bucură membrii unei adunări legislative, de a nu putea fi urmăriți sau arestați fără aprobarea organului din care fac parte” (**imunitate parlamentară**); „inviolabilitate juridică de care se bucură reprezentanții diplomați, familiile lor etc.” (**imunitate diplomatică**). Termenul **diagnoză** are în limbajul medical sensul „determinare precisă a unei boli după manifestările pe care le prezintă și a examenelor de laborator”, iar în cel cibernetic denumeste un „examen destinat a detecta erorile într-un program, în datele sau în circuitele unei mașini”.

7. **Limbajul biologic.** Cunoscutul termen biologic *rădăcină*, „parte a unei plante superioare prin care aceasta se fixează de sol și își absoarbe substanțele hrănitoare”, în matematică a fost preluat cu sensul „valoarea necunoscută dintr-o ecuație” (dar și în sintagmele *rădăcină pătrată*, *rădăcină cubică*), iar în lingvistică denumește un „element al unui cuvânt, ireductibil din punct de vedere morfologic, comun cuvintelor din aceeași familie și care conține sensul lexical al cuvântului”. La fel, și cuvântul *tulpină* - „parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină și coroană; trunchi”, a devenit termen în lingvistică: „temă a unui cuvânt”, dar și în microbiologie: „grup de microorganisme cu aceeași origine și aceleași însușiri” (*tulpină microbială*).

8. **Limbajul tehnic.** Termenul *aparat*, în limbajul tehnic „sistem de piese care servește pentru o operație tehnică, mecanică, științifică etc.”, în anatomie are sensul „totalitate a organelor care servesc la îndeplinirea unei funcții”, în cel literar – „totalitate a notelor și comentariilor care însoțesc o ediție critică” (*aparat critic*), în cel științific – „totalitate a mijloacelor de investigație științifică folosite de un cercetător” (*aparat științific*), în cel administrativ – „totalitate a serviciilor care asigură bunul mers al unei instituții sau a unui domeniu de activitate”.

9. **Limbajul arhitectural.** Termenul *arhitectură* este utilizat în domeniul respectiv cu sensul „știința și arta de a proiecta și de a construi clădiri; planul unei clădiri”, în domeniul naval – „știința și arta de a construi vapoare, porturi etc.” (în sintagma *arhitectură navală*), iar în teoria literară – „structură”. Termenul *coloană*, care în arhitectură, are sensul „stâlp cilindric de marmură, piatră, lemn etc., destinat să susțină o parte dintr-un edificiu sau să-l înfrumusețeze”, a căpătat, prin transfer metaforic, sensuri distincte în mai multe limbaje specializate, precum cel tehnic, matematic, fizic, chimic, biologic, muzical, anatomic etc. În sfera construcțiilor, termenul *ciment* este folosit pentru a denumi un „material de construcție, pulbere fină obținută prin măcinarea clincherului, care se petrifică prin amestecarea cu apă”; în geologie - „material natural, liant între fragmentele ce formează rocile detritice”; în medicină – „material special asemănător cu cimentul, folosit în lucrările dentare” (*ciment dentar*).

10. **Limbajul geografic.** Termenul geografic *ecuator* („linie imaginară rezultată din intersecția suprafeței Pământului cu planul care trece prin centrul lui, perpendicular pe axa polilor, împărțind globul terestru în două emisfere”), în astronomie capătă sensul „cerc imaginar pe suprafața unui astru, perpendicular pe axul de rotație al astrului, care îl împarte în două emisfere”. Termenul *canal*, care are mai multe sensuri în limbajul geografic – „albie artificială sau amenajată care leagă între ele două fluvii, un râu cu un lac etc. și care servește la navigație, la irigații sau la construcții hidrotehnice; cale de circulație pe apă (ținând loc de stradă) în orașele așezate la mare sau pe fluvii; porțiune de mare situată între două țărmuri apropiate”, prin metaforizare devine termen în domeniul construcțiilor – „conductă (construită din beton, tuburi îmbinate, șanțuri sau

rigole) destinată să transporte lichide, în diferite scopuri”, al biologiei – „formațiune organică în formă de tub, vas sau cale de comunicație în organismele animale sau vegetale (prin care circulă substanțele nutritive, secreții etc.”, al științelor comunicării – „suportul fizic al transmiterii unui mesaj”.

11. **Limbajul cultural (muzică, teatru, cinematografie).** Termenul *gală*, care are în limbajul artelor, sensul „spectacol (sau șir de spectacole) cu caracter solemn, sărbătoresc, la care participă, de obicei, persoane oficiale” (*gală filmului românesc*), în limbajul sportiv capătă sensul de „competiție sportivă la care au loc mai multe meciuri, de obicei de box” (*gală de box*). Termenul *scenariu*, care în limbajul teatral și cinematografic are sensul „text succint al unei piese de teatru, al unui spectacol său al unui film, de obicei împreună cu indicațiile tehnice și de regie” s-a impus în limbajul pedagogic, având înțelesul „proiect al unei lecții”.

12. **Limbajul sportiv: pasă**, termen care în sport are sensul „transmitere a mingii către un coechipier”, în terminologia navală e folosit cu sensul „fâșie de apă indicată navigației într-o zonă cu stânci, bancuri, mine etc.”, iar în limbajul tehnic are sensul „trecere a metalului de forjat în tiparele sau în matricele care îl fasonază”. *Start* – în sport, „loc (marcat printr-o linie) de plecare într-o întrecere sportivă; momentul începerii unei întreceri sportive”. În limbajul informatic reprezintă un „punct de lansare pentru aplicații și sarcini de lucru” (*butonul Start*).

13. **Limbajul literar-lingvistic.** Din acest domeniu au fost preluați în alte limbaje, prin metaforizare, termeni precum: *legendă* – în teoria literară „povestire în proză sau în versuri care conține elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei ființe etc.”, în geografie „text, inscripție prin care se explică semnele convenționale de pe o hartă, de pe un plan, o imagine fotografiată sau desenată”, iar în textele științifice este utilizat cu sensul „notă, remarcă, explicație”; *verb* – în lingvistică „parte de vorbire care exprimă o acțiune sau o stare și care se caracterizează prin flexiune proprie”, în limbajul informatic „parte a unei instrucțiuni care precizează întrebările puse unui computer” (DECSN).

Termenii *sufix*, *prefix*, *sintaxă*, de asemenea, au devenit termeni informatici.

14. **Limbajul religios. Cruce**, în limbajul religios desemnând un „obiect format din două bucăți de lemn, de piatră, de metale prețioase etc. așezate perpendicular și simetric una peste alta și care constituie principalul simbol al religiei creștine, reprezentând jertfa de răscumpărare pentru oameni a lui Isus Hristos”, în cel medical (în sintagma *crucea roșie*) reprezintă un „semn distinctiv, (cruce roșie pe fond alb) pentru spitale, ambulanțe, centre de asistență medicală etc.” și o „organizație care, în război, are grijă de bolnavi, răniți și prizonieri, iar, în timp de pace, de sinistrați, de cei foarte săraci, de deținuții politici etc.”, în limbajul militar este un termen care intră în componența numelui unor decorații, insigne etc. în formă de cruce, de ex.: *Crucea „Sfântul*

Gheorghe”; în limbajul tehnic este un nume dat la diverse obiecte sau părți ale unor obiecte, dispuse în formă de cruce, de ex., în sintagma **cruce cardanică** – „dispozitiv mecanic de asamblare prin articulare, permițând transmiterea mișcării circulare între doi arbori care pot forma între ei un unghi oarecare”, iar în cel al botanicii formează termeni compuși, de tipul: *crucea-pământului*, *crucea-voinicului* ș.a. Verbul *a (se) converti*, care, în limbajul religios, are sensul „a adera sau a determina pe cineva să adere la o anumită convingere (religioasă)”, în cel financiar a căpătat sensul „a schimba o valută în altă valută”. La rândul lui, termenul derivat *conversiune* („trecere de la o religie la alta”; „preschimbare a unei valori economice, mai ales monetare, într-o valoare de altă natură”) a pătruns și în limbajul tehnologiilor informaționale cu sensul: „schimbare a unei forme de reprezentare a informației în contextul unui sistem de calcul” (DECSN). *Paradis*, care, în limbajul bisericesc este cunoscut cu sensul „grădina raiului în care, potrivit credințelor religioase, au trăit Adam și Eva până la păcatul originar și în care ajung după moarte sufletele oamenilor fără păcate”, a fost preluat în limbajul economic în sintagma *paradis fiscal*, care a devenit un termen generic ce definește „un stat, o țară sau un teritoriu care practică impozite de nivel redus sau chiar zero, oferind în același timp o legislație stabilă, condiții economice bune și o rată scăzută a corupției, inclusiv pentru sursele de venituri străine, respectiv, o țară care încurajează prin politica sa fiscală exercitarea pe teritoriul ei a anumitor activități economice specifice”.²⁰⁷

Evident, acest șir poate fi completat și cu alte limbaje specializate. În unele surse, astfel de termeni mai sunt numiți metafore: socială, militară, medicală, biologică, geografică etc. [187, p.76-80].

Am constatat, așadar, că, în procesul de reterminologizare transdomenială prin metaforizare, are loc un intens schimb de termeni între limbajele unor domenii diferite, iar interacțiunea lor are atât manifestări firești, ca în cazul termenilor care au pătruns din limbajul artelor (*gală*) sau al matematicilor (*trapez*, *triunghi*, *perimetru*, *cerc*, *echer*, *paralelă*, *piramidă*) în cel al sportului, fie dintre cele mai neașteptate, ca în cazul termenilor religioși (*a converti*, *paradis*), care pătrund în limbajul financiar-bancar.

Totodată, noțiunile supuse terminologizării (sau obiectul comparației) pot fi:

- 1) obiecte, substanțe (*coloană*, *manta*, *ciment*, *plombă*, *rădăcină*);
- 2) fenomene, procese, acțiuni (*pasă*, *intervenție*, *reformă*, *diagnoză*);
- 3) trăsături ale obiectelor și fenomenelor (*valență*, *imunitate*, *densitate*, *constantă*);
- 4) locul sau mediul producerii fenomenului (*centru*, *start*, *ecuador*, *pol*, *climat*);

²⁰⁷ https://ro.wikipedia.org/wiki/Paradis_fiscal accesat 01.03.2019

- 5) numărul, cantitatea, dimensiunea sau volumul (*cuplu, cuadratură, dualitate, tandem, celulă, deficit*);
- 6) forma (*triunghi, cerc, trapez, echer, canal, coloană, disc, fascicul*);
- 7) scopul, funcția (*aparatură, parolă, manta*) ș.a.

Terminologia sportivă, de asemenea, a preluat un șir de unități specializate provenite din sistemele terminologice ale altor științe, acesta reprezentând principalul tip de reterminologizare în cazul limbajului sportiv. O serie de termeni au pătruns în sport din limbajele specializate ale ramurilor tehnice și științifice care au stat la baza formării lor. De exemplu, în tir, tir cu arcul, scrimă a fost preluat un număr mare de termeni din arta militară. Terminologia sporturilor acvatice (canotaj, iahting, rafting, caiac-canoe) se bazează pe lexicul preluat din cea a industriei navale și a transportului maritim, terminologia sportului aviatic, a planorismului și a parașutismului – din industria aeronautică, termenii din automobilism, motociclism, modelism, pescuit sportiv sunt, în mare măsură, termeni tehnici, preluați din sistemele terminologice ale domeniilor care le-au generat (Tabelul 3.1).

Tabelul 3.1. Termeni sportivi creați ca rezultat al specializării sensului unităților lexicale provenite din alte limbaje specializate

Nr. crit.	Domeniul de origine	Domeniul receptor	Exemple de termeni
1	Industria aeronautică; aviație	Aeromodelism Sport aviatic	<i>Aerodrom, aeronautică, aripă, avion, avionetă, babord, biplan, deltaplan, giroclinometru, manșă, palier, pantă, picaj, plafon, ranversare, razmut, rulaj, decolare, aterizare etc.</i>
2	Industria constructoare de mașini; transportul terestru	Automobilism Motociclism Ciclism	<i>Amortizor, ambalare, aripă (apărătoare a roților), autociclu, automobilism automobilist, bicicletă, călcătură, cilindree, circuit, demaraj, derapaj, garaj, kart, pedalier, raliu, motocicletă, parcurs, record, trasă, traseu, tur etc.</i>
3	Industria navală, transportul naval	Sporturi nautice	<i>Acostare, ambarcațiune, ancoră, arboradă, arboret, asietă, babord, bac, balenieră, barbetă, barcă, berton, bord, bordaj, canarisire, carenă, catarg, cârmă, clincher, cocă, coliziune, crucetă, cuter, debarcader, eche, edecare, flotor, gabier, galeră, gig, ghiu, monococă, monotip, nervură, padelă, pagaie, pală, palonier, parâmbă, pescaj, ponton, portant, provă, pupă, ramă, randă, ruliu, sart, saulă, schif, siaj, șine, ștroc, tachet, timonă, timonier, traversă, tribord, velă, velatură, vergă, voltă, yacht (iaht) etc.</i>

4	Sistemul militar (arta militară)	Tir Tir cu arcul Scrimă	<i>Absorbăr, alică, armă, armare, armurier, balistică, biută, calibru, carabină (cu aer comprimat), cartuș, cătare, chiulasă, detonant, dezarmare, dop, duel, epolare, foc, gabarit, ghint, pistol, proiectil, pușcă, recul, trăgaci, țeavă, țintă, vizor etc. floretă, spadă, sabie, lamă, montură, agrafă, ampenaj, arc, coardă, cursor, fereastră a arcului ș.a.</i>
5	Creșterea cailor	Călărie, hipism	<i>Abot, alură, ancolură, aplomb, atelaj, banchetă, bandaj, buestru, cabrare, cadență, cavalcadă, cravașă, crupă, dârlogi, dresaj, galop, jocheu, manej, obstacol, padoc, pas, pasaj, pinten, rivieră, șa, travers, voltă etc.</i>

Notă. Termenii inserați în tabel au fost selectați din Enciclopedia Educației Fizice și Sportului din România, Ediția a II-a [4, 680 p.]

Termenii sportivi din această categorie au parcurs doar un proces de **specializare** a sensului, nu și de resemantizare: chiar dacă au avut loc, modificările semantice s-au produs în procesul de terminologizare în limbajele ramurilor tehnice respective, nu în cel al sportului.

Termenii sportivi proveniți din alte domenii științifice au migrat atât în limbajul general al sportului (*arbitru, sancțiune, adversar, aparat, asigurare, atac, avertisment, baraj, eliminare, lider, plan, ritm, traseu* etc.), cât și în sublimbajele unor discipline sportive separate, denumind diverse probe de sport, elemente și procedee tehnico-tactice, posturi de joc, piese de echipament sportiv etc.

În baza studiului întreprins, am putut identifica următoarele **domenii de origine** (LS₁, domenii emitente) ale termenilor sportivi formați prin reterminologizare transdomenială:

- **arta militară:** *atac, asalt, baterie, blocadă, cantonament, captură, defensivă, divizie, flanc, ofensivă, paradă, pluton, repliere* etc.;
- **matematică (algebră, geometrie):** *doi, opt, unsprezece, cerc, diagonală, echer, paralelă, patrulater, pătrat, piramidă, trapez, triunghi, triunghiular, spirală, cilindru* etc.;
- **fizică, chimie:** *absorbție, degajare, dispersare, insolubilitate, flotare, motrice* etc.;
- **arhitectură, construcții:** *balustradă, baraj, beton, boltă, coloană, cupolă, fleșă, palier, paravan, stâlp, pasaj* etc.;
- **arte (muzică, pictură, coregrafie, teatru, circ):** *arenă, desen, digitație, hat-trick, mască, miniatură, operă, piruetă, uvertură* etc.;
- **anatomie, medicină:** *falangă, nervură, a obstrucționa, obstrucție, osatură* etc.;
- **științe ale naturii (biologie, zoologie, geografie, astronomie):** *delfin, derocare, eclipsă, fluture, muscă, păianjen, rac, rozetă, serpentină, zonă* etc.;

- **agricultură, creșterea animalelor:** *padoc, peluză, pepinieră* etc.;
- **domenii tehnice:** *aparat, cuplaj, frână, frânare, înșurubare, piuliță, pivot, placaj, șurub* etc.;
- **drept:** *adjudecare, admonestare, arbitraj, asesor, evadare, sancțiune* etc.;
- **politică:** *balotaj, fuziune, guvernare, ligă* etc.;
- **gramatică:** *accent, frază* ș.a. (Anexa 4).

La rândul său, și terminologia sportivă a devenit domeniu-emitent în procesul de reterminologizare transdomenială: termenii sportivi au migrat în limbajele specializate ale altor științe. Este cazul unor termeni de tipul: *antrenor, performanță, pasă, echipă, pistă, tur* ș.a.

De pildă, termenul sportiv **antrenor** („persoană calificată care se ocupă cu antrenarea sportivilor”) a devenit și termen tehnic: „utilaj folosit pentru a antrena un organ de mașină sau o mașină”.

Termenul sportiv **performanță**, „rezultat (deosebit de bun) obținut de cineva într-o întrecere sportivă”, a căpătat, prin extensie, sensul „realizare deosebită într-un domeniu de activitate”, iar în limbajul tehnic a fost preluat cu înțelesul „cel mai bun rezultat obținut de un sistem tehnic, de o mașină, de un aparat etc.”

Pistă, care desemnează în limbajul sportiv o „fâșie de teren (circulară, ovală etc.) amenajată pentru întreceri sau antrenamente sportive”, în aviație este utilizat cu sensul „teren amenajat pentru rulara avioanelor la decolare și la aterizare”, iar în cinematografie (în sintagma **pistă sonoră**) – „fâșie de la marginea peliculei cinematografice, fâșie a unei benzi de magnetofon etc. pe care este făcută înregistrarea sonoră”.

Termenul **pasă**, utilizat în sport cu sensul „transmitere a mingii către un coechipier”, a devenit termen tehnic, în industria navală fiind folosit cu sensul „fâșie de apă indicată navigației într-o zonă cu stânci, bancuri, mine etc.”, iar în cea metalurgică – „trecere a metalului de forjat în tiparele sau în matrițele care îl fasonază”.

Ring, termen care, în sport, are sensul „platformă împrejmuțată de obicei cu corzi și pe care se desfășoară meciurile de box”, în industria textilă este utilizat cu sensul „mașină pentru întinderea (sau pentru dublarea) tortului, pentru răsucirea firului și înfășurarea lui pe țevi”, iar în terminologia maritimă desemnează un „cerc de metal pentru scoaterea navelor, fixat de bulonul de pe peretele cheiului”.

Termenul împrumutat **forward**, care în rugbi desemnează un post de joc (*atacant*), este și termen financiar: „operație de plată la termen”.

Și cunoscutul termen **box** – „sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale” – a căpătat un nou sens: „armă albă, alcătuită dintr-

o placă de metal cu găuri pentru degete, zimțată în exterior, cu care se atacă ținând pumnul strâns” (termen militar).

Patină, definit drept „obiect de metal format dintr-o șină și elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetei, folosit la patinaj” (DEX), a fost adoptat în limbajele tehnice, desemnând o „piesă prin intermediul căreia un mecanism alunecă pe un element de ghidare; organ al mașinilor agricole de recoltat, destinat rezemării pe sol a aparatului de tăiere și reglării înălțimii de tăiere a plantelor”, fiind cunoscut și termenul compus **patină de ascensor** – „șină pe care alunecă cabina ascensorului” (DEX). **Patinaj**, care este definit drept „disciplină sportivă diversificată în mai multe forme, în funcție de structura suprafeței pe care se deplasează patinatori (gheață, asfalt), prin obiectivele de concurs reglementate riguros ca durată, distanță și elementele tehnice executate și de instrumentul de alunecare (patine metalice, patine pe roțile, patine pe role)” (EEFSR), a devenit termen tehnic, adoptat și în automobilism, cu sensul de „învârtire pe loc a roților automobilului, care împiedică înaintarea acestuia; alunecare, derapare”.

Și termenul **casting**, bine cunoscut în prezent mai ales cu sensul „selecție de actori, figuranți etc. pentru un spectacol sau film” a fost preluat din limbajul sportiv, în care a avut, inițial, sensul: „concurs sportiv în care participanții au dreptul la un număr de aruncări la țintă, cu lanseta, într-un timp limitat”.

Cuvântul **knocaut (knockout)**, atât de vehiculat în presă, a fost preluat de limbaje specializate noi, precum este cel al cercetărilor genetice, în care a dezvoltat sensul: „dezactivat; suprimat; blocat”, de ex.: (...) *animale transgenice, în care anumite gene implicate în nefrogeneză sunt fie nefuncționale (gene knockout) (nu se formează rinichi), fie super-exprimate (se formează rinichi anormali)*²⁰⁸; *De aceea, unii cercetători s-au axat pe inducerea unei deficiențe a diferitelor citokine, fie prin deletarea genei respective și crearea unor modele animale knockout, fie prin administrarea unor anticorpi monoclonali specifici care să blocheze acțiunea diferitelor citokine.*²⁰⁹

În medicină sunt cunoscuți termeni de tipul: **genunchiul săritorului, genunchiul alergătorului, policele schiorului, umărul tenismanului** etc., termeni creați, probabil, pentru a explica esența celor „savanți”, care pentru persoanele neavizate, sunt irelevanți.

Prima observație ce se impune în urma analizei fenomenului de migrare a termenilor sportivi în alte limbaje specializate este faptul că, de cele mai multe ori, aceștia au trecut prin etapa

²⁰⁸ Boala polichistică renală autosomal dominantă (ADPKD) de Mircea Covic (1999). Disponibil: [Corola-publishinghouse/Science/91917_a_92412] accesat 25.01.2019

²⁰⁹ Factori genetici implicați în etiopatogenia diabetului zaharat de tip 1 (insulinodependent) de Cristian Guja (2006). [Corola-publishinghouse/Science/91978_a_92473] accesat 25.01.2019

de determinologizare. Menționăm, de asemenea, că în exemplele selectate de noi tipul de reterminologizare **limbaj sportiv → alte limbaje specializate** este atestat mult mai rar decât cele provenite în limbajul sportiv din alte limbaje, fapt ce se explică, probabil, prin vârsta relativ tânără a terminologiei sportive comparativ cu cea a altor științe, cum ar fi, de exemplu, limbajul matematic, medical sau filozofic.

3.3.3. *Reterminologizarea intradomenială în limbajul sportiv*

În procesul de reterminologizare intradomenială, procedeul principal este metonimia, pe care am definit-o drept o mutație semantică bazată pe raporturi de contiguitate logică între obiecte și/sau fenomene. Aceasta poate apărea, de exemplu, atunci când obiectele sau fenomenele respective există simultan în timp sau în spațiu. De exemplu, termenul *baroc* desemnează „o perioadă în istoria europeană (în jurul anului 1600), un curent artistic”, precum și „un stil (de arhitectură, pictură ori muzică) predominant în perioada dintre sfârșitul Renașterii și mijlocul sec. al XVIII-lea”. De cele mai multe ori, relațiile de metonimie se stabilesc între termenii unor științe conexe (înrudite), iar o atare interacțiune se realizează, de obicei, fără mijlocirea limbajului comun (**LS₁ → LS₂ – reterminologizare transdisciplinară**) sau în cadrul aceleiași discipline (**LS₁ → LS₁ – reterminologizare intradisciplinară**).

În cazul științelor umanistice, de exemplu, domeniile emitente și domeniile receptoare pot fi: filosofia, artele, muzica, literatura, sistemul juridic, coregrafia, pictura ș.a. Astfel, în procesul de reterminologizare, metonimia, ca procedeu semantic axat pe raporturi de contiguitate logică între diferite obiecte, fenomene, acțiuni, se manifestă cu precădere în domenii și subdomenii înrudite. Pornind de la cercetările mai multor autori privind metonimia ca proces semantic [10, p. 421-433; 187, p. 85-90; 24, p.295], am putut identifica unele modele de reterminologizare prin transfer metonimic în limbajul sportiv, precum urmează:

- **mișcare, acțiune – exercițiu, procedeu, abatere sau probă de sport.** De ex., termenul *pas* (în limbajul comun – „componentă structurală a mersului și a alergării, reprezentând unitatea de mișcare sau unitatea ciclică a acestor modalități de locomoție, realizată prin trecerea unui picior înaintea celuilalt, în vederea deplasării corpului dintr-un loc în altul”), devine tip de exercițiu sau element în atletism, gimnastică, patinaj-viteză, jocuri sportive, călărie, ciclism, motociclism, iar utilizat la plural (*pași*) este o „abatere comisă de un jucător, care constă în efectuarea unui număr de pași mai mare decât prevede regulamentul” (în baschet, handbal). În același mod au devenit termeni cuvintele *apucare, răsturnare, strangulare* (procedee din lupte) ș.a.

- **stare, poziție – exercițiu, procedeu.** De ex., *echilibru* – „situație a unui corp, a unui sistem etc. supus acțiunii unor forțe egale și opuse, care se anulează reciproc, fără a-i modifica starea de repaus sau de mișcare”, este utilizat în gimnastică, sporturi nautice, călărie, sporturi individuale cu sensul specializat „stare de stabilitate a corpului (a calului, a ambarcațiunii etc.) în spațiu”, iar în diferite probe de gimnastică (artistică, acrobatică, la aparate) are sensul de „element al exercițiului”.

- **parte a corpului – probă/ procedeu/ poziție: *genunchi***, în tir –, „poziție de tragere cu pușca”. În scrimă, termenul *braț în linie* este utilizat cu sensul „poziție a unui trăgător în care brațul înarmat este complet întins, iar vârful armei sale amenință suprafața valabilă a adversarului”. În jocurile sportive (mai cu seamă în comentarii și reportaje). Termenii *mână, picior, cap* au și sensul „lovitură executată cu mâna (piciorul, capul)” Prin extensie, aceștia pot denumi și tipuri de greșeli tehnice (în diferite jocuri sportive).

- **obiect – probă/procedeu/element tehnic:** termenul sportiv *bară*, care are sensul „bârnă cu secțiune transversală paralelipipedică sau cilindrică, cu dimensiunile standardizate prin regulamente, care constituie cadrul porții și de care se prinde plasa”, capătă, prin transfer metonimic, sensul „lovitură (aruncare) în care mingea trimisă spre poartă izbește sau atinge una din cele trei bare” (în fotbal). De asemenea, termenul *gard* în atletism denumește, pe de o parte, o „construcție din metal, constând din două tije (tălpi) paralele, care servesc pentru reazem pe sol, la extremitatea cărora sunt fixate din construcție două bare (tije) verticale pe care culisează prin ridicare și coborâre, de regulă în sistem telescopic, două dispozitive pe care se așază transversal o ștachetă (stinghie) de lemn peste care trece (sare) sportivul în timpul cursei”, iar pe de altă parte (la plural), este denumirea unor „probe de alergări în care sportivii trebuie să treacă peste aceste instalații, probele de concurs fiind, la bărbați 110 m garduri, 200 m garduri, 400 m garduri, iar la femei – 100 m garduri; 400 m garduri” (EEFSR). În același mod, termenii *bârnă, sol, inele, paralele, paralele inegale* (în gimnastică), *ciocan, greutate* (în atletism), *floretă, spadă, sabie* (în scrimă), *pușcă, pistol* (în tir), *sanie, schi* (sporturi de iarnă) ș.a., care, inițial, au denumit aparate, obiecte, arme utilizate în ramurile de sport respective denumesc și probele de sport în care sunt utilizate. Uneori, acest tip de reterminologizare se realizează prin adăugarea unor termeni determinanți, de ex.: *minge înaltă, minge razantă* (în fotbal); *minge lîfiată, minge regulamentară, minge repetată, minge scurtă* (în tenis de câmp).

- **obiect (element) de vestimentație – probă/procedeu/element tehnic:** cuvântul *șiret* capătă, în fotbal, în sintagma *șiret plin*, sensul: „procedeu tehnic prin care mingea este lovită cu

porțiunea centrală a labei piciorului, situată de-a lungul șiretului care închide cele două fețe laterale ale ghetei de fotbal”.

- **loc/spațiu – procedeu/element tehnic: *corner***, care în terminologia jocurilor sportive are sensul „colț al terenului”, capătă și înțelesul „fază fixă de joc în care echipa din atac repune mingea în joc din colțul terenului, ca urmare a faptului că aceasta a depășit în întregime linia de fund în afara spațiului porții atinsă ultima dată de un jucător al echipei din apărare” (EEFSR).

- **loc/ spațiu – sportiv (agent):** în rugbi, termenul *centru* capătă sensul „jucător component al compartimentului de trei sferturi, poziționat între mijlocași și aripi, specializat în jocul deschis; primul centru este interior, iar cel de al doilea este exterior”, în fotbal – „jucător specializat având sarcina să acționeze în mijlocul unei linii sau al unui compartiment al echipei: fundaș central, înaintaș central” (EEFSR). *Inter*, un alt termen din sublimbajul jocurilor sportive, denumește „jucătorul de handbal sau de fotbal situat în cadrul sistemelor vechi de joc între centrul atacant și extremă”. În actualul sistem de joc, *inter* a devenit „vârf de atac”, „jucătorul de la mijlocul terenului, care face legătura între cele două linii – cea de apărare și cea de atac” (*inter dreapta, inter stânga*). Același model e urmat și de termenul *extremă* - „jucător specializat având sarcina de a acționa, cu precădere, la marginile terenului”.

- **loc/spațiu – interval de timp:** termenul general *cantonament*, care are sensul „loc de cazare special amenajat, unde o echipă sau un lot sportiv se pregătesc în comun (în vederea participării la o competiție de amploare)”, capătă și sensul „perioada de timp cât o echipă se află în cantonament”.

- **materie – obiect: *aur, argint bronz*** sunt utilizate cu sensul de „distincție” (*medalie de aur, medalie de argint, medalie de bronz*).

- **capacitate, trăsătură – probă sau ramură de sport:** în atletism, noțiunile *viteză, rezistență* denumesc probe de alergări, în limbajul general al sportului – tipuri de efort fizic; termenul *fitness* (împrumutat din limba engleză) are două sensuri: 1. „Formă fizică”; 2. „Ansamblu de activități motrice sistematic desfășurate în scopul dezvoltării armonioase a corpului, folosind exerciții de gimnastică și exerciții la diferite aparate (helcometre, тренажоре, haltere, gantele, bare, piste rulante etc.) instalate și valorificate în săli special amenajate”.

- **calitate – componentă a sistemului de evaluare (*artistism, virtuozitate, dificultate* – în gimnastică, patinaj artistic).**

- **calitate – fază a unui procedeu, probe de sport etc.: *precizie*** (în tir – fază în cadrul probei pistol femei).

- **forma mișcării – mișcare, procedeu, element (*cerc, triunghi, romb* – în gimnastică).**

• **nume de agent – nume de procedeu/element:** în sport, cuvântul *as* este utilizat cu sens apreciativ: „persoană care se bucură de notorietate sportivă câștigată datorită aptitudinilor demonstrate repetat în diferite concursuri de mare anvergură”, în tenisul de câmp însă, a căpătat și sensul: „punct realizat direct din serviciu, foarte apreciat de public” (EEFSR).

Un alt tip de transfer semantic este **sinecdoca**, „figură semantică (trop) și fenomen lingvistic, formă particulară de metonimie, realizată prin înlocuirea unui nume cu altul pe baza unei relații cantitative între cei doi termeni (...). Raportul logic pe care se sprijină sinecdoca este cel stabilit între parte și întreg, în ambele sensuri” [24, p. 454]. De exemplu: *refrigerator*, în limbajul tehnic – „aparat sau parte a unei instalații frigorifice, unde se produce temperatură scăzută; frigider”, în industria transporturilor a căpătat și sensul „vehicul înzestrat cu o astfel de instalație, destinat pentru transportarea produselor ușor alterabile”, iar în cea agroalimentară – „depozit frigorific care servește pentru stocarea, păstrarea și refrigerarea produselor alimentare, a fructelor, legumelor etc.”.

În limbajele specializate, este întâlnit mai des modelul **denumire de domeniu științific – metodă într-un alt domeniu**. De pildă, termenul *antropometrie*, ce denumește o „disciplină științifică care se ocupă cu tehnica măsurării corpului omenesc și cu stabilirea relațiilor mărimilor obținute prin aceste măsurători” este utilizat pe larg în textele științifice cu tematică sportivă, având sensul „metodă de studiu constând în măsurarea diferitelor părți ale corpului omenesc și a raportului dintre acestea”. *Ergometrie* – „disciplină care se ocupă cu determinarea eforturilor fizice (musculare) prin măsurarea lucrului mecanic efectuat”, în medicina sportivă a fost preluat cu sensul „metodă de măsurare a lucrului mecanic efectuat în timpul unui efort fizic”.

Uneori, în subsistemele terminologice ale sportului sunt adoptați termeni din alte subsisteme, dar care își specializează sensul sau sunt resemantizați în subsistemele ce le adoptă. Am numit acest proces **reterminologizare transdisciplinară**. De exemplu, termenul *dribling* și sinonimul său, *conducerea mingii*, comuni mai multor jocuri sportive (fotbal, handbal, baschet, rugby), definiți în EEFSR drept „element tehnic care permite jucătorului aflat în posesia mingii să se deplaseze în teren fără a pierde controlul ei, indiferent de intervenția regulamentară a adversarului, constând dintr-o serie de impulsuri consecutive imprimare mingii cu mâna sau cu piciorul, în conformitate cu regulamentul de joc”, a fost preluat și în polo pe apă, în care a căpătat sensul de „procedeu care se realizează de jucător înotând, de obicei prin stilul craul, într-o poziție specifică”. Tot astfel, și termenul *teren*, preluat din sublimbajul jocurilor sportive (fotbal, volei, handbal etc. – jocuri care se dispută pe terenuri de sport), este utilizat în polo pe apă pentru a denumi locul în care se desfășoară competițiile, adică *bazinul*.

Termenii *patină* și *patinaj*, analizați anterior drept exemple de reterminologizare a limbajului tehnic, au dezvoltat sensuri noi și în limbajul sportiv. *Patină*, termen care denumește un element de echipament sportiv în patinaj, a fost preluat în bob cu sensul „fiecare dintre cele două tălpi ale saniei”. Iar *patinaj*, care a avut inițial sensul „disciplină sportivă” a fost adoptat în automobilismul sportiv, cu sensul deja amintit „învârtire pe loc a roților automobilului; alunecare, derapare”. Exemplificăm printr-un fragment selectat din lucrarea „Autocontrol. Tehnici și tactici de conducere defensivă și sportivă”: *Cel mai simplu și mai comun caz de supravirare a unei tracțiuni spate este abordarea unui viraj menținând o accelerare prea puternică pentru condițiile de aderență existente, situație în care puntea spate intră în derivă. Acest fenomen se datorează patinajului roților punții spate, cauzat de un exces de accelerație. astfel, este suficient să eliminiți cauza patinajului – accelerarea excesivă – pentru a restabili echilibrul dinamic al autoturismului”* [124, p. 153].

Termenul *patinaj* a pătruns și în sublimbajul schiului, în sintagmele *pas de patinaj*; *coborâre în pas de patinaj*, denumind, în cadrul acestor termeni complecși tipul respectiv de alunecare.

O situație asemănătoare se atestă și în cazul termenilor *tenis cu capul* și *tenis cu piciorul*, care au pătruns în sublimbajul fotbalului, pentru a desemna tipuri de lovituri asemănătoare cu cele aplicate în tenis.

Hochei, termen care desemnează un „joc sportiv pe gheață sau pe iarbă, în care jucătorii, servindu-se de o crosă, caută să introducă în poarta echipei adverse un puc sau o minge” (DEX), a fost preluat în haltere cu sensul „procedeu de ridicare a halterei la proba de smuls și aruncat cu ambele brațe” (EEFSR).

Termenul *fartlek*, în fotbal, reprezintă o „metodă de antrenament, folosită și în pregătirea fotbaliștilor, care constă într-o deplasare de lungă durată, pe parcursul căreia se realizează combinarea diferitor forme și tempouri de alergare, la libera apreciere a sportivilor” [62, p. 65]. Termenul, ca și metoda respectivă, a fost preluat din sublimbajul atletismului, în care este o „metodă de antrenament folosită de alergătorii de elită, cu precădere semifondiști și fondiști, care constă dintr-o deplasare de lungă durată (1-2 ore), pe parcursul căreia se realizează combinarea diferitor forme de alergare cu variația tempoului și lungimea distanțelor parcurse cu tempouri diferite, la libera apreciere a atletului” [4].

Termenul *a boxa* („a practica boxul; a lupta după regulile boxului”), de asemenea, și-a modificat aria de întrebuințare, fiind preluat în limbajul fotbalului cu sensul de „a lovi (cu putere)”. Astfel, termenul *boxare a mingii* este atestat în dicționarele de specialitate cu sensul: „element tehnic

specific jocului portarului folosit de acesta pentru respingerea mingii cu pumnul, în situația în care mai mulți jucători sar deodată pentru a lovi mingea cu capul în fața porții” [62, p. 27; 4, p. 92].

În exemplele analizate, delimitarea disciplinei de origine și a celei receptoare este posibilă grație luării în considerare a factorilor extralingvistici, precum apariția, evoluția și specificul disciplinelor respective. Se știe exact că apariția sportului *polo pe apă*, de exemplu, este ulterioară apariției fotbalului, al cărui sublimbaj a servit drept sursă pentru cel dintâi. Revenind la ideea că cel mai dificil, în studiul fenomenului de migrare a termenilor în diferite limbaje specializate, este a stabili punctul de plecare și direcția în care au evoluat termenii respectivi, considerăm că este mai indicat a studia efectele migrării termenilor specializați în diferite discipline sportive, adică polisemia lor. Propunem ca fenomenul în cadrul căruia termenii au dezvoltat sensuri absolut distincte în diverse sublimbaje ale sportului să fie numit **polisemie intradomenială transdisciplinară** (Anexa 5).

Majoritatea termenilor polisemantici au baze motivaționale (motiveme) comune, însă dispersia tematică a acestora este destul de mare, în diverse sublimbaje având un spectru denotativ destul de larg.

De exemplu, termenul *încrucișare*, în jocurile sportive, reprezintă o „combinație tactică prin care un atacant circulă în sens contrar pe lângă un coechipier aflat în deplasare sau în poziție statică, cu scopul de a se demarca de apărătorul direct prin atragerea acestuia în blocaj, fie al atacantului încrucișat, fie al apărătorului acestuia”. În patinajul-viteză însă denumeste „punctul în care patinatorul schimbă culoarul, trecând de pe unul interior pe altul exterior și invers”.

Termenul *arc*, are un spectru larg de sensuri:

- I. Gimnastică – 1. „traseu curbiliniu descris de corp și de segmentele sale sau de o coloană de gimnaști în deplasare”. 2. „denumire convențională atribuită balansului, efectuat cu un obiect portativ, din articulația pumnului (*arc mic*); a cotului (*arc mijlociu*); cu întregul braț (*arc mare*)”;
- II. Atletism – „segment de cerc de referință pentru orientarea spectatorilor, a concurenților și a oficialilor, care este trasat sub forma unor benzi albe, late de 5 cm, în sectorul de recepție a obiectului de aruncat”;
- III. Tir cu arcul – „armă formată dintr-o vergea curbată, din lemn sau metal, ale cărei capete sunt legate între ele printr-o coardă întinsă ce servește la lansarea săgeților, una dintre primele arme de tragere la țintă inventată de omenire (epoca pietrei)”;
- IV. Tir – „piesă lamelară sau arc spiral care asigură funcționarea diverselor componente importante ale armei (mecanisme de reglaj, armare și declanșare)”;
- V. Patinaj artistic – „urmă lăsată de patină în alunecare pe gheață”.

Termenul *cocoș*, în limbajul sportiv, are două seme distinctive: forma (sensurile pe care le are în schi și tir) și greutatea (sensul cu care este utilizat în lupte și box):

- I. Schi - „dispozitiv curb crenelat pe partea interioară, asemănător ca profil cu creasta de cocoș, având rolul de a acționa asupra pârgheii ce fixează rama bocancului”;
- II. Tir – „dispozitiv în formă de ciocânel, fixat pe pârghia exterioară a mecanismului de declanșare a focului, care asigură detenta unui resort ce lovește percutorul”;
- III. Box, lupte - „categorie de greutate care variază între 49-52 kg pentru juniori și între 51-57 kg pentru seniori”.

Așadar, resemantizarea termenilor în limbajul sportiv se bazează pe raporturi de similitudine (de formă, de greutate, de funcție, cantitativă, calitativă etc.) și de contiguitate logică. S-ar putea spune că metaforizarea și metonimia sunt principalele procedee semantice de reterminologizare intradomenială.

Metaforizarea, ca mijloc de reterminologizare a limbajului sportiv, se realizează în două moduri:

a) metaforizarea repetată a unui cuvânt din limbajul comun. La baza metaforizării se află diferite asemănări:

- de formă, ca în cazul unor termeni de tipul: *inel* – în baschet, parașutism, sporturi nautice – piese de formă circulară, componente ale echipamentelor; în gimnastică (la plural) – aparat și probă specifică gimnasticii masculine, iar în bob - viraj de 360°.

- de mișcare, ca în cazul unor termeni precum: *morișcă* – în lupte – „procedeu tehnic de aruncare a adversarului la saltea prin fixarea brațului și a coapsei”; în gimnastică „mișcare succesivă de tipul rotațiilor de brațe care sugerează mișcarea palelor morilor de vânt”, iar în șah – „formă de atac dublu la baza căruia se află alternanța succesivă a șahurilor directe și prin descoperire date de o baterie formată dintr-un turn și un nebun având ca finalizare capturarea de material”.

De multe ori, la baza acestui tip de metaforizare se află seme motivaționale diferite. De exemplu, termenul *muscă* folosit în box și lupte, în care are sensul „*categorie de greutate*”, se bazează pe analogia de greutate, iar utilizat în tir, același termen are la bază asocierea de culoare și dimensiune: „punct negru situat în mijlocul panoului de tragere”. De asemenea, termenul *cocoș*, în schi se bazează pe asemănarea de formă („dispozitiv curb crenelat pe partea interioară, asemănător ca profil cu creasta de cocoș, având rolul de a acționa asupra pârgheii ce fixează rama bocancului”), în sporturile individuale – pe cea de greutate („categorie de greutate care variază între 49-52 kg pentru junior și între 51-57 kg pentru seniori”), iar în tir – pe cea de mișcare

(„dispozitiv în formă de ciocănel, fixat pe pârghia exterioară a mecanismului de declanșare a focului, care asigură detenta unui resort ce lovește percutorul”).

b) metaforizarea repetată a unui termen creat prin reterminologizare transdisciplinară transdomenială, ca în cazul unor termeni de tipul: *triunghi* – în gimnastică „mod de deplasare a sportivilor”; în șah, dame – „combinație a pieselor pe tabla de joc”, iar în baschet (în sintagma *triunghi de săritură*) – „acțiune tactică colectivă în care trei apărători, dispuși în triunghi, se plasează în fața coșului, împiedicând astfel acțiunea de recuperare a ei de către adversari”.

Concluzii la capitolul 3

În evoluția semantică a unităților terminologice, atât în direcția formării limbajelor specializate, cât și în cea a migrării termenilor în limbajul comun și în alte limbi specializate, se atestă aceleași procedeele semantice, caracteristice lexicologiei în general. Totodată, se profilează anumite tendințe: de exemplu, specializarea și restricția sensului se manifestă în procesul de creare a termenilor; extensiunea și generalizarea sensului – în cel de migrare a termenilor în limbajul comun. Metonimia se înregistrează în special în procesul de reterminologizare, iar metaforizarea în cadrul tuturor celor trei fenomene, care reprezintă obiectul de studiu al lucrării de față: **terminologizare, determinologizare, reterminologizare.**

În limbajele specializate, metaforizarea se bazează pe asocieri cu obiecte sau fenomene cunoscute, de regulă, pe imagini vizuale. Metaforele conceptuale din limbajul sportiv au la bază diverse similitudini (de formă, culoare, loc, greutate, dar mai ales asemănări care vizează scopul, funcția obiectelor sau caracterul mișcărilor). În limbajul specializat din sfera sportului au putut fi analizate cinci din cele șase domenii-sursă ale metaforelor conceptuale atestate în limba română contemporană: *Obiecte, Plante, Animale, Om, Fenomene naturale*. În exemplele analizate de noi, cele mai numeroase sunt domeniile conceptuale antropomorfic și obiectual, ceea ce poate fi explicat prin faptul că majoritatea termenilor-metaforă sunt creați prin asociere cu propria imagine a omului și cu obiectele din viața cotidiană.

Termenii formați prin metaforizare au pătruns în limbajul sportiv atât din limbajul comun (parcurgând astfel un proces de terminologizare), cât și din alte limbi specializate (militar, matematic, artistic, arhitectural, biologic, geografic, juridic etc.), fiind supuși procesului de reterminologizare. Deseori, aceștia din urmă traversează și etapa determinologizării.

Eponimizarea, de asemenea, reprezintă o cale productivă de terminologizare în limbajul sportiv. În formarea termenilor eponimici, acesta poate să concureze, așa cum se poate observa din studiile de specialitate, doar cu cel medical. Termenii eponimici sportivi desemnează concepte variate din punct de vedere semantic și structural, iar principala sursă a acestora o constituie antroponimele și toponimele. Majoritatea termenilor sportivi eponimici au pătruns în limba

română din fondul terminologic internațional (dat fiind că provin de la numele unor cunoscuți sportivi sau savanți, care reprezintă diferite state ale lumii) ori sunt creați după modelele respective, în special ale limbii engleze. La rândul lor, termenii eponimici de origine românească îmbogățesc fondul internațional de termeni sportivi, în special cu unități lexicale provenite din gimnastică, ramură în care sportivii români au demonstrat performanțe foarte înalte.

În analiza fenomenului de migrare a termenilor din limbajele specializate în cel comun, trebuie delimitate două procese: **despecializarea** (utilizarea termenului în context nespecializat) și **determinologizarea** (remodelarea semantică a termenului). Fiecare dintre cele două procese are consecințe diferite: prin despecializare are loc extinderea sferei de întrebuințare a lexicului specializat, scopul principal al acesteia fiind explicarea și difuzarea conceptelor științifice, iar prin determinologizare unitatea lexicală capătă sensuri noi și, în acest mod, apar cuvinte noi, care participă la crearea unor noi imagini ale realității (acțiuni, fenomene, obiecte, trăsături etc.). Astfel, cele două fenomene sunt de ordin diferit, despecializarea (pe care o considerăm un fenomen sociolingvistic) constituind nu atât o etapă, cât o premisă a determinologizării (pe care o considerăm un fenomen lingvistic).

Determinologizarea lexicului specializat sportiv este un fenomen deosebit de productiv, și are loc conform mecanismelor generale de determinologizare a lexicului specializat în limba română. Unitățile lexicale din limbajul sportiv supuse acestui proces au intrat în limbajul curent fie prin extensie semantică, fie prin generalizarea sensului, fie dezvoltând sensuri figurate (adică prin metaforizare).

Unitățile lexicale specializate ale diferitor limbaje și, mai cu seamă, termenii sportivi migrează atât în textele beletristice, cât și, mai ales, în cele publicistice. În ambele tipuri de texte, termenii pot fi folosiți atât cu valoare denominativă (despecializare), cât și cu valoare conotativă (înregistrând diferite grade de determinologizare). Se atestă numeroase cazuri de utilizare a termenilor în scopul promovării diferitor produse (în spoturile publicitare) și în stilul colocvial, în astfel de cotexte, unitățile lexicale respective fiind utilizate, de regulă, cu sens figurat. În presa actuală, termenii proveniți din limbajul sportiv migrează mai ales în limbajul social-politic, interacțiunea celor două limbaje explicându-se prin faptul că anume aceste două sfere sunt cele mai mediatizate.

Reterminologizarea este, de asemenea, o cale activă de formare a sistemelor terminologice, având două forme principale: transdomenială și intradomenială. S-a observat că migrarea termenilor din limbajele specializate ale altor domenii științifice în limbajul sportiv este un proces mai intens și mai productiv decât cel realizat în direcție opusă. El are loc atât prin specializarea sensurilor, cât și prin resemantizarea unităților lexicale ale limbajelor respective

(militar, social-politic, matematic, biologic, teatral, arhitectural etc.). Un strat important al terminologiei sportive îl reprezintă termenii proveniți din limbajul militar, ceea ce se explică prin similitudinea de acțiuni, procedee, poziții, echipamente utilizate în arta militară și în sport. Se atestă, de asemenea, numeroși termeni proveniți din limbajele tehnic, artistic și matematic. O mare parte dintre acești termeni au fost creați prin metaforizare.

Pătrunderea termenilor sportivi în alte limbaje specializate este un fenomen mai rar, fapt ce poate fi explicat prin vârsta relativ tânără a terminologiei sportive. Ei sunt preluați doar în domenii mai noi decât sportul, cum ar fi tehnologiile informaționale, unele domenii tehnice, medicina sau cercetările genetice.

În procesul de reterminologizare, metaforizarea cunoaște două trasee principale: o parte semnificativă a termenilor migrează dintr-un limbaj specializat în altul (altele), după ce au parcurs o etapă de determinologizare, adică au pătruns în limbajul comun, în care au devenit familiari unui public numeros. Asemenea termeni continuă să funcționeze și în limbajul specializat de origine, fără a suferi modificări de sens, și în limbajul comun (cu sens figurat sau generalizat), astfel fiind atestate numeroase cazuri de polisemie extradomenială și transdomenială. Cea de-a doua categorie, mai puțin numeroasă, o reprezintă termenii care nu există în limbajul comun, migrând dintr-un limbaj specializat nemijlocit în altul (altele), situație care conduce la polisemia transdomenială.

Relațiile de metonimie, dat fiind că se bazează pe contiguitatea logică, se stabilesc între termenii unor științe conexe (înrudite), aparținând aceluiași domeniu de referință. Această interacțiune se realizează, de obicei, fără mijlocirea limbajului comun ($LS_1 \rightarrow LS_2$ – reterminologizare transdisciplinară). Se atestă și cazuri când aceste raporturi se realizează în cadrul aceleiași discipline ($LS_1 \rightarrow LS_1$ – reterminologizare intradisciplinară), având drept efect principal extensiunea semantică. În acest caz se manifestă polisemia intradomenială (transdisciplinară și intradisciplinară).

Reterminologizarea intradomenială se realizează atât prin migrarea termenilor (care suferă modificări de sens) dintr-o disciplină sportivă în alta (reterminologizarea transdisciplinară), cât și prin resemantizarea lor în cadrul unei singure discipline (reterminologizarea intradisciplinară). În aceste cazuri, se manifestă, de regulă, extensia sensului și metonimia. În limbajul sportiv, cei mai mulți termeni creați prin transfer metonimic denumesc probe sportive și competiționale, procedee și elemente tehnico-tactice.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza surselor bibliografice în sfera terminologiilor și a limbajelor specializate a scos în evidență interesul sporit al lingviștilor față de studiul acestora, diversitatea viziunilor și a perspectivelor de abordare a termenilor și a variatelor sisteme terminologice, dar și lipsa unui consens privind numeroasele aspecte ale acestui domeniu de cercetare, fapt ce a determinat alegerea temei prezentei lucrări. Ca rezultat al studiului întreprins, au putut fi formulate următoarele concluzii:

1. Limbajele specializate reprezintă sisteme complexe și dinamice, cuprinzând unități lexicale variate ca formă, conținut, mod de funcționare, finalitate. Hotarele dintre diferitele limbaje specializate ale unei limbi, precum și cele dintre straturile lexicale în care se încadrează unitățile terminologice ale aceluiași limbaj specializat sunt foarte flexibile, lexicul terminologic migrând în permanență dintr-un registru lingvistic în altul [86; 90].

2. Dat fiind că textele specializate, ca utilizatori și furnizori de termeni, cunosc grade diferite de specializare terminologică, în funcție de o serie de condiții discursive, cognitive, lingvistice, iar tipologia acestora, la fel ca și cea a termenilor, cunoaște o clasificare foarte variată [91; 92], în lucrarea de față, termenul a fost studiat nu ca o unitate lexicală izolată, diferită de celelalte unități de limbă, ci ca o unitate dinamică, ce se încadrează într-un sistem organizat și exercită o funcție deosebită într-un context specializat.

3. Terminologia sportivă reprezintă un sistem conceptual structurat și ierarhizat, având un caracter dinamic, deschis, flexibil. Caracterul deschis al terminologiei sportive se manifestă mai ales prin largă ei întrebuințare în limbă, atât în mediul specialiștilor din domeniu, al sportivilor, antrenorilor, al reporterilor sportivi, cât și al numeroșilor săi fani și simpli amatori, fapt determinat, în primul rând, de mediatizarea intensă a evenimentelor sportive în toate mijloacele de informare (presa scrisă, televiziune, internet etc.). Clasificarea termenilor sportivi, realizată în baza criteriilor lexico-semantic, structural-semantic, funcțional etc., scoate în evidență caracterul de sistem al terminologiei respective [88; 89], imagine ce s-a conturat și prin analiza relațiilor de hiperonimie, exemplificate în baza sublimbajului atletismului [85].

4. Deși procedeele de formare a terminologiilor, inclusiv a celei sportive, în limba română urmează, în linii generale, căile specifice lexicologiei, limbajele specializate folosind atât mijloace interne, cât și externe de creație terminologică, în terminologia sportivă se observă o tendință pregnantă pentru adoptarea de împrumuturi, mai ales pentru cele din limba engleză, dar și din alte limbi (japoneză, coreeană – în cazul sporturilor care provin din țările respective), dat fiind că marea parte a inovațiilor lexicale se datorează adoptării unor noi forme de activitate fizică și, implicit, a terminologiei acestora [95]. Un strat important al terminologiei sportive îl alcătuiesc și termenii

formați prin mijloace interne: derivarea, compunerea, compunerea sintagmatică, abrevierea, conversia, precum și procedeele semantice de creație terminologică, acestea din urmă dovedindu-se a fi extrem de productive în limbajul domeniului investigat.

5. Lexicul specializat se îmbogățește permanent cu unități din limbajul comun (proces numit terminologizare), la rândul lor, terminologiile furnizează acestuia o serie de unități lexicale și sensuri noi (prin determinologizare), iar unitățile terminologice au proprietatea de a transcende sfera specializată pe care o reprezintă, pentru a completa sistemele terminologice ale altor științe (grație procesului de reterminologizare). Migrând dintr-un registru lingvistic în altul, fie din limbajul comun în cel(e) specializat(e), fie din unul specializat în altul (altele), semnificatul continuă să funcționeze, în majoritatea cazurilor, și în limbajul inițial, iar în limbajul receptor denumește un nou semnificat.

6. Determinologizarea este un proces căruia i se supun în mod special unitățile lexicale ce aparțin domeniilor de interes sporit pentru vorbitorii unei limbi și care sunt mai des mediatizate: progresul tehnic, sistemul militar, sportul, medicina, artele (teatrul, cinematografia) etc. Unitățile lexicale determinologizate exercită, în special, funcția de intelectualizare a discursului, atribuie acestuia expresivitate, are conotații stilistice, iar uneori – efecte comice sau satirice. O premisă obligatorie pentru determinologizarea unităților lexicale terminologice o constituie despecializarea lor, care are drept rezultat extinderea sferei de întrebuințare a termenilor prin utilizarea lor pentru explicarea și difuzarea conceptelor științifice. O condiție necesară pentru utilizarea în vorbire a unităților lexicale determinologizate este cunoașterea sensului terminologic, fapt care îi permite celui ce le utilizează să stabilească, în baza comparării și confruntării conceptelor respective, a obiectelor și fenomenelor pe care le descrie, corelațiile dintre sensurile specializate și cele nespecializate și, implicit, să evite utilizările incorecte sau inadecvate.

7. Interacțiunea diferitor limbaje specializate se manifestă printr-un proces intens de reterminologizare, care, în cazul limbajului sportiv, se realizează în ambele direcții: terminologia sportivă împrumută unități lexicale din alte sisteme terminologice, furnizând, la rândul ei, unități lexicale specializate altor terminologii (reterminologizare transdomenială). Trăsătura distinctivă a terminologiei sportive constă în faptul că migrarea termenilor din alte limbaje specializate spre cel sportiv este un proces mult mai activ decât cel realizat în sens opus. Termenii sportivi pătrund în alte limbaje specializate atunci când apariția acestora din urmă este ulterioară limbajului sportiv. Reterminologizarea este determinată de dezvoltarea și perfecționarea cunoașterii științifice, de apariția unor noi teorii și domenii și, mai ales, de fenomenul integrării științelor.

8. Terminologia sportivă este, de asemenea, autogeneratoare de unități lexicale specializate, proces numit reterminologizare intradomenială: în interiorul acestui domeniu sunt

înregistrați numeroși termeni polisemantici, care comportă sensuri distincte în sublimbajele diferitor discipline sportive (apăruți ca rezultat al reterminologizării transdisciplinare) și termeni polisemantici în cadrul unei singure discipline sportive (sensuri noi, apărute grație reterminologizării intradisciplinare).

9. Evoluția semantică a unităților lexicale în cadrul fiecăruia dintre aceste procese – terminologizare, determinologizare, reterminologizare – își are specificul propriu, mecanismele lor principale fiind: restricția / specializarea semantică (în cazul terminologizării), extensia / generalizarea sensului (în cazul determinologizării) și ambele în cazul reterminologizării. Trăsătura lor comună constă în faptul că, în cadrul tuturor celor trei procese, se produc transferuri semantice, acestea bazându-se fie pe similitudini (metaforizare), fie pe relații de contiguitate logică (metonimie, sinecdocă). În studiul mutațiilor semantice care au loc în sistemele terminologice în ansamblu și a celui sportiv în mod particular, extrem de eficientă se dovedește a fi analiza semică.

10. În cazul lexicului sportiv, procesele de terminologizare, determinologizare, reterminologizare urmează, în fond, aceleași trasee, caracteristice limbajelor specializate în ansamblu. Se observă totuși anumite tendințe, precum ar fi cea de internaționalizare a lexicului terminologic, care se materializează prin pătrunderea unor numeroase împrumuturi [95] și prin adoptarea/crearea termenilor eponimici [93]. Marea majoritate a acestora poartă un caracter ultraspecializat și sunt accesibili, de obicei, unui număr restrâns de specialiști ai domeniului sportului. Totodată, fondul terminologic internațional se completează cu o serie de termeni eponimici care își au originea în limba română [93; 94].

11. Metaforizarea este unul dintre fenomenele cele mai frecvente în cadrul tuturor celor trei procese analizate, dar se manifestă diferit. Astfel, dacă la baza terminologizării lexicului sportiv se află modelele conceptuale antropomorfic și obiectual, ceea ce se explică prin faptul că majoritatea termenilor-metaforă sunt creați prin asociere cu propria imagine a omului și cu obiectele înconjurătoare [96], atunci, în procesul de migrare a termenilor în limbajul comun, metaforizarea se bazează, în special, pe asemănarea vieții cu o cursă (competiție) sau cu un teren (câmp, ring) de luptă (șah, box, fotbal), cele mai multe cuvinte încadrându-se în câmpul semantic al cuvântului „mișcare”. În plus, în cazul unităților lexicale determinologizate, se observă o oarecare „întârziere” a înregistrării sensurilor și cuvintelor noi în dicționare, chiar dacă acestea sunt fixate în texte și au atins deja o frecvență destul de înaltă. În procesul de reterminologizare, metaforizarea cunoaște două trasee principale: unitățile lexicale fie traversează și o etapă intermediară de determinologizare (în acest fel termenii devin familiari unui număr mai mare de vorbitori), fie migrează dintr-un limbaj specializat nemijlocit în altul (altele), situație în care rămân

a fi cunoscuți doar unui cerc restrâns de specialiști din cele două domenii de aplicații. În cazul limbajului sportiv, se manifestă preponderent primul tip de reterminologizare prin metaforizare.

12. Metonimia se realizează mai ales în procesul de reterminologizare intradomenială, dat fiind că se bazează pe raporturi de contiguitate logică între diferite obiecte, fenomene etc., care, în cazul terminologiei sportive, se stabilesc, de obicei, între termenii din cadrul aceluiași sublimbaj (reterminologizare intradomenială intradisciplinară), având drept efect principal extensiunea semantică și, implicit, polisemia intradomenială. Cei mai mulți termeni sportivi creați prin transfer metonimic denumesc probe sportive și competiționale, procedee și elemente tehnico-tactice.

Astfel, a fost confirmată **ipoteza cercetării**, conform căreia toate cele trei procese semantice sunt active în limba română actuală, având un rol determinant pentru formarea sistemelor terminologice ale diferitor limbaje specializate, la toate etapele de creație terminologică, și pentru îmbogățirea continuă a limbajului comun cu unități lexicale și sensuri noi. În terminologia sportivă, aceste procese s-au dovedit a fi deosebit de productive.

Cercetarea proceselor semantice care se desfășoară în sfera limbajelor specializate și a interacțiunii acestora cu limbajul comun, întreprinsă în lucrarea de față, ne permite să formulăm următoarele **recomandări**:

- A aplica în studiul evoluției semantice a limbajelor specializate ale diferitor domenii conceptul de cercetare complexă a acestora prin prisma proceselor terminologizare, determinologizare, reterminologizare, propus în teză;
- A introduce în circuitul cercetărilor în domeniu noțiunile *reterminologizare transdomenială* și *transdisciplinară*, a delimita *termenii interdisciplinari* de cei *transdisciplinari*, a căror esență a fost relevată și argumentată în subcapitolul 3.3 al lucrării;
- A folosi rezultatele cercetării la elaborarea unui curs teoretic de terminologie a limbii române;
- A utiliza materialul faptic investigat în teză la completarea lucrărilor lexicografice și terminografice în limba română cu elemente și sensuri noi, precum și la traducerea textelor specializate;
- A folosi ansamblul lexical sportiv analizat drept bază pentru alcătuirea unui îndrumar metodic destinat specialiștilor în domeniul educației fizice și sportului – profesori, antrenori, manageri ai instituțiilor, conducători și membri ai federațiilor de profil, orientat spre utilizarea adecvată a terminologiei sportive în comunicarea scrisă și orală, precum și în perfectarea documentației de serviciu;

- A elabora, în baza segmentului de termeni prezentat în teză, un mic dicționar explicativ de termeni sportivi de origine străină (care să includă și termenii eponimici);
- În procesul de elaborare a dicționarelor terminologice, este necesar să fie create echipe mixte, alcătuite atât din terminologi, cât și din specialiști competenți ai domeniului investigat, pentru a evita interpretările greșite ale unor termeni și introducerea în dicționare a celor inadecvați, creați nereușit sau chiar inexistenți. În cazul când nu e posibil a-i coopta, ar trebui ca dicționarele să fie, cel puțin, validate de specialiștii din sfera profesională respectivă.
- A spori nivelul de cultură lingvistică al populației, prin intermediul introducerii, în emisiunile și articolele de cultivare a vorbirii, a subiectelor ce țin de utilizarea termenilor specializați și a unităților lexicale determinologizate provenind din limbajul sportiv, fapt care i-ar ajuta pe vorbitorii de rând să evite utilizările incorecte sau inadecvate.
- A aprofunda cercetările asupra sistemului terminologic sportiv sub mai multe aspecte: funcțional, structural, cognitiv, discursiv-pragmatic etc., dar, mai ales, în direcția investigării subsistemelor terminologice ale disciplinelor sportive concrete.

Bibliografie

În limba română și în limbile străine

1. ALEXANDRU, C., GAUDIN, F. Les contextes: à la source du terme? In: Actes des septièmes Journées scientifiques du réseau de chercheurs *Lexicologie, terminologie, traduction* (LTT) de l'Agence universitaire de la francophonie (AUF) *Mots, termes et contextes* [online]. Paris, 2005, p. 59-69 [accesat 18.02.2018]. ISBN 2-914610-31-9. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Marc_Van_Campenhoudt/publication/236577177_Mots_termes_et_contextes/links/561d4e6208aef097132b20f9.pdf#page=60
2. ALEXE, N. (coord.). *Terminologia educației fizice și sportului*. București: Stadion, 1974. 432 p.
3. ALEXE, N. *Antrenamentul sportiv modern*. București: Editis, 1993. 532 p. ISBN 973-41-0316-4
4. ALEXE, N., CONSTANDACHE, V. (coord.). *Enciclopedia educației fizice și sportului din România*. Ediția a II-a, Vol. VIII. București – Târgu Jiu: Măiastra, 2015. 680 p. ISBN 978-606-516-780-3; ISBN 978-606-516-788-9
5. AMBROSI, N., BRĂDESCU, P. *Sport. Mică enciclopedie*. Chișinău: Institutul de Studii Enciclopedice, 2014, 400 p. ISBN 978-9975-4389-6-4
6. ANTOHI, N., BOMHER, N. *Nouă salturi prin terminologia sportivă*. Iași: Casa Editorială Demiurg, 2009. 248 p. ISBN 978-973-152-141-1
7. ATHU, C. *Delimitarea terminologiilor de specialitate* [online, accesat 01.10.2016]. Disponibil: <http://www.findthatpdf.com/search-104026585-hPDF/download-documents-delimitarea-terminologiilor.pdf.htm>
8. AVRAM, M. *Cuvintele limbii române între corect și incorect*. Chișinău: Editura Cartier, 2001. 304 p. ISBN 9975-79-091-7
9. BAGHICI, N. Terminologizarea lexicului comun. In: *Philologica Jassyensia* [online]. Iași, 2014, nr. 1 (19) supl. [accesat: 20.04.2016]. e-ISSN 2247-8353. Disponibil: https://www.philologica-jassyensia.ro/upload/X_1supl_BAGHICI.pdf
10. BAHNARU, V. (red. resp.). *Lexicologia practică a limbii române*. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2013. 490 p. ISBN 978-9975-4460-4-4
11. BĂLAN-MIHAILOVICI, A. *Noțiuni de terminologie. Despre viața cuvintelor și problemele ei actuale*. București: OSCAR PRINT, 2003. 160 p. ISBN 973-668-010-x
12. BĂLĂNESCU, O. *Limbaje de specialitate* [online]. București: Editura Universității din București, 2000, 138 p. [accesat 08.08.2017]. ISBN 973-575-465-7. Disponibil: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/olga/3.htm#32>

13. BĂNCIULESCU, V. *Limbajul sportiv. O investigație sentimentală*. București: Sport-Turism, 1984. 179 p.
14. BĂRBULEANU (TERECHE), A.-M. *Limbajul religios românesc actual*. Craiova: Universitaria, 2013, 238 p. ISBN 978-606-14-0657-9
15. BEREJAN, S. Reinterpretări lexicografice ale unităților de vocabular în dicționarul explicativ (cu privire specială asupra verbelor). In: *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1992, nr. 4, p.60-66. ISSN 0236-3119
16. BEREJAN, S. Includerea termenilor științifici și tehnici în dicționarele generale. In: *Terminologia în România și în Republica Moldova*. Cluj-Napoca: Imprimeria Atlas-Clusium, 2000, p.69-71. ISBN 973-555-293-0
17. BESSÉ, B. de, NKWENTI-AZEH, B., SAGER, J.C. Glossary of terms used in terminology. In: *Terminology: international journal of theoretical and applied issues in specialized communication* [online]. 1997, Vol. 4, No. 1, p. 117-156. [accesat 14.08.2017]. ISSN 0929-9971. Disponibil: <https://benjamins.com/catalog/term.4.1.08bes/fulltext/term.4.1.08bes.pdf>
18. BIDU-VRĂNCEANU, A. *Lexic comun, lexic specializat*. București: Editura Universității din București, 2000. 176 p. ISBN 973-575-460-6
19. BIDU-VRĂNCEANU, A. (coord.). *Lexic științific interdisciplinar*. București: Editura Universității din București, 2001. 280 p. ISBN 973-575-577-7
20. BIDU-VRĂNCEANU, A. *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*. București: Editura Universității din București, 2007. 266 p. ISBN 978-973-737-336-6
21. BIDU-VRĂNCEANU, A. O perspectivă lingvistică asupra terminologiei/ terminologiilor. In: *Lexic comun / Lexic specializat*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, Fascicula XXIV, anul III, nr. 1 (3). Galați: Europlus, 2010, p.7-9. ISSN 1844 - 9476
22. BIDU-VRĂNCEANU, A. (2012 a). Orientări în terminologia descriptiv-lingvistică. In: *Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică*. Actele celui de-al 11-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică, II. Red. Zafiu R., Dragomirescu A., Nicolae A. București: Editura Universității din București, 2012, p. 25-30. ISBN 978-606-16-0199-8
23. BIDU-VRĂNCEANU, A. (coord.). (2012 b). *Terminologie și terminologii (II)*. București: Editura Universității din București, 2012. 248 p. ISBN 978-606-16-0095-3
24. BIDU-VRĂNCEANU, A., CĂLĂRAȘU, C., IONESCU-RUXĂNDIOIU, L., MANCAȘ, M., PANĂ-DINDELEGAN, G. *Dicționar general de științe ale limbii* (ediția a II-a) București: Nemira, 2005. 608 p. ISBN 973-44-0229-3
25. BÎRSAN, S. *Dinamica terminologiei economice în limba română: (domeniul financiar-bancar)*. Chișinău: Editura A.S.E.M., 2006, 266 p. ISBN 978-9975-75-017-2

26. BRENES, P. *Terminology for beginners. In my own terms.* [online]. 85 p. [accesat 08.01.2019]. Disponibil: <http://inmyownterms.com/wp-content/uploads/2017/06/TERMINOLOGY- eBOOK.pdf>
27. BURLACU, D. Universal and national terminology in artistic gymnastics In: *The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity. Section: Language and Discourse*, 1, p. 910-914 [online]. Tîrgu-Mureș, 2014, Arhipelag XXI Press. p. 909-913 [accesat 23.09.2017]. ISBN 978-606-93691-3-5. Disponibil: <http://www.upm.ro/gidni/GIDNI-01/Lds/Lds%2001%20C0.pdf>
28. BURLACU, D. *Terminologia gimnasticii artistice în limba română.* Teză de doctorat. Iași, 2015. 222 p.
29. BUSSMAN, H., *Routledge Dictionary of Language and Linguistics.* [online]. London – New York, 1996, 1304 p. [accesat 03.07.2017]. ISBN 0-203-98005-0 Master e-book ISBN. Disponibil: [https://www.e-reading.club/bookreader.php/142124/Routledge Dictionary of Language and Linguistics.pdf](https://www.e-reading.club/bookreader.php/142124/Routledge_Dictionary_of_Language_and_Linguistics.pdf)
30. BUSUIOC, I., CUCU, M. *Introducere în terminologie.* București: Credis, 2001, 133 p. ISBN 973-85174-7-8
31. BUTIURCĂ, D. *Lingvistică și terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele specializate.* Iași: Institutul European, 2015, 236 p. ISBN 978-606-24-0133-7
32. BUTUC, M. Despre unele aspecte privind caracterul sistemic al terminologiei militare românești. În: *Limba Română.* [online]. 2009, anul XIX, nr. 7-8. [accesat 17.07.2018]. ISSN:0235-9111. Disponibil: <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=538>
33. BUTUC, M. *Terminologia militara românească (studiu retrospectiv: sec. al XIII-lea – încep. sec. al XIX-LEA).* Teză de dr. în filologie. Chișinău, 2011, 178 p.
34. CABRÉ, M.T. Terminologie ou terminologies? Spécialité linguistique ou domaine interdisciplinaire? In: *Meta*, XX [online]. 1991, p. 55-63 [accesat 21.02.2017]. ISSN 0026-0452 (print); ISSN 1492-1421 (digital). Disponibil: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/1991-v36-n1-meta331/002184ar/>
35. CABRÉ, M.-T. *Terminology. Theory, methods and applications.* Translated by J.A.DeCesaris. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia, 1999. 262 p. ISBN 90-272-1663-9
36. CABRÉ, M.-T. Constituer un corpus de textes de spécialité: bilan et perspectives In: *Les Cahier du CIEL. Paris, UFR d'Études Interculturelles de Langues Appliquées* [online]. 2007-2008, p.37-56 [accesat 16.09.2017]. Disponibil: <http://www.eila.univ-paris-diderot.fr/media/recherche/clillac/ciel/cahiers/2007-2008/04-cabre.pdf>

37. CAZAN, O. Procedee de formare a terminologiei juridice românești. In: *Ianua. Revista Philologica Romanica*. [online]. 2009, No. 9. [accesat 14.08.2018]. ISSN-e: 1616-413X. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A5272/pdf>
38. CAZAN, O. *Terminologia dreptului internațional penal în documentele românești și franceze (diferențe și corespondențe)*. Rezumat al tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2009, 15 p.
39. CEPRAGA, L. *Analiza semantico-structurală a terminologiei managementului economic în limba română*. Teză de dr. în filologie. Chișinău, 2004, 194 p.
40. CHIȘ, D. O importantă resursă terminologică – numele proprii. In: *UniTerm* [online]. Timișoara, 2005, nr. 1. [accesat la 21.03.2018]. ISSN 1842-0052. Disponibil: https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm3_2005/dchis.pdf
41. CIOBANU, G. M. *Terminologia medicală: formare, evoluție, sensuri*. Craiova: Sitech, 2010. 183 p. ISBN 978-606-11-0632-5
42. COJOCARU, C. *Dicționar de eponime*. Chișinău: Pontos, 2011. 184 p. ISBN 978-9975-51-228-2
43. CONDAMINES, A. Langue spécialisée ou discours spécialisé? L. Lapierre, I. Oore, H.R. Runte. *Mélanges de linguistique offerts à Rostislav Kocourek* [online]. Les presses d'Alfa, 1997, pp.171-184. [accesat 21.09.2017]. Disponibil: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01380935/document>
44. CONDAMINES, A., REBEYROLLE, J. Point de vue en langue spécialisé. [online]. In: *Meta, Journal des traducteurs*, 1996, 42 (1), p.174-184. [accesat 21.09.2017]. ISSN 0026-0452 (print); ISSN 1492-1421 (digital). Disponibil: <https://hal.inria.fr/file/index/docid/814835/filename/Meta.pdf>
45. CONDREA, I. *Curs de stilistică*. Chișinău: CEP USM, 2008. 197 p. ISBN: 978-9975-70-743-5
46. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, G. *Dicționar de termeni lingvistici*. București: Teora, 1998. 352 p. ISBN 973-601-496-7
47. CONSTANTINOVICI, E. *Semnificația lexicală și valorile sintagmatice și aspectual-temporale ale verbului în limba română*. Chișinău: CNC, 2001, 183 p. ISBN 9975-9532-4-7
48. CORDUȘ, I. *Traducerea terminologiei gastronomice în contextul discursului literar: strategii și dificultăți*. Rezumat al tezei de doctorat. [online]. Suceava, 2016. 20 p. [accesat 24.09.2018]. Disponibil: http://www.usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2016/rezumate/Cordus_Rezumate%20ROMAN A.pdf

49. COROBCEAN, D., COSTIN, V., CEOBAN, D. *Modalități de achiziționare/dezvoltare a lexicului specializat (medical)* [online], 2014 [accesat 16.09.2017]. Disponibil: https://prezi.com/0e7egv3dn_hm/untitled-prezi/
50. COȘERIU, E. Semantica cognitivă și semantica structurală. In: *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*. Iași: S.C. Dosoftei S.A., 1994, p. 83-99.
51. COTEANU, I. *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973. 204 p.
52. CUCEREZAN, E.S. *Elemente de logică*. Cluj-Napoca: CORDIAL-LEX, 1995. 104 p. ISBN: 973-96684-1-0
53. DAMIAN, R.-I. *Dicționar de termeni sportivi și de educație fizică*. Iași: PIM, 2016. 315 p. ISBN 978-606-13-3164-2
54. DIMITRESCU, F. *Teme lexicale actuale (începutul sec. al XXI-lea)*. București: Editura Academiei Române, 2014. 427 p. ISBN 973-27-2423-1
55. DOBROTĂ, C. Considerații asupra dimensiunii metaforice a textelor economice. In: *Analele Științifice ale Universității Al.I.Cuza din Iași (serie nouă), Secțiunea a III-a Lingvistică „Studia linguistica et philologica in honorem Constantin Frâncu”, tomul LI* [online]. Iași, 2005, p. 107 – 115. [accesat 02.02.2019]. ISSN 1221-8448. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A2685/pdf>
56. DOMINTE, C. (coord.). *Introducere în teoria lingvistică: antologie pentru seminarul de teorie a limbii*. [online]. București: Editura Universității din București, 2003, 412 p. [accesat 24.04.2016]. ISBN 973-575-807-5. Disponibil: <https://www.scribd.com/document/175710858/Introducere-in-Teoria-Lingvistica>
57. DOSCA, A. Construirea sistemului lexical-semantic terminologic al domeniului de aplicație drept (pe baza materialului german). Autoref. al tezei de dr. în filologie. Chișinău, 2007, 21 p.
58. DRĂGUȘIN, D. Metaforă și știință. Funcțiile expresiilor metaforice în discursul științific medical. In: *Intertext*. [online]. 2018, nr. 1-2, p. 108-120. [accesat 21.09.2018]. ISSN 1857-3711; e-ISSN 2345-1750. Disponibil: <http://icfi.ulim.md/volume/Intertext%20N1-2.%202018.pdf>
59. DRUȚĂ, I. Metafora terminologică. In: *Limba română* [online]. 2008, anul XVIII, nr. 5-6. [accesat 01.05.2018]. ISSN 0235-9111. Disponibil: <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=450>
60. DRUȚĂ, I. Trei „vârste” ale termenului. In: *Colocviul 3 T. Terminologie – Terminografie – Terminică*. Ediția a IX-a. București: Editura AGIR, 2010, p.33-38. ISBN 978-973-720-349-6
61. DRUȚĂ, I. *Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii*. Teză de dr. hab. în filologie. Chișinău, 2013. 313 p.

62. DUMITRESCU, G. *Fotbal. Terminologie*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2004. 178 p. ISBN 973-613-472-5001
63. EL KHAMISSY, R. M. Le français sportif: un jeu lexical d'exportation/importation. In: *Ibérica: Revista de la Asociación Europea de Lenguas para Fines Específicos (AELFE)* [online]. 2017, no. 33, pp. 173-190. [accesat 02.04.2019]. ISSN: 1139-7241/ e-ISSN: 2340-2784. Disponibil: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5926083>
64. FABER, P. The Cognitive Shift in Terminology and Specialized Translation. In: *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*. [online]. 2009, no. 1, p. 107-134 [accesat 12.07.2017]. ISSN 1889-4178. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/43174550_The_cognitive_shift_in_terminology_and_specialized_translation
65. FABER, P. (Ed.) *A Cognitive Linguistics View of Terminology and Specialized Language*. [online]. Berlin, 2012, 324 p. ISBN 978-3-11-027720-3
66. FAUR, E. Semantica cognitivă și „teoria metaforei conceptuale”. O abordare din perspectivă integrală. In: *Limba română* [online]. 2014, LXIII (3), p. 340-356 [accesat 23.07.2018]. p-ISSN 0024-3523. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A10136/pdf>
67. FELBER, H. *Terminology manual*. [online]. Paris: Unesco and Infoterm, 1984, 426 p. [accesat 05.12.2018]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000062033>
68. GHEȚIE, I. *Introducere în studiul limbii române literare*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 164-168.
69. GRIMALSCHI, T. (coord.). *Dicționar sportiv școlar*. Chișinău: Lumina, 1993. 144 p. ISBN 5-372-01323-0
70. GRIMALSCHI, T. și coaut. *Dicționar de termeni sportivi român-rus*. Chișinău: Reclama, 2006. 94 p. ISBN 978-9975-937-65-8
71. *ISO 704: International Standard. Terminology work — Principles and methods*. [online]. Second edition, 2000, 48 p. [accesat 18.02.2018]. Disponibil: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/490906/mod_resource/content/1/ISO%20704.pdf
72. HALSKOV, J. Probing the Properties of Determinologization. The DiaSketch. In: *S. L. Hansen (Ed.), Young Researchers at DCL: Three papers*. [online]. LAMBDA, 2005, No. 29, p. 39-63. [accesat 13.01.2019]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/237535174_Probing_the_Properties_of_Determinologization_-_the_DiaSketch

73. HERCZEG, L. *Terminologia științei educației fizice și sportului*. Ediția a II-a, revăzută și completată. Timișoara: Tipografia Universității din Timișoara, 1994, 96 p.
74. HOMETKOVSKI, L. *Taxonomia paradigmatică și sintagmatică în terminologia dreptului comunitar*. Teză de dr. în filologie. Chișinău, 2009, 183 p.
75. HRISTEA, Th. Schimbările semantice și importanța lor pentru cercetarea etimologică. In: Coteanu Ion, Wald Lucia (red.). *Semantică și semiotică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p.259 - 274.
76. HUMBLEY, J. Retour aux origines de la terminologie: l'acte de dénomination. In: *Langue française* [online]. 2012/2, no. 174, p. 111-125 [accesat 24.09.2018]. ISSN 0023-8968. ISBN 9782200927783. Disponibil: <https://www.cairn.info/revue-langue-francaise-2012-2-page-111.htm>
77. ION-ENE, M., ICHIM, P., CHIRILĂ, A. *Judo: ghid terminologic multidiscplinar*. Galați: Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos”, 2012. 409 p. ISBN 978-973-627-488-6
78. IONESCU, R. *Enciclopedia fotbalului românesc*. Ploiești, 2000, 338 p. ISBN 973-8030-17-X
79. JOSAN, E. *Odiseea Olimpică. Mică enciclopedie ilustrată*. Chișinău: Arc, 2012, 48 p. ISBN 978-9975-61-684-3
80. LAKOFF, G., JOHNSON, M. *Metaphors we live by* [online]. London: The university of Chicago press, 2003. 193 p. [accesat 12.10.2018]. ISBN 0-226-46801-1. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/en/indexing/details/B758/pdf>
81. LAIU-DESPĂU, O. *Dicționar de eponime. De la nume proprii... la nume comune*. Ediția a II-a. București: Seaculum I.O., 2006. 302 p. ISBN 973-642-099-3
82. LEORDEAN, A. *Curs de logică*. București: Editura Militară, 1992. 198 p. ISBN: 973-32-0303-3
83. LERAT, P. Terme et microcontexte. Les prédications spécialisées. In: *Actes du colloque „Mots, termes et contextes”* [online]. Bruxelles, 8-10 septembre 2005, p.89-98. [accesat 31.05.2017]. ISBN 2-914610-31-9. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Marc_Van_Campenhoudt/publication/236577177_Mots_termes_et_contextes/links/561d4e6208aef097132b20f9.pdf
84. LERAT, P. Texte spécialisé et terminologie [online]. In: *InTRAlinea. Online Translation Journal*, 2009. Edited by: Danio Maldussi & Eva Wiesmann [accesat 16.09.2017]. ISSN 1827-000X. Disponibil: http://www.intralinea.org/specials/article/Texte_specialise_et_terminologie
85. LUCA, A. Analiza componentială a unor termeni din grupul lexico-semantic al atletismului. În: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*.

Materialele Conferinței Științifice a Doctoranzilor. Ediția a V-a. Chișinău, 25 mai 2016. Vol.III, p. 123-128. ISBN 978-9975-933-85-8

86. **LUCA, A.** Terminologizare, determinologizare, reterminologizare în limba română: considerații preliminare. În: *Școala coșeriană clujeană: contribuții*. Editori: Vîlcu D.-C., Bojoga E., Boc O. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2016. ISBN 978-606-37-0097-2. Vol. 1., p. 105-117. ISBN 978-606-37-0098-9

87. **LUCA, A.** Textul științific cu tematică sportivă: corectitudine și greșală. În: *Norma limbii literare între tradiție și inovație*. Materialele simpozionului științific cu participare internațională. Chișinău, 19 mai 2017, p.28-36. ISBN 978-9975-71-906-3

88. **LUCA, A.** Lexico-Semantic Organization of the Scientific Sports Text / Organizarea lexico-semantică a textului de specialitate sportiv. In: *4th Central & Eastern European LUMEN International Scientific Conference on Education, Sport and Health*, 29-30 September 2017, Chisinau, Moldova. Chișinău: LUMEN, p.126-128. ISBN 978-973-166-479-8

89. **LUCA, A.** Aspecte stilistice ale discursului științific sportiv. În: *Sport. Olimpism. Sănătate*. Congres Științific Internațional. Culegere de rezumate. Chișinău: USEFS, 2017. p. 49. ISBN 978-9975-131-51-3.

90. **LUCA, A.** O abordare a dihotomiei *limbaj comun/ limbaje specializate* prin prisma terminologiei sportive în limba română. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXXI Междунар. научн. конф.*, 26-27 ноября 2017 г., Переяслав-Хмельницкий. Сб. научных трудов. Переяслав- Хмельницкий, 2017. Вып. 11(31), ч. 6, с. 78-84. ISSN 2524-0986

91. **LUCA, A.** Clasificarea semantică a terminologiei sportului în limba română. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXXIII Междунар. научн. конф.*, 26-27 января 2018 г., Переяслав-Хмельницкий. Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2018. Вып. 1(33), ч. 7. с. 83-90. ISSN 2524-0986

92. **LUCA, A.** Criterii de clasificare a termenilor: repere teoretice. În: *Akados*, nr. 2 (49), 2018, p.105-108. ISSN 1857-0461

93. **LUCA, A.** Eponimizarea, proces activ de formare a termenilor sportivi în limba română. În: *Philologia*, nr. 3-4 (297-298), 2018, p. 51-60. ISSN 1857-4300.

94. **LUCA, A.** The interdisciplinary character of the eponymous terms study in the culture of communication and specialized language course / Caracterul interdisciplinar al studierii termenilor eponimici în cadrul cursului de cultura comunicării și limbajul de specialitate. In: *Traditions, Realities and Perspectives of the Physical Culture Development*. The 1st Edition. Book of abstracts. Chișinău, 25-26 may 2018, p. 86. ISBN 978-9975-131-61-2.

95. **LUCA, A.** Mijloacele externe de îmbogățire a terminologiei sportive în limba română. În: *Sport. Olimpism. Sănătate*. Congres Științific Internațional. Culegere de rezumate. Ediția a III-a, Chișinău, 13-15 septembrie 2018, p.55-57. ISBN 978-9975-131-65-0.
96. **LUCA, A.** Metafora științifică în limbajul sportiv românesc. In: *Intertext*, 2019, nr. 1-2, p. 269-279. ISSN 1857-3711.
97. **MACOVEI, D.** Termenii ecologici: clasificări și raporturi logice. In: *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria Științe umanistice. 2013, nr.10 (70), p.43-46. ISSN 1811-2668
98. **MACOVEI, D.** *Analiza lexico-funcțională a terminologiei ecologice în limba română*. Teză de dr. în filologie. Chișinău, 2016, 128 p.
99. **MANEA, C., PRUNEANU, D.M.** Unele aspecte ale pătrunderii termenilor tehnico-științifici în limbajul comun. In: *Români majoritari / Români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice* [online]. Editori Botoșineanu L., Dănilă E., Holban C., Ichim O. Iași: Alfa, 2007. [accesat 13.09.2017]. ISBN 978-973-8953-49-9 Disponibil: http://www.philippide.ro/Romani%20majoritari_2007/19_PRUNEANU.pdf
100. **MANOLI, I.** Néologismes lexicaux et néologismes sémantiques, créations néologiques-termes et néologismes stylistiques comme sujet de la lexicographie. In: *Intertext*, 2015, no. 1-2, pp. 162-170. ISSN 1857-3711.
101. **MANOLI, I.** *Dictionnaire des termes littéraires. Étymologie. Définition. Exemplification. Théorie*. Chișinău: ULIM, 2017, 630 p. ISBN 978-9975-56-458-8
102. **MANOLII, A.** *Lexicologia limbii române. Suport de curs*. Chișinău: CEP USM, 2018. 120 p. ISBN 978-9975-142-21-2
103. **MAZNIC, S.** Restricție și extensiune în evoluția semantică de la latină spre română. In: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2010, nr.11, p. 101-104. ISSN 1814-8522.
104. **MELNIC, V.** (2003 a). Mijloace de formare a terminologiei clinice (medicale) în limba română. In: *Limba Română*. [online]. 2003, anul XIII, nr. 2-3 [accesat 12.06.2017]. ISSN 0235-9111. Disponibil: <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2627>
105. **MELNIC, V.** (2003 b). *Afecțiuni eponimice ca termeni medicali în limba română literară*. In: *Limba română* [online]. 2003, anul XIII, nr. 6-10 [accesat la 25.03.2018]. ISSN 0235-9111. Disponibil: <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2529>.
106. **MICLĂU, P.** Dimensiunea semantică a limbajelor specializate. In: Coteanu Ion, Wald Lucia (red.). *Semantică și semiotică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p.68-82.
107. **MIGNON, P.** «Footballisation» de la politique ? Culture du consensus et football en Grande-Bretagne. In: *Politix. Revue des sciences sociales du politique*. [online]. 2000, no. 50, pp. 49-71.

[accesat 02.04.2019]. e-ISSN 1953-8286. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/polix_0295-2319_2000_num_13_50_1086

108. MILICĂ, I. *Lumi discursive. Studii de lingvistică aplicată*. Iași: Junimea, 2013. 294 p. ISBN 978-973-37-1726-3

109. MILLOT, Ph. Defining English as a professional lingua franca: a specialised approach. In: *Asp.* [online]. Groupe d'étude et de recherche en anglais de spécialité, Paris, 2015, No.67, p. 5-26. [accesat 09.11.2018]. e-ISSN 2108-6354. Disponibil: <https://journals.openedition.org/asp/4626>

110. MINCU, E. Static and dynamic in medical terminology. In: *Debating Globalization. Identity, Nation and Dialogue Volume IV, Section: Language and Discourse*. Editors: Boldea I., Sigmirean C. [online]. Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, 2017, p.80-89. [accesat: 19.07.2018]. e-ISSN 978-606-8624-01-3. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V4060/pdf>

111. MINCU, E. *Terminologia medicinalis Romaniae*. Chișinău: Pontos, 2017. 276 p. ISBN: 978-9975-51-861

112. MINCU, E. Sistemul terminologic medical: modelare și remodelare. In: *Philologia*. 2018, nr. 1–2 (295–296), p.30-36. ISSN 1857-4300

113. MINCU, E. *Terminologia medicală în limba română: evoluție și tendințe*. Teză de dr. hab. în filologie. Chișinău, 2018. 333 p.

114. MLADIN, C.-I. Note despre raportul dintre lexicul comun și terminologiile speciale (împrumutul). In: *UniTerm* [online]. 2004, nr. 2 [accesat 11.01.2019]. ISSN 1842-0052. Disponibil: https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm2_2004/cmladin.pdf

115. MUNTEANU, C. Teze despre problema terminologiei. Perspectiva lui Eugeniu Coșeriu. In: *Limba Română* [online]. 2010, nr.1-2, anul XX. [accesat 25.06.2016]. ISSN 0235-9111. Disponibil: <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=841> -

116. MUNTEANU, E. *Introducere în lingvistică*. Iași: Polirom, 2005. 352 p. ISBN 973-46-0196-2

117. MUȘEANU, E. *Stabilitate și variabilitate în terminologia economică*. București, Editura Universitară, 2011. 158 p. ISBN 978-606-591-249-6

118. NISTOR, V. Lexicul specializat. Aspecte generale. In: *UniTerm* (e-journal) [online]. 2004, Universitatea de Vest Timișoara, Facultatea de Litere, istorie și teologie, nr. 1 [accesat 05.07.2017]. ISSN 1842-0052. Disponibil: https://litere.uvt.ro/litereold/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm1_2004/vnistor.pdf

119. OBROCEA, N. *Elementul latin în limbajul religios românesc*. Szeged: JATEPress, 2013. 255 p. ISBN 978-963-315-137-2

120. OLĂERU (BOLOTĂ), E.-L. *Terminologia dansului în limba română*. Rezumat al tezei de doctorat. Iași, 2011, 31 p.
121. PAVEL, E., RUCĂREANU, C. *Introducere în terminologie. Noțiuni fundamentale*. București: Editura Academiei Române, Editura AGIR, 2001. 161 p. ISBN 973-8130-36-0
122. PAVEL, S., Nolet, D. *Handbook of Terminology*. Adapted into English by Christine Leonhardt. [online]. Canada, Quebec, 2001, 172 p. ISBN 0-660-61616-5. [accesat 29.09.2018]. Disponibil: http://www.termcoord.eu/wp-content/uploads/2018/04/Pavel_Silvia_and_Nolet_Diane_Handbook_of_Terminology-002.pdf
123. PĂCURARU, V., UNGUREANU, V., VULPE A. *Dicționar explicativ de cuvinte și sensuri noi: cu exemple din limbajul uzual*. Chișinău: Pro Libra, 2016. 360 p. ISBN 978-9975-3122-8-8
124. PĂUȘAN, N., AUR, T. *Autocontrol. Tehnici și tactici de conducere defensivă și sportivă*. Cluj-Napoca: Napoca Star, 2011. 252 p. ISBN 978-973-547-773-7
125. PITIRICIU, Silvia. Terminologia juridică românească. Influența franceză. In: *Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugen Coșeriu”*, vol.1. Chișinău: CEP USM, 2012, P. 267-271. ISBN 978-9975-71-217-0
126. PÂSLARU, V. Principii de structurare a terminologiei pedagogice, In: *Colocviul Internațional Filologia modernă: realizări și perspective în context european. In memoriam acad. Nicolae Corlăteanu (100 de ani de la naștere)*, 14 mai 2015. Chișinău: Tipografia „Elan Poligraf”, 2017, p. 241-246. ISBN 978-9975-9608-9-2
127. PETIT, M. Le discours spécialisé et le spécialisé du discours : repères pour l’analyse du discours en anglais de spécialité. In: *E-rea. Revue électronique d’études sur le monde anglophone* [online]. 2010, No. 8.1. *La Production et l’analyse des discours* [accesat 16.09.2017]. e- ISSN 1638-1718. Disponibil: <https://journals.openedition.org/erea/1400#entries>
128. PÎRVU, I.-C. Neologisme jurnalistice. In: *Philologica Jassyensia* [online]. 2009, an. V, nr. 2 (10), p. 63-71 [accesat 11.01.2019]. e-ISSN 2247-8353. Disponibil: https://www.philologica-jassyensia.ro/upload/V_2_Pirvu.pdf
129. POPESCU, F. *Problema eponimelor în lexicografia românească* [online, accesat 25.03.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/301327557_Problema_eponimelor_in_lexicografia_romaneasca
130. POPESCU, L. Interacțiunea dintre limbajele de specialitate și lexicul general. In: *Abordări interdisciplinare ale educației fizice și sportului*. Sesiune internațională de comunicări științifice. București, 6 aprilie 2012, Editura ASE, p. 204–209. ISSN 2247-028-x
131. PURICE, V. Grupurile lexico-semantice ca manifestare a sistemului în lexic. In: *Limba și*

literatura moldovenească, 1984, nr. 4, p. 37-43.

132. RADU, Z., VULPE, A. Extinderea semantică și impactul ei asupra limbajului social-politic. In: *Lexic comun / Lexic specializat*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Fascicula XXIV, Anul V, 2012, nr. 2 (8), p. 53-58. ISSN 1844-9476

133. RĂILEANU, V. Eponim vs. deonim. Contributions to a debate/ Eponim vs. deonim. Contribuții pentru o dezbateră. In: *Globalization and National Identity. Studies on the Strategies of Intercultural Dialogue. Language and discourse section* [online]. Tîrgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2016, p. 440-446. [accesat la 25.03.2018]. ISBN 978-606-8624-03-7. Disponibil: <http://www.upm.ro/gidni3/GIDNI-03/GIDNI%2003%20-%20Language%20and%20Discourse.pdf>

134. RIZEA, M.-M. *De la monosemie la polisemie în terminologia științifică actuală*. Teză de doctorat. București, 2009. 375 p.

135. RIZEA, M.-M. *Polisemia din perspectiva unei terminologii externe* [online]. p. 1-8 [accesat 14.09.2016]. Disponibil: http://www.softwinresearch.ro/publications/linguistics/Polisemia_din_perspectiva_unui_terminologii_externe.pdf

136. ROSSI, M. Métaphores terminologiques: fonctions et statut dans les langues de spécialité. In: SHS Web of Conferences. 4e Congrès Mondial de Linguistique Française – CMLF, Section *Lexique(s)*. [online]. 2014, Volume 8, pp.713-724. [accesat 19.04.2019]. e-ISSN: 2261-2424. Disponibil: https://www.linguistiquefrancaise.org/articles/shsconf/pdf/2014/05/shsconf_cmlf14_01268.pdf

137. ROVENȚA-FRUMUȘANI, D. *Semiotica discursului științific*. București: Editura Științifică, 1995. 254 p. ISBN 973-44-0151-3

138. SAGER, J.C., *A Practical Course in Terminology Processing* [online]. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1990. 258 p. [accesat 25.02.2018]. ISBN 90-272-2076. Disponibil: <https://books.google.md/books?id=Be4nBVIfj0wC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

139. SALA, M. (coord.). *Enciclopedia limbii române*. Ediția a II-a. București: Univers enciclopedic, 2006. 638 p. ISBN 973-41-0107-2

140. SAVIN, A. *Motivația unităților polilexicale stabile în limba română*. Autoref. tezei de dr. hab. în filologie. Chișinău, 2014. 46 p.

141. *Sportul în literatură*. Antologie de Ș. Bonifaciu, București: Editura Sport-Turism, 1990. 203 p. ISBN 973-41-0107-2

142. *Sporturile. Enciclopedia pentru tineri Larousse*. București: RAO, 2001, 96 p. ISBN 978-973-817-516-7.
143. SOLOVEI, V. Fenomenul polisemiei în terminologia învățământului superior în limba română și în limba engleză. In: *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria Științe umanistice, 2017, nr.10 (110), p.46-50. ISSN 1811-2668
144. STANA, D. Omonimia și paronimia în bibliologie. In: *Hermeneutica Bibliothecaria. Antologie Philobiblon (IV)*. Editori: Căpâlneanu A. M., Crișan C., Király V. I., Popa C., Soare R. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, 2009, p. 27-48. ISBN 978-973-610-855-6.
145. STOIANOVA, I. Metafora în terminologie. In: *Intertext* [online]. 2008, nr. 1-2, p. 181-187 [accesat la 24.07.2018]. ISSN 1857-3711/ e-ISSN 2345-1750. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Metafora%20in%20terminologie.pdf
146. STOIANOVICI, D., DIMA, T., MARGA, A. *Logica generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991. 248 p. ISBN 973-30-1084-7
147. STOIȚCOIU-ICHIM, A. *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*. București: ALL, 2001. 158 p. ISBN 973-684-3947
148. STROESCU, A., PODLAHA, R. *Terminologia gimnasticii*. București: Stadion, 1974, 313 p.
149. TEMMERMAN, R. Les métaphores dans les sciences de la vie et le situé socioculturel. In: *Cahiers du RIFAL* [online]. Bruxelles, Organisation internationale de la Francophonie et Communauté française de Belgique 2007, No. 26, pp.72-83. [accesat 14.09.2017]. ISSN : 1015-5716 Disponibil: <http://termisti.ulb.ac.be/archive/rifal/PDF/rifal26/crf-26-00.pdf>
150. TOIRON, Ph., BÉJOINT, H. *La terminologie, une question de termes?* In: *Meta* [online]. 2010, No. 55 (1), p.105-118 [accesat 24.09.2018]. ISSN 0026-0452 (print), 1492-1421 (digital). Disponibil: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/2010-v55-n1-meta3696/039605ar/>
151. TOMA, A. Interdisciplinaritate și terminologie matematică: termeni migratori. În: Pană Dindelegan, Gabriela (coord.) *Limba română: structură și funcționare (Actele celui de-al 4-lea Colocviu al Catedrei de Limbă Română (25-26 noiembrie 2004))*. București: EUB, 2005, p. 393-404. ISBN 973-737-090-2
152. TOMA, A. Terminologia ca vector al culturii matematice la granița dintre milenii. În: *Lexic comun, lexic specializat*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, anul III, nr.1 (3). Galați: Europlus, 2010, p. 89-102. ISSN 1844-9476
153. TOMOIOAGĂ, M.-A. Metaforele conceptuale în limba română contemporană. In: *Dacoromania*, serie nouă [online]. Cluj-Napoca, 2015, nr.1/22, p. 55–67 [accesat 23.07.2018].

ISSN 1582-4438. Disponibil: [http://www.dacoromania.institut-putin.ro/articole/2015_1/22_XX_\(2015_nr.%201\)%20\[Pages%2055%20-%2067\].pdf](http://www.dacoromania.institut-putin.ro/articole/2015_1/22_XX_(2015_nr.%201)%20[Pages%2055%20-%2067].pdf)

154. TOPALĂ, D.-V. (coord.). *Elemente de lexic specializat*. Craiova: Universitaria, 2007. 178 p. ISBN 978-973-742-633-8

155. TRINCA, L. Termeni somatici și structurile asociative specifice mentalului românesc (în baza experimentului asociativ) Somatic terms and associative structures specific to romanian mentality (on the basis of the associative experiment). In: *Artă și educație artistică*, 2012, nr. 2(20), p.19-31. ISSN 1857-0445

156. TUDOSE, C. *Dicționar sportiv poliglot*. București: Stadion, 1973, 800 p.

157. ȚURCAN, G. *Logica juridică. Note de curs*. [online]. Chișinău, 2011. 113 p. [accesat: 18.02.2018]. Disponibil:

http://www.academia.edu/8524413/LOGICA_JURIDIC%C4%82_Note_de_curs

158. UNGUREANU, E. Textul și -textele. In: *Comunicare și identitate. Perspective lingvistice și culturale* [online]. Emilia Parpală, Carmen Popescu (coord.). Craiova, Editura Universitaria, 2011, 360 p. 197-223 (Versiune completată). [accesat 03.02.2019]. ISBN: 978-606-14-0229-8.

Disponibil: <http://idsi.md/textul-si-textele>

159. VESTE, L. Stabilirea unei tipologii a discursului. In: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria Științe umanistice*. 2018, nr.4 (114), p.23-66. ISSN 1811-2668

160. VINTILĂ-RĂDULESCU, I. *Terminologia și problemele ei actuale*. București: Editura Academiei Române, 1999, 28 p. ISBN 973-27-0690-2

161. VULPE, A. Modificări la nivel de vocabular în contextul Integrării Europene. In: *Intertext*. 2008, nr. 1/2, p. 202-205. ISSN 1857-3711

162. VULPE A. Aspectul dinamic al lexicului – reflecții lingvistice. In: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*, vol. 4, *Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan)*. Coord.: Răileanu V., Corcinschi N., Chișinău, AȘM, Institutul de Filologie, 2012, p. 419-425. ISBN 978-9975-4354--1-3.

163. ZAFIU, R. *Diversitate stilistică în româna actuală*. București: Editura Universității din București, 2001, 327 p. ISBN 9735755793

164. ZAFIU R. *Cuvinte nepotrivite. Binomul*. In: *Dilema veche* [online]. 20-26 aprilie 2017, nr. 687 [accesat 17.01.2019]. Disponibil: <https://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/binomul>

165. ZĂRNESCU, C. *Evoluția terminologiei șahiste în limba rusă și în limba română (studiu comparativ)*. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2001. 314 p. ISBN 973-9324-93-2

În limba rusă:

166. АКИНИН, Ю.В. *Детерминологизация английской экономической терминологии* [online]. Автореф. дис.. канд. филол. наук. Самара, 2010 [accesat la 11.01.2019]. Disponibil: <http://cheloveknauka.com/determinologizatsiya-angliyskoy-ekonomicheskoy-terminologii#ixzz5d8tEpQiY>
167. АХМАНОВА О. Лингвистическое значение и его разновидности. В: *Проблемы значения в лингвистике и в логике*. Москва, 1969, с. 8-10.
168. АХМЕТОВА, М. Э. Отечественный и зарубежный опыт изучения терминоведения: эволюция понятия "термин" в лингвистике. В: *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. [online]. Тамбов: Грамота, 2014. № 8 (38): в 2-х ч. Ч. I, с. 22-26. ISSN 1997-2911 [accesat 02.07.2017]. Disponibil: <http://www.gramota.net/materials/2/2014/8-1/4.html>
169. БАГИЯН, А.Ю. *Детерминологизация английской технической терминологии в научно-популярном дискурсе*. Дис. канд. филол. наук. Пятигорск, 2014. 173с.
170. БОБЫРЕВА, Н.Н. Структурно-языковые характеристики спортивных терминов-эпонимов в русском и английском языках. В: *Фундаментальные исследования* [online]. 2014, № 8, ч.6, с. 1469-1472 [accesat 27.03.2018]. ISSN 1812-7339. Disponibil: https://elibrary.ru/download/elibrary_22416903_20953042.pdf
171. БУДИЛЕВА, О.Н. *Эксплицитная подача метаязыка географии* В: *Самарский областной центр новых информационных технологий при аэрокосмическом университете (ЦНИТ СГАУ)*. [on line]. 2000 [accesat 27.07.2017]. Disponibil: http://cnit.ssau.ru/iatp/work/budileva/glava_1_1.htm
172. БУРСИНА, О. А. Особенности мотивированности специальной лексики. В *Молодой ученый*. [on line]. 2015, №8, ч.11. С. 1103-1106. [accesat 27.07.2017]. Disponibil: <https://moluch.ru/archive/88/17421>
173. ВОЛОДИНА М. Н. *Теория терминологической номинации*. Москва: Издательство Московского университета, 1997. 180 с. ISBN: 5-211-03859-2
174. ГАК, В.Г. К типологии лингвистических номинаций. В: Серебренников Б.А., Уфимцева А.А. *Языковая номинация: Общие вопросы*. Москва: Наука. 1977, с. 230-293.
175. ГОЛОВАНОВА, Е. И. *Категория профессионального деятеля: формирование, развитие, статус в языке*. Челябинск: Наука, 2004. 330 с. ISBN: 5-7271-0679-6
176. ГРИНЕВ-ГРИНЕВИЧ, С. В. *Терминоведение*. Учеб. пос. для студ. выс. учеб. зав. Москва: Издательский центр Академия, 2008. 304 с. ISBN 978-5-7695-4951-9

177. ГУРЕЕВА, Е. И. *Спортивная терминология в лингвокогнитивном аспекте*. [online]. Автореф. дисс. канд. филол. наук: Челябинск, 2007. 24 с. [accesat 28.07.2017]. Disponibil: <http://www.dslib.net/jazyko-znanie/sportivnaja-terminologija-v-lingvokognitivnom-aspekte.html>
178. ГУРЕЕВА, Е. И. Разновидности специальных обозначений в современной спортивной терминологии. В: *Вестник Челябинского государственного университета* [online]. 2011, № 24 (239). *Филология. Искусствоведение*. Вып. 57, с. 71-73 [accesat 22.03.2018]. ISSN 1994-2796. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/v/raznovidnosti-spetsialnyh-oboznacheniy-v-sovremennoy-sportivnoy-terminologii>
179. ЕЛИСТРАТОВ, А. А. К проблеме стилистической стратификации спортивной лексики. [online]. В: *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2010. № 1 (5): в 2-х ч. Ч. I. С. 122-127. [accesat 28.07.2017]. ISSN 1997-2911. Disponibil: www.gramota.net/materials/2/2010/1-1/33.html
180. ЗЕЛИНСКАЯ, Н. И. Словообразование в спортивной терминологии (на материале легкоатлетической терминологии). В: *Очерки по русскому языку и стилистике*. Кишинев: Штиинца, 1974, с. 79-87.
181. КОЖЕВНИКОВА, И.Г. *Русская спортивная лексика (структурно-семантическое описание)* [online]. Автореф. дис. докт. филол. наук. Воронеж, 2004. 40с. [accesat 28.07.2017]. Disponibil: <http://cheloveknauka.com/ruskaia-sportivnaya-leksika>
182. КОСОВА, М.В. Терминологизация как лексико-семантический процесс. В: *Вестник Оренбургского Государственного университета* [online]. 2004, № 2 [accesat 04.05.2018]. e-ISSN 1814-6465. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/v/terminologizatsiya-kak-leksiko-semanticheskij-protsess> .
183. ЛЕЙЧИК, В. М. *Терминоведение: предмет, методы, структура*. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с. ISBN 978-5-397-00486-2
184. ЛИТОВЧЕНКО, В.И. Классификация и систематизация терминов. В: *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета им. академика М. Ф. Решетнева*. [online]. 2006. № 3 (10). С. 156-161 [accesat 21.09.2017]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/v/klassifikatsiya-i-sistematizatsiya-terminov>
185. ЛУБОЖЕВА, Л.Н. *Процессы терминологизации и детерминологизации специальной лексики*. [online]. Челябинский государственный университет, 2012. [accesat 11.06.2017]. Disponibil: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Philologia/7_100759.doc.htm
186. МАТВЕЕВ, Л. П. *Основы спортивной тренировки: Учеб. пособ. для инст-тов физической культуры*. Москва: Физкультура и спорт, 1977. 271 с.

187. МИЛЮК, А.В. *Вторичная номинация в отраслевых терминологиях (на примере терминологии физической культуры и спорта)*. Дис. канд. филол. наук. Краснодар, 2004 169 с.
188. МИНИНА, Е.И. Взаимодействие профессиональной и бытовой сфер знания (на примере спортивной терминологии). В: *Вестник Челябинского государственного университета* [online]. 2015, № 27 (382). Филологические науки. Вып. 98. С. 130-134 [accesat 11.09.2018]. ISSN 1994-2796. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/v/vzaimodeystvie-professionalnoy-i-bytovoy-sfer-znaniya-na-primere-sportivnoy-terminologii>
189. ПАРХОМЕНКО, Т. Н. К вопросу о семантической деривации. В: *Вестник Кемеровского государственного университета* [online]. 2012, № 4 (52). Т. 4, с. 87-90. e-ISSN 2078-8983. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/v/k-voprosu-o-semanticheskoy-derivatsii>
190. РЕФОРМАТСКИЙ, А.А. *Введение в языковедение*. Под ред. В.А.Виноградова. Москва: Аспект Пресс, 1996. 536 с. ISBN 5-7567-0046-3
191. РИДНЕВА, Л.Ю. Детерминологизация медицинской лексики в публицистической и художественной речи [online]. В: *Система і структура східнослов'янських мов*. Вип. 6. 2012, с. 156-161 [accesat la 29.12.2018]. Disponibil: <https://docplayer.ru/55564390-Determinologizaciya-medicinskoj-leksiki-v-publicisticheskoy-i-hudozhestvennoj-rechi.html>
192. СУПЕРАНСКАЯ, А.В., ПОДОЛЬСКАЯ, Н.В., ВАСИЛЬЕВА, Н.В. *Общая терминология. Вопросы теории*. Изд. 6-е. Москва: Либроком, 2012. 248 с. ISBN 978-5-397-02414-3
193. СУПЕРАНСКАЯ А.В., ПОДОЛЬСКАЯ Н.В., ВАСИЛЬЕВА Н.В. *Общая терминология. Терминологическая деятельность*. Изд. 4-е. Москва: URSS. 2014. 288 с. ISBN 978-5-382-01475-3.
194. ШЕЛОВ, С.Д. Еще раз об определении понятия «термин». В: *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского* [online]. 2010, № 4 (2), с. 795–799 [accesat 22.09.2017]. Disponibil: <https://docplayer.ru/410365-Eshche-raz-ob-opredelenii-ponyatiya-termin.html>
195. ШМЕЛЕВА, О.Ю. К вопросу о разнонаправленных тенденциях в области терминологии (на материале терминосистемы маркетинга). В: *Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета* [online]. 2009, с. 76-81 [accesat 28.12.2018]. ISSN 2311-3464. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/v/k-voprosu-o-raznonapravlennyh-tendentsiyah-v-oblasti-terminologii-na-materiale-terminosistemy-marketinga>

196. ЮНУСОВА, И. Р. Взаимопроникновение и взаимовлияние терминологической, общеупотребительной и разговорной лексики. В: *Вестник Башкирского Университета* [online]. 2009. Т.14. № 3. [accesat 30.03.2018]. ISSN 1998-4812. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimoproniknovenie-i-vzaimovliyanie-terminologicheskoy-obscheupotrebitelnoy-i-razgovornoy-leksiki>
197. ЮРКОВСКИЙ, И.М. *Активные процессы в русской спортивно-игровой лексике*. Кишинёв. Штиинца, 1988. 119 с.
198. ЮРЬЕВА, Е.А. *Терминологические единицы фразеологического происхождения в сфере профессиональной коммуникации (на материале LSP страхования в английском языке)*. Дисс. ...канд. филол. наук. Москва, 2014, 174 с.

ANEXE

Termeni sportivi generali

abandon	antrenament invizibil
a abandona	antrenament izometric
abatere	antrenament izotonic
abrogare	antrenament la altitudine
a accelera	antrenament neuromuscular
accident sportiv	antrenament psihosomatic
act motric	antrenament psihotonic
activitate	antrenament sportiv
acțiune	antrenor
acuratețe a mișcării	antrenor al echipei naționale
admonestare	antrenor calificat
adversar	antrenor coordonator
agilitate	antrenor de echipă
a alerga	antrenor federal
alergare	antrenor profesionist
alergare contra cronometru	antrenor specializat
alimentație sportivă	antrenor stagiatar
a (se)alinia	antrenor voluntar
alinie	a anula
amator	anulare
amical	anvergură
amplitudine a mișcării	aparat sportiv
an olimpic	a apăra culorile echipei
an sportiv	apărător
anduranță	apel
antisportiv	apelul concurenților
a (se) antrena	aplecare
antrenament	apnee
antrenament autogen	a aprecia
antrenament ideomotor	apreciere
antrenament independent	aprobare

apt	avantaj de puncte
aptitudine	avantaj de teren
aptitudine motrică	avantaj de timp
aptitudine psihomotrică	avertisment
aptitudine sportivă	a avertiza
a arbitra	axă
arbitraj	balcaniadă
arbitru	balon
arbitru internațional	banca jucătorilor
arbitru secund	bancă
arenă sportivă	bancă de rezervă
artistic	baraj
artistism	bară
a arunca	barem
aruncare	barem de arbitraj
as	a bate un record
asalt	bază sportivă
ascensiune	bazele antrenamentului
a asigura	bătaie
asigurare	bilateral
asistență	cabinet medical sportiv
asociație sportivă	calculul (calcularea) rezultatelor
atac	calendar competițional
a ataca	calendar sportiv
atitudine	a (se) califica
atlet	a (se) califica în finală
atletic	calificare sportivă
atletism	calitate fizică
autoapărare	campion (-oană)
autoasigurare	campion european
autocontrol	campion mondial
automatism	campion național
automatism al mișcărilor	campion olimpic
avantaj	campionat

campionat european	ciclic
campionat feminin	ciclu
campionat în două etape	circuit
campionat în mai multe etape	a (se) clasa
campionat masculin	clasament
campionat mondial	clasament individual
campionat mondial universitar	clasament pe echipe
campionat național	clasament sportiv
candidat în maeștri ai sportului	clasificare sportivă
cantonament	club sportiv
capacitate	coechipier
capacitate de performanță	coeficient
capacitate de reacție	coeficient de dificultate
capacitate fizică	coeziune
caracterul competiției	combinație
Carta Europeană a Sportului	comentator sportiv
Carta Europeană a Sportului pentru Toți	comisie de regulament
Carta Internațională a Educației Fizice și Sportului	comisie de selecție
Carta Olimpică	comisie disciplinară
cartă	comitet
catedră de educație fizică	comitet de organizare
categorie de greutate	Comitet de Organizare a Jocurilor Olimpice
categorie de vârstă	Comitet Internațional Olimpic (CIO)
categorie sportivă	Comitet Național Olimpic (CNO)
căpitan	Comitet Olimpic European
cățărare	competiție
cântar	competiție amicală
centralizator	competiție deschisă
centru de antrenament	competiție individuală
cerc	competiție internațională
challange	competiție în sală
challanger	competiție sportivă
chemare la start	competiție tur-retur

complex sportiv	cronometru
component al echipei	cronoscopie
comportare sportivă	culori ale echipei
concentrare	cultură fizică
a concura	cupă
concurent	cursă
concurs	debut
concurs de orientare	debutant
concurs de selecție	decatlon (zece probe)
concurs eliminatoriu	a decerna
concurs individual	a decora
concurs pe echipe	decorație sportivă
concurs sportiv	defensiv
condiție fizică	densitate a efortului
a conduce	deprindere
constituție fizică	deprindere tactică
a contesta	deprindere tehnică
contestație	derogare
contraatac	derutare a adversarului
a contraataca	a descalifica
contratimp	descalificare
control	a deschide scorul
control antidoping	deschidere
controlul greutății	desfășurarea jocului
controlul medical	desprindere
coordonare	detentă
corectitudine	deținător al recordului
coregrafie	deținător al titlului
corespondent sportiv	a deține recordul
costum de sport	director de concurs
cotieră	dispută
a cronometra	distincție sportivă
cronometraj (cronometrare)	doping
cronometror	dozare a efortului

drapel olimpic	execuție
dublu	execuție tehnică
durată a efortului	exercițiu
durată a jocului	exercițiu de bază
durată a mișcării	exercițiu de gimnastică
echilibru	exercițiu de relaxare
echipament sportiv	exercițiu de respirație
echipă	exercițiu de suplețe
echipă adversă	exercițiu de trunchi
echipă campioană	exercițiu fizic
echipă de club	a exersa
echipă de concurs	expresivitate a mișcării
echipă de juniori	extensie
echipă de probă	extensor
echipă de rezervă	fair-play
echipă feminină	familie de mișcări
echipă gazdă	fanion
echipă începătoare	fază
echipă masculină	fază a alergării
echipă mixtă	fază de impuls
echipă națională	fază de joc
echipă oaspete	fază de zbor
echipier	fază a mersului
element tehnic	fază a săriturii
eliminare	febră de start
eliminativ	febră musculară
eurofit	federație sportivă
a evalua	feminin
evaluare	a fenta
examen medico-sportiv	fentă
examenul arbitrilor	Finala Campionatului Mondial
ex-campion	Finala Jocurilor Olimpice
a exclude	finală
excludere	finalist

finiș	greutate
fișă medico-sportivă	handicap
fitness	heliometru
flacăra olimpică	igienă sportivă
flanc	imaginea mișcării
flexibil	imn olimpic
fluier	impresar
forfet	impresie artistică
formă (a fi în formă)	impulsie
formă sportivă	inactivitate
forță	individual
forță musculară	inele olimpice
gală	a iniția
„gata!”	inițiere sportivă (inițiere în sport)
genuflexiune	instructor
genunchieră	instructor federal
gest motric	instructor sportiv
gheață	instruire motrică
ghemuit	instruire sportiva
gimnastică corectivă	intensitate a efortului
gimnastică curativă	intensitate a solicitării
gimnastică de înviorare	inventar sportiv
gimnastică de recuperare	încălzire
gleznieră	începător
grad de antrenament	începutul jocului
grad de dificultate	încercare
greșeală	încercare reușită
greșeală comună	încercare suplimentară
greșeală de arbitraj	încrucișare
greșeală intenționată	îndemânare
greșeală neintenționată	îndoire
greșeală personală	întoarcere
greșeală repetată	învățare motrică
greșeală tehnică	învingător

înving	modelare a antrenamentului
jaloane	motric
joc	motricitate
Jocuri Olimpice	nivel de pregătire
jocuri sportive	nocturnă
jogging	normă de control (barem)
jucător	omogenizare
junior	orar al probelor
jurnal de antrenament	oraș olimpic
lider	ordine de start
linie	palmares
loisir	parametri ai efortului
lot național	patrulater
lot sportiv	pauză
luptă	peluză
macrociclu	pentasalt
maestru al sportului	pentatlon
maestru emerit al sportului	pepinieră sportivă
maestru internațional al sportului	performanță
maiou	perioadă de antrenament
manevră	pistă
marcare	plan de antrenament
mănușă	polisportiv
mecanism al mișcării	portavoce
medaliat	portdrapel
medalie de aur	potențial motric
medalie de argint	poziție
medalie de bronz	poziție culcat
mers	poziție de alunecare
mezociclu	poziție de gardă
microciclu	poziție de tragere
mișcare	poziție fundamentală
model de concurs	poziție inițială
model de pregătire	poziție în apărare

poziție în picioare	stare de start
poziție pe genunchi	start
poziții derivate	stil
poziții tranzitorii	strategie
pregătire fizică	supraantrenament
pregătire tactică	supraîncordare
pregătire tehnică	suspendare
pregătire volitivă	susținătoare de efort
pricepere motrică	tabel de punctaj
profesionist	tablă de rezultate
prognoză sportivă	tactică
program al Jocurilor Olimpice	tehnică a mișcării
program motric	tempo
putere	teren
putere aerobă	test
putere anaerobă	test de aptitudini sportive
ramură sportivă	testare
repetare a execuției	timp intermediar
reprezentativă	timp mort
revanșă	titlu olimpic
rezistență	trambulină
ripostă	traseu (parcurs, rută)
ritm	tricou
sală	triplusalt
săritură	triunghiular
selecție	turneu
senior	ținută
sistem competițional sportiv	validare
sponsor	violența în sport
sport	viteză
sportivitate	volum al efortului
stadion	
stare de antrenament	

Termeni sportivi interdisciplinari
(în baza subsistemelor terminologice ale jocurilor sportive:
fotbal, handbal, hochei pe gheață)

a acorda gol	degajare
afară din joc	a deposeda adversarul de minge (de puc)
afară din teren	a deschide scorul
a apăra poarta	diferență de goluri
apărare	a dribla
apărare om la om	dribleur
arbitru de centru	dribling
arbitru de margine (de tușă)	dublă
arbitru de teren	durata jocului
aripă	durata penalizării
aripă dreapta	echipă ofensivă
aripă stânga	a egala
atac	extremă dreapta
atacant	extremă stânga
„aut”	fluier de final
autogol	a fluiera începutul jocului
avantaj	formația echipei
avertisment	fundaș
a bloca	fundaș dreapta
blocaj	fundaș stânga
a centra	gol
centru	gol anulat
centru înaintaș (înaintaș central)	gol egalizator
ciocnire între jucători	golaveraj
combinație	golul victoriei
a conduce jocul (meciul)	greșeală
a conduce mingea (a dribla)	greșeală de arbitraj
contraatac	inter
a contraataca	a intercepta mingea (pucul)
a crea o situație de gol	interceptarea mingii (pucului)
a da (a imprima) efect mingii	înaintaș

înaintaş central	a obstrucționa
începutul jocului	ocazie de a marca
a încetini jocul	ofsaid (afară din joc)
înlocuire	a opri jocul
întreruperea jocului	a opri mingea (pucul)
jambiere	a pasa
a jena	a pasa înainte
jucător de rezervă	a pasa înapoi
jumătatea terenului	a pasa lateral
legea avantajului	pasă
linia porții	pasă către extremă
linie de atac	pasă greșită
linie de centru	pasă înainte
linie de fund	pasă înapoi
linie de margine (tușă)	pasă laterală
lovirea adversarului	pasă lungă
lovirea mingii	pasă scurtă
lovitură de pedeapsă	a părăsi terenul
lovitură liberă	pedică
a marca (a înscrie)	poartă
a marca trei goluri (hat-trick)	poartă adversă
a marca un gol	portar
marcarea adversarului	portar de rezervă
marcarea terenului	posesie a mingii (a fi în posesia mingii)
meci	poziție de ofsaid
meci nul	preluarea mingii (pucului)
mijlocaș	prelungire
mijlocaș centru	a prinde mingea (a para)
mijlocaș dreapta	a rata lovitura
mijlocaș stânga	a recâștiga mingea
minge	a reduce scorul
minge cu efect	regula avantajului
minge în afară de joc	regula ofsaidului
minge în joc	remiză
obstrucție	repriză de joc

repunerea mingii în joc
a respinge atacul
schemă tactică de joc
schimbarea jucătorului
schimbarea portarului
schimbarea terenului
scor
semnalizarea arbitrului de tușă
sistem de apărare
sistem de joc
străpungere (pătrundere)
superioritate tehnică
superioritate numerică
suprafața (spațiul) porții
suprafață de colț
suprafață de pedeapsă
tactică de apărare
tactică de atac
teren de joc
time-aut
timp de joc
titular
a trage la poartă
a transforma lovitura de pedeapsă
zid
zid de apărare
zonă
zonă centrală (de centru)
zonă de apărare
zonă de atac

**Termeni de specializare îngustă
folosiți în jocurile sportive**

FOTBAL

a alerga în culoar (breșă)	a degaja cu capul
a apăra cu piciorul	a degaja cu piciorul
a apăra lovitura de pedeapsă (penalti)	a degaja în corner
apărare de „beton”	degajare cu mâna
a aplica regula avantajului	degajare cu pumnul
arbitraj în diagonală	„Demarcați-vă!”
aruncarea mingii de la margine	exteriorul piciorului
atac cu pase lungi	a face zid
atac cu pase scurte	fentă cu corpul
atac cu schimbare de locuri	fentă cu dribling
atac frontal	fentă cu piciorul
atingerea mingii cu mâna	fentă de lovitură
baretă	fentă dublă
Campionat Mondial de Fotbal (CM)	FIFA – Federația Internațională de Fotbal
Campionat European de Fotbal (Euro; CE)	Amator
careu de pedeapsă	formație cu 3 fundași
ciorapi de fotbal	fotbal
a comite un „henț”	fotbalist
conducerea mingii cu exteriorul șiretului	fundație în W.M.
conducerea mingii cu interiorul șiretului	ghete de fotbal
conducerea mingii cu ristul	gol marcat cu capul
conducerea mingii în cerc	gol marcat din poziția de ofsaid
conducerea mingii în linie dreaptă	henț
contră	henț intenționat
crampon	întreruperea jocului
Cupa Campionilor Europeni	a jena (a ține) cu brațele
	linia de 16,50m

linia de 5,50m	oprirea mingii cu talpa piciorului
linia fundașilor	oprirea mingii în aer cu ristul piciorului
linia înaintașilor	a pasa în adâncime
linia mijlocașilor	pasă cu capul
lovirea mingii cu piciorul	pasă cu călcâiul
lovirea mingii cu capul din săritură	pasă în adâncime
lovirea mingii cu capul înainte	pasă în culoar
lovirea mingii cu capul înapoi	pasă lungă
lovirea mingii cu exteriorul labei piciorului	pasă pe deasupra adversarului
lovirea mingii cu interiorul (latul)	penalti
lovirea mingii cu vârful	picior de lovire a mingii
lovirea mingii din vole	a plonja
lovirea mingii în foarfecă	plonjon la picioare
lovirea mingii prin întoarcere	poziție de ofsaid
lovitură „lumânare”	preluarea mingii cu capul
lovitură de colț (corner)	preluarea mingii cu coapsa
lovitură de pedeapsă (11m)	preluarea mingii cu partea exterioară a labei piciorului
lovitură de pedeapsă ca urmare a unui hent	preluarea mingii cu partea interioară a labei piciorului (latul)
marca cu capul	preluarea mingii cu pieptul
meci de cupă	a prinde mingea (a para)
meci de divizie	raport de cornere
meci de fotbal	a rata lovitura de pedeapsă 11 m
mijlocaș centru (stoper)	a respinge mingea cu pumnul
minge care se rostogolește	a respinge mingea în aut
minge cu efect	robinsonadă
minge de arbitru	sistem de apărare cu doi fundași
minge înaltă	sistem de apărare cu trei fundași
minge moartă	sistem de joc cu patru atacanți (brazilian)
minge razantă	sistem de joc W.M.
oprirea mingii cu interiorul piciorului (cu latul)	

steag de centru
steag de colț
stoper
a străpunge linia apărării
șiretul mingii
șireturi de bocanci
tactica de a încetini ritmul jocului
tenis cu capul
tenis cu piciorul
titular în prima echipă
a trage (a șuta)
a trage din vole
a trage dintr-un unghi dificil
a trage pe deasupra barei
a trage pe sub bară
a trage plasat
a transforma lovitura de pedeapsă
tras din drop
tras în bara transversală
tras la poartă cu elan
tras la poartă direct
tras la poartă în forță
tricou de fotbal
tricou de portar
tripletă
Turneul Internațional al Juniorilor
U.E.F.A.
Turneul Olimpic de Fotbal
„unsprezece”
zid de apărare

HOCHEI PE GHEAȚĂ

agățare cu crosa
alergare cu pași încrucișați (tăierea gheții)
amplasamentul (cabina) arbitrului de
poartă
apărare combinată
apărare în cinci
apărare în zonă
apărătoare de picioare
apărătoare pentru patine
apărătoare pentru umeri (umerari)
aruncarea crosei
atac cu corpul (body check)
a bara cu crosa
bec de semnalizare
a bloca cu corpul
calitatea gheții
cantul interior al patinei
cerc de angajament
ciorapi de hochei
clipping (placare)
colțul rotunjit al mantinelei
a conduce pucul
conducerea (manevrarea) pucului
controlul pucului
cronometrul de joc
cronometrul de pedepse
crosă
crosă de portar
crosă ridicată
crosă ridicată deasupra umărului

echipă de hochei pe gheață	mânerul crosei
fentă cu crosa	mânuirea crosei
fentă de corp	pantaloni de hochei
ghete de hochei pe gheață	a pasa pucul înapoi
grămadă (aglomerare)	pasă în doi
hochei pe gheață	pasă la linia de centru
hocheist	patine de hochei
holding (ținerea adversarului)	patinoar
a intercepta pucul	patinoar acoperit
izbire de mantinelă	patinoar cu gheață artificială
a jena cu cotul	patinoar cu gheață naturală
joc dur (brutal)	patinoar descoperit
joc la mantinelă	pieptar
kick-șut (jucare a pucului cu piciorul)	portița spre banca de pedepse
lama crosei	portița spre banca jucătorilor
linia albastră	posesia pucului (a fi în posesia pucului)
linia albastră de apărare	a precipita (a izbi) adversarul
linia albastră de atac	preluarea pucului
linia înaintașilor (de atac)	a prinde (a lua) viteză
linia roșie	puc
linia roșie de centru	puc care atinge arbitrul
linia roșie de poartă	puc condus înainte
a lovi cu crosa	puc ieșit (nejucabil)
lovirea pucului	puc nevăzut
lovitură cu cotul	punct de angajament
lovitură cu pumnul	ruperea crosei
lovitură cu vârful crosei	a scăpa de adversar
mantinelă	a scoate pucul peste mantinelă
mantinelă laterală	sleșing (slashing – cosire cu crosa)
mănuși de hochei pentru jucător de câmp	stabilitate pe gheață
mănuși de hochei pentru portar	suprafața de alunecare a patinei

suprafața gheții
șutul de penalitate
tehnica manevrării pucului
a trage la poartă razant cu gheața
a trage la poartă vole
ținerea adversarului
unghiul de tras
viraj (ocolire) spre dreapta
viraj (ocolire) spre stânga

BASCHEȚ

alegerea coșului
angajare
angajare între doi
apărare combinată (mixtă)
apărare pe zonă 2:1:2
apărare pe zonă 2:3
apărare pe zonă 3:2
apărare presing
aruncare la coș
aruncare la coș cu boltă
aruncare la coș cu două mâini
aruncare la coș cu două mâini de deasupra
capului
aruncare la coș cu două mâini de jos
aruncare la coș cu două mâini de jos din
alergare
aruncare la coș cu două mâini de la piept
aruncare la coș cu o mână
aruncare la coș de la distanță
aruncare la coș de pe loc

aruncare la coș din alergare
aruncare la coș din apropierea coșului
aruncare la coș din vole
aruncare la coș direct
aruncare la coș după întoarcere
aruncare la coș în cârlig
aruncare la coș nereușită
aruncare la coș prin săritură
aruncare la coș razantă
aruncare la coș reușită
atac (luptă) la panou
atac contra unei apărări pe zonă
atac în cinci
atac pozițional
atac prin circulație în opt
baschet
baschetbalist
capac
călcarea liniei
cinci greșeli personale
coș
coș advers
coș propriu
coș valabil
coșaveraj
a (se) demarca
dribling alternativ cu o mână și cealaltă
dribling aproape de corp
dribling jos
dublu dribling
efect din articulația pumnului

a face paravan
FIB (Federația Internațională de Baschet)
formație cu doi jucători înainte și trei înapoi
formație cu trei jucători înainte și doi înapoi
formație inițială de joc
formație în triunghi
jucător demarcat
jucător marcat
jucător pivot
a marca pe la spate
marcaj de aproape
marcaj de la distanță
meci pierdut prin forfait
minge moartă
minge ținută
panou
pantofi de baschet
paravan
pasă cu două mâini de deasupra capului
pasă cu două mâini de la piept
pasă cu o mână
pasă cu o mână de la umăr
pasă cu pământul
pasă în doi
pasă în zigzag
pasă joasă cu două mâini
„pasează (dă) și aleargă (du-te)”
primii cinci jucători
regula celor 10 secunde
regula celor 3 secunde
regula celor 30 de secunde

regula celor 5 secunde
rotația mingii
a smulge mingea
„timp mort”
„timp mort” pentru arbitru
ultimele 3 minute

VOLEI

atac din două pase
blocaj individual
blocaj în doi
blocaj în trei
blocaj la minge și la zonă
a depăși (a trece peste fileu)
a deschide pe o direcție
a desface blocajul
dreptul la serviciu
echipă care primește
echipă de la serviciu
a evita blocajul (a fugi de bloc)
„fileu” (minge care atinge fileul)
formația echipei în stea
formația echipei pe două linii
igliță
„înăuntru”
joc static
joc variat
jucător de la bloc
jucător de volei (voleibalist)
jucători din linia a doua
jucători din prima linie

a lăsa să cadă mingea	schimbarea serviciului
a lăsa să cadă mingea în bloc	sensul rotației
a lăsa să cadă mingea în colțul terenului	a servi
a lăsa să cadă mingea în spatele blocului	serviciu
a lăsa să cadă mingea în teren	serviciu de jos
a lăsa să cadă mingea lângă plasă	serviciu de sus din față
lovitură amortizată	serviciu de sus din față în forță
lovitură cu două mâini	serviciu de sus din lateral (roată)
lovitură cu o mână	serviciu neregularitar
lovitură de atac în bloc	serviciu precis (de siguranță)
lovitură de atac peste bloc	serviciu regulatar
lovitură din pasă	serviciu repetat
mâini peste fileu	serviciu tăiat (cu efect)
minge împinsă	a străpunge blocul
minge moartă	suprafața de serviciu a echipei adverse
minge ținută	suprafața de serviciu proprie
ordinea la serviciu	suprafața de serviciu
pantofi de volei	a trage în bloc (lovitura de atac în bloc)
a pasa cu o mână	a trage peste bloc (lovitura de atac peste bloc)
pasă pe diagonală	trăgător
pierderea serviciului	trăgător principal
a plasa mingea în joc liber	trăgător secund
plasă care respinge mingea	zonă de 3 m
plasă de volei	zonă liberă de joc
preluare cu două mâni	
preluarea serviciului	
punct din serviciu	
a rata (greși) serviciul	
repetarea serviciului	
rostogolirea jucătorului	
rotația jucătorilor	

Domeniile de origine ale reterminologizării transdomeniale în limbajul sportiv

Nr. crit.	Domeniul de origine	Termenul	Sensul termenului în domeniul de origine	Sensul termenului în domeniul receptor
1	Arta militară	ATAC	Mișcare ofensivă împotriva unui inamic, cu scopul de a-l face să se retragă și a-l distruge; ofensivă, asalt.	<i>(Termen general)</i> Fază a luptei sportive în care echipa sau sportivul acționează pentru a-și crea situații care favorizează realizarea de puncte.
		ASALT	Atac decisiv pentru cucerirea unui loc întărit și pentru a sparge rezistența inamicului	<i>(Scrimă)</i> Luptă loială între doi scrimeri care au obligația să respecte regulile convenționale prevăzute în regulamentul Federației Internaționale de Scrimă (FIS).
		BATERIE	Subunitate de artilerie compusă din mai multe tunuri; utilajul unei baterii; personalul unei baterii.	<i>(Șah)</i> Formație de atac alcătuită din două figuri de valori diferite așezate pe aceeași coloană, linie sau diagonală în care cea din spate, imobilă și cu bătaie lungă (damă, turn sau nebun) este interferată de cealaltă figură mobilă, care prin mutare dă posibilitatea figurii imobile să atace o piesă adversă ce se află pe coloana, linia sau diagonală respectivă.
		BLOCADĂ	Ansamblu de măsuri de izolare a unui oraș (stat sau grup de state) prin ruperea legăturilor de comunicare cu exteriorul.	<i>(Șah)</i> Cale de obstrucționare a atacului adversarului prin oprirea uneia sau a mai multor piese care cooperează în realizarea matului.
		CANTONAMENT	Staționare vremelnică (a unei unități militare) într-o localitate în afara cazărmii; loc unde sunt instalați cei cantonați.	<i>(Termen general)</i> 1. Loc de cazare special amenajat, unde o echipă sau un lot sportiv se pregătesc în comun (în vederea participării la o competiție de amploare. 2. Intervalul de timp cât o echipă se află în cantonament.

		CAPTURĂ	Bunuri materiale capturate de la inamic; capturare, prindere a unui inamic sau a materialului inamic.	(<i>Șah</i>) Luare a unei piese a adversarului, cu sau fără cedarea unei piese proprii.
		DIVIZIE	Mare unitate militară, constituită de obicei din mai multe regimente.	(<i>Jocuri sportive</i>) Fiecare dintre categoriile principale în care sunt încadrate echipele ce participă la o competiție sportivă cu caracter național.
		FLANC	Fiecare dintre cele două părți laterale ale unei formații sau ale unui dispozitiv de luptă.	I. (<i>Gimnastică</i>) Una dintre extremitățile formației pe linia frontului. II. (<i>Jocuri sportive</i>) Jucător înaintaș care ocupă locul cel mai înaintat din stânga sau din dreapta într-o echipă de fotbal, de handbal, de hochei; extremă.
		PARADĂ	Festivitate militară la care defilează trupele; defilare a trupelor cu prilejul acestei festivități.	(<i>Scrimă, box</i>) Acțiune defensivă executată pentru a împiedica atacul adversarului.
		PLUTON	Subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe.	(<i>Atletism, ciclism</i>) Grup omogen de sportivi care se află într-o anumită poziție pe parcursul unei curse.
		REPLIERE	Retragere în ordine, sub presiunea inamicului, mutând apărarea pe un alt aliniament	(<i>Jocuri sportive</i>) Acțiune tactică individuală sau colectivă, constând din retragerea în dispozitivul de apărare a jucătorilor aflați în atac.
2	Matematică: - algebră	DOI	Numărul care în numărătoare are locul între unu și trei.	DOI-DOI. (<i>Baschet</i>) Circulație tactică efectuată simetric pe ambele părți ale terenului de două perechi de atacanți, constând în pasarea mingii unui al treilea atacant, în timp ce jucătorii din perechea respectivă își schimbă reciproc locul. I. (<i>Alpinism</i>) Piesă metalică, de forma cifrei 8, prin care se trece coarda, cu ajutorul căreia se realizează frânarea în coborâre (rapel). (<i>Jocuri sportive</i>) Circulație tactică folosită în faza de pregătire a atacului, la care participă trei sau mai mulți jucători și în care drumul descris de fiecare dintre aceștia este asemănător cu cifra 8.
		OPT	Numărul care în numărătoare are locul între șapte și nouă	

		UNSPREZECE	Numărul care, în numărătoare, are locul între 10 și 12.	(<i>Fotbal</i>) Denumire dată unei echipe de fotbal cu referire la numărul jucătorilor care o compun.
	- geometrie	CERC	Figură geometrică plană formată din mulțimea tuturor punctelor egal depărtate de un punct fix, circumferință; suprafață limitată de un cerc.	<p>I. (<i>Gimnastică</i>) 1. Obiect portativ de formă circulară, din lemn sau alt material asemănător, de culori diferite, cu diametrul de 80-90 cm pentru senioare și 70-80 cm pentru junioare, greutatea de 300 g.</p> <p>2. Probă specifică gimnasticii ritmice sportive feminine, folosind ca elemente tehnice balansări, circumducții, opturi, rotări, rulări pe diferite segmente corporale, desprinderi cu reapucări, cu cercul vertical, orizontal, deasupra capului, înainte sus și lateral, lansări, ricoșări, treceri prin cerc, treceri peste cerc.</p> <p>3. Mișcare circulară executată de gimnast cu unul sau ambele picioare la cal cu mâner.</p> <p>4. Rotări de brațe cu obiecte portative: <i>cerc mare; cerc mijlociu; cerc mic.</i></p> <p>5. Formație în care executanții sunt dispuși în cerc.</p> <p>II. (<i>Parașutism</i>) Aparat pentru antrenamentul la sol al parașutiștilor în vederea dezvoltării echilibrului, al simțului chinestezic, al vitezei de reacție etc.</p> <p>III. (<i>Atletism</i>): <i>Cerc de aruncare</i> Loc din care se execută aruncările atletice, cu excepția aruncării suliței și a mingii de oină, format dintr-o suprafață orizontală construită din beton, asfalt sau orice alt material tare nealunecos, circumscrisă de o bandă de fier sau oțel</p> <p>IV. (<i>Hochei pe gheață</i>): <i>Cerc de angajament</i> Circumferință marcată pe gheața terenului de joc din interiorul căreia se pune sau se repune pucul în joc.</p> <p>V. (<i>Jocuri sportive</i>): <i>Cerc central (median)</i> Linie curbă plană, închisă, al cărui punct central (median), marchează distanța la care trebuie să se afle jucătorii adverși, în momentul când se execută o lovitură liberă sau se execută lovitura de începere a meciului.</p>

		DIAGONALĂ	Segment de dreaptă care unește două vârfuri ale unui poligon sau ale unui poliedru care nu sunt legate prin aceeași muchie	I. (<i>Șah</i>) Câmpurile situate oblic pe tabla de șah, pe care se mișcă dama și nebunii, iar când se face o captură sunt mutați și pionii. II. (<i>Gimnastică</i>) Tip de exerciții la sol, în gimnastica artistică feminină.
		CILINDRU	Suprafață descrisă de o dreaptă care se deplasează paralel cu ea însăși, sprijinindu-se pe o curbă închisă, imobilă; corp geometric mărginit de un cilindru și de două plane paralele.	(<i>Gimnastică</i>). Procedeu tehnic folosit în exercițiile acrobatice la sol, inele și paralele, constând dintr-o rotare a corpului în jurul axei umerilor. Particularitățile de execuție sunt în funcție de natura aparatului (<i>cilindru la sol, cilindru la inele, cilindru la paralele</i>)
		ECHER	Instrument în formă de triunghi dreptunghic, cu unghiurile ascuțite de 30° și 60° sau de câte 45°, întrebuințat la trasarea și verificarea dreptelor perpendiculare și paralele, la multiplicarea și divizarea segmentelor și a unghiurilor etc.	(<i>Gimnastică</i>) Poziție a corpului realizată prin flexarea membrelor inferioare în articulația coxofemurală, formând cu trunchiul un unghi de 90° sau mai mic. Se efectuează pe sol, la inele și paralele.
		PARALELĂ	(Dreaptă, plan) care are toate punctele la aceeași distanță de o altă dreaptă sau de un alt plan cu care nu se întretaie, oricât s-ar prelungi.	(<i>Gimnastică</i>) (la pl.) Aparat de gimnastică format din două bare orizontale și paralele așezate (la înălțimi diferite sau identice) pe stâlpi verticali; (la sg.) fiecare dintre cele două bare ale acestui aparat X) <i>Paralele egale</i> Probă specifică gimnasticii artistice masculine. <i>Paralele inegale</i> Probă specifică gimnasticii artistice feminine.
		PATRULATER	Poligon cu patru laturi.	(<i>Termen organizatoric</i>) Competiție la un sport sau la o disciplină sportivă între patru echipe reprezentative sau de club.

		PĂTRAT	Patrulater cu laturile egale și cu unghiurile drepte.	(<i>Șah</i>) Pătratul imaginar de pe tabla de șah, având latura egală cu numărul câmpurilor pe care le are de parcurs un pion spre transformare, în interiorul căruia trebuie să între regele advers pentru a împiedica transformarea pionului în figură.
		TRAPEZ	Patrulater care are drept baze două laturi paralele și neegale.	(<i>Gimnastică</i>) Aparat de gimnastică format dintr-o bară mobilă, legată la extremități cu două frânghii sau cabluri egale în lungime, fixate de plafon sau de o grindă. (DEX)
		TRIUNGHI	Poligon format din trei laturi care se întâlnesc două câte două și formează trei unghiuri interne.	I. (<i>Baschet</i>) triunghi de săritură Acțiune tactică colectivă în care trei apărători, dispuși în triunghi, se plasează în fața coșului cu un vârf spre centru în scopul culegerii mingii ricoșate din panoul propriu, împiedicând astfel acțiunea de recuperare a ei de către adversari. II. (<i>Gimnastică</i>) Tip de deplasare a gimnaștilor. III. (<i>Kinetoterapie</i>). pernă de formă triunghiulară confecționată din burete și acoperită cu o țesătură, utilizată în exercițiile de gimnastică și de recuperare medicală.
		TRIUNGHULAR	Care este în formă de triunghi.	(<i>Termen organizatoric</i>) Competiție la un sport între reprezentativele a trei țări sau cluburi
		SPIRALĂ	Curbă plană descrisă de un punct care se rotește în jurul unui punct fix, depărtându-se din ce în ce mai mult de el; obiect care are această formă	I. (<i>Gimnastică</i>) 1. Procedeu de mânăuire a panglicii și a eșarfei lungi (în gimnastica ritmică), constând dintr-o succesiune de mișcări circulare și uniforme executate energic din articulația pumnului, la care participă și antebrațul, care transmit obiectului mânuit forma de spirală. 2. Modalitate de deplasare a unei coloane de executanți (dispuși de obicei pe un șir) pe un traseu circular în formă de spirală, astfel încât la terminare, capul coloanei ajunge la centru. II. (<i>Patinaj artistic</i>) Urmă lăsată de patină pe gheață în timpul executării unor procedee tehnice. Se execută la individual, menținând poziția de arabesc sau de cumpănă,

				și la perechi când băiatul este pivot, iar fata descrie în jurul lui o spirală în diferite poziții: <i>spirală morții; spirală înapoi; spirală înainte</i> etc.
3	Fizică, chimie	ABSORBȚIE	Fenomen fizic prin care un corp lichid sau solid încorporează prin difuzie din afară o substanță oarecare; proces de pătrundere a apei, a substanțelor minerale și organice, a gazelor în celulele organismului.	(<i>Schi</i>) Mișcare de atenuare, de preluare, de reducere a șocurilor provocate de denivelările părții, realizată prin îndoirea sau prin tragerea genunchilor sub corp în timpul coborârii.
		DEGAJARE	Împrăștiere în atmosferă a unui miros; radiere a luminii; emanare a căldurii; răspândire în mediu a unei substanțe chimice; eliminare a unor gaze în urma unei reacții chimice.	I. (<i>Fotbal</i>) Acțiune efectuată de jucătorul din apărare constând din trimiterea mingii cât mai departe de poarta proprie pentru a înlătura pericolul unui atac al adversarului. II. (<i>Sporturi nautice</i>) Element tehnic în ciclul de lovitură, care constă în scoaterea palei, vâslei, ramei, padelei sau pagaiei din apă. III. (<i>Șah</i>) Eliberare a liniei de acțiune a reginei prin deplasarea unei figuri de aceeași culoare în lungul liniei.
		DISPERSARE	Procedeu de obținere a unui sistem coloidal prin fragmentarea unei substanțe în particule cu dimensiuni corespunzătoare particulelor coloidale.	(<i>Tir</i>) Fenomen prin care proiectilele pornite din țeava aceleiași arme parcurg o traiectorie proprie, distribuindu-se pe țintă pe o anumită suprafață, fapt determinat de nivelul de pregătire al trăgătorului, de calitatea armei și a muniției, de influența factorilor externi (vânt, luminozitate etc.).
		FLOTARE	1.Îndepărtare prin decantare a substanțelor care plutesc la suprafața unui lichid. 2 Flotație (Procedeu de separare a mineralelor utile din minereuri sau a cărbunilor din steril).	I. (<i>Gimnastică</i>) Acțiune de îndoire și întindere cu împingere a brațelor, care se execută la sol din sprijin culcat sau stând pe mâini, iar la paralele din sprijin, de obicei în timpul balansului înainte sau înapoi. II. (<i>Baschet</i>) Combinație de apărare în care unul sau mai mulți apărători părăsesc adversarul direct, retrăgându-se pentru a ajuta temporar un coechipier la marcarea adversarului acestuia.

		INSOLUBILITATE	1 Proprietate a unui corp de a fi insolubil (1). 2 (Fig) Proprietate a unei probleme de a nu putea fi soluționată.	(<i>Șah</i>) Defecțiune majoră a unei probleme de șah sau studiu, în sensul că enunțul de rezolvare conceput de autor nu conduce la rezolvarea ei în numărul de mutări prestabilit, ci în mai multe sau mai puține mutări sau deloc.
4	Arhitectură, construcții	BALUSTRADĂ	Construcție formată dintr-un șir de baluștri uniți la partea de sus printr-o lisă, constituind o rezemătoare (la o scară, la un balcon, la o galerie) sau o împrejmuire ornamentală (la o clădire)	(<i>Alpinism</i>). Coardă prinsă de stâncă prin intermediul unor pitoane și carabiniere, cu ajutorul căreia se asigură o traversare.
		BARAJ	Construcție care oprește cursul unui râu pentru a ridica nivelul apei în amonte, a crea o rezervă de apă, o cădere de apă pentru hidrocentrale etc.; stăvilă, zăgaz.	I. (<i>Termen general</i>) Întrecere între doi sau mai mulți sportivi sau între două sau mai multe echipe, aflate la egalitate, pentru a putea departaja pozițiile lor într-un clasament oficial. II. (<i>Atletism</i>) Întrecere între doi sau mai mulți concurenți, aflați la egalitate după încheierea concursului propriu-zis, la orice probă de săritură sau aruncare, desfășurată după un protocol (reguli) specific acestui tip de concurs, numai în cazul departajării locurilor I și II la finala campionatelor și competițiilor de mare anvergură.
		BETON	Amestec de pietriș, nisip, ciment (sau asfalt, var hidraulic etc.) și apă, care se transformă prin uscare într-o masă foarte rezistentă și se folosește în construcții.	(<i>Fotbal</i>) Sistem de apărare, constând în utilizarea supranumerică a jucătorilor în linia defensivă
		BOLTĂ	Construcție cu partea superioară în formă de semicerc sau numai bombată	(<i>Jocuri sportive</i>) Denumire convențională dată traiectoriei înalte, imprimată balonului în efectuarea paselor, a aruncării la coș sau a loviturii la poartă pentru a nu putea fi interceptată, respinsă sau reținută de jucătorii echipei în apărare.

		COLOANĂ	Stâlp cilindric de marmură, piatră, lemn etc., destinat să susțină o parte dintr-un edificiu sau să-l înfrumusețeze.	(<i>Șah</i>) Fiecare dintre cele opt rânduri de câmpuri care duc de la un partener la altul
		CUPOLĂ	Partea semisferică, poligonală sau eliptică care alcătuiește acoperământul unui edificiu	(<i>Parașutism</i>). Suprafață portantă a parașutei exprimată în metri pătrați (cca 60 mp)
		FLEȘĂ	1. Acoperiș foarte înalt, în formă de piramidă sau de con, folosit, mai ales în Evul Mediu, la construcțiile monumentale ale bisericilor. 2. Partea din spate a afetului unui tun.	(<i>Scrimă</i>) Acțiune ofensivă simplă sau compusă, executată cu salt început prin împingerea piciorului din față și terminat cu aterizarea pe piciorul din spate, după ce adversarul a fost lovit.
		PALIER	1. Organ al unei mașini pe care se fixează un ax sau un arbore și care permite acestora o mișcare de rotație sau de oscilație; lagăr. 2. Porțiune orizontală în cuprinsul scării interioare a unei clădiri, la nivelul fiecărui etaj; odihnă. ♦ Ansamblul planșelor unei construcții, aflate la același nivel al ei. 3. Porțiune orizontală din traseul unei căi ferate sau al unui drum rutier.	(<i>Aviație sportivă</i>) 1. Traiectorie a zborului unei aeronave pe o pantă de urcare în unghi mic, până la înălțimea de cca 25 m. 2. Zbor al aeronavei pe o traiectorie paralelă cu solul, la înălțime mică, cca 1 m.
		PARAVAN	Perete subțire sau piesă de mobilier formată dintr-unul sau din mai multe panouri articulate, acoperite cu placaj, pânză, hârtie etc., care	(<i>Baschet, handbal</i>) Acțiune tactică prin care un atacant, plasându-se între un coechipier, de obicei posesor al mingii, și apărătorul acestuia, aflați la rândul lor în

			desparte un anumit spațiu dintr-o încăpere.	deplasare sau în momente fixe de joc, urmărește eliberarea lui de marcajul apărătorului respectiv.
		STÂLP	Element masiv de construcție, cu lungimea mare în raport cu dimensiunile secțiunii, confecționat din lemn, din metal, din beton armat etc., care servește la susținerea unei clădiri, a unei instalații, a unui pod, a liniilor electrice aeriene, a antenelor etc.	(<i>Rugbi</i>) Jucător component al compartimentului grămezii (linia I), specializat pentru a susține acțiunea trăgătorului la grămada ordonată și a prințătorului de margine.
		PASAJ	1. Spațiu amenajat între două rânduri de clădiri sau coridor al unei clădiri așezat la nivelul străzii, pe care trec pietoni sau, rar, vehicule dintr-o stradă în alta; p. gener. loc de trecere.	(<i>Sporturi nautice</i>) 1. Culoar interior oferit de un concurent în cursă unui adversar care dorește să-l depășească. 2. Solicitare verbală a unui concurent care dorește să depășească adversarul ajuns din urmă, în cursă, neacordarea ~ se penalizează conform prevederilor regulamentului. II. (<i>Călărie</i>) Trap scurtat, îngrămădit, cadențat cu frecvență mare, caracterizat printr-o îndoire accentuată a genunchilor și a jareților, precum și printr-o mișcare plină de grație
5	Arte (coregrafie, muzică, , circ, arte plastice)	ARENĂ	1 Spațiu circular (așternut cu nisip) din mijlocul unui amfiteatru antic unde se țineau reprezentațiile și luptele. 2 Spațiul din mijlocul unui circ modern unde se desfășoară reprezentațiile.	(<i>Termen general</i>) Teren de joc, suprafața pe care se dispută partide de fotbal, tenis, atletism, hochei, lupte, judo etc.
		DESEN	1 Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj pe o suprafață plană sau curbă, prin linii, puncte, pete, simboluri etc. 2-3 (Artă sau) tehnică de a face desene	(<i>Patinaj artistic</i>) Urme lăsate de patine în alunecare pe gheață, după care se apreciază corectitudinea execuției exercițiilor impuse.

		DIGITAȚIE	Tehnica repartizării degetelor pe clapele ori pe coardele instrumentelor muzicale sau pe clapele mașinii de scris etc. pentru a obține un randament maxim.	(<i>Volei</i>) Dexteritate a jucătorului de a dirija cu ușurință balonul cu ajutorul degetelor. II. Scr. Dirijare a vârfului armei datorită acțiunii subtile a degetelor mâinii de atac.
		HAT-TRICK	Figură a jonglerului, care își încheie numărul adunând cele trei bile în pălărie	(<i>Jocuri sportive</i>). Performanță a unui jucător de fotbal sau hochei pe gheață care înscrie trei goluri sau puncte consecutive în același meci.
		MASCĂ	Bucată de stofă, de mătase, de dantelă, de carton etc. (înfașșând o față omenească sau figura unui animal) cu care își acoperă cineva fața sau o parte a ei (pentru a nu fi recunoscut), lăsând numai ochii descoperiți; obrăzar.	(<i>Scrimă</i>) Accesoriu al echipamentului scrimerului, confecționat din plasă metalică ale cărei ochiuri au maxim 0,2 mm, iar firul țesăturii un diametru de 1 mm.
		MINIATURĂ	1. Operă de artă plastică (în special pictură) de dimensiuni reduse, lucrată cu multă finețe și minuțiozitate.	(<i>Șah</i>) Problemă cu cel mult 7 piese din fiecare culoare.
		OPERĂ	1. Acțiune conștientă îndreptată spre un anumit scop; rezultat al unei activități creatoare; lucrare, faptă. 2. Lucrare originală de artă, de știință etc.; creație (artistică)	(Sporturi nautice) <i>operă moartă</i> Parte a bordajului ambarcațiunii de deasupra nivelului apei. <i>operă vie</i> Parte a bordajului ambarcațiunii care intră în apă.
		PIRUETĂ	Figură de dans constând din învârtirea completă a unui dansator, executată pe un singur picior; p. ext. rotire (rapidă) pe vârful picioarelor, pe călcâie etc.	I. (<i>Atletism, gimnastică, patinaj artistic</i>). Rotire a corpului, de regulă de 360°, în jurul axei sale verticale, executată printr-o mare varietate de procedee tehnice, cu sprijin pe un singur picior, pe două picioare simultan sau alternativ, pe vârful piciorului sau al patinei, pe pingea sau pe talpa patinei, pe unul sau ambele călcâie, pe unul sau pe ambii genunchi etc., pe loc sau cu deplasare, cu contact

				<p>permanent pe sol sau pe gheață, cu întrerupere provocată de o săritură.</p> <p>II. (<i>Călărie</i>) Mișcare de dresaj la galop cu întoarcere de 360° pe picioarele din spate ale calului.</p>
		UVERTURĂ	Compoziție muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită instrumentală etc. sau ca o lucrare independentă (alcătuită din trei părți).	(<i>Rugbi</i>) Post ocupat de jucătorul mijlocaș la deschidere.
6	Anatomie, medicină	FALANGĂ	Fiecare dintre oasele mici, alungite, care alcătuiesc scheletul degetelor.	(<i>Șah</i>). Structură de doi sau mai mulți pioni de aceeași culoare așezați unul lângă altul pe aceeași linie.
		NERVURĂ	Fiecare dintre fasciculele conducătoare liberiene lemnoase care străbat limbul frunzelor și prin care circulă seva; fiecare dintre fibrele cornoase, ramificate în formă de rețea, care străbat membrana aripii unor insecte.	<p>I. (<i>Alpinism</i>) Accesoriu metalic sau din alt material, integrat într-o anumită manieră în sistemul de construcție a carabinierii, a pitonului, a căștii de protecție etc., pentru a le mări rezistența.</p> <p>II. (<i>Sporturi nautice</i>). Element structural al unei ambarcațiuni, dispus longitudinal și transversal pentru mărirea rezistenței acesteia.</p>
		OBSTRUCȚIE	1. Astupare a lumenului unui organ tubular (trahee, bronhie, intestin, ureter etc.) ca urmare a unui proces, a unui obstacol situat în interiorul organului sau a unei compresiuni exagerate exercitate din afară; ocluzie, obliterare, obliterație.	<p>I. (<i>Jocuri sportive</i>) Folosire a forței corporale în diferite forme neregulate (dezechilibrare, împingere, interpunere etc.), în scopul împiedicării adversarilor, în general a aceluia care nu au preluat încă mingea, de a participa la fazele jocului. Se sancționează diferențiat, în funcție de prevederile regulamentului fiecărui joc sportiv.</p> <p>II. (<i>Șah</i>) Întrerupere a liniei de manevră a unei figuri cu acțiune lungă.</p>
		OSATURĂ	Totalitatea oaselor unui vertebrat; schelet, osărie.	(<i>Sporturi nautice</i>) Parte care asigură rezistența unei ambarcațiuni, formată din piese așezate în lungul corpului

				(<i>osatură longitudinală</i>) și transversal pe corp (<i>osatură transversală</i>).
7	Drept	ADMONESTARE	Mustrare severă scrisă sau verbală (de obicei din partea unui șef ierarhic); sancțiune statutară aplicată în scris membrilor de partid.	I. (<i>Termen general</i>) Sancțiuni din timpul unei manifestări sportive constând dintr-o observație verbală sau scrisă, efectuată public sau în particular pentru o greșeală sau pentru agresivitate de mică importanță. II. (<i>Fotbal</i>) Sancțiuni care precedă acordarea, de către arbitru, a cartonașului galben sau a celui roșu pentru agresivitate, pentru atac neregulamentar asupra adversarului etc.
		ADJUDECARE	Atribuire (prin hotărâre judecătorească) a unui bun scos la licitație persoanei care oferă prețul cel mai mare.	(<i>Șah</i>) Acțiune prin care se decide de către conducerea concursului ca o partidă de șah întreruptă, din motive regulamentare sau de forță majoră, să nu mai fie continuată de cei doi jucători, rezultatul confruntării urmând a fi stabilit în urma analizării poziției existente la întrerupere.
		ASESOR	Membrii unui complet de judecată, în afară de președinte; persoană de pe lângă un judecător, un președinte de birou etc.; ajutor, asistent	(<i>Scrimă</i>) Asistenți ai arbitrului, așezați de o parte și de cealaltă a arbitrului și a planșei, care au sarcina de a supraveghea utilizarea brațului sau a mâinii neînarmate, substituirea suprafeței valabile, tușele date în pământ la spadă, ieșirile laterale și în spate de pe planșă, precum și orice altă greșeală definită de regulament. Folosirea asesorilor este obligatorie pentru toate finalele individuale (de 4 sau 8) și pentru finalele pe echipe.
		EVADARE	Fugă pe ascuns dintr-o închisoare, dintr-un lagăr etc. pentru a scăpa de o detenție sau dintr-o captivitate Si: (rar) evaziune	(<i>Ciclism, atletism</i>). Acțiune tactică întreprinsă individual (sau în grup restrâns), prin care se părăsește grosul plutonului, încercându-se distanțarea de acesta. Sportivul care întreprinde evadarea se numește „fugar”.
8	Politică	BALOTAJ	Situația în care, la alegeri sau la votare, nici un candidat nu întrunește majoritatea absolută de voturi (cerută de lege); scrutinul	(<i>Termen general</i>) Situație ivită în diferite competiții în care mai mulți sportivi sau echipe au acumulat același număr de victorii (ciclism, jocuri sportive), de puncte (atletism), de tușe (scrimă) sau muște (tir) și care se rezolvă corespunzător prevederilor regulamentului de

			care trebuie să decidă între candidații rămași în balotaj.	concurs, adică prin prelungirea acestuia, repetarea lui, tragerea la sorți, în favoarea vârstei sau a greutateii mai mici etc.
		FUZIUNE	Contopire a două sau mai multe state sau a două sau mai multe partide într-unul singur ori a două sau mai multe organizații într-una singură.	(<i>Fotbal</i>) Comasare a două cluburi care au personalitate juridică, în urma căreia noul club își păstrează locul și drepturile echipei participante în categoria superioară sau ale celei mai bune clasate în același campionat
		GUVERNARE	1. Conducere, administrare a unui stat. 2. Perioadă în care un guvern își exercită activitatea.	(<i>Sporturi nautice</i>) Ansamblu al acțiunilor de dirijare a ambarcațiunii, compus din diferite manevre pe care sportivul le execută cu ajutorul cârmei și al accesoriilor ei (echea, saula, safranul, troțele).
		LIGĂ	Uniune, asociație sau coaliție de state, de orașe, de societăți sau de persoane fizice ori juridice, constituită în vederea realizării unui țel comun.	(<i>Fotbal</i>): Liga Campionilor Competiție organizată de UEFA, care a luat locul Cupei Campionilor Europeni începând din 1991, la care participă nu numai campioanele țărilor europene, ci și, din ediția 1997-1998, echipele cel mai bine clasate în campionatele unor țări ce au coeficientul UEFA cel mai ridicat. Liga profesionistă de fotbal (LPF). Structură sportivă constituită prin asocierea cluburilor profesioniste de fotbal, din România, în 1993, care organizează desfășurarea campionatului diviziei A
9	Lingvistică, gramatică	ACCENT	Pronunțare mai intensă sau pe un ton mai înalt a unei vocale, a unei silabe, a unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte; semn grafic care marchează un accent.	(<i>Gimnastică, patinaj artistic</i>) Mișcare scurtă produsă de încordarea bruscă a mușchilor părților periferice ale corpului, cu scopul de a marca (sublinia) începutul sau un anumit moment al exercițiului în gimnastică.
		FRAZĂ	Îmbinare de propoziții, care se află în raport de coordonare sau de subordonare, exprimând una sau mai multe judecăți. 2. Fel de exprimare.	(<i>Scrimă</i>): Frază de arme Luptă desfășurată în intervalul de timp scurs între comenzile președintelui de juriu: „începeți” și „stai”. Fragment de asalt format din acțiuni succesive continue
10	Științe ale naturii: - astronomie	ECLIPSĂ	Dispariție totală sau parțială, de scurtă durată, a imaginii unui astru,	(<i>Șah</i>) Întrerupere a liniei de acțiune a unei figuri prin așezarea ei în spatele unei piese oarecare.

			ca urmare a interpunerii unui corp ceresc între el și observator sau a intrării lui în conul de umbră al altui corp ceresc fără lumină proprie.	
	- geografie (geodezie, topografie)	SERPENTINĂ	Traseu șerpuit al unui drum care străbate un teren în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de traseu; drum cotit, șerpuit.	(<i>Patinaj artistic</i>) 1. Element tehnic în figurile obligatorii, în care se execută schimbarea muchiei de alunecare (serpentină cu trei, dublu trei, contra trei, buclă). 2. Formă de execuție a unor combinații de pași sau a altor combinații de mișcări în alunecare.
		ZONĂ	1. Fiecare dintre cele cinci mari diviziuni ale globului terestru, delimitate în funcție de poli, de cercurile polare și de tropice și caracterizate printr-o climă specifică; fiecare dintre părțile cerului corespunzătoare celor cinci zone ale Pământului. 2. 2. Porțiuni dintr-o întindere, dintr-un ansamblu, dintr-un tot, delimitată pe baza unor caracteristici distinctive, a unor împrejurări speciale, a unei destinații determinate etc.	I. (<i>Atletism</i>) zonă de recepție Teren cu suprafață orizontală și netedă delimitat regulamentar, în care sunt aruncate obiectele (greutatea, discul, sulița, ciocanul și mingea de oină) în timpul concursului. ~ este reprezentată printr-un sector de cerc cu vârful în centrul cercului de aruncare, cu un unghi de 40° la aruncarea greutateii și la aruncarea discului, iar la aruncarea suliței și a mingii de oină, cu vârful. II. (<i>Volei</i>) Cele șase pătrate imaginare în care este împărțit terenul de joc, corespondente fiecărui jucător. III (<i>Rugbi</i>) Cele 12 patrule care împart terenul cu ajutorul a trei culoare și patru fâșii, iar în funcție de nivelul unde se lansează sau continuă jocul există cinci zone tactice. IV. (<i>Șah</i>): Zona regelui . Cele opt câmpuri din jurul regelui care, în momentul matului, trebuie să fie păzite sau blocate. V. (<i>Tir</i>): Zona centrală . Arie de cerc din centrul țintei oficiale cu diametrul de 10 mm (proba de armă liberă calibru redus), înconjurată de cercuri cu valoarea zece (decarul).
	- botanică	ROZETĂ	Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze lunguiețe, cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; rezedă (<i>Reseda odorata</i>).	I. (<i>Gimnastică</i>) Procedeu de mânăuire a bastonului, constând din învârtirea lui cu apucarea acestuia de mijloc: rozetă continuă, rozetă alternativă .

				II. (<i>Schi</i>) Anexă a bățului de schi plasată în apropierea vârfului, având formă circulară sau de stea, cu scopul de a opri pătrunderea acestuia prea mult în zăpadă.
- zoologie	COCHILIE	1 Înveliș calcaros sau silicos al unor moluște, foraminifere etc.		(<i>Scrimă</i>) Apărătoare fixată între lamă și mâner, cu suprafață alunecoasă, margini netede, fără proeminențe, montată cu partea convexă spre înainte. Sin.: <i>gardă metalică</i> .
	FLUTURE	1 Nume generic dat insectelor din ordinul lepidopterelor, care au corpul bombat sau alungit și catifelat, patru aripi membranoase, acoperite cu solzi mărunți de culori diferite și un aparat bucal adaptat pentru supt, a căror larvă este o omidă.		I (<i>Natație</i>). Procedeu tehnic de înot caracterizat prin mișcarea simetrică și simultană a brațelor, asemănător cu fluturarea unor aripi; probă de înot în care se folosește procedeul fluture II. (<i>Gimnastică, patinaj artistic</i>) Săritură cu întoarcere de pe un picior pe celălalt, cu corpul la orizontală. III. (<i>Sporturi nautice</i>) Greșeală de tehnică în canotaj, constând din introducerea palei în apă sub un unghi mai mic de 90°.
	DELFIN	Mamifer marin cu corpul în formă de fus, cu botul alungit, prevăzut cu numeroși dinți conici, care atinge mărimea de trei metri și care trăiește în grupuri compacte în toate mările		(<i>Natație</i>). Procedeu tehnic de înot în care corpul este culcat cu fața în jos, brațele execută simultan un drum aerian dinapoi spre înainte, iar după intrarea în apă sunt trase înapoi, începând cu flexia și terminând cu extensia lor până la nivelul coapselor. Picioarele, printr-o acțiune simultană, execută propulsia imprimând o mișcare de tangaj șoldurilor, coapselor, gambelor și labelor.
	MUSCĂ	Denumire dată mai multor genuri de insecte cu aparatul bucal adaptat pentru supt și înțepat, dintre care cea mai cunoscută (<i>Musca domestica</i>) trăiește pe lângă casa omului;		I. (<i>Tir</i>). Punct negru situat în mijlocul panoului de tragere; (la pl.) lovituri în centrul țintei. II. (<i>Box, lupte</i>) Categorie de greutate în care sunt încadrați sportivii între 49 și 51 kg la box, iar la lupte juniorii până la 48 kg și seniorii până la 52 kg.
	PĂIANJEN	1. Animal nevertebrat terestru, de talie mică, cu abdomenul mare, nesegmentat, cu patru perechi de picioare, care urzește fire lungi		(<i>Fotbal</i>). Spațiu situat la vârful unghiului format de bara orizontală și cea verticală a porții, în general greu de apărut de portar.

			(împletite în plase foarte subțiri) pentru prinderea insectelor. 2. Pânză țesută de acest animal.	
		RAC	Crustaceu comestibil acoperit cu o carapace tare, de culoare neagră-verzuie, care devine roșie la fiert, cu abdomenul inelat, cu cinci perechi de picioare, dintre care cea din față este în formă de clește (<i>Astacus fluviatilis</i>).	(<i>Sporturi nautice</i>) Ratare a unei lovituri de vâslit prin scufundarea exagerată a palei, ceea ce produce o frânare a bărcii și, uneori, ruperea ramei sau a vâslei.
	Agricultură, creșterea animalelor	PADOC	Loc îngrădit într-o pășune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit și amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreținerii și mișcării animalelor domestice în aer liber.	(<i>Călărie</i>) Loc îngrădit lângă boxa unui cal de curse sau lângă un hipodrom, unde sunt lăsați în libertate sau plimbați caii, înainte de alergări.
		PELUZĂ	Suprafață de teren într-o grădină, într-un parc etc., cu iarbă scurtă și deasă (și cu flori); gazon.	(<i>Termen general</i>) Fiecare dintre cele două părți extreme ale tribunelor unui stadion, situate în spatele porților terenului de joc.
		PEPINIERĂ	Teren rezervat pentru înmulțirea și formarea plantelor erbacee sau lemnoase până la transplantarea lor la locul definitiv (în grădini, livezi, parcuri etc.).	(<i>Termen general</i>): Pepinieră sportivă Secții de copii și de juniori, școli și cluburi sportive de elevi în care se pregătesc viitorii sportivi de performanță.
	Tehnic (limbaj tehnic)	CUPLAJ	Legătură realizată între două (sau mai multe) circuite electrice prin rezistoare, bobine etc. sau prin intermediul câmpului electromagnetic variabil.	(<i>Jocuri sportive</i>) Manifestație sportivă care constă în organizarea pe același teren a două meciuri sau jocuri care se desfășoară în continuare, cel mai important meci fiind, de obicei, programat al doilea.

		DUPLEX	Procedeu sau aparat care permite comunicarea simultană bilaterală între două posturi telegrafice sau telefonice.	(<i>Șah</i>) Problemă în care enunțul este valabil atât pentru alb, cât și pentru negru.
		FRÂNARE	Operațiune de încetinire sau de oprire a unui corp în mișcare; încetinire sau oprire a unui vehicul cu ajutorul frânei	(<i>Tir</i>) Procedeu de oprire a mișcării pistolului pe țintă, în vederea îmbunătățirii ochirii și stabilității în faza de viteză la pistol femei și în proba de pistol viteză.
		FRÂNĂ	Ansamblu de mecanisme folosit pentru a micșora, eventual pentru a anula viteza unor corpuri aflate în mișcare, prin transformarea energiei cinetice a acelor corpuri în altă formă de energie; dispozitiv folosit pentru încetinirea vitezei sau pentru oprirea mișcării unui vehicul.	I. (<i>Termen general</i>) Dispozitiv de reducere sau de oprire a vitezei de deplasare a vehiculului: bob, bicicletă, ambarcațiune, mașină. II. (<i>Schi</i>) Procedeu tehnic de reducere sau de oprire a unei mișcări de alunecare, balans, rotire etc.
		ÎNȘURUBARE	Acțiunea de a înșuruba (a strânge un șurub prin învârtire pentru a fixa, a prinde ceva) și rezultatul ei.	(<i>Schi</i>) Mișcare complexă de rotație combinată cu flexia genunchilor, constituind elementul declanșator al unui viraj sau al unei faze de conducere a acestuia.
		PIULIȚĂ	Piesă de metal care are o gaură cu filet și care se poate înșuruba pe o tijă cu un filet corespunzător.	(<i>Gimnastică</i>) Element de gimnastică, constând într-o mișcare de rotație
		PIVOT	Fus de formă cilindrică, tronconică, conică etc., care se rotește ori alunecă într-un lagăr la care sarcina acționează în direcția axului.	(<i>Baschet</i>) Jucător care în faza de apărare se deplasează sub propriul panou și urmărește ca jucătorii din echipa adversă, aflați în atac, să nu se apropie de suprafața de sub panou. hb. Jucător în ofensivă care se deplasează pe semicercul porții adverse, în special în partea centrală, așteptând să primească o pasă decisivă și prin plonjon să tragă la poartă. (EEFS)

		PLACAJ	Semifabricat din lemn în formă de placă, realizat prin încluirea sub presiune a unui număr de obicei impar de foi de furnir suprapuse, întrebuițat la fabricarea mobilelor, a ambalajelor, a ambarcațiunilor etc.	(<i>Rugbi</i>) Elemen tehnico-tactic specific jocului de rugby, care constă în oprirea jucătorului purtător de balon, ce înaintează spre terenul de țintă, prin apucarea printr-un gest elementar de oricare parte a corpului (în afară de gât și de cap).
		ȘURUB	Tijă cilindrică de lemn sau de oțel, filetată, care servește la asamblarea a două ori a mai multor piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mișcarea de rotație într-un mecanism.	(<i>Gimnastică</i>) 1. Mișcare de întoarcere (rotație) de 180-360-720° și mai mult. 2. Element tehnic executat la cal cu mâner, având denumiri diferite. Șurub ceh Întoarcere de 180° în jurul unui mâner cu corpul întins. Șurub rus Întoarcere de 360° în jurul mânerelor cu corpul întins.

Termeni sportivi polisemantici (conform EEFSR)

Termenul	Disciplina sportivă	Sensul
ALONJĂ	I. Lupte, atletism, scrimă II. Box III. Tir cu arcul	I. 1. <u>Lungime a membrilor superioare</u> , dimensiune importantă în probele de aruncare, în lupta în ring, pe saltea sau pe planșă datorită pârghiilor mărite care permit dezvoltarea unei forțe superioare, sporirea amplitudinii mișcărilor și impunerea tacticii de concurs prin menținerea adversarului la o distanță avantajoasă. II. <u>Lungimea brațelor mai mare</u> decât a adversarului. III. <u>Întindere maximă normală a unui trăgător</u> , care se măsoară în cm de la creștătura săgeții până la marginea excentrică a arcului, incluzând și lungimea vârfului.
APEL	I. Atletism, ciclism, natație, sporturi nautice II. Scrimă III. Schi IV. Sărituri în apă V. Gimnastică VI. Regulament	I. <u>Chemare a sportivilor la start</u> . II. <u>Acțiune înșelătoare</u> executată cu segmentele membrilor inferioare, de obicei cu talpa piciorului, cu intenția de a distra atenția adversarului de la acțiunea brațului înarmat sau a-l determina să declanșeze o acțiune ofensivă. III. <u>Mișcare pregătitoare</u> pentru executarea ocolirilor. IV. <u>Fază</u> din ciclul unei sărituri, corespunzătoare bătăii, care constă în acțiunea de ridicare pe vârfuli urmată de coborârea călcâielor, prin care se produce o primă oscilație a trambulinei, pregătitoare pentru plecarea de pe loc sau a pasului sărit. V. <u>Bătaie</u> . VI. <u>Solicitare verbală sau scrisă adresată de un delegat al unei echipe sau al unui club sportiv către o comisie sau un juriu pentru revizuirea unei hotărâri tehnice, organizatorice, disciplinare, dată pentru încălcarea unei prevederi regulamentare</u> .
BAC	I. Sporturi nautice II. Schi	I. <u>Ambarcațiune</u> folosită îndeosebi în pregătirea de iarnă a canotorilor, ancorată la mal, la debarcader sau special amenajată într-o încăpere. ◆ ~ de iarnă Instalație cu mai multe locuri de vâslit, care are toate componentele unei bărci de canotaj, fixată într-un bazin amenajat într-o sală de pregătire pentru inițiere și antrenament în timpul iernii. II. <u>Parte metalică anterioară a legăturii de schi</u> , în care se fixează vârful bocancului.

BATMÁN	I. Cricchet II. Scrimă	I. <u>Jucător</u> din ofensiva unei echipe de cricchet. II. <u>Acțiune</u> pregătitoare, premergătoare atacului, executată cu o bătaie energică pe lama adversarului, cu scopul de a o înlătura din linia de atac pentru a ataca în linia care tocmai s-a descoperit. Sin.: bătaie pe lamă.
BASCULĂ	I. Gimnastică II. Tir	I. <u>Aparat</u> folosit în exercițiile acrobatice, constând dintr-o scândură lungă de 3 m, așezată în cumpănă pe un suport înalt de 30-40 cm. II. <u>Sistem de îmbinare</u> dintre patul puștii și țeavă pentru o montare și demontare rapidă.
BREC	I. Box II. Tenis	I. <u>Comandă</u> dată de arbitru pentru a despărți boxerii, când aceștia se imobilizează reciproc sau au dat lovituri neregulamentare. II. <u>Punct câștigat</u> de un jucător când adversarul are serviciul.
CADET	I. Sporturi nautice II. Gimnastică, patinaj artistic III. Jocuri sportive	I. <u>Ambarcație</u> cu un singur catarg și trei vele (bandă, foc, spinacker), condusă de două persoane, rezervată juniorilor, având corpul construit din placaj, sub formă de V, cu un fund concav și fără etravă, dar cu derivor ghilotină, confecționat dintr-o scândură de lemn. II. <u>Procedeu tehnic</u> constând dintr-o săritură de pe un picior pe celălalt cu întoarcerea de 180° în faza de zbor. III. <u>Categorie de vârstă</u> , specifică juniorilor (14-16 ani), în funcție de care se stabilesc cerințele regulamentului de joc, ale procesului de pregătire și ale calendarului sportiv.
COCOȘ	I. Schi II. Tir III. Box, lupte	I. <u>Dispozitiv curb crenelat</u> pe partea interioară, asemănător ca profil cu creasta de cocoș, având rolul de a acționa asupra pârghiei ce fixează rama bocancului. II. <u>Dispozitiv în formă de ciocănel</u> , fixat pe pârghia exterioară a mecanismului de declanșare a focului, care asigură detenta unui resort ce lovește percutorul. III. <u>Categorie de greutate</u> care variază între 49-52 kg pentru junior și între 51-57 kg pentru seniori.
CROSĂ	I. Hochei pe gheață, hochei pe iarbă, golf II. Tir III. Tir cu arcul	I. <u>Gen de baston curbat</u> la un capăt, cu dimensiuni standardizate prin regulamentul fiecărui joc, cu ajutorul căruia se manevrează mingea sau pucul. II. <u>Mâner din lemn de nuc</u> la patul puștii sau la prinderea pistolului, care urmărește schematic forma anatomică a mâinii (palmei), în vederea realizării unei prize comode. III. <u>Parte de mijloc a arcului</u> , pe care se așază mâna care ține arcul.
FLOTARE	I. Gimnastică	I. <u>Acțiune de îndoire și întindere cu împingere a brațelor</u> , care se execută la sol din sprijin culcat sau

	II. Baschet	stând pe mâini, iar la paralele din sprijin, de obicei în timpul balansului înainte sau înapoi. II. <u>Combinatie de apărare</u> în care unul sau mai mulți apărători părăsesc adversarul direct, retrăgându-se pentru a ajuta temporar un coechipier la marcarea adversarului acestuia.
FLUTURE	I. Natație II. Gimnastică, patinaj artistic III. Sporturi nautice	<u>Procedeu tehnic</u> de înot caracterizat prin mișcarea simetrică și simultană a brațelor, asemănător cu fluturarea unor aripi; probă de înot în care se folosește procedeul fluture <u>Săritură cu întoarcere</u> de pe un picior pe celălalt, cu corpul la orizontală. <u>Greșeală de tehnică</u> în canotaj, constând din introducerea palei în apă sub un unghi mai mic de 90°.
GARDĂ	I. Box, judo., lupte, scrimă II. Tir cu arcul	I. 1. <u>Poziție fundamentală</u> luată de sportiv la începutul partidei sau pe parcursul ei pentru a-și crea situații favorabile de apărare sau de atac. (~ înaltă, ~ medie, ~ joasă). 2. (Scrimă) parte a monturii armei, construită în formă de arc, cupă, placă etc., în scopul protejării mâinii. II. <u>Distanță</u> dintre coardă și punctul de reazem al săgeții pe arc, măsurată în cm și recomandată, în funcție de lungimea arcului, între 20-25 cm; bandă de arc.
MANȘON	I. Atletism II. Sporturi nautice III. Schi IV. Haltere	I. <u>Componentă a sulitei</u> constând dintr-o sfoară de o anumită grosime, înfășurată la mijlocul sulitei pentru a asigura priza necesară aruncării ei. II. <u>Înveliș din piele pentru protecția corpului ramei sau vâslei</u> , situat la locul de sprijin în furcheți. III. <u>Înveliș din piele sau material plastic al capătului superior al bastonului</u> , prevăzut cu o curea în formă de buclă, care ajută la prindere și sprijin. IV. <u>Părțile laterale ale axului haltere</u> unde se fixează discurile de cauciuc sau de metal.
MUSCĂ	I. Tir II. Box, lupte	I. <u>Punct negru</u> situat în mijlocul panoului de tragere; (la pl.) lovituri în centrul țintei. II. <u>Categorie de greutate</u> în care sunt încadrați sportivii între 49 și 51 kg la box, iar la lupte juniorii până la 48 kg și seniorii până la 52 kg.
PASAJ	I. Sporturi nautice	I. 1. <u>Culoar interior</u> oferit de un concurent în cursă unui adversar care dorește să-l depășească. 2. <u>Solicitare verbală a unui concurent</u> care dorește să depășească adversarul ajuns din urmă, în cursă, neacordarea pasajului se penalizează conform prevederilor regulamentului.

	II. Călărie	II. <u>Trap scurtat, îngrămădit</u> , cadențat cu frecvență mare, caracterizat printr-o îndoire accentuată a genunchilor și a jareților, precum și printr-o mișcare plină de grație.
PINTEN	I. Călărie II. Alpinism	I. <u>Obiect din metal în formă de potcoavă</u> , prevăzut cu o tijă și o roțiță dințată, pe care călăreții îl prind la călcâiul cizmelor, pentru a impulsiona calul în deplasare. II. <u>Proeminență stâncoasă în formă de colț</u> , care consolidează baza sistemului de prindere, agățare sau de rulare.
POD	I. Lupte II. Gimnastică III. Șah	I. <u>Procedeu tehnic</u> prin care luptătorul stă cu spatele orientat spre saltea în sprijin pe tălpi și cap, trunchiul și gâtul aflându-se în extensie. II. <u>Exercițiu acrobatic</u> în care corpul este arcurit în extensie, iar sprijinul se face pe palme și tălpi. III. <u>Procedeu tehnic și manevră forțată de câștig</u> din unele finaluri de rege, turn și pion contra rege și turn.
REPRIZĂ	I. Regulament II. Gimnastică III. Călărie IV. Scrimă	I. <u>Fiecare dintre părțile egale</u> care alcătuiesc durata integrală a unui concurs. II. <u>Ansamblu de gimnaști</u> care evoluează unitar în cadrul unei demonstrații sportive. III. <u>Grup format din 12 călăreți</u> care se instruiesc sau dresază cai în același trap. Aceeași denumire se atribuie grupului de cai care au caracteristici similare sau efectuează același antrenament: ~ de remontă, ~ de cai de obstacole. IV. <u>Atac repetat</u> din poziție de fandare, care urmărește lovirea adversarului care a parat și nu a ripostat.
VOLTĂ	I. Călărie II. Sporturi nautice	I. Element de tehnică din călăria individuală, constând din <u>efectuarea unui cerc</u> cu diametrul de 6-8 m, pe care călărețul îl face în orice punct al maneului și numai o singură dată, după care își continuă mersul înainte pe latură. II. <u>Manevră de rotație</u> executată de o ambarcațiune (~ de acostare, ~ în vânt, ~ sub vânt).

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnata Luca Aliona declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Luca Aliona

CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE

Nume / Prenume	LUCA ALIONA
Adresă	str. Aerodromului 11/2, ap.127, or. Chișinău, Republica Moldova
Telefon	069553176
e-mail	lucaaliona10@gmail.com
Cetățenie	Republica Moldova
Data nașterii	02 noiembrie 1974
Sex	Feminin

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

Perioada	2005 – prezent
Funcția sau postul ocupat	Lector superior universitar la Catedra de limbi moderne a Universității de Stat de Educație Fizică și Sport (USEFS) <i>Cursuri predate:</i> Cultura comunicării și limbajul de specialitate (pentru studenții grupelor cu instruire în limba română); Cultura comunicării și limbajul de specialitate (pentru alolingvi); Tehnici de comunicare; Tehnici de negociere și comunicarea de afaceri în turism; Comunicare și limbaj sportiv (pentru studenții cursurilor de recalificare profesională); Curs practic de limba română (pentru alolingvi); Limbă și comunicare (cursuri de inițiere); Limba și literatura română (pentru studenții anului liceal) ș.a.
Activități și responsabilități principale	Activități didactice (cursuri, seminarii); elaborare de curriculumuri disciplinare, cursuri didactice, lucrări științifico-metodice; monitorizarea activității individuale de cercetare a studenților; organizare de activități educative (serate și șezători literare etc.);

	<p>Responsabilă de activitatea Secției de limba română; elaborare și prezentare de comunicări științifico-metodice în cadrul seminarului metodologic al catedrei;</p> <p>Activități de cercetare; responsabilă de activitatea științifică a studenților și profesorilor Catedrei de limbi moderne a USEFS;</p> <p>Redactare și traducere de texte științifice și oficial-administrative, ghiduri și manuale, materiale ale conferințelor și ale congreselor științifice internaționale organizate de USEFS; participare în proiecte științifice instituționale finanțate de AȘM; membru al comitetelor de organizare și al colegiilor de redacție ale conferințelor și congreselor științifice internaționale organizate în USEFS; redactor-șef adjunct al revistei „Teoria și arta educației fizice în școală”, membru al colegiului de redacție al revistei „Știința culturii fizice”</p>
Numele și adresa angajatorului	str. A.Doga 22, or. Chișinău, Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport
Tipul activității sau sectorul de activitate	Învățământ superior, activitate didactică
Perioada	1996 – 2005
Funcția sau postul ocupat	Lector universitar la Catedra de limbi moderne a Institutului Național de Educație Fizică și Sport (din a. 2006 – Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport)
Activități și responsabilități principale	<p><i>Cursuri predate:</i> Cultura comunicării și limbajul sportiv; Limba și literatura română (pentru studenții anului liceal, grupe cu instruire în limba română și rusă); Curs practic de limba română (pentru alolingvi);</p> <p>Activitate didactică (ore practice); monitorizarea activității individuale de cercetare a studenților; organizare de activități educative; prezentare de comunicări științifico-metodice în cadrul seminarului metodologic al catedrei</p>
Numele și adresa angajatorului	str. A.Doga 24A, or. Chișinău, Institutul Național de Educație Fizică și Sport
Tipul activității sau sectorul de activitate	Învățământ superior, activitate didactică
EDUCAȚIE ȘI FORMARE	
Perioada	11.01.2016 – 10.01.2019 - studii superioare de doctorat, ciclul III
Specialitatea	621-04 – <i>Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate; traductologie</i>
Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare	Școala Doctorală Științe Umaniste, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei (din 2018 – Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”), or. Chișinău

Perioada	2015-2017
Specialitatea	<i>Istorie și teorie literară</i>
Calificarea/diploma obținută	master în <i>Științe umanistice</i>
Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare	Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”, or. Chișinău
Perioada	1991 – 1996
Specialitatea	<i>Limba și literatura română</i>
Calificarea/diploma obținută	Profesor de limba și literatura română
Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare	Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”, or. Chișinău
Perioada	1980-1991
Calificarea/diploma obținută	Diplomă de studii medii
Numele și tipul instituției de învățământ / furnizorului de formare	Școala medie nr.1 din s. Costești, r. Ialoveni (în prezent – Liceul Teoretic <i>Olimp</i>)
ALTE ACTIVITĂȚI DE DEZVOLTARE PROFESIONALĂ	
Perioada	27.06.2016 – 08.07.2016
Tipul activității	participare la lucrările celei de-a III-a ediții a Școlii științifice de vară „Eugeniu Coșeriu și tendințele actuale ale lingvisticii”
Numele și tipul instituției/furnizorului de formare	Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din or. Cluj-Napoca, România
APTITUDINI ȘI COMPETENȚE PERSONALE	
Limba maternă	română
Limbi străine cunoscute	rusă – bine engleză – nivel mediu
Competențe și abilități sociale	Simț al responsabilității, punctualitate, comunicativitate, adaptabilitate, spirit de echipă
Competențe și aptitudini organizatorice	membre al comitetelor de organizare ale conferințelor și congreselor științifice internaționale desfășurate în USEFS; organizator al Seminarului științifico-metodic al Catedrei de limbi moderne „Studii filologice: aspecte teoretice și aplicative”, organizator al activității de cercetare științifică a studenților; organizator de acțiuni educative
Competențe și aptitudini profesionale	Domenii de interes științific: Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate; Dezvoltarea competențelor de comunicare profesională a studenților; Aspectul lingvistic al textelor științifice în sfera sportului și în domeniile conexe; Metodologia predării limbii române și a limbajelor specializate în instituțiile de învățământ superior cu profil nefilologic

Competențe și aptitudini de utilizare a calculatorului	Microsoft Word, Excel, Power Point; capacitate de navigare Internet dobândite din activitatea de informare necesară pentru realizarea activității didactice universitare și a celei de cercetare
Calificări de bază	<p>Experiență în elaborarea curriculumurilor disciplinare, a materialelor didactice și intuitive la disciplinele: Cultura comunicării și limbajul de specialitate; Tehnici de comunicare; Tehnici de negociere și comunicarea de afaceri în turism; Curs practic de limba română (pentru alolingvi); Comunicare și limbaj sportiv (pentru studenții cursurilor de recalificare profesională) ș.a.</p> <p>Experiență de predare a limbii române pentru alolingvi și a științelor comunicării în învățământul universitar</p> <p>Experiență de cercetare individuală și de echipă în domeniul pedagogic și filologic</p> <p>Experiență de traducere din limba rusă și de redactare a textelor științifice din sfera educației fizice și sportului</p>
INFORMAȚII SUPPLEMENTARE	
Publicații	Autoare și coautoare a circa 40 de publicații, inclusiv 2 cursuri didactice
Distincții	<p>2016 – Diplomă de gradul I a Guvernului Republicii Moldova</p> <p>2018 – Diploma Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova</p>